FRANJEVAČKA PROVINCIJA PRESVETOGA OTKUPITELJA

SPLIT
1979

FRANJEVAČKA PROVINCIJA PRESVETOGA OTKUPITELJA

(Šematizam)

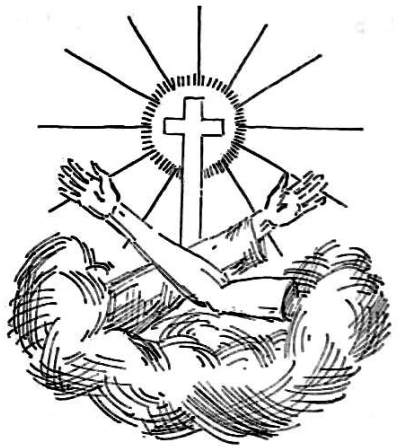

SPLIT, 1979.

KNJIŽNICA ZBORNIKA »KAČIĆ«
Monografije, dokumenti, građe . . . br. 5

Tekst:
FRA JOSIP — ANTE SOLDO

Urednički odbor:
FRA AUGUSTIN AKRAP, FRA ANTE BEŠLIĆ, DR. FRA VICE KAPETANOVIĆ, FRA JOSIP-ANTE SOLDO

Naslovna stranica:
AK. SLIKAR FRANJO ŠIMUNOVIĆ

Crteži:
ANTE VRLIĆ

Fotografije:
PETAR JOVIĆ

Lektor:
FRA AUGUSTIN AKRAP

Korektori:
FRA ANTE BEŠLIĆ I FRA JOSIP-ANTE SOLDO

Odgovara:
DR. FRA STJEPAN VUČEMILO

Izdavač:
PROVINCIJALAT FRANJ. PROVINCIJE PRESV. OTKUPITELJA, SPLIT, KAZALIŠNI TRG 3.

KNJIGA IZDANA DOZVOLOM STARJEŠINA

Stanje provincije:
1. LISTOPADA 1979, STATISTIKA VJERNIKA 1. SIJEČNJA 1979.

Tisak:
»Slobodna Dalmacija« — Split

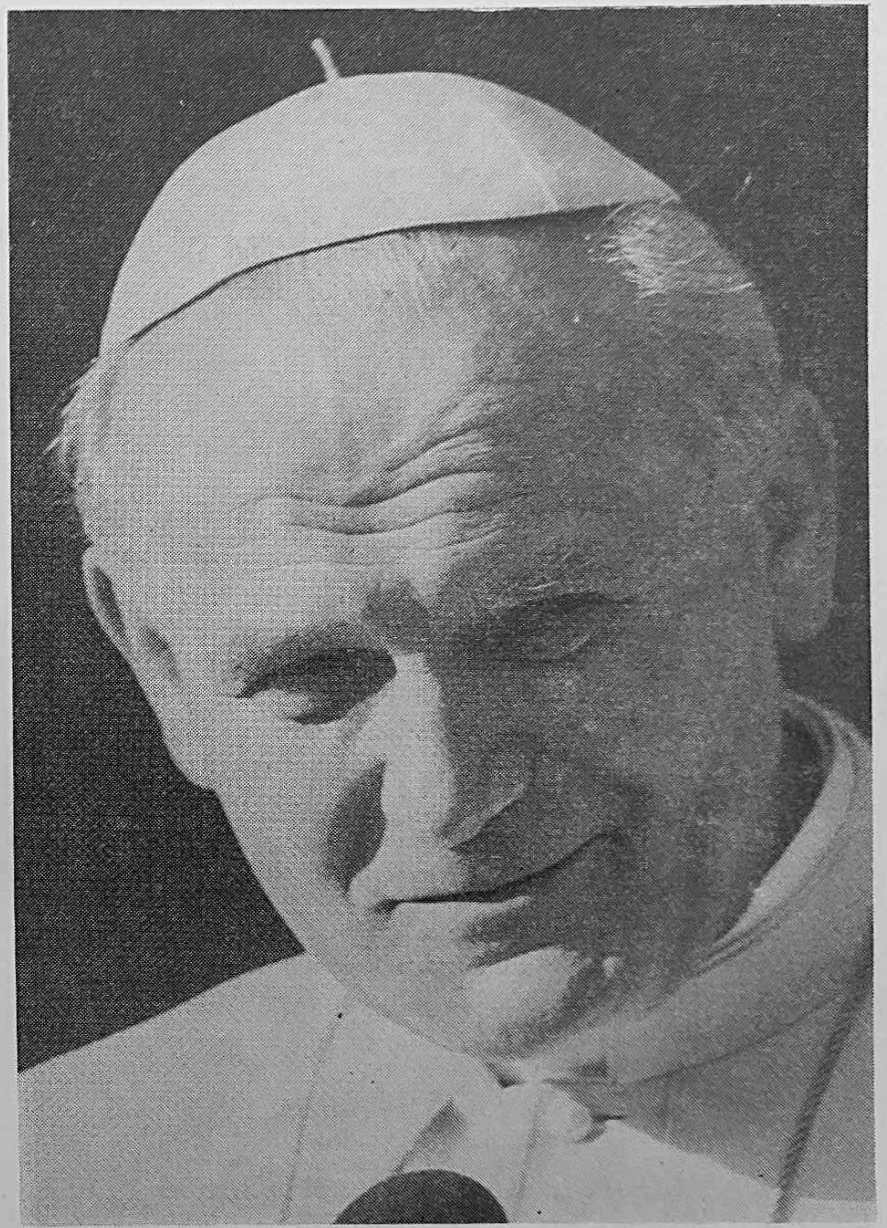

PAPA IVAN PAVAO II.

ORDINARIJI BISKUPIJA
u kojima su provincijske kuće:

DR. O. FRANJO KUHARIĆ
zagrebački nadbiskup
Kaptol 31, 41000 Zagreb

O. MARIJAN OBLAK
zadarski nadbiskup
Zeleni trg 1, 57000 Zadar

O. JOSIP ARNERIĆ
šibenski biskup
Obala palih omladinaca 1, 59000 Šibenik

DR. O. FRANE FRANIĆ
splitsko-makarski nadbiskup
Zrinjsko-frankopanska 14, 58000 Split

O. CELESTIN BEZMALINOVIĆ
hvarski biskup
Biskupski ordinarijat, 58450 Hvar

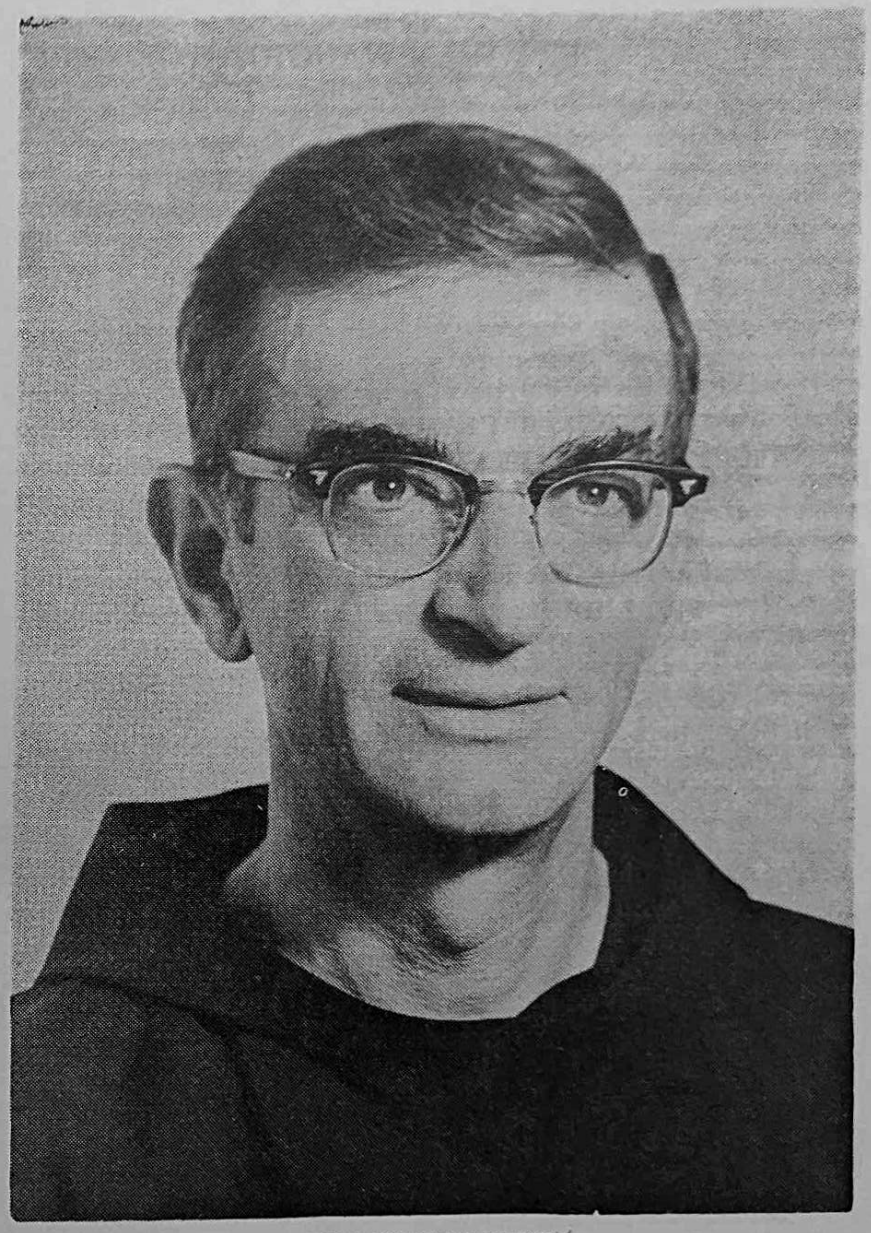

FRA IVAN WAUGH

UPRAVA REDA

GENERAL
FRANJEVAČKOG REDA

FRA IVAN WAUGHN
član kalifornijske provincije sv. Barbare

Vikar i prokurator
FRA HONORIJE PONTOGLIO

Definitori

FRA BERNARDIN BECK za francusko područje
FRA LUDVIK BRENNAN za englesko područje
FRA KONSTANCIJE FASCIAN za njemačko područje
FRA IVAN FOLGUERA za pirinejsko područje
FRA ANSELMO MONS za Istok
FRA NIKOLA RADIĆ za slavensko područje
FRA LUDVIK SAINZ za Latinsku Ameriku

Tajnik Reda
FRA HENRIK RECLA

Tajnik odgoja
FRA CAMPION MURRAY

Tajnik misija
FRA HERMINIJE RONCARI

Arhivist Reda
FRA BAZILIJE PANDŽIĆ

Postulator
FRA ANTUN CAIROLI

Ekonom
FRA STANISLAV RE

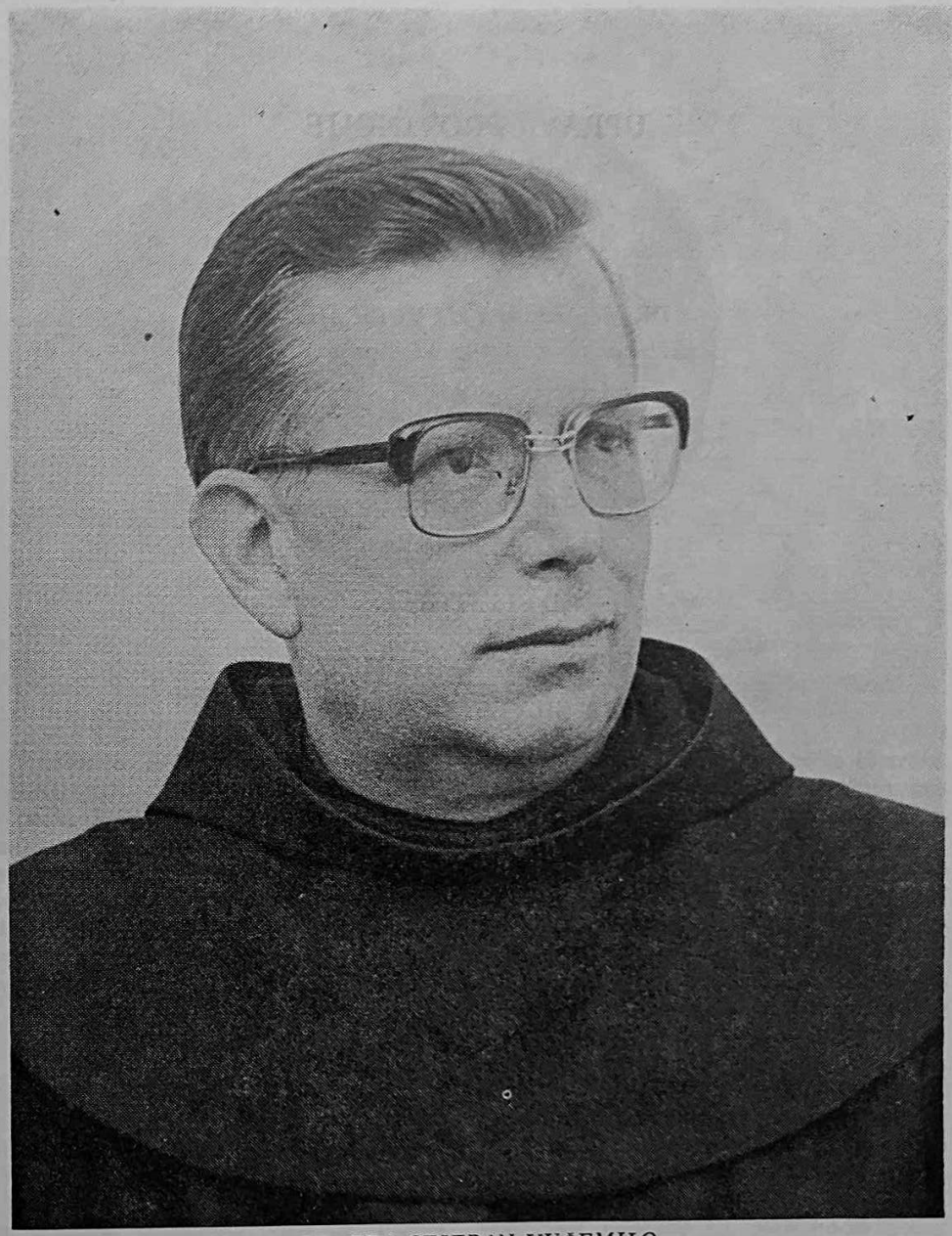

DR. FRA STJEPAN VUČEMILO

UPRAVA PROVINCIJE

Provincijal

DR. FRA STJEPAN VUČEMILO
(izabran na kapitulu 17. lipnja 1976)

Provincijski Vikar

FRA CELESTIN BELAMARIĆ

Definitori

FRA ANĐELKO ŠIMIĆ
FRA SILVESTAR ARAČIĆ
FRA BOŽO LOVRIĆ
FRA VICE LUCIĆ
FRA JOSIP MATIĆ
DR. FRA VICE KAPETANOVIĆ

Tajnik provincije

FRA ANTE MADUNIĆ

Prefekt studija

FRA GABRO JURIŠIĆ

Provincijalat Franj. provincije, Kazališni trg 3.
Split — Tel. (058) 43-344.

PROVINCIJA PRESVETOG OTKUPITELJA

Provincija presv. Otkupitelja prostire se između rijeke Zrmanje i Neretve, od obala Jadranskog mora do Dinarskih planina. U tom trokutu Hrvatske, na njezinu kamenom terenu, stoljećima djeluju franjevci. Nikli iz naroda, dijelili su s njime žalosti i radosti. Narodu su stoljećima bili duhovni pastiri, kulturni radnici i narodne vođe.

I

POSTANAK I RAZVOJ PROVINCIJE

1. Franjevci su se veoma rano pojavili u našim krajevima. Sam *sv. Franjo Asiški,* na svom putu na Istok, iskrcao se g. 1212, kako piše Toma Celanski, zbog nevremena u »krajeve Slavonije«. Na općem kapitulu Reda u Asizu g. 1217. osnovana je matična *provincija Ugarske.* Franjevci koji su našim krajevima prošli za Ugarsku nisu se tada uspjeli učvrstiti. Stoga su ponovno pokušali g. 1219. Pojedinci su se održali, ali južno od Drave i Dunava, na području južne i sjeverne Hrvatske. Kad se provincija »Hungarica« povećala, od nje je nastala *provincija Dalmacije.* U jednom dubrovačkom spisu iz g. 1235. spominje se njezin provincijal Ksisto.

Na općem kapitulu Reda u Rimu g. 1239. bili su i predstavnici *Slavonske provincije.* Njezino je središte sigurno bilo u Zadru. Širenje franjevaca odvijalo se polagano, iako ih je pomagala Sv. Stolica, tako da je g. 1343. imala četiri kustodije: *dubrovačku, splitsko-zadarsku, rapsku* i *istarsku.* God. 1402. stvorena je peta kustodija u Draču, od koje je kasnije nastala *Albanska provincija* (Ss. Annuntiationis)

Iako su franjevački samostani većinom bili u primorju, često gdje su bile starije benediktinske opatije, ipak su franjevci već od početka zalazili i u unutrašnjost. U Bosni g. 1233. *dominikanci* postaju inkvizitori protiv heretika-bogumila, ali se uz njih tu i tamo javljaju i franjevci koji su imali općenite dozvole propovijedanja u istočnim zemljama. Kako se dominikanci nisu mogli jače učvrstiti, naredio je g. 1291. papa Nikola IV. ministru Slavenske provincije da pošalje dvojicu franjevaca u Bosnu kao inkvizitore. To je još više učvrstio g. 1298. papa Bonifacije VIII. Kad su se dominikanci protiv toga tužili, papa im je g. 1327. zabranio propovijedanje i vršenje inkvizicije među hereticima u Bosni, Transilvaniji i Slavoniji, a to je ponovno potvrđeno g. 1330. Franjevci su, naprotiv, ubrzo stvorili u Bosni redovničku zajednicu.

General Reda *fra Gerard Eudes Odonis* obišao je g. 1339. Ugarsku i Bosnu te je, nakon njegova povratka, godine 1340. i 1342. osnovana *Bosanska vikarija.*

U novoosnovanu vikariju došli su franjevci stranci, ali su im se pridružili i neki iz Slavonske provincije koji su znali hrvatski. Oni su bili tumači kod propovijedanja stranaca. Usprkos velikim teškoćama i malim početnim uspjesima, franjevci su se održali osnivajući, osobito u početku, samostane u rudarskim središtima. Ubrzo su se širili i izvan granica bosanske države, u krajevima Hrvatske, Transilvanije i Bugarske prodirući u područja istočne crkve. U XIV. st. Bosanska vikarija imala je 34 samostana, a polovicom XV. st. 60 samostana sa 700 članova koji su djelovali od Julijskih alpa do Carigrada, od Jadranskog mora do Karpata i Crnog mora.

Područje današnje Provincije presv. Otkupitelja pripadalo je djelomično *Duvanjskoj kustodiji.* Međutim, postojala je i *Cetinska kustodija,* što još nije dovoljno proučeno, sa sjedištem u *Cetini pod V'sinjem* gdje je g. 1357, dozvolom pape Inocenta VI, Ivan Nelepić podigao samostan Sv. Marije. Kustodija se spominje u splitskim notarima g. 1372. kad je njezin kustos fra Filip iz Venecije, putovao u Ston. On je g. 1376. poslao petoricu svojih klerika na ređenje u Trogir. Ostali su samostani bili u *Imotskom, Vrlici* i *Kninu.* U XV. st. franjevci koji su bježali pred Osmanlijama osnovali su nove samostane u *Zaostrogu, Makarskoj, Visovcu* i *Karinu.*

Prostrano područje vikarije palo je kroz XV. st. pod osmanlijsku vlast. Više je samostana uništeno, a mnogi su franjevci stradali. Zbog toga, kao i zbog teškoća s državnim vlastima, jer se vikarija prostirala preko nekoliko država, došlo je do dioba. God. 1448. prvi su se odijelili franjevci ugarskih samostana. Oni su osnovali posebnu *vikariju,* kasnije prozvanu *Provincija presv. Spasitelja.* Nešto kasnije, pad Bosne pod tursku vlast (1463) unio je još više razmimoilaženja među one franjevce koji su željeli pronaći način života pod muslimanima i one koji su bili za borbu osobito nakon uspjeha Matijaša Korvina (1464). Iako se na *Pašmanskom skupu* (1463) pokušalo očuvati jedinstvo vikarije i stvorila *Bosansko-dalmatinska vikarija,* ipak se već g. 1465, na molbu Dubrovačke Republike, otcijepilo od Bosne šest dubrovačkih opservantskih samostana. Oni su kasnije (1484) stvorili *Vikariju sv. Franje,* od g. 1517. *provincija.*

Zbog istih uzroka g. 1514. vikarija se podijelila na dva dijela: samostani pod otomanskom vlašću ostali su pod *Vikarijom Bosne Srebrne,* nazvanom prema samostanu u Srebrenici, a izvan njihove vlasti pod *Vikarijom Bosne-Hrvatske.* Kad je g. 1517. došlo do konačne diobe Reda na ogranke opservanata i konventualaca, vikarija je postala *provincija.*

Posljednjom diobom bilo je podijeljeno područje današnje *Provincije presv. Otkupitelja.* Zapadno od Cetine pripalo je *Bosni-Hrvatskoj,* ali samo do g. 1538. kad je cijeli taj kraj pao pod tursku vlast. Tada su samostani na Visovcu i u Karinu, koji su se održali, pripali *Provinciji Bosne Srebrne. Provincija Bosna-Hrvatska* raširila se po sjevernim dijelovima Hrvatske i Slavonije i g. 1708. uzela ime *Provincija Hrvatska-Kranjska.*

Bruno Bulić, Sv. Nikola Tavelić, Sinj

2. U krajevima gdje je uspostavljena turska vlast nestajala je redovna crkvena hijerarhija, a velikim dijelom i dijecezanski kler. Naprotiv, franjevci Bosne Srebrne bili su zaštićeni *carskom diplomom (Ahdnamom)* koju je g. 1463. turski sultan *Mehmed II. el Fatih* dao franjevcima. On im je dozvolio slobodu vršenja kulta te su oni nastavili duhovni rad pod Osmanlijama. Neposredno nakon turskog zauzimanja Bosne nije ostalo mnogo franjevaca u Bosni, ali s vremenom se broj povećao tako da je g. 1591, prema izvještaju biskupa Franje Baličevića, provincija imala 163 člana. Crkve, koje nisu u ratnim pustošenjima stradale, služile su im za obrede, ali su mnoge, jer ih nisu mogli popravljati, propadale. Franjevci su se čak raširili na području koje su osvajale turske snage: u Dalmaciji, osim uskoga priobalnog pojasa, u Hercegovini, Slavoniji, Ugarskoj, Transilvaniji, Moldaviji, Vlaškoj i Bugarskoj.

Pod turskom vladavinom franjevci su bili gotovo jedini duhovni pastiri i branitelji domova i ognjišta, ne prezajući od zatvora i udaraca, braneći zemlju često uz žrtvu mučeništva. Oni su bili politički predstavnici katolika, pa i onda kad je uspostavljena biskupija u Bosni, zaštitnici njihovih prava protiv zloupotreba kojih je u pograničnim krajevima bilo vrlo mnogo, branitelji društveno ugroženih seljaka bez obzira na vjeru, savjetnici i liječnici u godinama gladi i haranja bolesti. Stoga su oni zaslužni što se očuvala vjera i narodnost našeg naroda u tim teškim i nestalnim vremenima.

Kao što se vikarija dijelila iz političkih razloga, tako se iz istih uzroka počela dijeliti i provincija. *U Bugarskoj* je g. 1624. stvorena *kustodija,* g. 1676. *provincija.* God. 1640. odijelili su se od matice samostani u *Transilvaniji.* Usprkos tome, g. 1725. *Bosna Srebrna* imala je 34 samostana i rezidencija s 397 svećenika, 93 brata laika, 46 novica i 131 klerika u provinciji, a preko 50 vani na studijama. Ipak, već tada je matično područje Bosne stradalo jer su se franjevci, a i narod, raselili u vrijeme ratova u XVII. stoljeću. Zbog toga je, nakon uspostavljanja novih granica prema Turskom Carstvu, došlo do nove diobe, najviše zbog traženja Mletačke Republike i Austrije.

Opći komesar Reda *fra Josip Marija od Ebore* odredio je g. 1735. dekretom *»Inter gravissimas«* da se od jedne provincije stvore tri: *Provincija Bosne Srebrne* pod turskom vlašću, *Provincija sv. Ivana Kapistrana* u Hrvatsko-ugarskoj dr-

žavi i *Provincija sv. Kaja pape i mučenika* na teritoriju Mletačke Republike. To je tek djelomično tada sprovedeno jer se *Provincija sv. Ivana Kapistrana* iste godine sjedinila s *Bosnom Srebrnom*, a otcijepila se nešto kasnije, g. 1757.

Provincija sv. Kaja promijenila je g. 1743. ime u *Presvetog Otkupitelja*. U dekretu od g. 1735. naglašeno je kako će joj pripasti Hercegovina i dijelovi zapadne Bosne do rijeke Rame kad se ti krajevi oslobode od turske vlasti — ali do toga nije došlo.

3. U vrijeme diobe *Provincija presv. Otkupitelja* imala je *devet samostana:* u *Zaostrogu* (iz XV. st.), *Živogošću* (iz g. 1614), *Makarskoj* (iz g. 1518), *Omišu* (iz

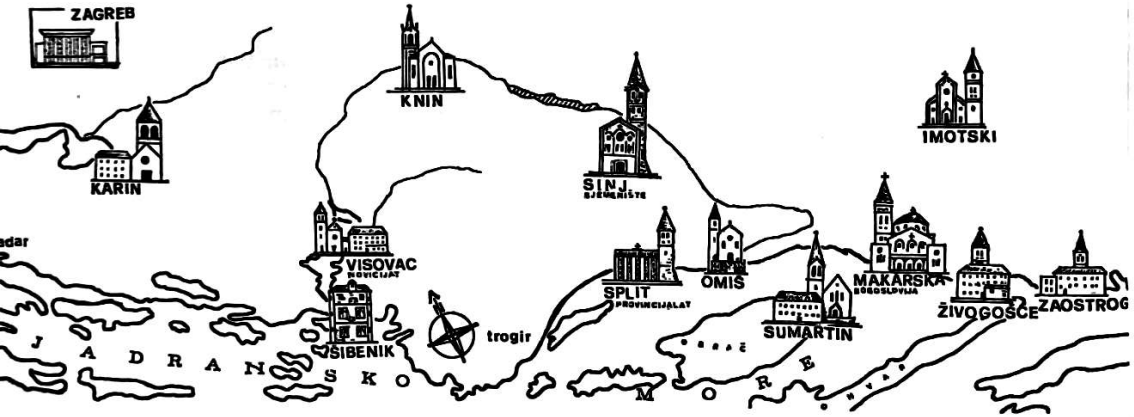

g. 1718), *Sinju* (iz g. 1687—1699), *Šibeniku* (iz g. 1654), *Kninu* (iz g. 1708), *Visovcu* (iz XV. st.), *Karinu* (iz g. 1730). Osim toga, imala je tri *hospicija:* u *Sućurju* na otoku Hvaru (iz g. 1646), *Sumartinu* na otoku Braču (iz g. 1646) i u *Splitu* u predgrađu *Dobri* (iz g. 1723). Hospicij u *Splitu* bio je proglašen samostanom g. 1736. a u *Sumartinu* g. 1738. Iste godine (1738) osnovan je novi samostan u *Imotskom* i *hospicij* u *Obrovcu, Drnišu* i *Vrgorcu.*

God. 1735. počela se uređivati uprava provincije čije je sjedište bilo u Šibeniku u samostanu Sv. Lovre. Računajući na stare kustodije, a granica je bila rijeka Cetina ili bolje planina Dinara, stvorene su na kapitulu g. 1749. dvije kustodije: *Gornja* i *Donja.* Time su franjevci preuzimali brigu oko samostana kojemu su pripadali, a služili su na župama koje su bile vezane uz taj samostan. Oni su pomagali popravljanje zgrada, uljepšavanje crkava, podizanje oltara, nabavljanje oltarskih slika ili kipova, povećanje ekonomije, ali su se brinuli i oko skupljanja podmlatka. Vlast gvardijana, koji su se često mijenjali, bila je velika, jer se samostanska uprava brigala za župe. U vremenima slabih komunikacija to nije smetalo jedinstvenosti uprave provincije koja je samo imenovala samostansku upravu i školsko osoblje a posvećivala je veću brigu unutrašnjem životu zajednice. Još prije sprovedena je dioba župa pojedinih samostana i to prema narodu koji su dovodili franjevci pojedinih samostana iz Bosne i Hercegovine u nove krajeve. Tako je *živogoški samostan* imao svoje župe u Cetinsko-sinjskoj krajini i Zagori (Potravlje, Zasiok, Muć), *sinjski* u Zagori sve do Unešića i Blizne-Bristivice, *zaostroški* u Neretvanskoj dolini, *makarski* Ugljane, *Visovac* Vrliku, *omiški* Podbablje, Runović, Lovreć i Studence.

Franjevci su nastavili radom među hrvatskim narodom.

Još prije osnutka provincije, od kraja XVII. i početkom XVIII. stoljeća, popravljale su se ruševne crkve po selima, proširivale se crkve iz starohrvatskoga ili predturskog doba, koje su redovno ostale kao apside ali su se gradile i nove. O tome svjedoče spisi vizitacija bi-

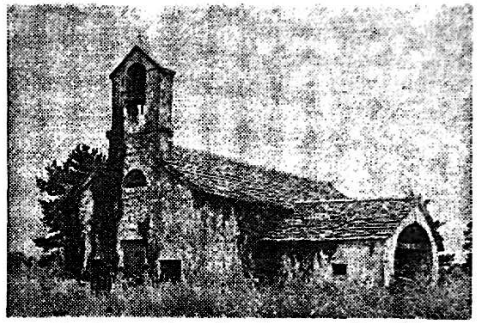

Grobna crkva Sv. Jure na Unešiću

skupa iz XVIII. stoljeća. Jednako su se podizale samostanske crkve a i sami su se samostani proširivali, stvarali se skromni barokni klaustri, gradili zvonici. Po župama su se dizali župni stanovi. Sve te građevine, iako jednostavne, stilski su čiste, što se kasnijim dodacima često pokvarilo.

Procvat provincije, koja je g. 1768. brojila 278 svećenika, 70 klerika, 41 braće laika, 26 novaka, zaustavljen je g. 1768. kad je Mletačka Republika zabranila primanje mladića u Red. Međutim, franjevci su Provincije presv. Otkupitelja prošli bolje od drugih redovničkih zajednica zbog njihova djelovanja na župama. God. 1778. dozvoljeno je primati u novicijat kandidate, iako u ograničenom broju.

U nemirima g. 1797, kad je propala Mletačka Republika, franjevci su, osobito u Šibeniku, nastojali svojim ugledom spriječiti da ne dođe do većih krvavih obračuna. Oni su se za *austrijske okupacije* (1797—1806) uključili u *pokret za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom,* na čemu je osobito radio *fra Andrija Dorotić* († 1837). To je uključivanje stajalo zajednicu žrtava jer je za *francuske okupacije* (1806—1813) više franjevaca osuđeno na smrt. God. 1807. oduzet je samostan Živogošće, dok su i drugi samostani dijelom ustupljeni vojsci. Ipak, rad na župama i tada je spasio franjevce od težih neprilika koje su doživljavali drugi redovnici, osobito dominikanci. Upravo zbog njihova ugleda i utjecaja na narod *maršal A. V. Marmont* zaštitio ih je zbog čega je imenovan *protektorom provincije.*

Pod *austrijskom upravom* (1814—1918) franjevci su upali u nove teškoće zbog upriličavanja državnim propisima zadojenim jozefinističkom tradicijom. Prijetila je opasnost smanjenja broja samostana, ali to se nije ostvarilo zbog izjava biskupa o uzornom radu franjevaca na župama. Provincijalna uprava morala je prihvatiti austrijski način crkvene administracije koja je sva pitanja rješavala preko Ordinarijata, pa i dopisivanje s vrhovnom upravom Reda, prihvatiti školske reforme, a država je zadirala mnogo više u život župnika pa i redovnika u samostanima nego Venecija. Uopće, trebalo se akomodirati novim društvenim i političkim prilikama. Broj franjevaca se zbog svih nezgoda od g. 1768. smanjio tako da je g. 1857. bilo 120 svećenika, 12 klerika, 12 braće i 5 novaka. Ipak zajednica se pomalo oporavljala jer su mnoge reforme, o kojima ćemo još pisati, dobro djelovale na njezin razvoj. Tako je g. 1913. bilo 153 svećenika, 32 klerika, 7 novica i 11 braće laika.

God. 1877. general Reda *fra Bernardino iz Portogruaro* obišao je provinciju i na terenu vidio rad franjevaca i pohvalio ga. On je sastavio statute provincije (*Statuti particolari,* Roma 1877) a potvrdila ih je Sv. Stolica. U njima je ozakonjen praktični rad franjevaca kroz stoljeća. Gvardijani su i dalje imenovali župnike a potvrđivali su ih članovi definitorija uz pristanak biskupa. Donesene su odredbe o boljoj organizaciji škola i odgojnih zavoda kao i o upotrebi novca.

God. 1888. *provincijalat je prešao u Split. Time se nastojalo centralizirati samu upravu.*

Devedesetih godina počeo je iz Rima pokret za »*vita communis*«. Po njemu je trebalo smanjiti vlast gvardijana, što je i izvršeno, tako da je provincijska uprava počela imenovati župnike, razbijati usku pripadnost pojedinaca svom samostanu i uvesti zajedništvo novca. To je donijelo kratkotrajne unutrašnje borbe, ali je reforma ipak prihvaćena. God. 1904. stvorene su *provincijske ordinacije* (*Ordinationes provinciales*, Šibenik 1904, ponovno tiskane 1909).

Uz pomoć državnog vjerozakonskog fonda podignuto je u drugoj polovici XIX. st. dosta župnih stanova a i crkava u pseudostilovima, kao u Drnišu, Kninu, Imotskom, Prološcu, Metkoviću, Tučepima, Sumartinu, Stankovcima i dr. Neke od njih dignute su zaslugom neumornog *fra Ante Gilića* († 1942). I unutrašnjost se crkava obnavljala, ali, na žalost, uklanjali su se stari, drveni oltari i zamjenjivali mramornim ili još gore slike s kipovima iz Tirola.

U novoj državi SHS (Jugoslaviji), nastaloj g. 1918, franjevci su prihvatili nove metode rada. Ipak, u početku je došlo do krize zbog tzv. »žutog pokreta« koji je bio usmjeren protiv celibata — kad je nekoliko članova apostatiralo. Međutim, zajednica se ubrzo smirila i nastavila svojim životom posvećenim narodu i zajednici. God. 1926. stvorene su nove *ordinacije i običajnik* (*Ordinationes et liber usualis*, Split, 1926). Broj članova se povećao tako da je g. 1937. bilo 170 svećenika, 47 klerika, 13 novica i 12 braće laika. Zbog bolesne braće kao i studenata na sveučilištu osnovan je g. 1932. novi samostan *Gospe Lurdske u Zagrebu*. Jednako sagrađen je zvonik u Sinju, ali i nove crkve na Lovreću, u Vrgorcu, Bajagiću, Splitu i Makarskoj.

Drugi svjetski rat (1938—1945) odrazio se i na provinciji, jer su mnogi franjevci stradali a zgrade uništene. U novonastalim vremenima (od g. 1945) članovi su zajednice i dalje djelovali u zemlji, ali su proširili svoj rad i u inozemstvu. U provinciji su se obnovile mnoge samostanske zgrade i crkve, župni stanovi i crkve a podignute su i nove. Za to treba zahvaliti prvenstveno braći koja su se predano žrtvovala, ali i pomoći *Internacionalnog karitasa*, posebno razumijevanju *msgr. P. Werenfrida van Strattena — Speckpatera* i *msgr. Karla Bayera* kao i dobroti drugih brojnih dobročinitelja. Broj se članova povećao te se mogu pokriti razgranate potrebe suvremenog života i rada provincije.

GODINA	SVEĆENIKA	KLERIKA	BRAĆE	NOVICA	U SVE
1768:	278	70	41	26	415
1857:	120	12	12	5	149
1913:	153	32	11	7	203
1937:	170	47	12	13	242
1965:	181	68	12	34	295
1979:	262	32	13	12	319

II

DJELOVANJE FRANJEVACA

1. Franjevci su od početka posvećivali veliki dio svoga rada duhovnom vodstvu vjernika. God. 1258. papa *Aleksandar IV.* potvrdio im je pravo na pastoralnu službu na Istoku a povećao je g. 1307. *Klement V.* novim privilegijima. Njih je g. 1391. papa *Ivan XXII.* primijenio na Bosansku vikariju bulom »*Cum hora iam undecima*«, što je potvrdio g. 1450. papa *Klement VI.* Franjevci su ti-

me dobili pravo upravljanja župnim crkvama, postavljanja župnika, primanja župnih kuća, pravo propovijedanja i dijeljenja sakramenata. Druge pape potvrđivali su te privilegije i proširivali ih usklađujući suprotnosti redovničkog života s radom i životom po župama. Franjevci su time postali župnici, osobito u pokrajinama koje su pred naletima turske sile ostale bez svećenstva i o njima je — kako je pisao oko g. 1550. kninski biskup *Matej Zaberdinus* — zavisio opstanak kršćanstva u tim krajevima. Dijecezansko, naime, svećenstvo održalo se tek na okrajcima Osmanlijskog carstva, u *Trebinjsko-mrkanjskoj biskupiji, oko Biokova*, u *Poljičkoj Republici*, tu i tamo u *Cetinskoj krajini*, u blizini *Nina*, u *Posedarju* i *Hrvatskom primorju*.

Kad je *Tridentski sabor* (1545—1563) podložio duhovnu pastvu isključivo biskupima, zbog izvanrednih prilika, u Bosni se nastavilo uobičajenom praksom do početka XVII. stoljeća. Tada su se smanjili privilegiji franjevaca, ali su oni od g. 1635. sudjelovali u biranju kandidata za biskupe, apostolske vikare i apostolske administratore.

U vrijeme velikih ratova za oslobođenje od osmanlijske vlasti, za *Kandijskog* (1645—1669) i za *Bečkoga ili Morejskog rata* (1683—1699), franjevci su iz Bosne i Hercegovine doveli veliki broj obitelji u nenaseljene krajeve Dalmacije. Time su je napučili hrvatskim elementom. Oni su time nastavili i u *Malom ratu* (1715—1719), kad je oslobođena Imotska krajina a granica se premjestila na prirodnu liniju — na Dinaru, te od Imotskog na Metković. U tim ratovima franjevci su bili pokretači krajišnika, posrednici između naroda i mletačke vlasti, savjetnici harambaša i serdara, duhovne vođe u borbama protiv muslimana.

Mletačka vlast, znajući za ugled franjevaca među narodom, potvrdila im je pravo na duhovnu pastvu uz priznanje prava biskupa na potvrđivanje župnika koje su predlagali gvardijani. Mletački je senat g. 1775, u prigodi reforme redovništva u Republici, ispitao pravno stanje župa i zatražio o tome mišljenje samih biskupa. Nakon toga je izdan dekret po kojem su 102 župe u Mletačkoj Dalmaciji pripale provinciji. Međutim, zbog nestašice redovnika već je tada 18 župa predano dijecezanskom svećenstvu.

Slično je i privremena *francuska uprava*, želeći prema galikanizmu urediti

crkvenu upravu, zatražila od biskupa i civilnih kotarskih vlasti mišljenje o župama što su ih držali franjevci provincije. Njihova mišljenja bila su, međutim, puna pohvala.

Austrijska vlast reorganizirala je općenito crkvenu administraciju a time i župe. Nakon dužeg proučavanja o pravnoj prirodi i potrebama župa, donesen je 18. kolovoza 1849. *Decreto organico* (N. 13661). Po njemu je provincija imala 99 župa sjedinjenih samostana *»pleno iure«*.

Provincija je, međutim, predala 6 župa zadarskoj nadbiskupiji, a 2 splitskoj biskupiji tako da je prije objavljivanja *Crkvenog zakonika* (*Codex Iuris Canonici*, 1918) imala 91 župu. Nakon toga date su splitskoj biskupiji župa Borovci i kapelanija Rogotin, ali su primljene *»pleno iure«* dvije nove župe, u Splitu (1946) i Zagrebu (1942). Jednako su u novije vrijeme neke župe podijeljene a i dobivene nove — o čemu pišemo u opisu župa.

Danas franjevci provincije poslužuju na župama u pet biskupija: *zagrebačkoj nadbiskupiji* (1), *zadarskoj nadbiskupiji* (2), *splitsko-makarskoj nadbiskupiji* (38), *šibenskoj biskupiji* (38) i *hvarskoj biskupiji* (2). Župe su prije bile podijeljene po samostanima prema povijesnoj podjeli. God. 1968. izvršena je nova podjela, upriličena današnjim vremenima i nje se u ovom šematizmu držimo. Od starih 91 župe 19 ih drže dijecezanski svećenici »ad tempus administratae«, a to su u *splitsko-makarskoj nadbiskupiji:* Bitelić, Donje Dicmo, Gornje Dicmo, Komin, Koprivno, Donji Muć, Gornji Muć, Opuzen, Ričice, Ruda, Strizirep, Tijarica, Trilj, Vojnić—Gardun, Voštane—Rože i Zasiok, a u *šibenskoj biskupiji:* Ljubitovica, Mandalina, Radošić, koju danas služi župnik iz Lećevice. O tim župama neće biti obavijesti kao u dosadašnjim šematizmima.

2. Rad po župama poboljšao se u mirnim vremenima mletačke uprave zaslugom biskupa. Oni su tražili bolje čuvanje rezidencije, gradnju župnih kuća, popravljanje crkava, vođenje župnih matica, što je uvedeno g. 1700. odlukom

Ante Župić, sv. Spas, Ježević

provincijskog kapitula, diobu prostranih župa te izdavanje novih priručnih knjiga za liturgiju i pastoral. U tome je pomoglo izdanje lekcionara *fra Petra Kneževića* — »Šćaveta« — *»Pištole i Evanđelja priko svega Godišta«* (Mleci, 1773). U samostanima se, prema odluci kapitula iz g. 1696, održavalo rješavannje slučajeva moralnosti svakog tjedna a morali su im sudjelovati i okolni župnici.

Članovi provincije uvijek su bili usmjereni na duhovnu pastvu. Pa i oni koji su završavali više škole, postavši »jubilati« nakon šest ili dvanaest godina predavanja, prihvaćali su se župnikovanja i time bili za tu službu spremniji boljim bogoslovnim znanjem.

Pastoralni rad odvijao se uglavnom u crkvi. U njoj su se nedjeljom prije mise održavale kateheze za starije, a običnih dana mlađariji po metodi kratkih upita i odgovora (»dotrina«). U gradovima i varošima držale su se programske propovijedi kroz korizmu a negdje i u adventu (došašću). Služba Božja bila je praćena jednostavnim narodnim napjevima promjenjivih i nepromjenjivih dijelova na hrvatskom jeziku. Pučkih popijevaka bilo je veoma malo, jedino nešto

u božićne dane. Ipak, uza sve slabosti vjernika, slušanje nedjeljnih misa, poštivanje svetačnih dana i moral bili su na visini. Iako je vjera bila u granicama tradicionalnosti, ipak je bila bogata predanošću u volju Božju i pobožnošću. Preko ljeta gvardijani su slali posebne kapelane koji su obilazili stočare po brdima, okupljali ih, držali im »dotrinu«, dijelili sakramente ili obavljali službu Božju. Među njima bio je *fra Jure Parat* († 1793) veoma pobožan redovnik koji je blagoslivljao g. 1777. polja čak u Rijeci i Kastvu, o čemu ima priznanja tamošnjih civilnih vlasti a čuvaju se u arhivu na Visovcu.

Pa i književna djela franjevaca XVIII. st. imala su uglavnom religiozno-pučki karakter. Pjesmama, pobožnim knjižicama i priručnicima nastojali su učvrstiti vjeru u narodu, poučiti ga u vjerskim istinama.

Zbog toga su nastale lirsko-poučne pjesme *fra Tome Babića* († 1750) koje je sastavio kad je bio župnik u Skradinu. Njegova knjiga *»Cvit razlika duhovnih«* (Venecija, 1736) izišla je više puta i ona je izvršila duboki utjecaj u narodu. U prvom dijelu Babić je tumačio kršćanski nauk, a u drugom je uz pomoć *»verši ili pisme duhovne«* htio još bolje narod poučiti *»za ostaviti isprazne i nekorisne, koje na zlo i na grije bude«*. Župnici su preko tih pjesama katehizirali priproste vjernike koji su ih u potpunosti prihvatili i pripjevali. Tako su stvorene pučke pobožne pjesmice. Pobožnost prema Mariji širio je svojim jednostavnim pjesmama, istinski prožetim ljubavlju prema Mariji, *fra Petar Knežević* († 1768). U zbirkama *»Duhovna pivka«* (Mleci, 1759) i *»Pisme duhovne razlike«* (Mleci, 1765) Knežević je opjevao Marijine svetkovine i neka njezina svetišta, osobito svetište Gospe Sinjske. Od njegovih pjesničkih sastava najpoznatija je *»Muka Gospodina našeg Isukrsta i plač Matere Isusove«* (Mleci, 1753) koji se i danas pjeva po selima i u franjevačkim crkvama. Jednako je narod prihvatio božićne pjesme *fra Paške Jukića* († 1806), tiskane dosta kasnije (Split, 1859). Pa i hagiografsko djelo o sv. Juri *fra Franje Radmana* († 1789) bilo je čitano štivo jer je više puta bilo izdano. Pastoralnim potrebama služila su popularna djelašca *fra Stjepana Badrića* († 1745) osobito za hrvatske vojnike u mletačkoj vojsci pa djelašca o smrti *fra Bernardina Pavlovića* († 1763) i *fra Franje Matića* († 1790).

Za potrebe župnika pisale su se propovijedi od kojih su najbolje bile u tri sveska *»Pripovidanje«* (Mleci, 1750, 1759, 1765) *fra Jeronima Filipovića* († 1769), ponovno tiskane u Sarajevu (1887—1894). One su bile službeni udžbenik u glagoljaškoj bogosloviji u Priku i kasnije u Zadru. Osim njega *fra Josip Banovac* († 1771) napisao je »Moljen od mnoge post. misnika harvaćana« dvije knjige propovijedi *»Predike od svetkovina došašća Gospodinova«* (Mleci, 1759) i *»Razgovori duhovnih pastira«* (Mleci, 1763).

3. U kasnijim vremenima, osobito u drugoj polovici XIX. stoljeća, župnici su počeli novim načinima rada oko vjernika. Vjeronauk su držali u školama, koje se osnivaju po selima, a sami župnici bili su neko vrijeme nadglednici škola. Rad župnih ureda povećao se jer je državna vlast tražila suradnju župnika i u civilnim poslovima: slanju tromjesečnih, polugodišnjih i godišnjih izvještaja o stanovništvu, pomoć u zdravstvenim uslugama, dijeljenju pilula ili davanju injekcija protiv zaraznih bolesti, popisu stoke i uopće javnih poslova.

Tada se počinju održavati pučke misije koje su bile veoma uspješne. Šire se nove pobožnosti, osobito poslije g. 1871, prema Srcu Isusovu, pa i pod utjecajem pohoda generala fra Bernardina iz Portogruara, i prema Bl. Dj. Mariji kroz mjesec svibanj i listopad a i prema pojedinim svecima. Počinje se posvećivati više pažnje crkvenom pjevanju i stvaraju se zborovi po većim mjestima. U duhu cecilijanaca djelovao je u Drnišu *Antun Dobronić* kao i dugo vremena u Sinju *Ivan Ocvirk*. Pa i u učilištima više

se pazi na crkveno pjevanje. Nekako od g. 1938. počinje se sve više propagirati tzv. *pučko pjevanje* koje u novije vrijeme pokazuje dobre plodove.

U vrijeme između dva rata pokrenut je glasnik *Gospa Sinjska* (1922—1944) za širenje Marijine slave u kojem su surađivali i mnogi župnici. List je dugo uređivao *fra Stanko Petrov* († 1963), pisac brojnih poučnih članaka, hagiografskih djelašca, knjiga i pjesama. On je, inače duboko pobožan redovnik, sastavio više *vjenčića*. Preradio je *»Veliko obećanje«* A. Milanija koje je doživjelo tri izdanja (Šibenik, 1940, 1941, 1964). Tom je knjižicom propagirao pobožnost prvih petaka. Još prije, jednako pobožni redovnik, *fra Petar Bačić* († 1931) sastavio je molitvenik *»Pravilo kršćanskoga života«* (Zadar, 1880), omiljen među članovima III. reda sv. Franje. Pa i svetišta u Sinju i Splitu izdala su *vjenčiće* i *molitvenike* ali i *povijesti svetišta* za što veće širenje Marijine slave i pobožnosti.

U svim župama, osobito gradskim, osnivala su se vjerska društva, razni ogranci katoličke akcije, crkvene glazbe a negdje su se podizali katolički domovi. Za potrebe župnika pokrenut je homiletički časopis *Riječ Božja* (1930—1944). Da bi se što više pomoglo takvom radu, provincija je g. 1927. osnovala *tiskaru »Kačić«* u šibenskom samostanu Sv. Lovre. Među piscima ističe se *fra Karlo Nola* († 1973), pisac propovijedi koje su bile veoma tražene (*»Homilije«*, Šibenik, 1933, *»Duhovni razgovori«*, Split, 1940). Među piscima članaka o liturgiji i katoličkoj akciji isticao se *fra Leonard Bajić* († 1948).

I nakon II. svjetskog rata članovi provincije pokrenuli su glasnik *Mariju* (od g. 1963) i *Vjesnik vicepostulature bl. Nikole Tavelića* (od g. 1961), koji od g. 1973. izlazi pod imenom *Tavelić,* i časopis *Službu Božju* (od g. 1961), koji je izlazio kao interdijecezanski liturgijski list, a od g. 1972. kao liturgijsko-pastoralni. Pojedini župnici pokrenuli su župne listove. Za župnike i vjernike osobito je prikladan molitvenik *Put u život* koji je od g. 1962. izišao u 5 izdanja. Neki franjevci izdali su zbirke propovijedi, kateheze i priručnike za župnike. Uprava je nastojala da se održavanjem tečajeva, sudjelovanjem župnika u sličnim skupovima što ih drugi održavaju raznim predavanjima nastavi permanentnim školovanjem i usavršavanjem znanja i rada na župama. Jednako se nastoji s karitativnim djelovanjem osobito u slučajevima pojedinačnih potreba ili većih nesreća.

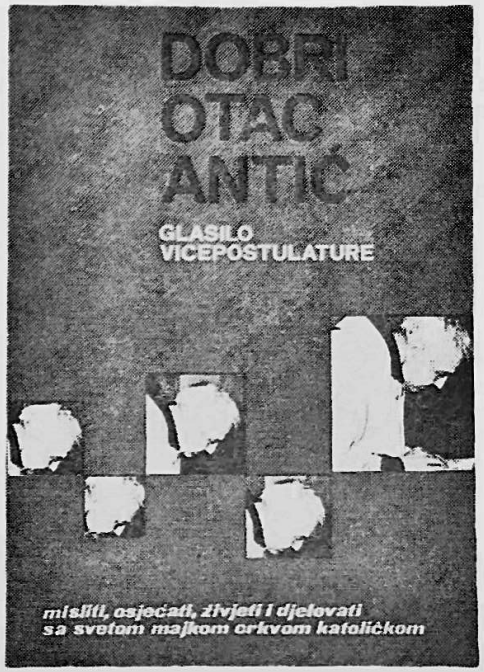

Nova prometna sredstva, gotovo svaki župnik ima na raspolaganju auto, omogućuju župnicima lakši pristup vjernicima po komšilucima gdje se podižu kapele za održavanje obreda i vjeronauka. U predavanjima se upotrebljavaju nove, audiovizuelne metode i suvremeni katekizmi puni vizuelnog materijala. Većina crkava po župama je obnovljena, popravljana ili su sagrađene kapele. Pastoralnoj svrsi služi i organiziranje hodočašća osobito u naša svetišta, posebno u Sinj. Pobožnost oko toga duhovnog središta ne samo provincije nego i vjernika južne Hrvatske raste iz godine u godinu i to sve većim pristupom sakramentima. Isti je porast vidljiv i oko svetišta Gospe od zdravlja u Splitu, Prološcu, Visovcu ili za Sv. Antu u Vinjanima, Prugovu ili na Sv. Luku u Podbablju. U Lišanima sagrađena je nova crkva Sv. Nikole Tavelića koja bi mogla postati svetište.

Uz žrtvu samačkog života, župnici nastoje održati narod u kršćanskoj zajednici u vremenima kad se sela raseljavaju jer mnogi odlaze prema gradovima ili varošima, a i izvan zemlje. Stoga njihovo čuvanje položaja nastavak je franjevačke misije na ovom trokutu naše domovine — čuvanja vjere i narodnosti.

4. Pastoralno djelovanje franjevci su spajali *s karitativnim radom,* najčešće nepoznatim, jer se odvijao bez velikih riječi a nije ni zabilježen u ljetopisima i arhivskom materijalu. On se najviše sastojao od obilaženja bolesnika po selima, uz dijeljenje sakramenata i lijekova,

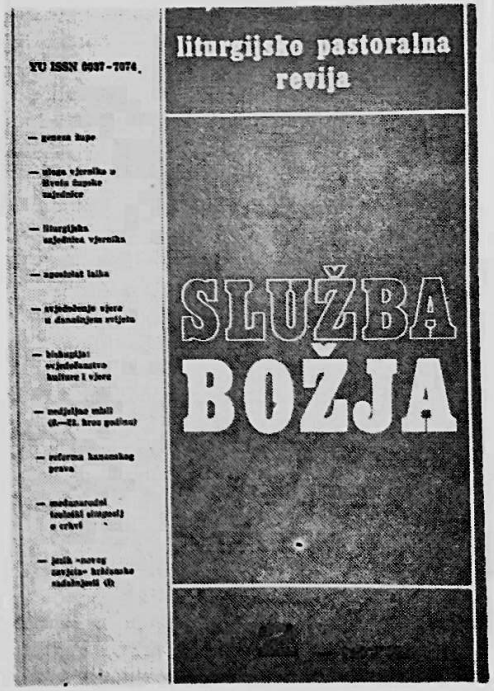

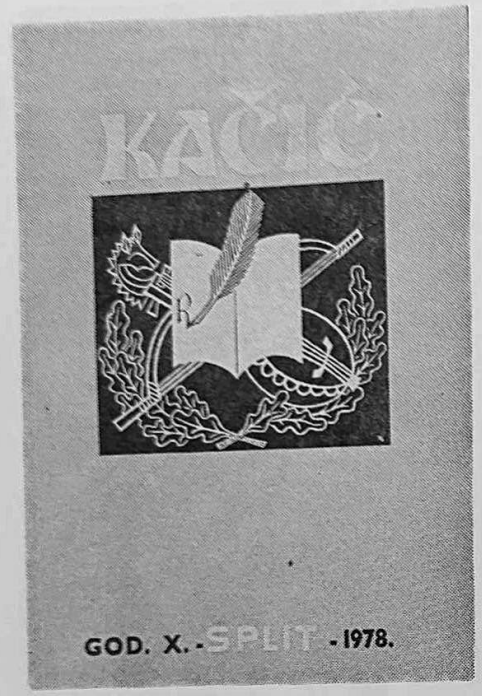

liječenja iz kojekakvih »ljekaruša« sastavljenih iz stranih udžbenika ili pak u pomaganju siromašnih obitelji.

Živeći s narodom, oni su osjećali duboko ekonomsko-društvene potrebe naroda, osobito seoskog. Stoga u ljetopisima, sačuvanim u Makarskoj, provlači se crta suosjećanja s nevoljama seljaka i ribara kroz opise događaja i klime ali još više nerodice, slabog ulova ribe, bolesti, gladi kao i potkupljivosti mletačke uprave. Jednako i u propovijedima napada se gramzljivost trgovaca i lihva koja je uništavala sirotinju, o čemu je tiskana i pjesma (*Pisma ćudoredna,* Mleci 1766) koja se pripisuje *fra P. Kneževiću.* Stoga su franjevci znali čak pristajati uz seljake kao g. 1733. kad je šibenski knez i kapetan protjerao iz Šibenika *fra Juru Samaluka,* koji je umro g. 1769. u Korčuli, jer je, kao i drugi franjevci, pristajao uz pobunjene seljake.

U godinama gladi, a tih je u kamenitoj Dalmaciji bilo vrlo mnogo, župnici su pomagali sirotinju. Poznato je kako su g. 1733. *visovački franjevci* založili crkvene dragocjenosti kod »*Monte pietà*« u Zadru za 600 cekina. Tim su novcem kupili žita i dijelili ga narodu koji se skupljao na obali Krke. Slično je bilo za gladi g. 1847. Tada je župnik Varoša u Šibeniku *fra Ante Brakus* († 1886) dijelio hranu po selima te je bio nagrađen zlatnom medaljom. Jednako u Promini *fra Mate Žižić* († 1859) dobio je zlatni križ jer je izgladnjelom narodu podijelio sve što je imao u kući. Isto je učinio župnik Studenaca *fra Anđeo Udiljak* († 1879). Pa i kasnije, osobito nakon I. svjetskog rata, franjevci su nastojali pomoći izgladnjelom narodu. Župnici su dijelili žito što su ga dobivali od vlasti. Zna se da su g. 1935. *karinski franjevci* molili i dobili od ministarstva socijalne politike kukuruz za izgladnjeli narod Bukovice. Isto je dobiveno g. 1937. pa je na provincijalov savjet osnovano »*Povjerenstvo Crvenog krsta u Karinu*« kojemu je predan ostatak žita i 5954 din kao dar samostana okolnoj sirotinji bez obzira na vjeru. Slično je bilo i za vrijeme II. svjetskog rata.

U vrijeme *haranja kuge i drugih zaraznih bolesti* župnici su pomagali zdravstvenim vlastima bilo u dobivanju vijesti o stanju bolesti u Bosni, bilo u pomaganju sprječavanja epidemije, a osobito su se isticali u tješenju oboljelih. O tome ima mnogo priznanja po samostanskim arhivima, o čemu je i pisano. Tako su g. 1732. u Splitu franjevci s Dobroga *fra Mijo Batinić* († 1756) i *fra Bernardin Pavlović* († 1763) pomagali zdravstvenim službenicima dok je *fra Dujo Vuletić* († 1750) svojevoljno otišao u lazaret da liječi, ali još više tješi oboljele. Jednako su te godine u Sinjskoj krajini franjevci nastojali oko suzbijanja zaraze, osobito sinjski župnik *fra Ivan Miljković* († 1746). U Vrličkoj je krajini *fra Mijo Akšamović* († 1741) obilazio katolike i pravoslavce po lazaretima. Slično je bilo g. 1764. i osobito g. 1784. kad su prominski župnik *fra Grgo Fontana* († 1811) i njegov pomoćnik pohađali lazaret u Razvođu.

Vrijedan je spomena primjer makarskog gvardijana *fra Anđela Miošića* koji je g. 1815. obolio od kuge ispovijedajući na blagdan sv. Paškala. Kad je osjetio da je sam zaražen, otišao je u Luku u daščare za okužene gdje je predano u Gospodinu umro. Slični heroizam pokazao je učeni, eksprovincijal *fra Ivan Peko* († 1840). On je, iako nemoćan i slab svojevoljno otišao u rodno mjesto Gradac obilaziti bolesnike. Uvjeren da će se zaraziti, iskopao je sebi pred župnom kućom grob u koji je ukopao vlastitog sinovca koji je umro na njegovim rukama. Za II. svjetskog rata *fra Anselmo Kovačić* umro je g. 1943. u Sinju od tifusa koji je dobio pružajući posljednju utjehu zaraženim vojnicima.

5. Franjevci su, osim pastoralnog rada po župama, odlazili i izvan domovine *među hrvatske vojnike* u mletačkoj kopnenoj i pomorskoj vojsci, bili propovjednici kroz došašće i korizmu duž naše zemlje, bili pučki misionari a neki su bili crkveni dostojanstvenici.

Kako su u mletačkoj vojsci služili naši ljudi, mletačka je vlast tražila kapelane za tvrđave ili vojničke posade ili za mornaricu. Tako su u tvrđavama Kninu, Sinju, Imotskom, Vrgorcu služili kao vojni kapelani franjevci, ali još više ih je bilo u Veneciji, Veroni ili Padovi.

Pučkih propovjednika bilo je među franjevcima vrlo mnogo jer je propovijedanje riječi Božje bilo jedno od svetih služba u ostavštini sv. Franje. Već smo spomenuli ponajboljega *fra J. Filipovića,* ali osim njega spomenut ćemo samo neke. Među njima bio je *fra Jeronim Bareza* († 1782) koji je propovijedao korizmu u svim većim mjestima Dalmacije a umro je u Bolu na propovjedaonici govoreći zanosno o Inkarnaciji (25. III). K njima se može ubrojiti i Barezin kolega *fra Jeronim Kojić* († 1782). Dobar govornik bio je učeni *fra Ante Perić* († 1806) koji je g. 1775, u prigodi prijenosa kostiju sv. Dujma, za osam dana u splitskoj stolnici govorio pred biskupima i vjernicima protiv febronijanizma — učenja koje je Venecija dijelom sprovodila. Perić, inače lektor u splitskoj bogosloviji, dobio je za to pohvale koje su čak i tiskane (*Exhibita, non quaesita meritorum A. R. P. Antonii Perich monumenta,* 1799). Sveti redovnik *fra Josip Glunčević* († 1839) bio je propovjednik, dostojan Bossueta — kako se izrazio *maršal Marmont* — koji je g. 1806. prisustvovao u Sinju njegovu govoru preko kojeg je svojim nastupom smirio svijet uznemiren potresom što je bio upravo preko propovijedi. Svoje propovijedi spremio je za tisak *fra Franjo Ante Perić* († 1852). Među pučke misionare može se ubrojiti *fra Špiro Tomić* († 1888) te sveta života *fra Pijo Poljak* († 1916) i *fra Nikola Bilić* († 1916). Puk je veoma

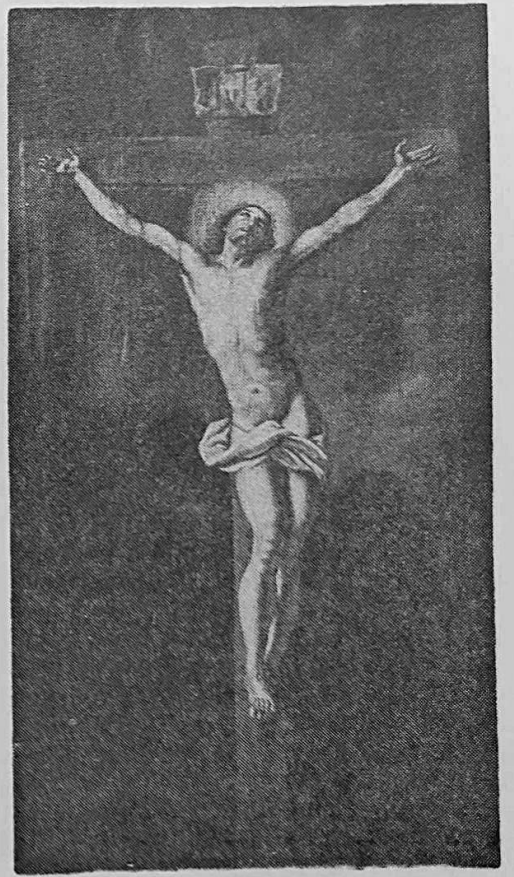

Matija Brodnik, Raspelo, Zagreb

rado slušao *fra Andriju Matutinovića* († 1912), a u novije vrijeme *fra Lovru Kovačevića* († 1947), *fra Šimuna Jelinčića* († 1960) i *fra Miju Anušića* († 1974). Osobito dobar prigodni propovjednik bio je *fra Krsto Kržanić* († 1973).

To su samo neki. Oni su propovijedali hrvatskim jezikom, jednostavno, franjevački nenametljivo, otvorenim pristupom vjerniku, puninom srca i životnog iskustva.

Misionarenja u prošlosti bila su u Bugarskoj ali još više u Albaniji, Egiptu i Palestini. Neki su od misionara postali provincijali Albanske provincije a neki biskupi.

Fra Alojzije Skakoč († 1842) bio je lektor i poznati propovjednik. God. 1804. postao je provincijal u Albaniji a g. 1815. biskup Zanta i Kefalonije i upravitelj Moreje i Krfa. Na vlastitu molbu bio je g. 1831. riješen službe pa je postao naslovni nadbiskup stavropoljski. Povukao se najprije u Šibenik, a zatim u Trogir. *Fra Ivan Topić* († 1868) bio je nakon studiranja imenovan za magistra sententiarum u Rimu i arhivistu Reda. Četiri puta se odricao biskupske časti, ali je g. 1841. bio prisiljen prihvatiti se biskupske dužnosti u Lješu (Albaniji) i administracije skopljanske nadbiskupije. God. 1855. bio je imenovan biskupom u Skadru gdje je podigao stolnicu i sjemenište. Umoran od teškog rada oslobođen je, na vlastitu molbu, dužnosti te se kao naslovni biskup Filipopolisa (Plovdiv) povukao. *Fra Paškal Vujčić* († 1888) još kao mlad postao je biskup Pulata u Albaniji, a 1860. apostolski vikar u Egiptu. God. 1859. blagoslovio je početak iskapanja *Sueskog kanala* na kojem su radili, uz druge, naši ljudi iz Vrgorske krajine i Hercegovine. Od g. 1866. do 1881. bio je apostolski vikar Bosne. Kad je u Bosni uspostavljena redovna hijerarhija, povukao se i umro u rodnom Imotskom. *Fra Šimun Milinović* († 1910), inače poznati znanstveni pisac, postao je nadbiskup Bara. Mnogo je radio oko procvata staroslavenske službe Božje.

Ante Starčević, Put križa, Potravlje

Nakon *I. svjetskog* rata neki su svećenici odlazili k našim radnicima u Belgiju i u SAD, npr. *fra Gabro Cvitanović* († 1955). U SAD postojao je od g. 1912. *Komisarijat sv. Križa* za sve slavenske emigrante, a bio je povjeren *Provinciji sv. Križa* u Sloveniji. Međutim, komisarijat se podijelio i g. 1926. stvoren je *Hrvatski komisarijat sv. Obitelji* za hrvatske emigrante, a trebalo je da provincije šalju svoje članove koji bi djelovali među našim ljudima. Komisarijat je zavisio od generala Reda. Kako provincije nisu slale svoje članove u SAD, predan je komisarijat na sastanku hrvatskih provincijala u Karlovcu g. 1930. *Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji.*

Nakon *II. svjetskog rata* mnogi su članovi provincije otišli u Latinsku Ameriku, osobito Argentinu, gdje su se uključivali u rad oko naših ljudi. Stoga je general Reda g. 1947. osnovao u Argentini *Commissariatum Croatarum Ss. Cordis Immaculati Mariae Provinciarum S. Hieronymi et Ss. Redemptoris in Dalmatia.* Međutim, general *Augustin Sépinski* predao je g. 1954. komisarijat *Franjevačkoj provinciji sv. Jeronima* (Zadar).

Prema apostolskoj konstituciji *Exsul Familia* mnoga su braća vršila misionarski rad u Kanadi, neka u SAD i Latinskoj Americi, a veliki broj u Zapadnoj Njemačkoj. Na zahtjev hrvatskih biskupa provincijska uprava poslala je od g. 1965. više svećenika u *Zapadnu Njemačku* među naše radnike. Jednako je g. 1970. prihvaćena misija u Africi u Burhale-Kivu u Zairu koja se još održava. Na molbu nekih njemačkih biskupa, dobročinitelja provincije, desetak franjevaca poslužuje i njemačke župe.

ŠKOLSKO-ODGOJNI RAD

Još prije diobe (1735) Provincija Bosne Srebrne imala je novicijate u 8 samostana, filozofiju u 13 a bogosloviju u 6, dok se *bogoslovija II. stupnja* predavala u 3 samostana, od kojih je jedan bio šibenski samostan Sv. Lovre. Bogoslovija I. stupnja bila je u Budimu. Osim toga, u svakom samostanu držali su učitelji gramatike ili *»magistri iuvenum«* škole koje su odgovarale današnjim srednjim školama, dok su na župama ili u samostanima dječaci dobivali osnovna znanja.

Takav je sustav školovanja ostao i u Provinciji presv. Otkupitelja. Bila su dva *novicijata,* jedan na Visovcu a drugi u Živogošću. Humanističke nauke učile su se po svim samostanima a filozofija u Šibeniku, Kninu, Sinju, Makarskoj i Zaostrogu. Više bogoslovne škole bile su u Šibeniku i Makarskoj.

Razvoj školstva omeo je mletački zakon od g. 1768. On je zabranjivao držanje mladića ispod 21. godine u samostanima. Ipak, uspjelo je franjevcima držati pokojeg đaka. God. 1778. bilo je provinciji dozvoljeno primati podmladak, ali u ograničenom broju. Ta je desetgodišnja zabrana ostavila teških posljedica. Jednako su nemirna vremena i izmjena vladavina na kraju XVIII. st. oslabili školstvo tako da je g. 1800. provincijal *fra Lovro Lovrić* morao priznati da su škole spale na najniži stupanj.

Reforma školstva u Austriji, što je počela još od Marije Terezije i Josipa II, provela se *Političkim ustavom njemačkog školstva* g. 1806. i u Dalmaciji. Prema njemu, osobito nakon g. 1815, moralo se urediti već ustaljeno školstvo u provinciji, što franjevci nisu rado prihvaćali. Stoga su nastojali održati svoje školovanje bez državne kontrole, ali se to protivilo centralističkim težnjama Austrije. Državni pritisak bio je toliko jak da je prva polovica XIX. st. bila jedna od težih u prošlosti provincije. Uzalud je bila predstavka na cara Franju I. u prigodi njegova pohoda Dalmaciji (1818), uvođenje nekih manjih reforma između g. 1818. i 1826, dvije audijencije provincijala *fra Jeronima Palatina* caru g. 1828. Provincija je morala napustiti stari način školovanja i prijeći na novi sistem kojeg su se franjevci previše bojali.

Nakon dosta muke oko dobivanja nastavnika i polaganja ispita na državnim školama, nakon nove reforme austrijskih

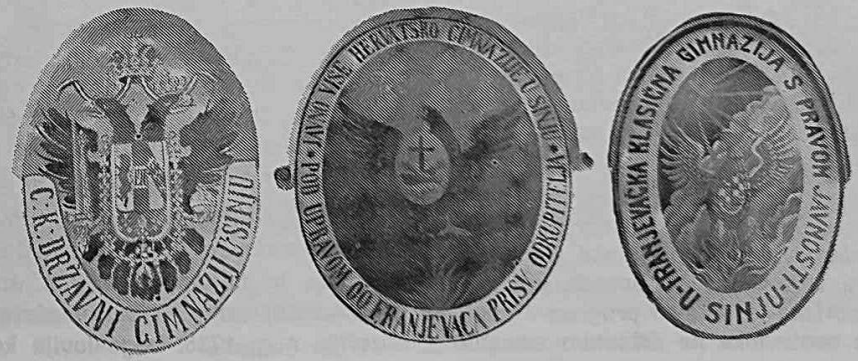

Franjevačka srednja škola u Sinju šk. g. 1979/80.

srednjih škola g. 1848, došlo je konačno g. 1852. do stvaranja niže gimnazije u Sinju. God. 1854. sjedinjena je gimnazija u Sinju kao *»Javno više hervatsko gimnazije«*. To je bila *prva gimnazija s nastavnim hrvatskim jezikom u Dalmaciji*. Ona je odgajala učenike u duhu narodnog preporoda. Na njoj su djelovali *fra Ante Konstantin Matas* († 1884), *fra Šimun Milinović, fra Špiro Tomić* i drugi usađujući duh narodne slobode u duše mladih seoskih sinova, budućih narodnih vođa. Oni su kasnije, kao *fra Rajmund Rudež* († 1893), *fra Vladislav Radnić* († 1918) i *fra Kosto Krelja* († 1930), uza svoj pastoralni rad, ulazili aktivno u borbe za pobjedu narodne misli i ponarođivanje općina u Dalmaciji.

Međutim, zbog narodnog duha sinjske gimnazije, ali i drugih uzroka, državna je vlast uskratila pripomoć školi koja je od g. 1878. do 1880. postala privatna. Ipak, zadržala je državni program i kvalifikaciju nastavnika na državnim sveučilištima. Za potrebe škole podignuto je g. 1906—1908. u Sinju sjemenište uz veliku žrtvu zajednice.

Nakon I. svjetskog rata državna je vlast g. 1928. priznala prvim dvama razredima pravo javnosti, a tek g. 1939. cijeloj gimnaziji. Nakon g. 1945. gimnazija je ponovno postala privatna ili *vjerska škola.* Zgrada je gimnazije i sjemeništa nacionalizirana. Nakon dužeg vremena držanja škole na više mjesta, u Makarskoj, na Visovcu, u Zagrebu i Sinju, ponovno se sjedinila g. 1962. u Sinju kao *Franjevačka srednja škola za spremanje svećenika.* God. 1966—67. podignuta je uz samostan nova školska zgrada a sjemenište je smješteno u prostorijama samostana.

Odmah nakon osnivanja provincije (1735) *bogoslovija II. stupnja* u Šibeniku podignuta je na *bogosloviju I. stupnja.* U Makarskoj od g. 1708. predavala se filozofija, a g. 1735. bogoslovija koja je

tri puta (1743—1745, 1799—1802, 1816) proglašena *bogoslovijom II. stupnja.*

I ta dva učilišta trebalo je upriličiti propisima austrijske obnove bogoslovija. Stoga su se ona g. 1828. sjedinila. U Šibeniku su bile dvije niže godine bogoslovije, a dvije više u Makarskoj. God. 1907. cijela se bogoslovija *sjedinila u Makarskoj* gdje se g. 1908—1910. podiglo novo krilo samostana. U Šibeniku se i dalje predavala filozofija. God. 1911. filozofija je koncentrirana u Zaostrogu gdje se održala do g. 1927. Tada je ukinuta jer je gimnazija prešla na novi sustav gimnazijskog školovanja, bez dvije posljednje godine — filozofije. God. 1935. učilište u Makarskoj (Institutum superius philosophico-theologicum franciscanum) preuzelo je program Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu i time se izjednačilo s njime.

Nakon II. svjetskog rata bogoslovija se jednako morala održavati na više mjesta, uglavnom u Zagrebu i Makarskoj. God. 1957. preselila se u Makarsku. Od g. 1972. prve četiri godine bogoslovije u Makarskoj, a dvije posljednje u Zagrebu.

Da bi provincija dobila što spremnije nastavnike, slala je određeni broj đaka na više škole Reda, a u posljednjem stoljeću na državna ili crkvena sveučilišta (Beč, Zagreb, Louvain, Friburg, Rim, Milan i dr.).

Kroz prošlost članovi provincije nisu samo bili lektori i magistri na provincijskim školama nego su mnogi predavali i izvan provincije, na redovničkim ili dijeceznim školama, kao *fra J. Filipović* u Firenzi, Perugi i Budimu, *fra P. Karapandža* u Budimu, *fra I. Topić* u Rimu, *fra F. A. Perić* u biskupijskom sjemeništu u Splitu, *fra Ivan Budimir* († 1794) u Veroni, *fra Ivan Radonić* († 1846) u Veneciji, *fra A. Dorotić* u Orviettu, Rimu, Perugi i Veneciji, *fra A. Perić* u biskupijskom sjemeništu u Splitu, *fra Andrija Miošić ml.* u nadbiskupijskom sjemeništu u Zadru, *fra G. Cvitanović* na

Bogoslovija u Makarskoj šk. g. 1978/79.

Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, *fra Karlo Balić* († 1977) na Antonianumu i na Papinskoj univerzi na Lateranu u Rimu.

Bogoslovi i sam. ostanska obitelj u Zagrebu šk. g. 1978/79.

KULTURNO-DRUŠTVENO DJELOVANJE

1. Provincija presv. Otkupitelja nastala je u doba prosvjetiteljstva koje je skromno ali ipak obuhvatilo i Dalmaciju. Stoga većina djela franjevaca ima uz vjersku i prosvjetiteljsku crtu. Neki su franjevci sudjelovali u ekonomskim akademijama kao *fra A. Perić,* član splitske akademije ili *fra Mijo Dragičević* († 1790) koji je pisao o uzgoju bolje vrste stoke. U samostanskim knjižnicama čuvaju se rukopisi od kojih su tek neki obrađeni. Fra Karlo Kosor obradio je rječnik *fra Josipa Jurina* († 1801), a fra S. Petrov gramatiku *fra Gašpara Vinjalića* († 1781). U knjižnicama se čuvaju »ljekaruše«, među kojima je *»Velika sinjska ljekaruša«* napisana bosančicom. U arhivima su i *ljetopisi,* od kojih su poznatiji u makarskom samostanu, vrijedni prinosi za poznavanje života primoraca u XVIII. stoljeću. *Fra G. Vinjalić* napisao je povijest, od koje je manje važan dio objavljen, dok je onaj što obrađuje prošlost Dalmacije od XVI. st. do polovice XVIII. st. ostao u rukopisu iako obiluje nepoznatim podacima. U *arhivima* se čuvaju, osim samostansko-redovničkih spisa, i dokumenti iz civilne, osobito mjesne povijesti. Svaki je samostan stvarao svoju *knjižnicu,* od kojih su najveće u Sinju i Makarskoj. Njihova je vrijednost u tome što su se u njima sačuvala starija djela i brošure iz Dalmacije. Knjižnice djeluju i danas kao samostanske, a podatke o njima donosimo i u ovom šematizmu. Jednako se i po župama stvaraju male priručne knjižnice.

Za potrebe škola u XVIII. st. franjevci su pisali udžbenike, a neki su ih i objavljivali. Tako je na hrvatskom jeziku *fra Lovro Šitović* objavio *hrvatsko-latinsku gramatiku* (Mleci, 1713), *fra Toma Babić, Prima grammaticae institutio* (Mleci, 1745), a *fra Mate Zoričić* za učenike i trgovce *aritmetiku* (Ankona, 1766). Jednako je i *fra Andrija Kačić-Miošić* sastavio priručnik filozofije *Elementa peripathetica* (Venecija, 1752).

Jedan od prosvjetitelja bio je *fra Filip Grabovac* († 1749). On je u svom djelu *»Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga«* (Mleci, 1749) nastojao poučiti narod moralnim poukama, ali i osnovnim pojmovima iz zemljopisa, povijesti, lijepog vladanja i životne mudrosti. Međutim, svojim pjesmama Grabovac je optužio Mlečane zbog slaba stanja naroda koji je prolijevao krv za Republiku od koje nije dobio ništa. Grabovac je ujedno ustao protiv urbanizacije pojedinaca koji su, odlazeći u Italiju ili stupajući u vojsku ili administrativnu službu, napuštali narodnu nošnju i običaje te se odnarođivali. Stoga je bio zatvoren u zloglasnoj tamnici »Sotto i piombi« u Veneciji. Njegov rad nastavio je *fra A. Kačić-Miošić* († 1760). On je priprostim jezikom i desetercem prepričao »čobanima i pastirima« povijest, ali

Vanja Radauš, Filip Grabovac

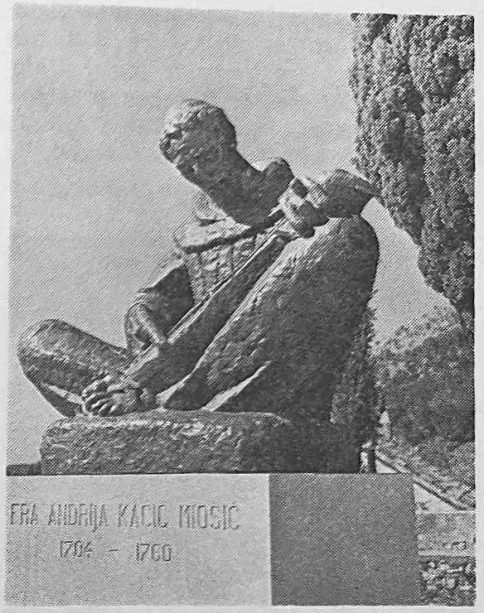

Ivan Meštrović, Fra Andrija Kačić

još više njihova junačka djela dižući porodice harambaša i serdara do slavnih vitezova slovinskog naroda. Time je njegov *»Razgovor ugodni naroda Slovinskog«* (Mleci, 1752) postao najčitanije djelo našeg naroda. Kačića su nastavili drugi franjevci, ali s manje uspjeha, kao *fra Josip* i *fra Franjo Radman, fra Ivan Akčić-Jurišić* († 1783), *fra Luka Vladimirović* († 1788) i *fra A. Dorotić* slikajući mjesne prilike Makarskog primorja ili svoje događaje bez pripovjedalačke lakoće *Starca Milovana,* kako je ustvrdio u svom znanstvenom radu o Kačićevim imitatorima *fra Gašpar Bujas* († 1963).

Ta djela, nabožne pjesme, male poučne knjižice, što su ih franjevci pisali kao i njihova braća u Bosni, odigrali su znatnu ulogu u razvoju hrvatskoga književnog jezika. Franjevci su se već u XVIII. st. služili književnom i administrativnom štokavštinom koju će kasnije prihvatiti Ljudevit Gaj, da bi postala hrvatskim književnim jezikom.

2. Kad se u Dalmaciji počela buditi nacionalna svijest, surađivao je u *Zori Dalmatinskoj fra Jeronim (Luiz) Vrdoljak* († 1866) svojim člancima o jeziku. On, a i drugi, kao *fra Gabro Puratić* († 1905) željeli su sačuvati *ikavicu* u književnom jeziku. Jednako u Kukuljevićevu *Arkivu* opisao je *fra Petar Kačić Peko* († 1918) Makarsko primorje, a *fra Š. Milinović* Sinj i Lovreć. Njima se neposredno prije g. 1860. obratio I. Kukuljević da mu objasne koji narod živi u Dalmaciji. Proslava »*O. Jandrije Kačić Miošića*« 1860. bila je uoči početka jačega narodnog preporoda u Dalmaciji.

Božica Hekata, Arheološka zbirka samostana u Sinju

Sinjski nastavnici *fra A. K. Matas* i *fra Jakov Grupković* († 1911) javljaju se prvi, nakon povratka ustavnosti, protiv autonomaša a za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom. Prema nekima, u sobi *fra Š. Tomića* u samostanu na Dobrome u Splitu rodila se misao o pokretanju *Narodnog lista.* Franjevci su bili glavni borci za pohrvaćenje općina, osobito u vrijeme izbora. I u vrijeme Bosansko-hercegovačkog ustanka (1875—1878) oni su pomagali ustanike.

U jeku narodnog preporoda, g. 1860, počelo je iskapanje rimske kolonije *Aequum,* danas Čitluk kod Sinja. Tada, kao i kasnije, pronađeno je dosta materijala pa je u Sinju, u samostanu stvorena vrijedna arheološka zbirka. Ona se, uz druge, u novije vrijeme proširila s etnografskom. Arheologijom se prvi počeo baviti *fra Stjepan Zlatović* († 1891) koji je napisao prvu povijest provincije (*Franovci Države Presvet. Odkupitelja i Hrvatski puk,* Zagreb, 1888). Jednako je *fra Š. Milinović* napisao niz priloga iz arheologije i povijesti. Zlatović je zagrijao »oca hrvatske arheologije« *fra Luju Maruna* († 1939) za iskapanja oko Knina i Biskupije. Zalaganjem franjevaca otkriveni su mnogi spomenici starohrvatskog doba i stvoren u Kninu *Muzej hrvatskih starina* (danas u Splitu), neko vrijeme smješten u samostanskoj zgradi. Pa i kasnije bavili su se neki franjevci arheologijom, osobito *fra Ante Jadrijević* († 1974), a njihov rad je nastavio veliki sakupljač *fra Nikola Gabrić.*

Skupljanjem pjesama i narodnog blaga bavilo se više župnika. Od njih su se posebno isticali *fra Stjepan Grčić* († 1932) i *fra Silvestar Kutleša* († 1943). Oni su izdali narodne pjesme Imotske i Sinjske krajine i Ravnih kotara. Nekoliko pričanja objavio je u Akademiji *fra Vice Vuković* († 1942). Jednako je i *fra Lujo Plepel* († 1948), inače pisac pripovijedaka iz života Zagore, skupljao narodne pobožne pjesme. Na njih je upozorio *fra K. Balić* a stručno ih je skupio i obradio *fra Jerko Šetka.*

Među romantičarske pjesnike ubraja se *fra Ivan Despot* († 1886) pjesmama punim rodoljublja, kićenog izraza i preporoditeljskog poleta. Njega je nastojao slijediti *fra Andrija Matutinović* († 1947). U novije vrijeme pridružili su se pjesnicima katoličkog smjera *fra S. Petrov* subjektivnim religioznim osjećajem i fra *G. Bujas* koji se više istakao literarno-kulturnim znanstvenim prilozima.

Članovi provincije radije su se u starije doba bavili popularnim pisanjem nego filozofsko-bogoslovnim djelima. Tek u novije vrijeme istakao se *fra Ivan Marković* († 1910), kojemu je papa Leon XIII. podijelio čast doktora bogoslovije. On je pisao o tada aktuelnim temama, papinom primatu i nepogrešivosti, o raznim pitanjima istočnog bogoslovlja, o jedinstvu Zapadne i Istočne crkve. Njegov je rad donekle nastavio *fra Roko Rogošić* († 1963), ali je kasnije pisao komentar kanonskog prava i proučavao neka pitanja povijesti. Pravna djela pisao je *fra Ante Crnica* († 1969). On je ujedno sastavio povijest marijanskih svetišta u Hrvatskoj. Crnica je, kao vicepostulator u kauzi kanonizacije *Nikole Tavelića,* bio najzaslužniji da je taj sin našeg naroda proglašen svecem (1970).

Da bi se pratila i proučavala razna aktualna filozofsko-bogoslovna pitanja, provincija je izdavala časopis *Novu reviju* (1922—1941). Ona je okupljala veći broj suradnika koji su obradili mnoge teme iz bogoslovlja, osobito apologetike, filozofije, razna pitanja kulture, tadanjih strujanja, osobito pitanja konkordata kao i franjevačkog duha, pa razna povijesna

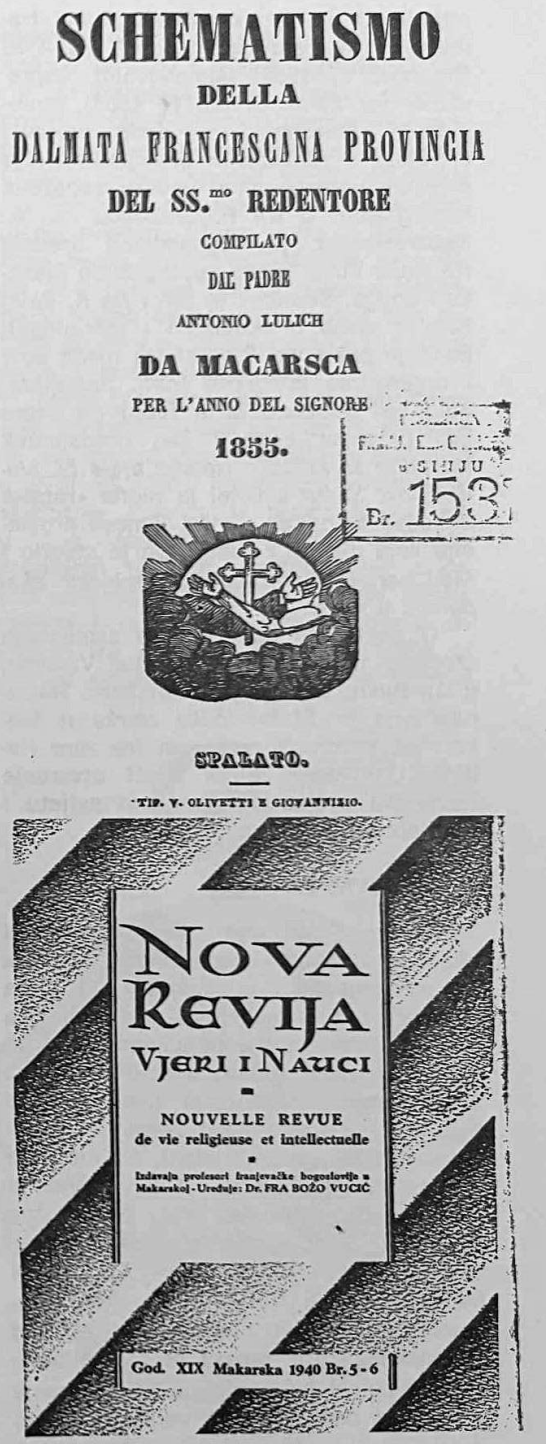
SCHEMATISMO
DELLA
DALMATA FRANCESCANA PROVINCIA
DEL SS.mo REDENTORE
COMPILATO
DAL PADRE
ANTONIO LULICH
DA MACARSCA
PER L'ANNO DEL SIGNORE
1855.
SPALATO.
TIP. V. OLIVETTI E GIOVANNIZIO.
NOVA REVIJA
VJERI I NAUCI
NOUVELLE REVUE
de vie religieuse et intellectuelle
Izdavaju profesori franjevačke bogoslovije u Makarskoj - Uređuje: Dr. FRA BOŽO VUČIĆ
God. XIX Makarska 1940 Br. 5-6

pitanja. U njoj su surađivali mnogi franjevci, i to, osim spomenutih, *fra Ante Cikojević* († 1956) bogoslovnim raspravama, *fra Petar Grabić* († 1963) apologetskim člancima, *fra Karlo Eterović* († 1935) s filozofskim člancima koji je napisao ujedno dvije veoma zapažene monografije: o fra F. Grabovcu i o A. Kačić-Miošiću, te dugogodišnji urednik *fra Božo Vuco*, pisac apologetskih članaka i knjiga. Suradnik je bio i *fra K. Balić* koji je pisao o skolastici i mariologiji. Balić je pokrenuo *Bibliotheca medii aevi* i organizirao *kongrese franj. profesora.* Svoj rad nastavio je u Rimu ne samo kao profesor nego i kao predsjednik *Komisije za kritičko izdanje djela bl. Ivana Duns Skota* u kojoj je radila »rimska Balićeva kolonija« s više članova provincije koja djeluje i danas. On je stvorio i *Međunarodnu mariološku papinsku akademiju* u Rimu.

U novije su doba u više samostana uređene male zbirke, kao na Visovcu, u Šibeniku, Zaostrogu, Imotskom. Najzanimljivija je *Malakološka zbirka u Makarskoj,* stvorena zaslugom *fra Jure Radića.* Osnivanje zbirka znači otvaranje redovnika prema suvremenom svijetu i novi oblik apostolata.

DUHOVNI ŽIVOT

Franjevci su prošli kroz vjetrove i oluje zahvaljujući snazi duhovnog života koji je zajednica posjedovala. O tome svjedoče brojni dokumenti, bez obzira na slabosti i nedostatke pojedinaca. Kad bi, naime, nastajala malaksalost ili prevelika zaokupljenost svjetovnim poslovima, u zajednici se našlo jakih redovničkih duhova koji su svojim radom, ali još više životom vraćali braću na put evanđelja i franjevačkog pravila. Takav je duh bio *fra J. Glunčević* u kriznim godinama previranja na razmeđu XVIII. u XIX. st. ili *fra I. Marković* u borbi oko »vitae communis« ili *fra Mijo Kotaraš* († 1926) kad se pojavio »žuti« pokret protiv celibata.

Poteškoće su nastajale u godinama previranja osobito zbog vanjskih, često

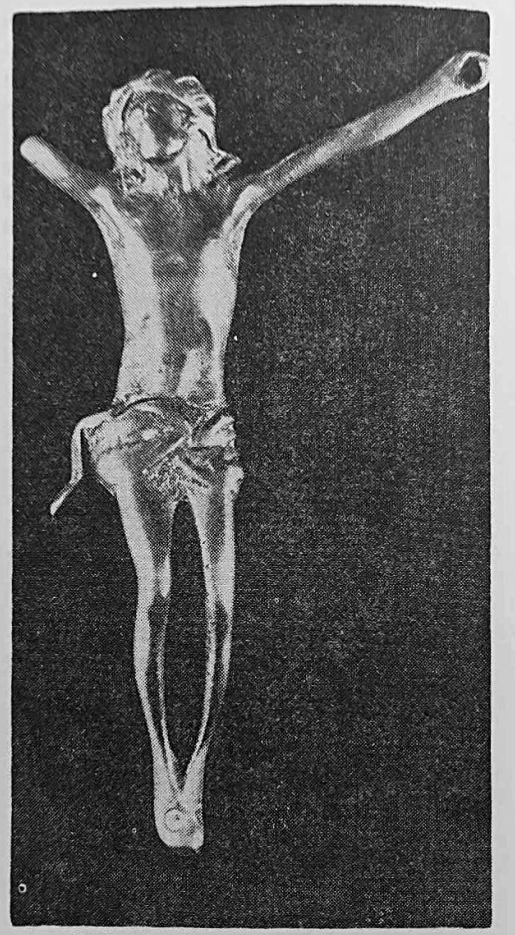

Križ iz groba fra Josipa Glunčevića

narodnih, poslova, ali jednako i zbog župnog karaktera provincije. Stoga je starješinstvo neprestano bdjelo oko unapređivanja redovničkog života u samostanima, ali i oko usklađivanja župnog načina života i redovničkih pravila, kako je pisao g. 1684. provincijal *fra Mijo Radnić:* »Po milosti Božioj i naše majke Provincie bismo obrani i postavljeni u ovo oficie paziti i čuvati bratiu i redovnike ... da hode po zakonu božiemu i obsluženja naše regule.«

Tim je putem nastavilo i starješinstvo nove provincije i na svim se kapitulima raspravljalo o usavršavanju redovničkog života kako po samostanima

tako i po župama. Tražilo se da župnici moraju boraviti u svojim samostanima makar dva put na godinu po nekoliko dana, ali i da gvardijani moraju pohađati župnike i župe, da župnici nakon tri godine življenja na župi moraju barem jednu godinu provesti u samostanu, da strogo čuvaju klauzuru ne samo u samostanima nego i po župama. Osobito se pazilo na siromaštvo koje je bilo otežano zbog posebna načina života. Stoga su se slale u Rim posebne delegacije, kao poslanstvo *fra Jeronima Filipovića* (1753—1756), *fra Luke Vladimirovića* (1763—1765), *fra Andrije Dorotića* (1795). I kasnije je Sv. Stolica davala braći povlastice koje su imali u starijim vremenima. Zbog toga je uvedena ustanova *apostolskog sindika* ne samo u samostanima nego i na župama.

Među članovima provincije bila je posebno raširena pobožnost prema Gospi. God. 1742. na prvom mjestu provincijskih odredaba o napretku zajednice nalazi se naredba o pobožnosti prema Mariji, a to se i u kasnijim naredbama naglašava. God. 1772. uvedeno je pjevanje litanija subotom nakon povečerja, a g. 1774. pjevana misa u čast Bl. Dj. Marije svake prve subote u mjesecu. Kad je, zbog narodnjačkog stava, austrijska vlast obustavila g. 1869. franjevcima potporu, provincijal *fra Ivan Mandarić* († 1870) molio je braću da se »uteku pričistoj i neoskvrnjenoj Pokroviteljici našoj Majci Mariji Prisvetoj ... dok se ne dostigne naša opća želja« koja je i dobivena. Slično je bilo i kasnije. Za II. svjetskog rata g. 1943. provincija je posvećena Bezgrešnom Srcu Marijinu da ona pomogne: »pojedince i Majku Provinciju, na prekretnici ljudske povijesti, a i na prekretnici povijesti naše Provincije« — naglašeno je u *»Bratskom pismu«* tadašnjeg provincijala *fra P. Grabića.*

Od 13 samostana 8 ih je posvećeno Mariji, a isto tako trećina župa. Franjevci su čuvari svetišta u Sinju, Splitu, Zagrebu i na Visovcu. Oni su izdavali osim glasnika *Gospe Sinjske* još glasnik *Gospe od zdravlja* i *Gospe Lurdske.* O Mariji su franjevci pisali članke, pjesme, propovijedali i vjernike usmjeravali prema marijanskoj pobožnosti, moljenju krunice, prisustvovanju raznih devetnica i pristupanju sv. sakramentima u sjeni njenih svetišta. Stoga je *fra K. Balić* nazvao svoju provinciju *»Marijin perivoj«,* jer je velika zasluga za njegovo usmjerenje prema mariologiji prvotno bila duboka pobožnost njegove majke kao i franjevaca prema Majci Božjoj.

Među članovima bilo je svetih likova koje ne možemo sve spomenuti, ali neke ne možemo ni mimoići. Neki su franjevci u XVIII. st. išli u Italiju radi strožeg opsluživanja Pravila. U provinciji je oko g. 1750. samostan Sv. Martina na Braču proglašen »domus recollectionis« u kojem su redovnici živjeli u bdjenju, postu, molitvi i razmatranju, među kojima se isticao *fra Jakov Pletikosa* († 1769). U narodu sinjske okolice ostao je dugo u

Od dobrog fra Rafe ostao je samo sat

sjećanju svetački lik *fra J. Glunčevića* koji je stoga zasebno pokopan. Među takve može se ubrojiti i *fra Josip Ivelić* († 1874). On je kao siromašak došao u Sinj i tu primljen za sakristana. Pod vodstvom fra J. Glunčevića Ivelić je uz posao svladao osnovna znanja i ujedno prihvatio duboke temelje duhovnosti u kojoj je cijelog života napredovao. Jednako je do danas ostao u sjećanju *fra P. Bačić* »Božja pčelica« u radu oko mladih duša sjemeništaraca kroz dugo godina, pun ljubavi prema Bogu i svojoj franjevačkoj zajednici. Uz njega su bili *fra Vjenceslav Bilušić* († 1939) i pun životne mudrosti *fra Marko Ivandić* († 1942). Herojstvo duha pokazao je *fra Rafo Kalinić* († 1943). On je svojevoljno otišao pružiti posljednju utjehu bolesniku kad su u Brnazima kod Sinja njemačke čete pljačkale i ubijale. Fra Rafo je protestirao zbog paljenja Malbašinih kuća i ubijanja nevinih pa ga je zbog toga ubio jedan njemački oficir. Dugo vremena na bogosloviji i u Zagrebu djelovao je pun strpljivosti *fra Ante Antić* († 1965), pun herojske požrtvovnosti u ispovjedaonici. Pokrenuta je kauza za njegovo proglašenje blaženim.

Još od početka održavale su se duhovne vježbe svake godine, a u novije doba mjesečno rekolekcije i dani duhovne sabranosti. Oko toga je nastojao *fra Karlo Nola* koji je u tom smislu sastavio *Stablo života* (Šibenik, 1941) i *Dan sabranosti* (Sarajevo, 1955) a preveo je *Šestokrilni serafin* sv. Bonaventure (1960).

Franjevačka duhovnost jamstvo je opstojanosti i plodnosti rada provincije i njezinih članova, a toga su, vjerujemo, svjesni i njeni članovi.

Prvi šematizam provincije izdao je *fra Ante Lulić* g. 1855, a g. 1857. popis članova provincije. Međutim, oko g. 1864. *fra A. K. Matas* i *fra G. Puratić počeli* su skupljati materijal za opširniji šematizam. Poslali su upitnik župnicima i mnogi su ga ispunili podacima koje smo iskoristili i u našem radu. Kasnije, 90-tih godina počinju redovni šematizmi: 1897, 1898, 1906, 1909. i 1913. Nakon dužeg vremena izdan je šematizam na latinskom jeziku g. 1965. na kojem su najviše radili *fra Petar Čapkun* i *fra Jerko Šetka.*

Smatrajući da šematizam treba da iznese osnovne podatke o osoblju i materijalnom stanju neke crkvene zajednice, nastojali smo popisati sve što se u crkvama, kapelicama i samostanima nalazi povijesno i umjetnički vrijedno. Time želimo potaknuti braću na bolje čuvanje naše kulturne baštine koja nije velika, ali je zato treba još bolje paziti. Jednako smo iznijeli i popravili podatke o starim maticama koje se čuvaju u Historijskom arhivu u Zadru (HAZ) i u Splitu (HAS), ali i one koje su u samostanskim arhivima. Novije matice, kao i stanja duša, nismo donijeli jer to nije običaj. Sastave o pojedinim župama slali smo na uvid župnicima, koji su nam inače pružili potpunu suradnju. Njihove smo primjedbe uvažili. Na njihovoj pomoći posebno zahvaljujemo.

Neka šematizam ne bude samo slika našega današnjeg stanja, koje je zadovoljavajuće i moguće kao nikad u prošlosti naše zajednice, nego da još više bude poticaj da nastavimo misiju koju nam je povjerio *Presveti Otkupitelj* — širiti *mir i dobro.*

S. ZLATOVIĆ, Franovci Države Presvet. Odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji Zagreb 1888; K. ETEROVIĆ, Franjevačka provincija Presv. Otkupitelja, *Nova revija* 8/1929, br. 3—4, 321—394; (P. ČAPKUN)

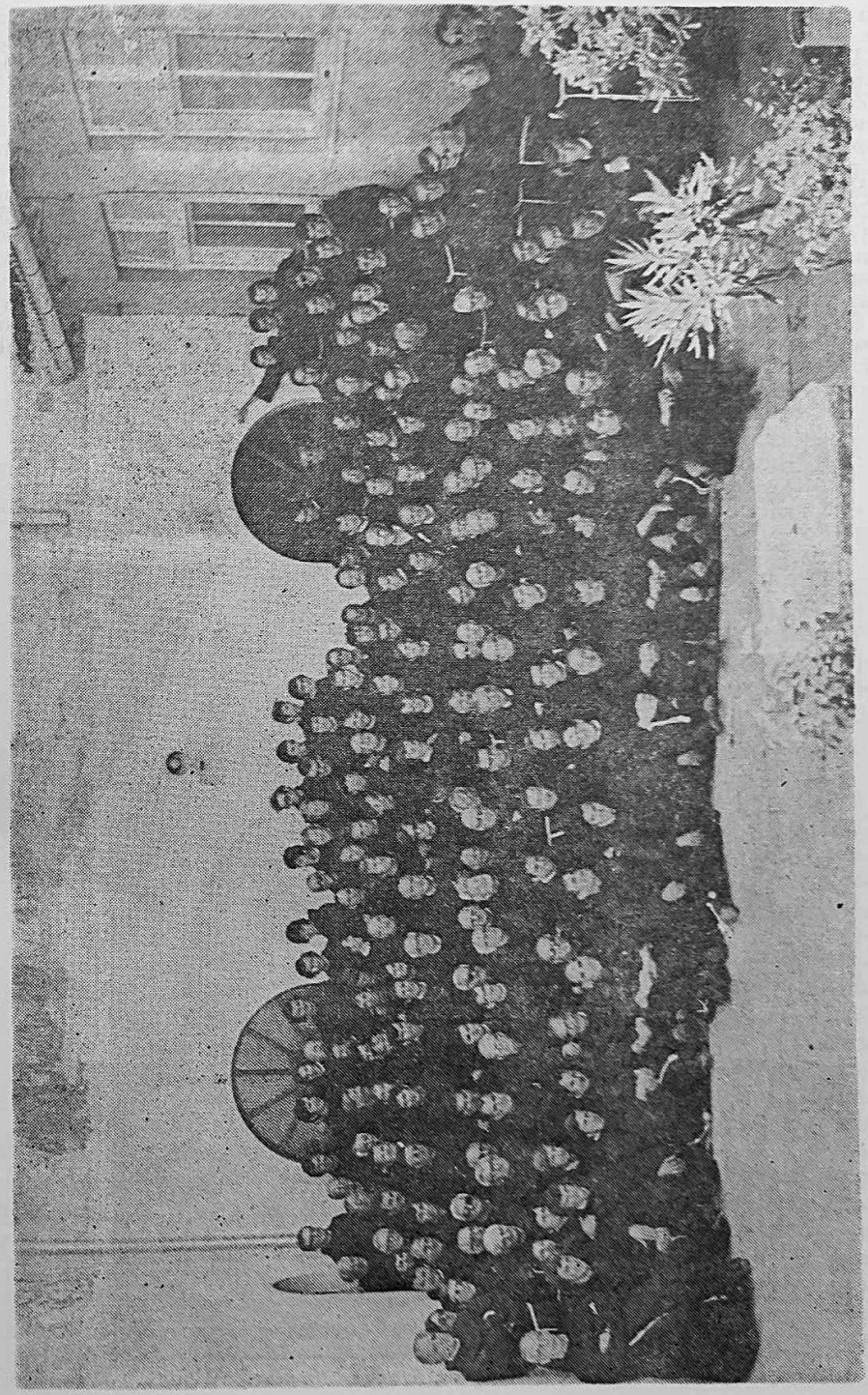

Prije odlaska u Solin — Majci velikog zavjeta 6. rujna 1976.

uvod u *Schematismus Provinciae Dalmatae Ss. Redemptoris*, Split 1965, 17—46; J. SOLDO, Franjevačka provincija Presv. Otkupitelja, u knjizi *Franjo među Hrvatima*, Zagreb 1976, 152—156; ISTI, Arhiv Franjevačke provincije Presv. Otkupitelja Split-Dobri, *Vjesnik provincije*... 18/1969, br. 1, posebni prilog, 1—11; K. BALIĆ, Kroz Marijin perivoj, Šibenik 1931; A. CRNICA, Hrvati i Marija, Zagreb 1953; ISTI, Cultus Assumptionis B. V. Mariae in Provincia minoritica Sanctissimi Redemptoris in Dalmatia, Alma socia Christi, Rim 1953, vol. X, 222—228; P. ČAPKUN, De organisatione curae pastoralis Franciscanorum apud croatorum gentem, Šibenik 1940; R. ROGOŠIĆ, Književni rad hrvatskih franjevaca do XIX vijeka, *Nova revija* 5/1926, 410—424; I. PEDERIN Hrvatski jezični standard i promicanje vjere u XVII. i XVIII. st., *Kačić* 4/1971, 71—83; J. SOLDO, Uloga franjevaca Provincije Presvetog Otkupitelja u borbama za ponarođivanje općina u Dalmaciji, zbornik *Dalmacija* 1870, Zadar 1972, 273—287; *V. Radonić*, Die Klosterreform in Venedig (1767—1770), Šibenik, 1935; G. CVITANOVIĆ, Die Franciskanerprovinz Ss. Redemptoris und die französische Regierung in Dalmatien in den Jahren 1806/1813, München 1920. G. BUJAS, Kačićevi imitatori u Makarskom primorju do polovine 19. stoljeća, Građa za pov. knj. Hrvatske JAZU, knj. 30, Zagreb 1971.

Nikola Grassi, Sv. Franjo, Šibenik

PROVINCIJALI PROVINCIJE PRESVETOG OTKUPITELJA

1.	**Fra Jeronim Filipović iz Rame**	1735—1738.
2.	Fra Mijo Jekušić iz Neretve	1738—1742.
3.	**Fra Petar Karapandža iz Goranaca kod Mostara**	1742—1745.
4.	Fra Ivan Turić iz Zavojana	1745—1748.
5.	Fra Ivan Vucić iz Promine	1748—1751.
6.	Fra Jeronim Filipović, drugi put	1751—1754.
7.	Fra Grgur Despot iz Zaostroga	1754—1757.
8.	Fra Franjo Marjanović iz Skradina	1757—1760.
9.	Fra Jeronim Romčević iz Jezera-Pasičine	1760—1763.
10.	Fra Petar Filipović iz Ramljana	1763—1766.
11.	Fra Andrija Staničić iz Sumartina	1766—1770.
12.	Fra Karlo Marojević iz Drniša	1770—1773.
13.	Fra Josip Radman iz Muća	1773—1776.
14.	Fra Ivan Rajčević iz Otoka	1776—1779.
15.	Fra Paško Grubišić iz Makarske	1779—1782.
16.	Fra Karlo Marojević, drugi put	1782—1785.
17.	Fra Jeronim Lozo iz Slivna (Imotski)	1785—1788.
18.	Fra Mijo Bilušić iz Promine	1788—1791.
19.	Fra Ante Perić iz Sućurja	1791—1794.
20.	Fra Paško Sekula iz Lovinca (Lika)	1794—1797.

		1797—1800.
21.	Fra Paško Prgomet iz Slivna (Imotski)	1800—1803.
22.	Fra Lovro Lovrić iz Miljevaca	1803—1806.
23.	Fra Andrija Dorotić iz Sumartina	1806—1810.
24.	Fra Josip Glunčević iz Sinja	1810—1813.
25.	Fra Šimun Rebić iz Imotskog	1813—1816.
26.	Fra Mate Šupuk iz Šibenika	1816—1819.
27.	Fra Ivan Radonić iz Podgore	1819—1823.
28.	Fra Luka Koštan iz Šibenika	1823—1826.
29.	Fra Franjo Ravlić iz Kozice	1826—1829.
30.	Fra Jeronim Palatin iz Skradina	1829—1832.
31.	Fra Franjo Vežić iz Brista	1832—1835.
32.	Fra Franjo Belamarić iz Šibenika	1835—1838.
33.	Fra Šimun Milinović iz Lovreća	1838—1842.
34.	Fra Ivan Kalandrin iz Sinja	1842—1845.
35.	Fra Franjo Talijančić iz Igrana	1845—1848.
36.	Fra Ante Paić iz Ljubostinja — Unešić	1848—1851.
37.	Fra Anđeo Ilić iz Metkovića	1851—1854.
38.	Fra Mate Šimunović iz Vrpolja (Knin)	1854—1857.
39.	Fra Ante Lulić iz Makarske	1857—1860.
40.	Fra Ante Zorica iz Rupa	1860—1863.
41.	Fra Jakov Milinović iz Lovreća	1863—1866.
42.	Fra Ivan Šimunović iz Vrpolja (Knin)	1866—1869.
43.	Fra Ante Lulić, drugi put	1869—1871.
44.	Fra Ivan Mandarić iz Promine	1871—1873.
	Fra Ivan Šimunović, provincijski vikar	1873—1874.
45.	Fra Gabro Puratić iz Sumartina	1874—1876.
	Fra Serafin Vežić, provincijski vikar	1876—1879.
46.	Fra Špiro Tomić iz Kaštel Štafilića	1879—1882.
47.	Fra Vice Šalinović iz Dusine (Vrgorac)	1882—1885.
48.	Fra Josip Paić iz Tijesnoga	1885—1888.
49.	Fra Vice Janović iz Sumartina	1888—1891.
50.	Fra Ivan Marković iz Sinja	1891—1893.
51.	Fra Marko Ivandić iz Gornje Žeževice	1893—1896.
52.	Fra Konstantin Krelja iz Drniša	1896—1898.
53.	Fra Mate Šimić iz Tučepi	1898.
	Fra Gabro Puratić iz Sumartina, gen. komesar	1898—1899.
	Fra Stjepan Bosančić iz Dugopolja, gen. komesar	1899—1902.
54.	Fra Marko Ivandić, drugi put	1902—1904.
55.	Fra Mate Kardum iz Dugopolja	1904—1907.
56.	Fra Petar Perković iz Klisa	1907—1909.
57.	Fra Franjo Lulić iz Igrana	1909—1910.
	Fra Mate Kardum, provincijski vikar	1910—1913.
58.	Fra Karlo Eterović iz Pučišća	1913—1915.
59.	Fra Mate Kardum, drugi put	1915—1919.
60.	Fra Franjo Lulić, drugi put	1919—1922.
61.	Fra Ante Cikojević iz Studenaca	1922—1925.
62.	Fra Ante Cikojević, drugi put	1925—1928.
63.	Fra Petar Grabić iz Miljevaca	1928—1931.
64.	Fra Petar Grabić, drugi put	1931—1934.
65.	Fra Ante Cikojević, treći put	1934—1937.
66.	Fra Stanko Petrov iz Metkovića	1937—1940.
67.	Fra Petar Grabić, treći put	1940—1943.
68.	Fra Petar Grabić, četvrti put	1943—1946.
69.	Fra Petar Grabić, peti put	1946—1949.
70.	Fra Petar Grabić, šesti put	1949—1952.
71.	Fra Karlo Nola iz Podgore	1952—1955.
72.	Fra Karlo Nola, drugi put	1955—1961.
73.	Fra Jeronim Lovrić iz Hrvaca	1961—1967.
74.	Fra Jeronim Lovrić, drugi put	1967—1973.
75.	Fra Petar Čapkun iz Konjskoga	1973—1976.
76.	Fra Petar Čapkun, drugi put	1976—
77.	Fra Stjepan Vučemilo iz Lučana	

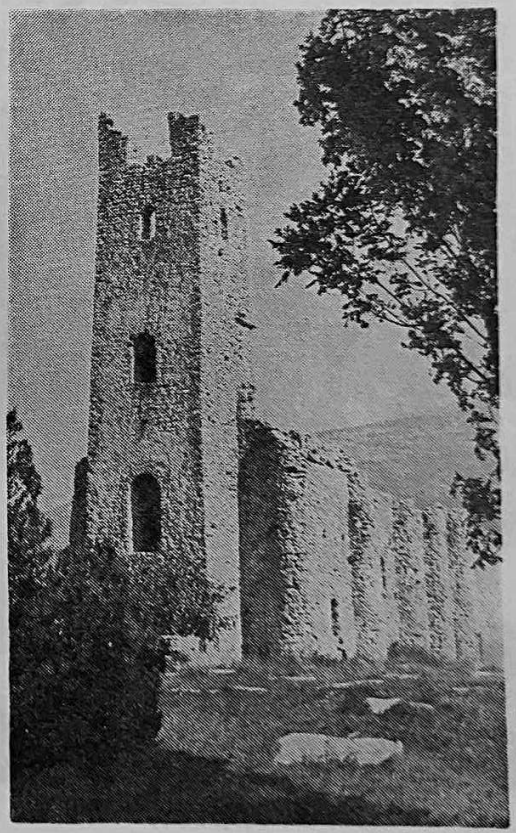

Ostaci crkve Sv. Spasa u Vrhrici, danas Cetini

Čuj nas Majko . . .

SAMOSTANI I ŽUPE

I. SPLIT

SAMOSTAN GOSPE OD ZDRAVLJA

MARIJANSKO SVETIŠTE — PROVINCIJALAT

Franjevački samostan
58000 SPLIT
Kazališni trg 3
Tel.: (058) 45-980

Kad su bosanski muslimani, skupivši veliku vojsku, navalili g. 1715. na Cetinsku krajinu, grupa franjevaca sklonila se u Split. Tu su bili smješteni ili u jednoj kući kod crkve Sv. Filipa ili kod kapelice Sv. Martina uz *Porta aurea* Dioklecijanove palače. Kako su ti prostori bili uski i nepogodni, franjevci su brzo unajmili kućicu u predgrađu Dobri i privremeno se u njoj nastanili. Međutim, g. 1717. prešli su uz crkvicu *Gospe od Pojišana* u *hospicij* koji je g. 1704. podigao splitski nadbiskup *Stjepan Cosmi.* Franjevci su čak i sklopili ugovor s *bratovštinom* koja se brinula oko crkvice o njenom preuzimanju. Međutim, kad su počeli skupljati novac za gradnju novog samostana, splitski kaptol se suprostavio. Iako se samostan g. 1718. počeo graditi i premda je splitski nadbiskup bio za to, ipak je s kaptolom došlo do parnice. Franjevci su prekinuli gradnju i odustali od smještaja na Pojišanu. Većina ih se vratila u Sinj a na *Dobrome* su ostala trojica.

God. 1723. kućica na Dobrom proglašena je na *kapitulu u Požegi* za *hospicij Marijina Navještenja* ili *sv. Marije,* kako se kuća i nazivala do g. 1745. Franjevci su g. 1729. kupili dvije kućice i vrt kod općinskog bunara na *Dobrom* (Pozzobuon). Oko g. 1731. počeli su graditi samostan usprkos protivljenja. Međutim, požrtvovnost franjevaca g. 1732. u vrijeme haranja kuge, a još više privrženost vjernika koji su se iz Bosne ili Zagore spustili u Split, a to su bili trgovci, učvrstili su njihov boravak u gradu. Gradnja je napredovala i g. 1735. hospicij je *breveom pape Klementa XII.* postao *samostan.* On se, prema nazivu provincije, nazivao *Presv. Otkupitelja* a tek od g. 1765. *Prikazanja Bl. Dj. Marije* i konačno od g. 1767. *samostan Sv. Marije od zdravlja* ili *Gospe od zdravlja.*

Samostan je bio mali a ispred je bio atrij od kojeg se mislilo stvoriti barokni klaustar. To, međutim, nije ostvareno. Pred kraj XVIII. st. podignuta je zgrada, s druge strane crkve, za tkaonicu redovničke robe. Posao se u njoj bio uputio ali je brzo bio prekinut, i tu su neko vrijeme stanovali klerici u XIX. stoljeću. Kuća je porušena kad se gradila nova crkva. U vrijeme francuske vladavine g. 1806. započela je gradnja dvaju lukova do crkve pomoću kojih se samostan spojio s crkvom. Tek g. 1840. nastavilo se

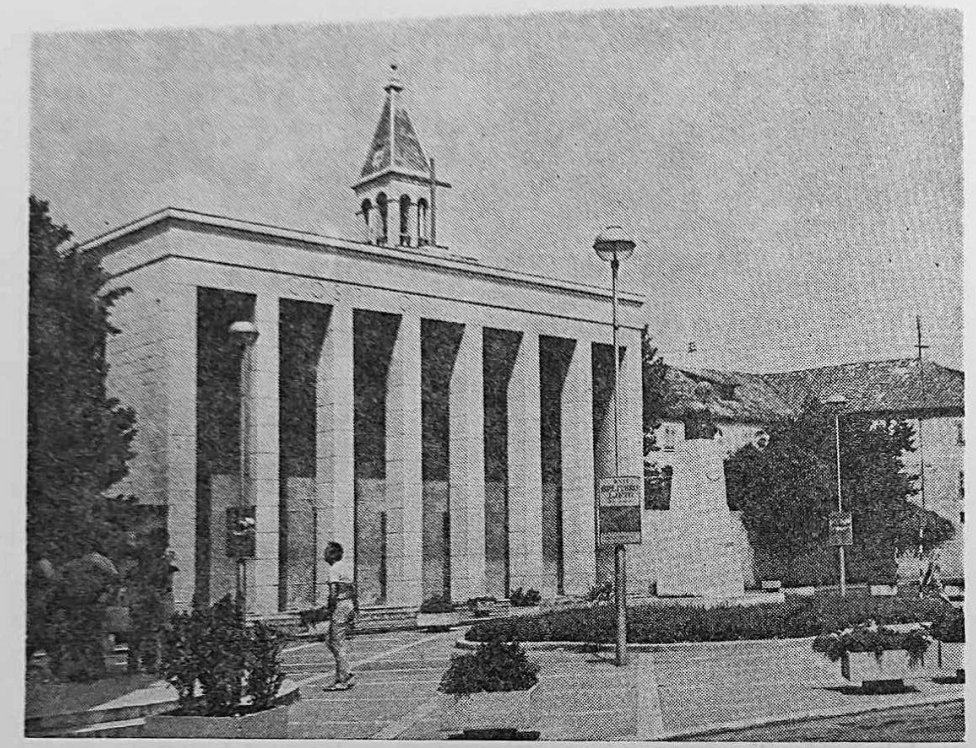

radom. Tada su nad atrijem podignute sobe. God. 1862. sagrađena je zgrada nad lukovima uz crkvu. Kako je g. 1888. provincijski ured premješten iz Šibenika u Split, samostan je bio tijesan i stoga se g. 1896. zgrada podigla za još jedan kat. Samostanske prostorije popravljale su se i preuređivale kasnije više puta.

Franjevci su u Splitu već od početka držali *srednju školu* za svoje kandidate koju su vodili *»magistri iuvenum«*. Od g. 1748. počela se u samostanu predavati *filozofija* koja se održala sve do austrijske reforme školstva (XIX. st.). Osim toga, još od g. 1733. predavala se povremeno *bogoslovija* ali redovno tek od g. 1754. Više franjevaca bili su nastavnici u *nadbiskupijskom sjemeništu u Splitu*. Uz propovijedanje, članovi splitskog samostana osobito su širili pobožnost prema *Gospi od zdravlja*. Sliku je iz Venecije poslao *fra Filip Grabovac*. Pobožnost se povećavala milostima u vrijeme haranja kuge i drugih bolesti. O Mariji franjevci su zanosno govorili, sastavljali i skladali pjesme, uvađali pobožnosti, držali procesije a u novije doba tiskali sličice Gospe od zdravlja — koje se prvi put pojavljuju g. 1890. Novi polet pobožnosti nastao je nastupom *fra Ante Crnice*, od g. 1929. Od tada počinju hodočašća, izdaju se vjenčići pa u novije doba i molitvenik. Nekoliko godina izlazio je i glasnik *»Gospa od zdravlja«* (1931—1935) a nakon prestanka vijesti iz svetišta tiskaju se u glasniku »Gospa Sinjska«. Na njen blagdan (21. XI) svake godine posebno posljednjih godina sve veći broj vjernika okuplja se oko svetišta. Uz druge pobožnosti, od g. 1926. u svetištu se počela razvijati pobožnost prema *Kristu Kralju*. Zbog toga se izdao vjenčić a o blagdanu Krista Kralja držale su se birane propovijedi.

Kapela Navještenja Marijina na Dobrome sagrađena je g. 1731—32. Ona je, zbog rada franjevaca, ubrzo postala tijesna i stoga je g. 1759—1770. sagrađena *nova crkva*. Ona se polagano uređivala. Do nje je g. 1846. podignut *zvonik* (ing. *Andrić*). Stara zvona su oduzeta u I. svjetskom ratu a nova nabavljena g. 1927 (*Zvonoglas*, Maribor). Crkva je bila g. 1843. posvećena.

Međutim, kako je pobožnost prema Gospi od zdravlja okupljala sve više vjernika, počelo se misliti na gradnju veće crkve. Nakon dosta muka oko skupljanja milodara, sagrađena je g. 1936—1937. nova crkva prema nacrtu *arh. Lavoslava Horvata*. Na pročelju nižu se kameni stupovi a na vrhu je križ. Jednako niz stupova dijeli unutarnji prostor na tri lađe. Iza jednostavna oltara je srebrni tabernakul, po nacrtu *Horvata*. Na zidu je *Ivo Dulčić* izveo g. 1958. veliku fresko-sliku *Krist — Kralj*, jednu od većih kod nas ali još više to je jedan od uspješnijih radova velikog majstora. U lađi je ostavljen mramorni *oltar Gospe od zdravlja* splitskog altariste *Josipa Barišковića* koji je povećan uz savjet prof. *Ante Berića* (1889). Na oltaru je *Gospina slika* u srebrnom *okviru*. Njega je g. 1931. izradio splitski zlatar *Miloš Botta* prema nacrtu prof. *Emila Remela*.

Jednako je *antepedij oltara sv. Josipa* iz stare crkve a gornji njegov dio izradio je klesar *Ante Frank*. Svečevu sliku je naslikao ak. slikar *Frane Baće*, još kao mlad slikar. On je naslikao i pale *sv. Paškala, sv. Cirila i Metoda, sv. Ante, sv. Franje*. Ispred slika su privremeni kameni oltari. Postoji i oltar sa slikom *sv. Terezije od malog Isusa*. Na prostranom pjevalištu postavljene su g. 1961. *orgulje tvrtke Kaufmann* (München).

U samostanu postoji knjižica od oko 3000 primjeraka. Među rukopisima čuva se i kodeks iz polovice XV. st. a sadrži rimsko-franjevački kalendar, muku Gospodinovu i neke franjevačke sastave (sv. Bonaventure, Nikole iz Auxima, sv. Ivana Kapistrana). U samostanu ima nešto umjetničkih slika među kojima su *sv. Sebastijan B. Strozzija*, barokna *Pietà, sv. Franjo, Franjevački sveci* i dr.

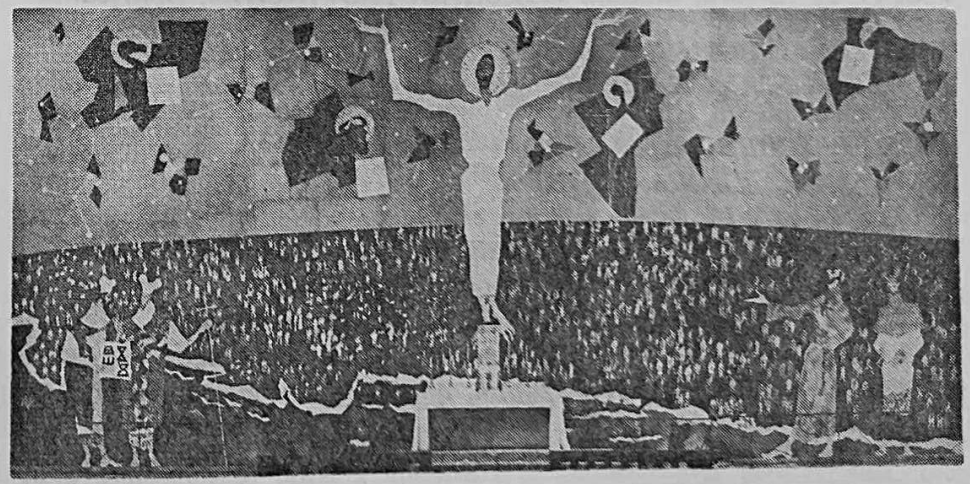

Ivo Dulčić, Krist Kralj, Split-Dobri

Od g. 1888. u samostanu je *provincijski ured* s razgranatom djelatnošću. *Provincijski arhiv*, sređen g. 1972, pod državnom je zaštitom (24/19, 1972, reg. br. 229).

U crkvi i samostanu od g. 1949. pomažu Školske sestre III. reda sv. Franje (Split).

A. CRNICA, Naša Gospa od zdravlja i njezina slava, Šibenik 1939; G. NOVAK, Povijest Splita, knj. 2, Split 1961, 360—363; J. SOLDO, Krist Kralj, monumentalna freska Iva Dulčića u crkvi Gospe od zdravlja, Split 1960; V. KAPITANOVIĆ, Un codice quattrocentesco francescano di Split, *Archivium Franciscanum Historicum* 71/1978, 450—468; K. PRIJATELJ, Splitska slika sv. Sebastijana, *Studije o umjetninama u Dalmaciji*, II, Zagreb 1968, 57—58; L. KATIĆ, Prilike u splitskoj okolici poslije odlaska Turaka, *Starine JAZU*, knj. 47, Zagreb 1957, 237—279; ISTI, Povijesni podaci iz vizitacije trogirske biskupije u XVIII. stoljeću, *Starine JAZU*, knj. 48, Zagreb 1958, 274—331; V. RISMONDO, Trogirsko i splitsko zaleđe u nekim dokumentima iz druge polovice 14. i početka 15. stoljeća, *Radovi Filozofskog fakulteta* u Zadru, Zadar 1976.

SAMOSTANSKA OBITELJ

DR. FRA STJEPAN VUČEMILO, provincijal
FRA CELESTIN BELAMARIĆ, prov. vikar. gvardijan, upravitelj svetišta, ljetopisac, ispovjednik
FRA DUŠKO BOTICA, samostanski i župni vikar, knjižničar, ispovjednik
FRA BERNARDO BULJEVIĆ, restaurator, ispovjednik
FRA LUIĐ ŠIMIĆ, sakristan
FRA IVAN ABRUS, urednik »VJESNIKA PROVINCIJE«, ispovjednik
FRA JERKO LOVRIĆ, kapelan ss. klarisa, prov. voditelj TR, ispovjednik
FRA STANKO ROMAC, zborovođa, voditelj TR, ispovjednik
FRA SILVESTAR ARAČIĆ, definitor, apostolski misionar, prov. prokurator misija, ispovjednik
FRA JERKO JURIĆ, ispovjednik
FRA IVAN MARUNICA, ispovjednik
FRA JOSIP MATIĆ, definitor, prov. ekonom, ispovjednik
FRA JOSIP ŽUPIĆ, diskret, dopisnik VP, župni pomoćnik, ispovjednik
FRA MIRKO KLARIĆ, kateheta, ispovjednik
FRA STJEPAN NIMAC, diskret, župni pomoćnik, ispovjednik
FRA VIKTOR MARKUŠIĆ, vratar, pomoćnik u provincijalatu
FRA ANTE MADUNIĆ, prov. tajnik, animator liturgije, arhivist, ispovjednik

Župe splitskog samostana

1. SPLIT

GOSPA OD ZDRAVLJA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58000 SPLIT
Kazališni trg 3

Župa je osnovana 7. svibnja 1946. pod nazivom *Krista Kralja*, ali je od g. 1976. promijenila naziv u *Gospa od zdravlja*. Župa obuhvaća predgrađa *Dobri*, *Lovret* i *Skalice* a nalazi se unutar ulica: Trg Gaja Bulata, Porinova, Zrinjsko-frankopanska, Put Skalica, duž željezničke pruge na ulicu Sinjskih žrtava.

Župne knjige vode se od ustanovljenja župe. Vjerski obredi obavljaju se u samostanskoj crkvi a vjeronauk u samostanskim prostorijama, i to za sve uzraste. U župi postoji mješoviti i dječji zbor te omladinski sastav.

U granicama župe nalaze se samostani časnih sestara: *Službenica milosrđa* (Ćirilo-Metodova 14), ustanovljen g. 1855. s crkvom *Bezgrešnog Začeća; Milosrdnih sestara sv. Vinka Paulskog* (Bribirska 10), osnovan g. 1875, gdje je provincijska kuća i novicijat s kapelom *Presv. Srca Isusova; Školskih se-stara III. reda sv. Franje* (Lovretska 9), osnovan g. 1904, gdje je provincijalat i novicijat s kapelom *Presv. Srca Isusova.* Kapele i crkve pohađaju i vjer-nici.

U ŽUPI: 3000 vjernika (g. 1965: 15.000 vjernika), članova TR: 121.

Župnik:

FRA DUŠKO BOTICA

Pomoćnici:

FRA JOSIP ŽUPIĆ
FRA MIRKO KLARIĆ
FRA STJEPAN NIMAC

2. BLIZNA

POROĐENJE MARIJINO

Šibenska biskupija

Župni ured
Blizna
58220 TROGIR

Selo Blizna spominje se prvi put g. 1251. a crkva Sv. Marije g. 1300. u trogirskim bilježničkim spisima. Središte je župe bilo *Mitlo* (1298—1560) a župi su pripadala sela Kruševo i Boraja. Međutim, g. 1687. stvorena je župa u Blizni. God. 1726. Mitlo je pripojeno župi Prapatnici. Obje župe bile su do g. 1830. pod *trogirskom* a od tada *šibenskom biskupijom.* Mitlo je tada ponovno pripalo Blizni. Franjevci su sinjskog samostana od XVIII. st. posluživali župu jer su oni doveli novo stanovništvo u te krajeve. Od g. 1968. župa je pripala *splitskom samostanu.*

Danas su glavni ogranci župe: *Gornja* i *Donja Blizna, Rastovac-Ugrinci, Vinovac* i *Mitlo.*

Stare *župne matice* nisu se sačuvale.

Župna crkva Sv. Ante Padovanskog sagrađena je od betona g. 1965. prema nacrtu *arh. Ante Barača.* Ona je jednostavna pačetvorina. Uz nju je *zvonik.* U crkvi je kip sv. Ante i Bl. Dj. Marije (Tirol).

Nešto dalje od današnje župne crkve g. 1850. sagrađena je *kapela Sv. Ante Padovanskog* koja je sačuvana. Ima mali zvonik na preslicu s jednim zvonom. U kapeli je drveni oltar sa Svečevim kipom.

Stara župna crkva bila je posvećena *Porođenju Marijinu.* Tu se u pred-tursko doba dizala crkva koju su muslimani porušili. Nakon oslobođenja od turske vlasti sagrađena je nova, danas zapuštena, s polukružnom apsi-

dom. Na pročelju se nalazi kamen s pleternom ornamentikom. Od nje je i fragment tegurija sa slovima: »MAR(ia)«. God. 1745. počela se graditi u blizini stare nova crkva ali je do g. 1757. bila podignuta samo apsida. Nacrt je bio izradio *Ivan Krst. Nutrizio iz Trogira* a radove, između ostalih, vodio je *Ivan Raguseo-Macanović* i nakon njegove smrti sin mu *Ignacije.* Glavni dobročinitelj crkve bio je *M. Pletković* koji je želio podići i velebni zvonik.

Crkva je jednostavna. Iznad vrata je 8-latična kamena ruža a pročelje završava zvonikom na preslicu s dva zvona. Pobočni zidovi su otvoreni tro-strukim prozorima. Crkva je obnovljena g. 1923, 1961. i 1977.

Veliki oltar je drveni, podignut g. 1859. Na njemu je slika Bezgrešnog Začeća Marijina koju je naslikao neki *Da Treviso.* Sa strane oltara su slike *sv. Petra i Pavla* na drvu a ispod na platnu novije slike *Srca Isusova i Mari-jina.* Uz trijumfalni luk su drveni *oltari sv. Stjepana i sv. Marka* s drvenim kipovima (Tirol). U lađi su drveni *oltari sv. Blaža* i *Gospe od Loreta,* na-pravljeni g. 1900 (Tirol). Na zidu je slika *Kamenovanje sv. Stjepana,* domaći priprost rad. Crkva ima staro drveno *raspelo.*

Oko crkve je *groblje* u kojem ima stećaka i starih grobnih ploča.

Podružna crkva je u *Rastovcu-Ugrinima,* posvećena *Gospe od milosti* (»Gospa od plaće«). Sagrađena je g. 1862. sa zvonikom na preslicu s jednim zvonom. Na oltaru se nalazi slika *Gospe s Djetetom Isusom oko kojih su dva roba.*

Kod crkve je novije *groblje.*

Druga podružna crkva je u Mitlu. Selo je u srednjem vijeku posjedovala splitska plemićka obitelj Papalić. U njemu je bilo sijelo župe od g. 1298. do 1560. kad se pred turskim napadajima stanovništvo raselilo. Crkva je po-svećena *sv.Mihovilu arkanđelu.* Ona je sagrađena g. 1404. Za nju je trogir-ski biskup Antun Kačić g. 1726. zabilježio da je ruševna i da je oltarska slika napola razdrta. Crkva je potpuno obnovljena g. 1806. ali i g. 1961. te konačno 1974—75.

Na pročelju su oko vrata dva prozorčića a iznad mala luneta te prozor-čić u obliku križa. Na vrhu je preslica, podignuta g. 1910. Crkva je dobila sa strane dodatak. Svod od sedre je gotički prelomljen. Na trijumfalnom luku je gotička kamena kustodija a uz vrata nešto manja. Na velikom oltaru su kipovi sv. Mihovila i Srca Isusova (Tirol). U crkvi je slika na platnu *sv. Mihovila i bl. Ivana Trogirskog* koji drži maketu Trogira. Sliku je obnovio *fra B. Buljević.*

Oko crkve je *groblje* u kojem ima dosta stećaka.

U župi su *kapelice:* u Blizni na dva mjesta: Počivala i Lokve, ali su bez likova jer se u njima samo pale lumini.

Župna kuća bila je g. 1943. zapaljena ali je obnovljena i pretvorena u osnovnu školu. Župnik se nakon rata g. 1964. nastanio u prizemnicu koja je g. 1977. podignuta na jedan kat.

U ŽUPI: 294 obitelji, 1528 vjernika (g. 1965: 330 obitelji, 2000 vjernika).

Župnik:

FRA BONE BILIĆ-SOLDATIĆ

3. BRISTIVICA

SV. IVAN KRSTITELJ

Šibenska biskupija

Župni ured
Bristivica
58220 TROGIR

Bristivica se pod nazivom *Bristica* spominje još u XIII. stoljeću. Zbog sela vodile su se borbe između Trogirana i Šibenčana. Pod turskim udarcima kraj je opustošio. Poznato je da su muslimani htjeli g. 1578. podići u Bristivici tvrđavu ali su odustali i selo ustupili Trogiru. Seobom naroda pod ramskim franjevcima od g. 1687. do 1723. kraj je ponovno oživio.

Župu su posluživali *franjevci sinjskog samostana kojemu* je pripadala a od g. 1968. je pod *splitskim samostanom.* Do g. 1830. župa je bila pod *trogirskom* a od tada *šibenskom biskupijom.*

Stara župna *crkva Sv. Ivana Krstitelja* iz g. 1372. bila je u upotrebi još u XVIII. stoljeću. Imala je zvonik s jednim zvonom a biskup je u prigodi vizitacije posvetio kalež što ga je nabavio *Josip Brzak* kao izvršitelj majčine oporuke (1755). Crkva je s vremenom srušena i g. 1802. sagrađena veća. Međutim, ona je g. 1901. izgorjela i g. 1911. od temelja podignuta. Crkva je jednobrodna građevina s istaknutom nadstrešnicom nad vratima, okruglim prozorom na pročelju a na vrhu je zvonik na preslicu s dva zvona. Crkva je g. 1978. obnovljena.

Glavni oltar je od drveta i na njemu je *slika sv. Ivana Krstitelja.* Lađa je proširena s dvije kapele: *Sv. Ivana Krstitelja* i *Bl. Dj. Marije* u kojima su kipovi (Tirol).

Oko crkve je *groblje.* U njemu ima starih grobnih ploča.

U župi su *kapelice:* kod Brkanovih i Žuvanovih kuća ali, kao i u Blizni, nema u njima kipova.

Župna kuća je sagrađena g. 1888. i uz nju *kapela sv. Roka.* God. 1961—62. popravljena je kuća a godinu dana kasnije i kapela. Danas, međutim, župu vodi župnik iz Blizne gdje i stanuje.

U ŽUPI: 138 obitelji, 794 vjernika (g. 1965: 166 obitelji, 852 vjernika).

Župnik:

FRA BONE BILIĆ-SOLDATIĆ, poslužuje iz Blizne

4. BRŠTANOVO

UZNESENJE MARIJINO

Šibenska biskupija

Župni ured
Brštanovo
58202 LEĆEVICA

Župa Brštanovo osnovana je oko g. 1720. kad su ramski franjevci doveli stanovnike u taj kraj i stoga je donedavna pripadala *sinjskom samostanu,* a danas *splitskom.* U XVIII. st. bila je u trogirskoj biskupiji a od g. 1830. u *šibenskoj.*

Župa obuhvaća ova sela: *Brštanovo, Nisko* i *Dugobabe.*

Župne matice su izgorjele skupa sa župnom kućom.

Stara župna crkva bila je prvotno posvećena sv. Juri ali već u polovici XVIII. st. *Uznesenju Marijinu* (Velikoj Gospi). Prema spisu vizitacije iz g. 1757. crkva je proširena. U njoj je bio oltar i Gospina slika. Uz oltar su se nalazili na čohi zavjetni darovi. U crkvi su bili grobovi.

Na mjestu stare crkve sagrađena je g. 1872. nova, jednostavna građevina s apsidom. U vrijeme II. svjetskog rata bila je oštećena ali je nakon njega popravljena. Na pročelju je g. 1959. podignut *zvonik* po nacrtu *arh. Ante Baraća.* Na njemu je stavljena kamena ruža s pročelja crkve. U zvoniku su dva zvona.

U crkvi je *veliki oltar od* šarena mramora. Na njemu je noviji Marijin kip. Uz trijumfalni luk je mramorni oltarić *sv. Jure* i *sv. Križa.* U lađi je *oltar sv. Roka,* rad bliz Bilinićevoj radionici.

Oko crkve je *groblje.*

Podružna crkva u *Niskom* posvećena je sv. *Ivanu Krstitelju.*

Tu je bila *starokršćanska bazilika.* Ona je istražena i nalazi su pohranjeni u samostanskoj zbirci u Sinju. U XVIII. st. dizala se mala crkva od koje su ostali temelji u groblju i stećak s ukrasom a koji je služio kao oltar. Iz te crkve je sigurno srebrno procesionalno *raspelo* (XVIII. st.) i bakreno »mrtvačko« *raspelo,* jednako iz XVIII. stoljeća.

Nova crkva je sagrađena g. 1912. Ona je jednostavna s apsidom. Crkva je g. 1935. i 1962. obnovljena. Na pročelju je *zvonik* na preslicu s tri zvona. Unutrašnjost crkve je dekorirao g. 1935. *Julije Svabe.* Na trijumfalnom luku je naslikao sv. Ćirila i Metoda a na drvenom plafonu sv. Ivana Krstitelja i 4 evanđelista. Isti majstor je izradio veliki oltar od gipsa. U lađi je *oltar Gospe od Karmela.*

Oko crkve je *groblje.*

Druga podružna crkva je u *Dugobabama,* posvećena *bl. Ivanu Trogirskom.* Ona je povećana g. 1912. a obnovljena g. 1960. i konačno 1976—77. Veliki oltar izradio je g. 1959. *Ante Frank.* Na oltaru je slika *Gospe i bl. Ivana Trogirskog,* domaći rad XVIII. stoljeća.

Oko crkve je *groblje.* U njemu je stara crkvica.

U župi su *kapelice:* u Brštanovu *sv. Ante* kod župne crkve, na Pometenom Brdu *sv. Josipa,* u Dugobabama kod Sanadera *Gospina.*

Župna kuća je postojala već u XVIII. st. i uz nju se spominje kapelica. Ta je kuća vjerojatno povećana i od nje postoje danas ruševine. God. 1896. podignuta je nova kuća koja je nakon rata upotrebljavana u razne svrhe ali je povraćena i popravljena. Uz nju je *kapela Sv. Jeronima*, nadozidana g. 1924. a g. 1978. popravljena te služi i za vjeronaučnu dvoranu.

U ŽUPI: 200 obitelji, 937 vjernika (g. 1965: 255 obitelji, 1600 vjernika).

Župnik:

FRA NEDJELJKO BREČIĆ

5. ČVRLJEVO

SV. FILIP I JAKOV APOSTOLI

Šibenska biskupija

Župni ured
Čvrljevo
59323 UNEŠIĆ

Župa Čvrljevo prostire se na širokom, kamenitom prostoru koje obuhvaća sela: *Čvrljevo, Utore Gornje, Vinovo Gornje, dio Vinova Donjeg, Kladnjice* i *Divojeviće.*

Redovno se uzima da je župa nastala g. 1730. Područje je u srednjem vijeku pripadalo komitatu Zagorja ali se o starijoj crkvenoj organizaciji ne zna gotovo ništa. Središte župe bilo je u *Kladnjicama* gdje je stanovao župnik a od kuće sačuvali su se samo ostaci. God. 1762. župnik je prešao u *Čvrljevo* ali župna crkva ostala je i dalje u Kladnjicama. Na groblju oko crkve su grobne ploče svjedoci starijih vremena. Sličnih ploča ima ispod crkve u Vinovu Gornjem. Župa je do g. 1968. pripadala *sinjskom samostanu* a od tada *splitskom.* Jednako je do g. 1830. bila u *trogirskoj biskupiji* a kasnije u *šibenskoj.*

Stare *župne matice* nisu se sačuvale.

Župna crkva, u *Kladnjicama,* podignuta je na brežuljku usred polja a posvećena je *sv. Filipu i Jakovu.* Sagrađena je g. 1740, kako piše u spisu vizitacije g. 1757, ali ju je oštetio grom te su seljaci podigli novu, prema pisanju biskupa, lijepu. Ona je više puta popravljana pa i g. 1968.

Crkva je od domaćeg kamena. Kod vrata su dva prozorčića a iznad 4-latična ruža. Na vrhu je ukrašen zvonik na preslicu s tri zvona. Ispred pročelja je atrij za govorenje mise vani, moguće ostatak starije crkve. U apsidi je drveni oltar, jednostavno izrezbaren. Na njemu je *kip sv. Jakova* (Tirol) a na tabernakulu srebrno procesionalno *raspelo,* mletački rad XVIII. stoljeća. Uz trijumfalni luk, u nišama su *kipovi Bl. Dj. Marije* i *sv. Filipa apostola.*

Oko crkve je *groblje.*

Podružna crkva u Čvrljevu posvećena je *Imenu Isusovu.* Tu je g. 1726. bila podignuta crkva od drveta, dosta loša te se g. 1730. gradila nova. Crkvu su zidali kaštelanski majstori *Josip i Dominik Scotti.* Ta je crkva srušena g. 1902. kad se počela graditi nova, završena g. 1903. Od stare crkve ipak je ostala apsida na dnu crkve koja služi za sakristiju. Nova crkva je kasnije više puta popravljana, pa i g. 1971.

Crkva je od kamena, u obliku pačetvorine s četvrtastim dodatkom na koju se nadovezuje mala aspida. Na pročelju, iznad vrata je okrugli prozorčić a na vrhu je zvonik na preslicu s tri zvona. Iznad pokrajnih vrata je timpan. Veliki oltar je od mramora a podignut je g. 1915. U crkvi su četiri kipa: *sv. Paškala, Bl. Dj. Marije, Gospe od Karmela* i *Srca Isusova.*

Oko crkve je *groblje* ozidano g. 1969. U zidu je *kapelica Imena Isusova.*

Druga *podružna crkva Sv. Marka je u Vinovu Gornjem.* God. 1757. spominje se mala crkva sa zvonikom. Ona je g. 1878. proširena (majstor *Mate Đogaš).* Na pročelju ima 6-latičnu ružu i dva prozora uz vrata a na vrhu zvonik na preslicu s tri zvona. Veliki oltar je od gipsa a antepedij od mramora. Na oltaru je *slika sv. Marka* s Bl. Dj. Marijom i sv. Jelenom križaricom (XIX. st.). Ispred slike je veliki kip Bezgrešne. Uz trijumfalni luk su *kipovi sv. Marka i sv. Ante.* U crkvi postoji staro *raspelo.*

Oko crkve je *groblje.*

Treća *podružna crkva* je *u Gornjim Utorima,* posvećena *sv. Mihovilu.* Ona je sagrađena g. 1938. Nad vratima je slijepi luk a po sredini okrugli prozorčić. Na vrhu pročelja je zvonik na preslicu s jednim zvonom. God. 1968. uređena je sakristija i popravljena crkva *(arh. Ante Barač).*

Oko crkve je *groblje.*

Četvrta *podružna crkva* sagrađena je g. 1890. u selu *Divojevićima* a posvećena je *sv. Ivanu Krstitelju.* Grom je g. 1972. srušio zvonik na preslicu i oštetio krov crkve. Stoga je g. 1975. sagrađen novi zvonik s dva zvona. Crkva je od kamena s istaknutim vratima a iznad njih je okrugli prozorčić. U apsidi je mramorni oltar s mramornim kipom sv. Ivana Krstitelja. God. 1968. napravljeno je novo pjevalište.

Oko crkve je *groblje.*

U dvorištu župne crkve je *kapela Sv. Mateja apostola,* prvotno sagrađena g. 1771. ali ponovo g. 1896. Ima zvonik na preslicu.

U *Vinovu Donjem* je *kapelica Sv. Vinka* što ju je g. 1975. podigao Ivan Grbeša Jakovetić.

Župa izdaje župni list *Pet zvonika* (od g. 1978).

Župna kuća je stara i popravljana je više puta pa i g. 1954. a kasnije je uređen bunar i okolni zid.

U ŽUPI: 500 obitelji, 2500 vjernika (g. 1965: 500 obitelji, 2600 vjernika).

Župnik:

FRA IVAN BULJEVIĆ

6. LEĆEVICA

SV. MARTIN BISKUP

Šibenska biskupija

Župni ured
58202 LEĆEVICA

O starijoj povijestitog kraja malo se zna. U vrijeme migracije XVII. st. to se područje napučilo stanovništvom iz Bosne i Hercegovine. Njega su pastorizirali franjevci iz Sinja. Središte župe bilo je kraće vrijeme u *Koruščima* ali već g. 1757. u *Lećevici*. Župa je do g. 1968. pripadala *sinjskom samostanu* a danas *splitskom*. Do g. 1830. bila je u *trogirskoj biskupiji* a od tada u *šibenskoj*.

U župi su ova sela: *Lećevica, Korušci* i *Vučevica*.

Stare *župne matice* nisu se sačuvale.

Župna crkva je u *Lećevici* a posvećena je *sv. Martinu*.

Stara crkva bila je sagrađena oko g. 1757. Imala je zvonik s jednim zvonom. Na oltaru je bila *slika sv. Martina* koja je već tada bila oštećena. Postojala je i slika Bl. Dj. Marije. Crkva je porušena a temelji se vide u groblju. Među grobovima je jedan rimski nadgrobni spomenik majke Prime kćerki Krispini koja je umrla od 18 godina.

God. 1866. sagrađena je i posvećena *nova crkva*. Na pročelju iznad vrata je velika niša ali prazna a na vrhu istaknut zvonik na preslicu s dva zvona. Tlocrt crkve je pačetvorina s apsidom.

U apsidi je veliki mramorni oltar sa slikom *sv. Martina. Uz trijumfalni* luk, u nišama su *kipovi Bl. Dj. Marije* i *sv. Ante*. U crkvi ima staro *raspelo*.

Oko crkve je *groblje*.

Podružna crkva je u *Koruščima* posvećena *Duhu Svetome*. Tu je prvotno bila kapelica koja je proširena još prije g. 1757. Nije imala zvonika nego je zvono visjelo na stablu. God. 1910. sagrađena je *nova crkva* nedaleko stare od koje je ostala apsida. Novu crkvu je gradio zakupnik *Marko Ljubić*.

Ona je od kamena. Iznad vrata je okrugli prozor. Na vrhu pročelja je zvonik na preslicu s dva zvona. Veliki oltar je od gipsa. Na njemu je *slika sv. Nikole* (XIX. st.) i kipovi *Bl. Dj. Marije i sv. Kaja*. Uz trijumfalni luk su dva drvena oltarića, jedan sa slikom Bezgrešne a drugi s *kipom sv. Petra*.

Oko crkve je groblje. Uz ostatke stare crkve ima više starinskih zidanih grobova.

Druga *podružna crkva* je u Vučevici posvećena *sv. Anti Padovanskom*. U XVIII. st. kapelu sv. Ante podigla je obitelj Boljat. Ona je kasnije produžena. Ima zvonik na preslicu s dva zvona a po sredini pročelja je 4-latična mala kamena ruža. Na oltaru su *kipovi sv. Ante* i *sv. Klementa pape* a ima staro *raspelo*. Crkva je obnovljena g. 1962.

Oko crkve je *groblje*. U njegovu zidu je *kapelica Sv. Ante*.

U *Koruščima* ima *kapela Gospe Sinjske*, obnovljena g. 1962.

Župna *kuća* bila je sagrađena u XVIII. st. ali je g. 1884. sagrađena nova, popravljana više puta, najposlije g. 1975. Uz kuću je *kapela Gospe Lurdske* koja je sagrađena g. 1883, obnovljena je g. 1954—59.

U ŽUPI: o. 200 obitelji, 757 vjernika (g. 1965: 223 obitelja, 924 vjernika).

Župnik:

FRA JOSIP GRGIĆ, diskret

7. OGORJE

SV. JURAJ MUČENIK

Šibenska biskupija

Župni ured
58206 OGORJE
Tel.: 10-103 - INT. 8.

U starini Ogorje je pripadalo župi *Zmino* koje je g. 1177. bilo u splitskoj nadbiskupiji. Kad je Zagora pala pod tursku vlast, visovački franjevci pastorizirali su Zmino. U njemu je bilo selo Ogorje s crkvom Sv. Jure, Vrba i Milešina. Kako su ramski franjevci doveli narod u ta područja, *sinjski samostan* je konačno 1693. dobio Ogorje koje je tada pripadalo *trogirskoj* a od g. 1830. *šibenskoj biskupiji*.

Župa je u XVIII. st. obuhvaćala Ogorje, Bračević ili Zlopolje, Crivac, Ramljane i Postinje. God. 1830. od župe je oduzeto *Postinje Gornje* jer je pripalo splitsko-makarskoj biskupiji. Jednako g. 1882. od Ogorja su se otcijepila sela *Zlopolje, Crivac* i *Postinje Donje* i od njih je nastala samostalna župa *Zlopolje*.

Danas župa obuhvaća ova sela: *Ogorje Gornje i Donje, Radunić* i *Milešinu Malu*.

Župne matice su propale. Najstarije, pod nazivom Zmina, kad je bio župnik fra Bonaventura Biloglav, iz g. 1679—1710. čuvaju se u HAZ-u (RVM. k. 1594). Od g. 1882. su u *Mjesnom uredu Ogorja*.

Župna crkva Sv. Jure mučenika u Ogorju. Ona se g. 1757. opisuje u vizitaciji trogirskog biskupa. Bila je duguljasta, popločana i pokrita pločama. Vrata su joj bila natkrita te se misa govorila vani ako bi službi Božjoj prisustvovalo više naroda. Imala je zvonik sa zvonom. Gospin oltar nije imao slike a na oltaru sv. Ante, koji je podigao *Ante Burmaz*, slika je bila izbljedila. U crkvi je bio srebrni križ, »pax« i dosta srebrnih darova.

Nova crkva je sagrađena g. 1855, kako je uklesano na apsidi. Ona je više puta popravljana a temeljito g. 1978.

Crkva je kamena i visoka građevina u neoromanici. Tlocrt joj je pačetvorina s velikom apsidom u kojoj je veliki oltar i sakristija. Vrata su istaknuta

lukom i timpanom. Nad njima je ruža s četiri okrugla otvora. Na vrhu je zvonik na preslicu s tri zvona. Na pobočnim zidovima su dva velika prozora a između njih je trifora.

Veliki oltar je podignut g. 1898. od šarenog mramora s tabernakulom. Na njemu je srebrno procesionalno *raspelo*, mletački rad XVIII. stoljeća. U lađi je mramorni oltar na kojem je *Gospina slika na drvetu*. S druge strane je mramorni *oltar sv. Ante*. U crkvi ima staro drveno *raspelo*.

Oko crkve je *groblje*.

U blizini crkve, uz cestu je *kapelica Sv. Ante* koju je g. 1914. podiglo *Društvo ložača splitske tvornice cementa Gilardi e Bettiza*. Kapelica je popravljena g. 1974. i u njoj je Svečev kip.

Stara župna kuća blizu crkve zapaljena je za vrijeme II. svjetskog rata. God. 1972—73. sagrađena je *nova kuća* a obnovljena g. 1978. U kući je vjeronaučna dvorana.

U ŽUPI: o. 300 obitelji, 1200 vjernika (g. 1965: 331 obitelj, 1614 vjernika).

Župnik:

FRA ANTE LOJIĆ

RAMLJANE

SV. IVAN KRSTITELJ

Šibenska biskupija

Župni ured
Ramljane
58203 MUĆ

Ramljane su danas *izložena kapelanija* a služi je župnik Ogorja. Prije su je, do g. 1959, posluživali župnici Zlopolja.

Župna crkva *Sv. Ivana Krstitelja* spominje se g. 1757. ali se u spisu naglašava kako je malena. Seljaci su tada molili biskupa da je prošire što im je on i dozvolio. U drugoj vizitaciji, g. 1760, piše kako se crkva proširila. Crkva je bila usred stećaka a u zidu je imala osam sjedala za ispovjednike za blagdan sv. Ivana. Na pročelju je g. 1788. podignut zvonik i na njemu su dva zvona, kako piše na natpisu što ga drži lik u rukama. Iznad njega je kamena 5-latična ruža. Kupola zvonika je popravljena g. 1976. Sa strane zvonika je mala galerija za služenje mise vani.

Veliki oltar je kameni a podignut je g. 1954. Na njemu je stari kip sv. Ivana. U lađi je mramorna niša s likom *Gospe od Karmela* a s druge strane kamena niša s likom *sv. Jakova apostola*. Na zidu je goblen *Uskrsli Krist s Magdalenom*, darovan g. 1978. U crkvi su dva drvena stara *raspela* i procesionalno srebrno *raspelo*, mletački rad XVIII. stoljeća.

Crkva je potpuno popravljena g. 1976.

Okolo crkve je *groblje*. U uglu prema crkvi je vjeronaučna dvorana, s druge strane mrtvačnica.

U selu postoji *kapelica Presv. Srca Marijina*, podignuta g. 1954.

U kapelaniji: 96 obitelji, 580 vjernika (g. 1965: 110 obitelji, 553 vjernika).

Kapelaniju poslužuje *župnik Ogorja*.

8. PRGOMET — LABIN

SV. STJEPAN PRVOMUČENIK

Šibenska biskupija

Župni ured
58201 PRGOMET

Selo Prgomet je, kako piše Pavao Andreis, u XIII. st. ispravom kralja Bele IV. i potvrdom Žigmunda g. 1409. dobila trogirska obitelj *Andreis*. Kasnije su zemlje podijeljene među druge obitelji a dio su dobile i redovnice sv. Petra. Selo je pripadalo *trogirskoj biskupiji* do g. 1830. a od tada *šibenskoj*.

U XVIII. st. župa je obuhvaćala Suhi Dolac, Labin, Radošić i Trolokve. God. 1760. odijelilo se selo Prapatnica od Ljubitovice i pripojeno je Prgometu. Jednako se Radošić g. 1881 otcijepio i postao samostalna župa. Danas su u župi ova sela: *Prgomet, Prapatnica, Labin* i *Opor*.

Stare *župne matice* su propale. U Zadru (HAZ, R. k. 713/a) čuvaju se matice od g. 1762. sela: Oraha, Prapatnice i Bubani.

Župna crkva Sv. Stjepana u Prgometu bila je sagrađena još u starini ali je, kako svjedoči Pavao Andreis, bila u XVII. st. »otrcana uspomena«. Ona je oko polovice XVIII. st. proširena, na žalost, loše kako tvrdi trogirski biskup Didak Manola u spisu vizitacije g. 1756. jer je radove izvodio najslabiji trogirski majstor *Ivan Avijan*. Crkva nije imala zvonika te je zvono visjelo pred vratima na gredama. Imala je srebrni kalež, tri kazule, kožnati antepedij i šćavet. *Nova crkva* je podignuta g. 1863, kako je uklesano na natpisu. Uz vrata su dva prozorčića a iznad kamene ruže. Pročelje završava zvonikom na preslicu i na njemu su tri zvona. Ispod njega je mali okrugli prozorčić. Crkva je pačetvorina s okruglom apsidom. Veliki oltar je od drveta i na njemu je drveni pozlaćeni tabernakul. Na oltaru su noviji, tirolski, *kipovi sv. Stjepana, sv. Nikole* i *sv. Jure*. U lađi su dva drvena oltara: *Bezgrešne* i *sv. Križa*. U crkvi ima *slika sv. Stjepana* iz XVIII. stoljeća, domaći rad, i drveno *raspelo*.

Oko crkve je *groblje*. U njemu je stećak s ukrasima a ispred crkve je križ od stećka.

Podružna crkva je *u Labinu* posvećena *sv. Silvestru papi*. Ona je sagrađena g. 1870. mjesto starije. Njen vanjski izgled je isti kao crkve u Prgometu. I ona ima okruglu presvođenu apsidu. Veliki oltar je mramorni. Na

njemu je *slika sv. Silvestra s Gospom od Karmela.* U crkvi ima *kip Gospe od Karmela,* tirolski rad, i mala *Gospina slika* obložena košuljicom te slike — kopije *sv. Jeronima* i *sv. Josipa.* Na zidu je drveno staro *raspelo.*

Druga *područna crkva Sv. Tome apostola je u Prapatnici.* Ona je sagrađena g. 1891. na temeljima stare od koje je ostala apsida. Izgled joj je sličan kao i kod drugih dviju crkava te župe. Veliki oltar u apsidi je od mramora i na njemu je slika *Uznesenja Marijina* (XIX. st.). U lađi su dva drvena oltara. Jedan je *Gospe od zdravlja* sa slikom domaćeg majstora, punom srebrnih darova. Drugi je *sv. Tome apostola* sa Svečevom slikom, domaći rad (XVIII. st.). U niši je *kip sv. Roka* a ima i *kip sv. Ante* te staro drveno *raspelo.* Crkva je obnovljena g. 1963.

Oko crkve je *groblje.*

U *Oporu* je mala *crkva Sv. Ante Padovanskog,* obnovljena g. 1963.

Stara župna kuća bila je u *Prgometu* i ona je g. 1895. iznova sagrađena ali je u posljednjem ratu porušena. God. 1963. podignuta je kuća — prizemnica u Labinu.

U ŽUPI: 250 obitelji, 800 vjernika (g. 1965: 350 obitelji, 1500 vjernika).

Župnik:

FRA ANTE BILIĆ

9. PRIMORSKI DOLAC

SV. ANTE PADOVSKI

Šibenska biskupija

Župni ured
Primorski Dolac
58201 PRGOMET

Selo se sve do novijih vremena zvalo *Suhi Dolac.* Ono je kao i ostali okolni zaselci pripadalo u srednjem vijeku trogirskoj općini. Trogirski plemići posjedovali su u njemu zemlje. Tako je ispravom Bele IV, piše Pavao Andreis, *Suhi Dolac* dobila obitelj Andreis, a kasnije druge obitelji. *Trolokve* je cetinski knez Ivan Nelipić g. 1410. dao Petru sinu Matije Čudetića. Zbog tih imanja nastajale su borbe. Iz tih su vremena ruševine *kule Znojilo,* između Suhog Doca i Prapatnice, podignute protiv turskih napadaja. Nakon tjeranja turske sile obnovio se redovni vjerski život među narodom koji su franjevci doveli u taj kraj i župa je pripadala, do novijeg vremena, sinjskom samostanu. Trogirski biskup Didak Manola zapisao je g. 1757. da je župna kuća bila u Suhom Docu a u Mravnici da je crkva sv. Ante s niskim zvonikom i jednim zvonom toliko malena tako da je u nju moglo stati jedva 20 osoba. Međutim, već se spremalo vapno za gradnju nove crkve. Nakon ukinuća trogirske biskupije (1930) župa je pripala šibenskoj. Ona ima ova sela: *Primorski Dolac, Trolokve* i *Mravnicu.*

Stare *župne matice* su propale.

Župna crkva *Sv. Ante Padovanskog* je na brežuljku usred polja. Ona je bila posvećena g. 1730. Na pročelju je zvonik na preslicu s tri zvona. Uz vrata su dva prozorčića a iznad je kamena ruža. Apsida je presvođena. Veliki oltar je drveni i na njemu je *kip sv. Ante Padovanskog.* Sa strane oltara su *kipovi sv. Ante pustinjaka i sv. Blaža.* U lađi, u niši je *Gospin kip.* Na zidovima su slike *sv. Jeronima, sv. Ivana evanđeliste* i *sv. Jakova apostola* te barokna *Gospina slika.* Iza velikog oltara smještena je barokna slika *sv. Ante.* U crkvi ima staro drveno *raspelo,* dva srebrna relikvijara i procesionalno raspelo, mletački rad XVIII. stoljeća. Crkva je obnovljena g. 1922. i g. 1949.

Oko crkve je *groblje.*

Područna *crkva Sv. Stjepana prvomučenika* je u *Trolokvama.* Ona je sagrađena tek g. 1874. Dotada je narod išao na Službu Božju u Prgomet. Iznad vrata je kamena ruža i zvonik na preslicu s dva zvona. U četvrtastoj apsidi je drveni oltar sa Svečevim kipom (Tirol). U lađi je *drveni oltar Bl. Dj. Marije.* Na zidu je drveno staro *raspelo.*

Crkva *Sv. Martina* u *Gornjem Primorskom Docu* je iz XVIII. st. jer je iznad vrata natpis s godinom 1774. I na njoj je na pročelju zvonik na preslicu s dva zvona i dva prozorčića uz vrata a iznad njih kamena ruža. Veliki oltar je drveni i na njemu je *slika sv. Martina.* U lađi je *drveni oltar Marijina uznesenja* ali se slavi kao *Gospa od zdravlja.* Na njemu je stari *kip Marijin.* Na zidu visi slika *sv. Silvestra* i staro drveno *raspelo.* Crkva je iza rata popravljena.

Oko crkve je *groblje.*

Područna crkva u *Mravnici* posvećena je *sv. Petru.* Uz vrata su dva prozorčića a iznad kamena ruža. Zvonik je na preslicu s dva zvona a podignut je g. 1913. Glavni oltar je od kamena. Na njemu je barokna *pala sv. Petra i Pavla.* U crkvi ima *kip sv. Petra* a i *stara slika sv. Petra i Pavla* te drveno raspelo. U novije vrijeme (1966) popravljen je krov crkve.

Oko crkve je *groblje.*

U župi ima *privatna kapelica* obitelji Šerić u Trolokvama.

Stara *župna kuća* sagrađena je u Primorskom Docu oko g. 1860. gdje je bila još prije kuća. Uz nju je g. 1843. bila podignuta *kapela Gospe od Karmela.* Kapela je g. 1881. produljena a u njoj se slavila *Gospa od zdravlja.* Nakon rata kupljena je *kuća* blizu stare, prije željezničarskog namještenika.

U ŽUPI: 375 obitelji, 1872 vjernika (g. 1965: 409 obitelji, 2354 vjernika).

Župnik:

FRA STJEPAN MATIĆ, diskret

10. PRUGOVO

SV. ANTE PADOVANSKI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Prugovo
58231 KLIS

Područje *župe Prugovo* pripadalo je u srednjem vijeku *Klisu* ili *Muću* ali se o tom najstarijem razdoblju malo zna. Prve vijesti su iz kraja XVII. st. kad su franjevci doveli stanovništvo iz Hercegovine. Tako se uzima da je *župa osnovana g. 1690.* Nju je pohodio g. 1709. splitski nadbiskup Stjepan Cupilli. Već tada bila je sagrađena nova crkva pokrivena ciglom. Imala je oltarnu *sliku sv. Ante s Bl. Dj. Marijom i sv. Franjom.* Zvono je bilo obješeno na drvetu izvan crkve. Groblje oko nje bilo je veliko i ograđeno gredama. Župne kuće nije bilo a jedan franjevac uz Prugovo je posluživao Konjsko i Gizdavac. Za župu su se brinuli franjevci iz Sinja a nakon osnivanja splitskog samostana iz Splita. Od g. 1812. do 1884. njome su upravljali, zbog nestašice svećenstva u provinciji, dijecezanski svećenici. Neko vrijeme župnici iz Prugova posluživali su obližnje Konjsko.

Župa ima dva sela: *Prugovo* i *Broćanac.*

Župna matica od g. 1700. do 1704. sa župom Konjsko, Gizdavac i Dicmo čuva se u Arhivu sinjskog samostana (knj. 165). Od g. 1825. matice su u HAZ-u (R. k. 930, V. k. 931, M. k. 932).

Stara župna crkva bila je na groblju. Ona je bila pačetvorina s presvođenom apsidom koja je sačuvana. Kad je podignuta nova crkva, apsida je g. 1881. prizidana kao grobna kapela sa zvonikom na preslicu. U crkvi su bili grobovi. Oni su sačuvani a kao uspomena postavljen je križ s natpisom.

Nova crkva je građena od g. 1876. do 1880. u neoromanici. Ona je velika, kamena građevina. Ulazna vrata imaju pojačani okvir s timpanom a iznad su tri prozora i na vrhu križ. Uz apsidu je kameni zvonik.

Veliki oltar od šarenog mramora s izrazito velikim tabernakulom podignut je oko g. 1890. Sa strane oltara su *kipovi sv. Jeronima* i *sv. Nikole.* U lađi su *mramorni oltari sv. Ante* i *Bl. Dj. Marije.* U niši, uz trijumfalni luk su *kipovi Bezgrešne* i *sv. Ante* (Dijete Isus ima na glavi srebrnu krunu). U crkvi je staro drveno *raspelo* i zanimljiv *Križni put.* Crkva je više puta popravljana pa i g. 1966. Oko te crkve okuplja se mnogo naroda na blagdan sv. Ante (13. VI) kad se okupe Prugovčani, nastanjeni u Splitu i okolici ali i drugi.

Crkva je podignuta u šumarku. U njemu je g. 1974. podignut *Križni put* od niza kapelica u blizini ogradnog zida.

S druge strane puta je *groblje.* Ono je ozidano i uz vrata su dvije *kapelice: Sv. Ante* (1910) i *Sv. Nikole putnika* a i *križ.*

Podružna crkva je u *Broćancu,* posvećena *sv. Franji Asiškom.* Ona je iz XVIII. stoljeća. Na vrhu pročelja je zvonik na preslicu od betona i kamena. Apsida ima bačvasti svod. U niši uz prezbiterij je *kip sv. Franje.*

Oko crkve je *groblje.*

Župna *kuća* je u blizini župne crkve, u uglu prostranog dvorišta sa stablima i bunarom. Ona je sagrađena u XIX. stoljeću. Za II. svjetskog rata je oštećena ali je obnovljena g. 1961. a popravljana i kasnije. Uz nju je uređena *vjeronaučna dvorana.*

U ŽUPI: 150 obitelji, 680 vjernika (g. 1965: 182 obitelji, 929 vjernika), članova TR: 4.

Župnik:

FRA ANTE GRČIĆ

11. ZLOPOLJE

SVI SVETI

Šibenska biskupija

Župni ured
Zlopolje
58206 OGORJE

Župa Zlopolje obuhvaća danas ova sela: *Bračevicu, Pribudu, Milešinu Veliku, Crivac* i *Postinje Donje.*

U srednjem vijeku taj kraj pripadao je župi *Zmino* a splitskoj nadbiskupiji. Stara crkva se spominje na mjestu gdje je bila stara župna kuća na jugu *Bračevice* u Viseću i tu su ostaci *starohrvatske crkve.* Nedaleko je bio grad *Brečevo* koji se prvi put spominje g. 1322. Narod priča da je stara crkva, iz predturskog doba, bila *sv. Luke u Ričipolju* na tromeđi Pribude, Crivaca i Bračevice koju su muslimani porušili. Danas je to hrpa kamenja ali okolo ima, čini se, starih grobova.

Nakon oslobođenja od turske vlasti, ramski franjevci su doveli tu novo stanovništvo. Sinjski samostan je g. 1693. dobio pastorizaciju tih sela koja su bila skupa s Ogorjem do g. 1881. kada su se ona odvojila od Ogorja kao *samostalna župa* pod imenom *Zlopolje.*

Stare župne matice su propadale za II. svjetskog rata.

Župna crkva Svih Svetih je u Zlopolju. God. 1720. crkva je bila od drveta a g. 1757. bila je sagrađena od kamena ali nije još imala zvonika te je zvono visjelo o stablu. Ona je kasnije produljena i današnji je oblik dobila g. 1825. Na pročelju je kamena ruža na kojoj je uklesana godina 1808. Uz vrata su dva prozorčića. Na vrhu je zvonik na preslicu s jednim zvonom. Uz crkvu je g. 1962. podignut betonski *zvonik* do polovice a konačno g. 1966. U zvoniku su dva zvona.

Crkva ima apsidu s gotički prelomljenim svodom. Veliki oltar je drveni, izrezbaren. Na oltaru je *slika Svih Svetih,* barok. U lađi su dva oltara: *Uznesenja Marijina* i *sv. Petra.* Crkva ima staro drveno *raspelo* i procesionalno srebrno *raspelo,* mletački rad XVIII. stoljeća.

Oko crkve je *groblje*.

Podružna crkva u Crivacu posvećena je *sv. Marku evanđelisti*. Stara crkva bila je istočno od današnje. Prema podacima iz vizitacije ona je bila sagrađena već g. 1721. ali je bila trošna i bez zvonika. God. 1757. crkva je bila proširena, podignut i zvonik ali je bila građena loše. God. 1893. sagrađena je *nova*, današnja. Ona ima na vrhu pročelja zvonik na preslicu s dva zvona a na sredini je okrugli prozor. God. 1964. izmijenjen je krov.

Veliki oltar je od mramora i završen je g. 1916. Na oltaru je *kip sv. Marka (Tirol)*. U lađi, u niši su *kipovi Gospe Rožarice i sv. Ante*. Crkva ima dva drvena *raspela* i srebrno procesionalno *raspelo*.

Oko crkve je *groblje*.

Druga podružna crkva je u *Postinju Donjem*, posvećena *Gospi Sniježnoj*. Crkva je prije bila *Gospe od anđela* ali zbog hodočašća u Sinj na Porcijunkulu (2. VIII) izmijenjen je titul. Ona je sagrađena g. 1739. ali slabo te su podigli *novu*, današnju, dvadesetak koraka dalje prema brdu. Kako crkva nije imala zvonika, rog je služio za pozivanje vjernika na službu Božju. God. 1770. podignut je na vrhu pročelja zvonik na preslicu (danas dva zvona). Ispod njega je 4-latična ruža. Uz vrata su dva prozorčića.

Veliki oltar je u apsidi i na njemu je *kip Gospin* (Tirol). U lađi ima mali mramorni oltar sa *slikom Gospe od zdravlja* na platnu te mali *oltarić Srca Isusova*. U crkvi ima staro drveno *raspelo* i procesionalno srebrno *raspelo*, mletački rad XVIII. stoljeća.

Oko crkve je *groblje*.

Kod župne kuće je *kapela Sv. Franje* iz XVIII. st. s malim zvonikom na preslicu i jednim zvonom. U selu Crivacu ima *kapelica Sv. Ante*, pri cesti.

Župna *kuća* je sagrađena g. 1906. i to prizemnica. Nakon II. svjetskog rata služila je u različite svrhe a g. 1954. vraćena je župniku. God. 1962. nadozidan je drugi sprat. Kuća je kasnije dotjerivana kao i g. 1978.

U ŽUPI: 389 obitelji, 1646 vjernika (g. 1965: 463 obitelji, 2615 vjernika), Č[illegible]nova TR 7.

Župnik:

FRA MILAN UJEVIĆ

II. ZAGREB

SAMOSTAN MAJKE BOŽJE LURDSKE

Samostan Gospe Lurdske
41000 ZAGREB
Vrbanićeva 35
Tel.: (041) 415-099

Samostan u Zagrebu podignut je i osnovan g. 1931—32. zbog studenata i bolesne braće. U samoj zgradi stvorena je *kapela Gospe Lurdske*, koja i danas postoji, za potrebe članova samostana ali u njoj su se odmah okupljali nedjeljom vjernici. Kako je taj kraj Zagreba zahtijevao duhovni rad, franjevci su se brzo u nj uključili a na to su ih poticali zagrebački natpastiri.

U samostanu su živjeli članovi provincije, studenti na Zagrebačkom sveučilištu. Oni su se, uz učenje, uključivali prema potrebama i u duhovni rad samostana a kasnije župe. Međutim, u više navrata, nakon rata, smještena je u samostanu *škola* prema poslijeratnim potrebama provincije. God. 1946. *filozofsko-bogoslovno učilište* prešlo je iz Makarske u Zagreb gdje se održalo sve do g. 1957. kad je ponovno povraćeno u Makarsku. U Zagrebu su tada smješteni 3. i 4. razred *Franj. vjerske škole*. God. 1962. oni su se preselili u Sinj. Međutim, g. 1972. ponovo je u Zagrebu uspostavljen *klerikat* za studente 5. i 6. godine *Bogoslovnog fakulteta*. Stoga je u samostanu već od početka stvorena priručna knjižnica s oko 3000 knjiga. Ipak, najveće snage članova samostanske zajednice bile su posvećene duhovnom radu, osobito *širenju pobožnosti prema Majci Božjoj — Gospi Lurdskoj*. Za to su upotrebljena sva suvremena sredstva. Prije, a i za rata, osobito su bile uspješne *procesije*. Zbog toga je pokrenut *Vjesnik svetišta Majke Božje Lurdske* (1939—1941). Zahvaljujući tome, uz samostan je stvoreno *Marijansko svetište*.

Iz ljubavi prema Mariji nastala je zamisao gradnje velebne bazilike uz samostan. Projekt je izradio *arh. Josip Plečnik*. Temeljni kamen blagoslovljen je 25. ožujka 1936. S osnovnim sredstvima, skupljenim od naroda, podignuta je do g. 1937. polovica kripte. Krajem g. 1940. započeta je gradnja drugoga njenog dijela. Ona je uglavnom bila gotova g. 1943. Nakon toga nastao je zastoj do g. 1965. kad se pristupilo izgradnji gornje crkve. Međutim, moralo se odustati od Plečnikova plana. Novi projekt su izradili *prof. arh. Zvonimir Vrkljan i arh. Valdemar Balley* uz suradnju *arh. Aleksandra Zimmermanna*. Gradnja je počela u drugoj polovici g. 1970. a završena već u kolovozu 1971. kad je crkvu posvetio lurdski biskup *Henri Donze*.

U *kripti* ima pet lađa koje su podijeljene nepravilno izmjeničnim debelim i tankim stupovima. *Veliki oltar* je od crnog mramora a po nacrtu

arh. Plečnika. Jednako je po njegovim nacrtima podignut *Gospin oltar* a i crkveni namještaj, tabernakul na glavnom oltaru, medaljon Gospe — Kraljice Hrvata, raspelo, kandeliri i osobito pokaznica. God. 1965. u kripti su postavljene *orgulje* od majstora *Franc Jenka,* op. 75. Kripta se i dalje uređivala i g. 1978. uvedeno je *centralno grijanje.*

U gornjoj crkvi stvoren je čisti prostor, bez stupova s oltarom. Ispred kripte i gornje crkve uređen je prostrani atrij u kojem dominira vitraj *Ive Dulčića.* Na ulazu prema ulici postavljen je kip *Bogorodice* ak. kipara *Luje Lozice* a i dva reljefa sv. Nikole Tavelića i bl. Duns Skota. Crkva se i dalje uređuje.

Uz crkvu je nadozidan dio samostana *(1973—75)* u kojem je knjižnica, dvorana za vjeronauk i prostorije *vicepostulature časnog sluge Božjega fra Ante Antića.* On je 4. ožujka 1965. umro u Zagrebu na glasu svetosti. God. 1968. stvorena je *vicepostulatura.* Ona izdaje list »*Dobri otac Antić*« (od g. 1971). Tijelo pokojnika je g. 1970. preneseno s Mirogoja u kriptu, u *sarkofag* koji je, po nacrtu arh. Balleya, izradio *Lozica.* Kod sarkofaga je *reljefni Antićev portret* ak. kiparice *Mile Vod.*

S uređenjem svetišta dotjerano je dvorište oko njega i zid prema okolnim ulicama.

Samostan je više puta popravljan a jednako i kapelica Gospe Lurdske koja i danas služi za obrede same redovničke zajednice ali i vjernika. U njoj je *Dulčić* izradio *tri vitraja* (sv. Nikola Tavelić, bl. Leopold Mandić i fra Ante Antić). God. 1978. izrađen je *novi oltar* i *klupe* prema nacrtu ak. kipara *Ante Starčevića.*

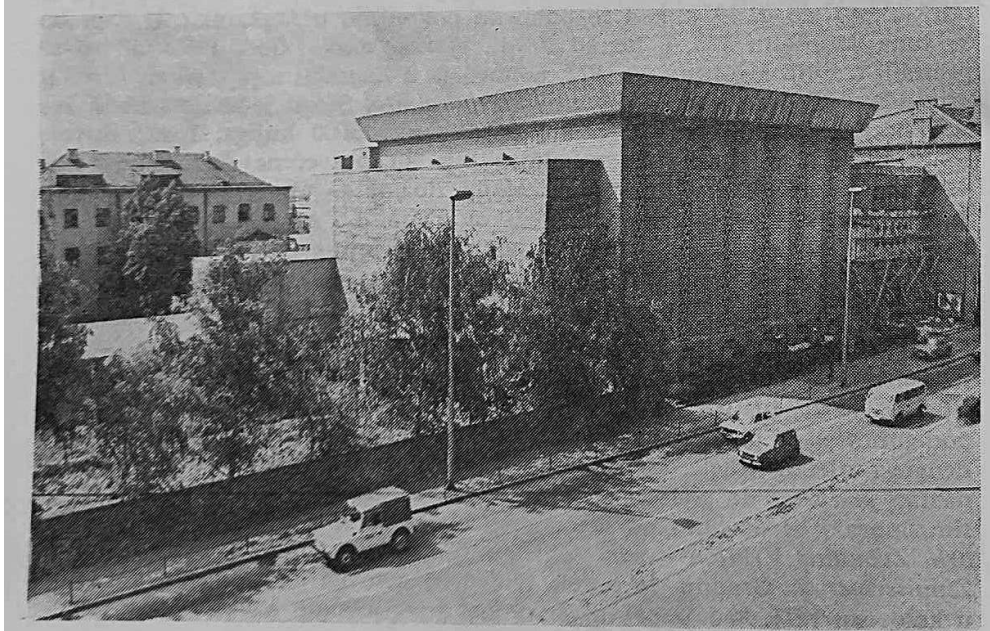

U samostanu ima nekoliko vrijednih umjetnina, kao dobra kopija *Pietà* od *Fra Bartolomea,* raspelo *Matije Brodnika,* kip sv. Franje od *Ivana Kožarića,* raspelo *Starčevića.*

U crkvi i samostanu poslužuju od g. 1945. *Školske sestre III. reda sv. Franje* (Split).

Dom Gospe Lurdske u Zagrebu, *Hrvatska straža* 3/1931, br. 144. od 28. 6, 3; Prvi jubilej samostana na Zavrtnici, *Hrvatska straža* 5/1935, br. 145. od 29. 6, 3; Blagoslov kripte Majke Božje Lurdske, *Hrvatska straža* 9/1937, br. 244, 4—5; K. KRŽANIĆ, Položaj i veličina samostana naše Gospe Lurdske u Zagrebu, u knjizi *M. P. O. Petar dr Grabić,* Split 1964, 58—64; Z. VRKLJAN, Zagrebačko svetište Majke Božje Lurdske, *Majka* 1/1976, br. 1, 3—5, 2/1977, br. 1, 11—13; Z. DOMJAN, Kripta — umjetničko djelo arhitekta Plečnika, *Majka* 2/1977, br. 2, 9—10.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA MIRKO BULJAC, gvardijan, upravitelj svetišta, voditelj TR, arhivist, dopisnik VP, ispovjednik
FRA JURE ŠIMUNOVIĆ, vikar, magister klerika, animator liturgije, knjižničar, ispovjednik
FRA ROKO TOMIĆ, vicepostulator u kauzi fra Ante Antića, urednik lista »DOBRI OTAC ANTIĆ«, ispovjednik (tel. 446-906)
FRA BERNARDO TIČIĆ, ispovjednik
FRA ANĐELKO MILANOVIĆ, profesor na Bogoslovnom fakultetu, predstojnik »Instituta za crkvenu glazbu«, urednik »SVETE CECILIJE«, zborovođa, ispovjednik (tel. 447-695)
FRA PAŠKO ŠOŠO, sakristan
FRA IVAN ŠTAMBUK, ispovjednik
FRA BERNARDIN VUČIĆ, diskret, župni vikar, urednik lista »MAJKA«, ispovjednik
FRA MARKO BABIĆ, diskret, ljetopisac, student bogoslovije, ispovjednik
FRA PETAR MILANOVIĆ, kateheta, ispovjednik
FRA NEDJELJKO TABAK, ispovjednik
FRA DRAGO GVERIĆ, diskret, župni pomoćnik, ispovjednik
FRA DINKO BEKAVAC, župni pomoćnik, ispovjednik
FRA ANTE BRANKO PERIŠA, student bogoslovije, ispovjednik
FRA FRANJO MARTINOVIĆ, vratar

Klerici — studenti bogoslovije

II. tečaj

FRA ANTE ČAVKA
FRA ZORAN DUKIĆ

V. tečaj

FRA TOMISLAV BREKALO
FRA BRANKO BRNAS
FRA ANTE DUKIĆ
FRA MARKO DURAN
FRA MLADEN KOVAČEVIĆ
FRA ANTE PUPIĆ
FRA MARKO REPUŠIĆ, diskret
FRA BLAŽ TOPLAK

ZAGREB

ŽUPA MAJKE BOŽJE LURDSKE

Zagrebačka nadbiskupija

Župni ured M. B. Lurdske
41000 ZAGREB
Vrbanićeva 35

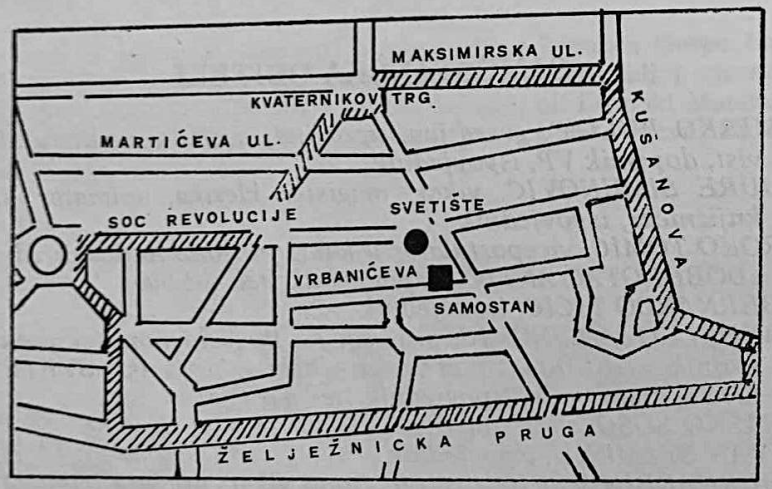

Župa je osnovana g. 1942. Ona se nalazi unutar ulica Socijalističke revolucije, Šubićeve do Kvaternikova trga te Maksimirske, Kušanove, željezničke pruge na Kraljice Jelene i Kovačićeve.

Župne knjige se vode otkad je župa osnovana. Obredi se vrše u samostanskoj crkvi i kapeli. Vjeronauk za sve uzraste drži se u vjeronaučnim dvoranama. U novije vrijeme obnovljena je samostanska dvorana za predavanja i priredbe. U župi djeluje mješoviti, ženski i dječji zbor.

Župa izdaje župni list *Majka,* od g. 1976.

U ŽUPI: 20 000 vjernika (g. 1965. 30 000 vjernika), članova TR. 120.

Župnik:

FRA BERNARDIN VUČIĆ

Pomoćnici:

FRA PETAR MILANOVIĆ
FRA DRAGO GVERIĆ
FRA DINKO BEKAVAC

III. KARIN

SAMOSTAN BL. DJ. MARIJE BEZGREŠNE

Franjevački samostan
57252 KARIN

Nedaleko ušća potoka Karišnice u more, gdje se cesta s Benkovačke visoravni spušta prema morskom zaljevu i kreće u pravcu Kruševa i Obrovca, smjestio se *samostan Karin.* Iznad njega, kod gradine Miodrag, bio je rimski grad *Corinium,* kasnije naselje »pokrštene Hrvatske« (to Kori).

U toj osami benediktinci su podigli svoju kuću s crkvicom koju su napustili početkom XV. stoljeća. Franjevci iz Bosne g. 1429. došli su u Karin i uz pomoć karinskih Lapčana tu se nastanili, kako je g. 1459. javljeno provincijalu. U samostanu je tada živjelo pet članova među kojima je bio i *»magister iuvenum«,* učitelj samostanske škole. U papinom pismu iz g. 1469. spominje se samostan a pripadao je *Cetinskoj kustodiji* (1507). Kad se Bosanska vikarija odijelila g. 1514, karinski samostan je pripadao *Bosni-Hrvatskoj a Trsatskoj kustodiji.*

Međutim, Karin je g. 1527. pao pod tursku vlast. Franjevci su, ipak, ostali u samostanu i vršili duhovnu pastvu u okolnim mjestima. Zgrade su s vremenom dotrajale i g. 1560. *fra Blaž* dobio je dozvolu od kliškog sandžak-bega da popravi *»kloštar« Sv. Marije* kod tvrđave Karin. Na početku Kandijskog rata (1645—1669) samostan je razrušen i napušten.

Tek oko g. 1720. počelo se ozbiljnije pomišljati na obnovu samostana. God. 1730. pristupilo se obnovi zgrada i Karin je g. 1732. proglašen *samostanom.* Oko skromnog klaustra podignute su do g. 1734. sobice za redovnike i samostan je uglavnom dobio oblik kakav ima danas. God. 1880. prostorije su detaljnije popravljene a i g. 1890. čime se nastavilo i kasnije, osobito g. 1937.

Za II. svjetskog rata zgrade su bile oštećene. Nakon njega više puta su se djelomično obnavljale a porušeni su ostaci gostinjca što je bio uz samostan. Dio unutrašnjosti u potpunosti se dotjerao g. 1977—78.

Crkva je posvećena *Bezgrešnoj*.

U prigodi obnavljanja samostana g. 1730. franjevci su očistili glavnu kapelu, gotički presvođenu u kojoj su našli stari oltar.

Nakon toga su podigli zidove lađe. Tada su zatvorili gotičke prozore a otvorili barokne polukružne. Crkva je konačno pokrivena g. 1735. Iznad prezbiterija popravljen je *zvonik*. On je dobio stilske oznake XVIII. stoljeća. *Veliki drveni oltar* nabavljen je u Zadru i bojadisan u »*zlatu i bojama*«. Na njemu je g. 1937. učinjen drveni tabernakul koji se sačuvao a iznad je stavljena slika *Bezgrešne* koju je samostanu darovao zadarski nadbiskup *Vinko Zmajević*. Već g. 1738. napravljen je oltar na čast *sv. Franje*. Sliku je izradio zadarski majstor *Ivan Krst. A. Pitteri*. Ubrzo je podignut i *oltar sv. Paškala*.

Crkva je obnovljena g. 1890. kad je i posvećena. God. 1898. nabavljena su nova zvona a g. 1921. jedno zvono od *Ante Cukrova*. U toj prigodi stari drveni oltari su porušeni. God. 1906. nabavljeni su mramorni *oltari sv. Franje* i *sv. Paškala* a g. 1912. veliki oltar od splitskog altariste *Pavla Bilinića* na kojem su *kipovi sv. Ćirila i Metoda*. Na oltaru je smješten *kip Bezgrešne* (Tirol). Crkva je g. 1935. dekorirana (Josip Podolski). Dekoracije su g. 1979. dignute i crkva je jednostavno obojena.

Crkva i samostan su *pod državnom zaštitom* (24/101—69, reg. br. 390).

Nešto dalje, ispred dvorišta, uz cestu je *groblje*.

Franjevci samostana pastorizirali su pod turskom vlašću a i kasnije okolni kraj. Oni su širili pobožnost prema *Mariji* i prema *sv. Paškalu*. Na blagdan sv. Paškala okupljaju se brojni vjernici kako katolici tako i pravoslavci. U samostanu, kao i u drugim redovničkim zajednicama, bila je niža gimnazija. Neko vrijeme predavala se u Karinu kroz XVIII. st. *moralka* a i *filozofija*. God. 1841. *humanitet* (2 viša razreda) prešao je iz Knina u Karin i održao se do 1847/48. šk. g. kad je prešao na Visovac. Oko samostana danas se okupljaju okolni župnici, pa i dijecezanski, na duhovnu obnovu a i na odmor.

U samostanu ima mala *knjižnica* s oko 3000 knjiga, 5 inkunabula i nešto rukopisa te *arhiv* (drž. zaštita 24/16—72, reg. br. 222).

U samostanu i crkvi pomažu č. s. *Kćeri Božje Ljubavi* (Banja Luka).

C. F. BIANCHI, Zara christiana, vol. II, Zadar 1880, 304; R. ROGOŠIĆ, Franjevački samostan u Karinu, *Hrvatska straža* 7/1935, br. 113. od 16. 5, 5; A. J. SOLDO, Franjevački samostan u Karinu, *Kačić* 6/1974, 5—38; G. NOVAK, Pokret za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom (1797—1814), *Rad JAZU*, knj. 269, Zagreb 1940, 1—110.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA MILAN LAPIĆ, gvardijan, ljetopisac, dopisnik VP, ispovjednik
FRA ANTE VUKUŠIĆ, vikar, prefekt predsjemeništaraca, animator liturgije, knjižničar, arhivist, ispovjednik
FRA LEONARDO BULJAN, ispovjednik

župe karinskog samostana

1. KRUŠEVO

SV. JURAJ MUČENIK

Zadarska nadbiskupija

Župni ured
Kruševo
57250 OBROVAC na Zrmanji

Najstariji spomen sela *Kruševa*, prema F. Bianchiju, je g. 1222. kad se 4. listopada spominje u jednom spisu zadarske opatije *Sv. Krševana*. Na njegovu je području bilo *rimsko naselje* a u srednjem vijeku kaštel *Otišina* krbavskih knezova. Kaštel je pao u turske ruke oko g. 1514. i Turci su ga utvrdili dok ga nije g. 1647. osvojio knez Franjo Posedarski. U vrijeme turske vladavine taj su kraj pastorizirali *franjevci iz Karina* i *Visovca*. Nakon konačnog oslobođenja od turske vlasti i naseljenja novog stanovni-

štva, franjevci su nastavili duhovno djelovanje iz Visovca a nakon obnove samostana u Karinu (1730) iz Karina. Župa je do g. 1830. pripadala *ninskoj biskupiji* a od tada *zadarskoj* osim u vrijeme između rata (1918—1945) kad je tim krajem upravljao kao administrator šibenski biskup.

Župne matice su se sačuvale tek od g. 1825 (HAZ, R. k. 539). Na *Visovcu* čuva se matica Kruševa od g. 1705. do 1707 (Knj. 102).

Prvotna crkva bila je u *Ribnici*, na morskom tjesnacu između Karinskoga i Novigradskog zaljeva. Ona je iz predturskoga razdoblja. God. 1681. obnovljena je i posvećena *sv. Kuzmi i Damjanu*. U novije doba, g. 1960, popravljena je.

Oko g. 1700. sagrađena je usred sela nova *crkva Sv. Jure* i oko nje je *groblje*. Ona je s vremenom potpuno propala i od nje su ostali ostaci zidina. God. 1845. sagrađena je nova u blizini. Ona je obnovljena g. 1931, djelomično g. 1961, a g. 1977. u potpunosti je popravljena. Radove su tada izvodili poduzetnik *Stanko Šoša* i *bojadisar Šime Lukić*, oba iz Zadra. Crkva je jednostavna građevina s apsidom i zvonikom na preslicu. U crkvi su tri jednostavna, mramorna oltara podignuta početkom XX. stoljeća. Veliki je posvećen *sv. Juri* i na njemu je slika Svečeva koju je izradio g. 1868. *Ante Zuccaro*. Druga dva oltara posvećena su *Bezgrešnom Začeću* i *sv. Anti*. Unutrašnjost crkve dekorirao je g. 1931. *Mladen Plečko*. U prigodi posljednje obnove (1977) ostavljene su slike Plečka. Prostor oko crkve uređen je g. 1964. sa stepenicama prema javnom putu.

Podružna kapela u *Zabukovcu* posvećena je *Bezgrešnom Začeću* — Gospa od Zečeva. U njoj je Gospin kip.

U XVIII. st. sagrađena je stara *župna kuća* koja je dotrajala te je g. 1858. podignuta nova, popravljena g. 1896. a i u novije vrijeme (1962).

U ŽUPI: 350 obitelji. 2200 vjernika (g. 1965: 270 obitelji, 1890 vjernika).

Župnik:

FRA AUGUSTIN BABIĆ

2. PERUŠIĆ

UZNESENJE MARIJINO

Zadarska nadbiskupija

Župni ured
Perušić
57300 BENKOVAC

Župa Perušić dobila je ime od tvrđave Perušić koju su vjerojatno podigli Šubići a spominje se g. 1514. Stara matica župe bila je u *Podgrađu* u blizini ostataka rimskog grada Asserije, podignutog na starom naselju Ilira — Liburna. Župa je obuhvaćala široki prostor na kojem su se dizale tvrđave kao Kožulovac ili Kličevac u Šopotu s ostacima *starohrvatske crkve* s natpi-

som kneza Branimira. Cijeli je taj kraj pun starohrvatskih ostataka, dovoljno još neistraženih. U Podgrađu bio je do g. 1204. samostan templara, kasnije — do g. 1452 — dominikanaca. Dvadesetih godina XVI. st. brojne tvrđave »*Banadega*« pale su pod tursku vlast i od tada su pastorizaciju preuzeli franjevci iz Karina, dozvolom muslimanskih kapetana, služeći se vjerojatno crkvom *Sv. Martina u Lepurima*. God. 1621. kapetan Mustafa, sin Ibrahimov, dozvolio je franjevcima održati službu Božju u Perušiću na dan Velike Gospe. U izvještaju *Kongregacije de Propaganda Fide* iz g. 1623. piše kako franjevci, među ostalim, poslužuju i *Kožulovo Polje*. Kad je karinski samostan za Kandijskog rata (1645—1669) stradao, visovački su franjevci prihvatili duhovno vodstvo tih krajeva. Nakon konačnog tjeranja muslimana, g. 1683, franjevci su odmah popravili crkve i smjestili se u *Podlug* a kasnije su prešli ispod perušićke tvrđave koju su knezovi Posedarski obnovili. Nakon oživljavanja karinskog samostana (1730), visovački franjevci povratili su Karinu župu Perušić a poslužívao ju je župnik s kapelanom. God. 1850. od župe se otcijepio *varoš Benkovac* a nedavno je *Šopot* pripojen Benkovcu. Župa je pripadala *ninskoj biskupiji* a kasnije, od g. 1829, *zadarskoj nadbiskupiji*. Za države SHS (Jugoslavije) administrativno je bila pod šibenskom biskupijom a nakon g. 1945. ponovno pod zadarskom.

Župa ima ove zaselke: *Perušić, Podlug, Lepure, Podgrađe i Lisičić*.

Stare *župne matice* iz g. 1775. izgorjele su g. 1840. kad je stradala župna kuća a ostale su uništene za II. svjetskog rata.

Današnja *župna crkva Uznesenja Marijina* u Perušiću je iz predturskog doba (XIV. st.). Ona je oko g. 1684. bila produljena i obnovljena. Na pročelju, iznad vrata je mali jednostavni gotički luk i unutar njega je upisana godina obnove (1684). Iznad je grb, moguće posedarskih knezova (G. P.) i mali okrugli prozorčić. Na vrhu pročelja je bogato ukrašen zvonik na preslicu s tri zvona. U zidu s južne strane je primitivno izrađen reljef. Crkva ima gotički prelomljeni svod. Zidovi su bili islikani slikarijama u XVIII. st. od čega se nešto sačuvalo. Kod vrata je *krstionica* načinjena od liburnskog cipusa. Mjesto staroga izbrisanog natpisa uklesan je novi u kojem se ističe kako je crkva obnovljena g. 1741. za župnikovanja *fra Filipa Pilića* iz Miljevaca i prokuratora *Franje Pavlovića*. U crkvi su grobovi iz XVIII. stoljeća.

Veliki oltar je drveni, barokni domaći rad. Na oltaru se nalazi slika Marijina uznesenja s potpisom : »*VFASOLO dip. 1845*«. U lađi ima još jedna *barokna Gospina slika* na platnu.

Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/100—69, reg. br. 389).

Oko crkve je *groblje*.

Podružna crkva Duha Svetoga je u Podgrađu. Ona se nalazi na mjestu foruma rimskog grada Asserije. Obnovljena je g. 1684. kamenjem od ostataka Asserije i stećaka. Na pročelju je zvonik na preslicu. U crkvi su grobovi, podignuti oko g. 1766. Veliki oltar je kameni i na njemu je *slika Silazak Duha Svetoga*, XVIII. stoljeća (obnovio fra B. Buljević). Crkva je g. 1976. popravljena.

Oko crkve je *groblje* s tri naslage grobova, ilirsko-rimskih, starohrvatskih i kasnijih. God. 1895. u grobovima su nađena dva stara kaleža. Na groblju ima stećaka.

Druga područna crkva Sv. Martina je u *Lepurima*. Oko nje su nađeni ulomci pleterne plastike i ranosrednjovjekovni natpisi ali nisu još vršena stručna iskapanja. Tu je vjerojatno bila crkva iz *starohrvatskog doba* koja je u XIV. st. proširena. Ona je g. 1684. produžena i u njoj su bili kapiteli starohrvatske crkve koji su kasnije nestali. God. 1977. crkva je temeljito obnovljena. Na pročelju je mali okrugli prozorčić i *zvonik* na preslicu.

Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/99—61, reg. br. 388).

Oko crkve je *groblje* s grobovima iz starohrvatskog razdoblja kao i kas. ih vremena, do danas neistraženo.

Uz župnu kuću u Perušiću je *kapela* sa zvonikom na preslicu. Ona je ostatak veće građevine. Iznutra se vidi da su zidovi bili odijeljeni lukovima.

U Perušiću je g. 1729. podignuta *kuća* koja je pripadala samostanu Karinu ali je služila i za stan župnika i kapelana. Ona je g. 1840. izgorjela. I u *Podgrađu* bila je g. 1763. sagrađena kuća za župnika. Tek g. 1888. pristupilo se gradnji *nove kuće* u Perušiću. Oko nje bili su grobovi uz spomenutu kapelu. Nakon posljednjeg rata kuća je služila kao osnovna škola. Povraćena je g. 1966. te se nešto popravila. Župnik, međutim, danas *stoji u Benkovcu* gdje je preuređena jedna stara kuća g. 1975.

Na području župe postoje pravoslavne crkve: *Sv. Nediljice* u Kožulovcu i *Sv. Petra* u Kolarni.

U ŽUPI: 137 obitelji, 780 vjernika (g. 1965: 365 obitelji, 2070 vjernika).

Župnik:

FRA IVAN SAVIĆ

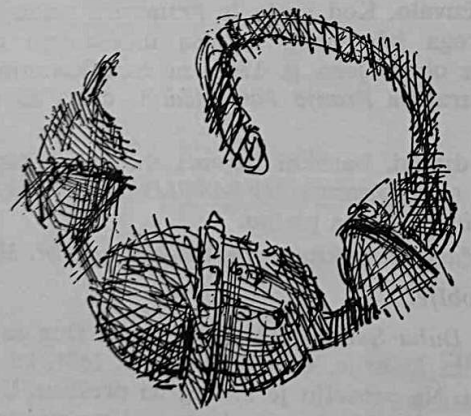

IV. VISOVAC

SAMOSTAN MAJKE OD MILOSTI

MARIJANSKO SVETIŠTE — KUĆA NOVICIJATA

Franjevački samostan
Visovac
59320 DRNIŠ

Između Skradinskog buka i Roškog slapa, usred jezera rijeke Krke, okružen krševitim krajolikom, nalazi se *otočić Visovac* i na njemu usred zelenila samostan.

Otočić je pripadao u starini hrvatskom plemenu Bribiraca. Kralj Ljudevit Anžuvinski g. 1345. darovao je knezu Budislavu Ugriniću grad Rogovo i otok Visovac. Oko g. 1400. mali otočić zove se, što je i bio, *Lapis Alba*.

Na tu Bijelu stijenu naselili su se *pustinjaci sv. Augustina* i podigli samostančić i crkvu posvećenu sv. Pavlu. Nesigurnost zbog međusobnih borba feudalaca a i opća bojazan od turskih provala zahvatila je i augustince. Oni su oko g. 1440. napustili Visovac. Nešto kasnije, oko g. 1445, franjevci su iz Bosne oživjeli opustjele ćelije samostana. God. 1469. papa spominje visovački samostan koji je g. 1506. upisan među samostane *Cetinske kustodije*.

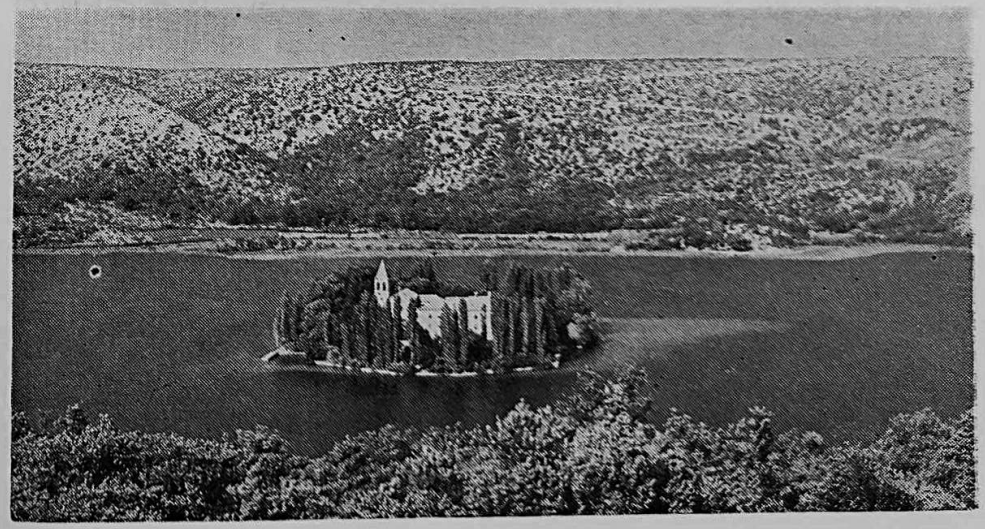

Kad su Turci osvojili Skradin (1522), Visovac je došao pod tursku vlast a franjevci su postali njihovi podanici. Oni su pastorizirali od Like do Cetinske krajine. U Kandijskom ratu (1645—1669) franjevci su postali vođe naroda u borbi protiv muslimana te su sudjelovali u sklapanju ugovora o dizanju općeg ustanka u Petrovu polju kad se mletačka vojska približi Drnišu. Bojeći se osvete, po nagovoru Lunarda Foscola, napustili su (1648) Visovac i sklonili se u Šibenik, kamo je pobjeglo dosta naroda iz Petrova polja i Promine. Visovac je ostao napušten pa čak je na javnoj dražbi g. 1671. prodan. Međutim, franjevci su se povratili i počeli popravljati zapušteni samostan i crkvu.

Nakon ratova Visovac je, bez većih vanjskih uznemirivanja, bio: »... *prebivalište svih kršćanskih kreposti, savršenstva i ćudorednosti, najuspješnije bratske sloge i ljubavi... u pustinji uvijek svetim gostoljubljem otvoren putnicima*«, kako je posvjedočio generalu Franji Tomašiću skradinski kapitularni vikar *Nikola Leva*. Tišinu su prekidali samo godišnje crkvene svetkovine kad se narod iz okolice skupljao na otočić da se pomoli ili za većih proslava kao g. 1876. kad se slavila 300. obljetnica samostana ili za bolesti pa i ratova.

Najstariji dio samostana su *ostaci klaustra augustinaca*, stupići s lukovima i krunište bunara (XIV—XV. st.). Oko njega su franjevci sagradili svoj samostan. Tek nakon ratova XVII. st. samostan se proširio. God. 1715. podignuto je novo krilo samostana na dva kata a današnji ulaz uz crkvu otvoren je g. 1724. Fra Toma Babić počeo je g. 1723. podizati novo krilo »*Babušu*« koje je završeno g. 1741. Dosta kasnije, g. 1862, nadograđena je zgrada nad sakristijom za novicijat. Kako je samostan bio dosta trošan, g. 1905. počeo se graditi novi na dva kata s prostranim prizemljem i time se dobio današnji oblik. Zgrada se i kasnije obnavljala, osobito nakon II. svjetskog rata.

U novije vrijeme franjevci su nabavili *agregat za električnu struju* a g. 1974, uz pomoć državne vlasti, postavljen je *kabel* te je otočić povezan s električnom mrežom.

Najstarija *crkva* augustinaca bila je mala, presvođena prostorija, danas sakristija. Franjevci su kasnije podigli crkvu u gotičkom stilu od koje je ostala kapela gdje je danas veliki oltar. Crkva je popravljena od g. 1627. do 1634. God. 1737. bila je jednostavno oslikana a u apsidi je na zidu naslikana *Madona s Djetetom* na prijestolju, danas iza oltara.

Nakon povratka franjevaca iz Šibenika, crkva je nešto popravljena ali tek g. 1694. izvršeni su veći zahvati. Tada je crkva produžena prema jugu i pretvorena u baroknu crkvu s polukružnim prozorima pri vrhu. Jednostavno pročelje diže se na malenom popločanom prostoru. Trima polukružnim stepenicama uspinje se k vratima koja završavaju otvorenim timpanom u kojemu je *kip sv. Franje*. Iznad je velika ruža. Pročelje završava trokutnim zabatom s kamenim križem.

Sa strane je *zvonik* podignut g. 1728. On je popravljen g. 1789. i konačno g. 1802. U njemu su tri nova zvona nabavljena g. 1923. iz Italije (De Poli).

Unutrašnjost crkve ima dva »*glavna*« oltara, dvije apside. U desnoj je barokni mramorni oltar *Gospe Visovačke* iz g. 1721. Slika na oltaru je kopija napravljena g. 1679. od starije koja je u samostanskoj zbirci. U lijevoj apsidi je oltar od crno-bijelog mramora izrađen g. 1721. Na njemu

je veliko drveno *raspelo*, mletački rad iz XVIII. stoljeća. Između *oltara* je *slika sv. Franje*, španjolski barok XVIII. st. u lađi su: *oltar sv. Franje* iz g. 1731. i na njemu je slika *Stigmatizacija sv. Franje* (XVIII. st.), *oltar sv. Paškala* iz g. 1751, *oltar sv. Ante* iz g. 1779. i *sv. Josipa*, prije sv. Kate iz g. 1765. Između oltara sv. Križa i sv. Franje je niša ukrašena stukaturom i u njoj je polihromni *kip sv. Paškala* (mlet. rad iz XVIII. st.). Iznad dviju apsida nalaze se orgulje iz radionice našeg majstora *Petra Nakića*, nabavljene g. 1771. Orgulje su u novije vrijeme popravljene djelomično državnom pomoći i one su *pod državnom zaštitom* (24/86—69, reg, br. 218). Pregrada pjevališta je drvena s intarzijama kao i propovjedaonica sa strane (1773).

Samostan i crkva su *pod državnom zaštitom* (24/219—68, reg. br. 364).

God. 1900. grobovi iz crkve premješteni su ispred nje ali se napravilo *novo groblje* iza zvonika. Na njemu je g. 1939. *kipar Ante Ušljebrka* izradio grobni križ s anđelom smrti i uskrsnuća.

Iza crkve, uz »Babušu« je g. 1755. napravljen veliki *bunar* s kruništem i kamenim baldakinom na četiri kamena stupa.

Franjevci visovačkog samostana, osim svoje pastoralne dužnosti, osobito su širili pobožnost prema *Mariji — Gospi Visovačkoj*. Iako je crkva bila posvećena sv. Pavlu, već se u turskim ispravama zove *»manastir Svete Gospoje«*. Pobožnost prema Mariji sve se više širila te u relaciji iz g. 1623. piše da je samostan posvećen *Bezgrešnoj*. Sigurno je slika, koja je signirana s g. 1576. a prema tradiciji donijeta iz Sutjeske, djelovala na širenje pobožnosti. Već g. 1639. štampana je pjesma na čast Gospe Visovačke u *Naslađenju* franjevca *Pavla Posilovića*, a jednako je njoj pjevao i *fra Petar Knežević*. Ta se pobožnost održala sve do danas i Visovac je *marijansko svetište* za okolni kraj.

Na Visovcu je od g. 1568. osnovan *novicijat* i on se uz male prekide održao do danas. Osim novicijata na Visovcu su bile i *samostanske škole* a u XIX. st. bili su *niži razredi srednje škole* do g. 1854. kad se gimnazija sjedinila u Sinju.

Kao i u drugim samostanima tako se i na Visovcu stvorila *knjižnica* s oko 4000 knjiga. Među trima inkunabulama su *Ezopove basne* (1486) koje je štampao i ilustrirao *Dobriša Dobričević* rodom iz Lastova. U knjižnici se čuvaju i *rukopisi* među kojima ima i nešto glazbenog materijala. Visovački je arhiv sređen i u njemu ima *620 turskih dokumenata*. U novije vrijeme stvorena je *zbirka* s dragocjenostima, vrijednim umjetničkim slikama, crkvenim ruhom među kojim se ističu rijetke čipke, zakasnjeli primjerak roselina, te narodnim nošnjama.

S. ZLATOVIĆ, Tristogodišnjica samostana Blaž. Gospe na Visovcu u Dalmaciji, Zadar 1876; P. BAČIĆ, Gospin otočić, *Gospa Sinjska* 6/1927, br. 5, 128—130; J. A. SOLDO, Samostan Majke od milosti na Visovcu, *Kačić* 2/1969, 155—238; T. IVANIĆ (Pandžić), Visovačka knjižnica, *Crkva u svijetu* 5/1970, br. 2, 203—207; S. BAJRAKTAREVIĆ, Turski dokumenti u splitskom Arheološkom muzeju i u franjevačkom samostanu na Visovcu, *Starine JAZU*, knj. 44, Zagreb 1952, 25—62; K. KOSOR, Drniš pod Venecijom, *Kačić* 7/1975, 5—69; ISTI, Drniš u ogledalu tiska za hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji (1860—1921), *Kačić* 8/1976, 5—134; N. GABRIĆ, Nalaz starohrvatske crkve u Kljacima kod Drniša, *Kačić* 4/1971, 59—70; Kratki pogled u povijest Miljevaca, *Miljevci* 1/1977, br. 1, 9—11.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA ANTE BRČIĆ, gvardijan, voditelj TR, kustos sam. zbirke, ispovjednik
FRA JOSIP DODIG, vikar, ispovjednik
FRA IVAN UŠLJEBRKA, u miru
FRA JOAKIM FRIGANOVIĆ, diskret, ljetopisac, knjižničar, arhivist, dopisnik VP, ispovjednik
FRA PAVAO GLIBOTIĆ, diskret, zborovođa, ispovjednik
FRA GABRIJEL TOMIĆ, učitelj novaka, animator liturgije, ispovjednik
FRA FRANJO BOTICA, krojač, mehaničar

Novaci

FRA DAMJAN ČOVO
FRA ZDENKO ČUGURA
FRA ANTUN GRBEŠ
FRA MOGOMIR-ANTE KIKIĆ
FRA PETAR KLAPEŽ
FRA PETAR KLARIĆ
FRA JOSIP-ŽARKO MANDARIĆ
FRA ANTE REPUŠIĆ
FRA JOSIP SABLJIĆ
FRA JAKOV ŠKOPLJANAC-MAČINA
FRA IVAN UDOVIČIĆ
FRA PETAR VRLJIČAK

1. BANJEVCI

SV. IVAN KRSTITELJ

Šibenska biskupija

Župni ured
Banjevci
57302 STANKOVCI

Župa Banjevci prostire se preko polja ispod starog grada *Kašića*. Tu su na Grudinama pronađeni ostaci *Mitreuma* i *starokršćanske bazilike*. Ti su lokaliteti *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 470—471, 811. i 813). Još se spominju ostaci na Bakovića gradini. Staro naselje stradalo je a s njim i župna organizacija zbog turskih pustošenja kroz XV. i XVI. stoljeće. God. 1542. javljeno je kako su među ostalim selima napušteni i Banjevci. Kasnije se tu nastanilo novo stanovništvo iz Bosne koje su pastorizirali visovački franjevci. God. 1648. dio obitelji iz Banjevaca, Stankovaca i Ra-

došinovaca prešao je u okolicu Vodica, Srime i Tijesnoga, ali kroz Morejski rat (1684—1699) došlo je novo stanovništvo iz Bosne. Župu su uvijek vodili franjevci.

Župne matice sačuvale su se od g. 1721 (*HAZ*, R. k. 34—39, V. k. 40—44, M. k. 45—49).

Nova *župna crkva Sv. Nikole Tavelića* sagrađena je g. 1970—71. prema nacrtu *arh. Ante Barača* u blizini gdje se prije II. svjetskog rata počela graditi velika kamena crkva. Nova je crkva od betona. Ona je jednostavna pačetvorina sa zvonikom.

Iznad te crkve, na brežuljku *je stara župna crkva Sv. Ivana Krstitelja*, romanička građevina iz XI. do XII. stoljeća. Na pročelju je zvonik u obliku masivne kule i zahvaća čitavu širinu crkve. U njoj je mramorni oltar iz g. 1759. i barokna slika *sv. Ivana Krstitelja*. Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/217—68, reg. br. 361).

Oko crkve je *groblje* okruženo kamenim zidom.

Stara župna kuća, vjerojatno iz istog vremena kao i stara crkva, bila je više puta popravljana ali je potpuno propala te je g. 1964—65. podignuta *nova* (arh, Ante Barač).

U ŽUPI: 190 obitelji, 740 vjernika (g. 1965: 220 obitelji, 1200 vjernika).

Župnik:

FRA STANKO BAČIĆ

2. ČISTA VELIKA

SV. ANA

Šibenska biskupija

Župni ured
Čista Velika
~~57302 STANKOVCI~~
59223 BRIBIRSKE MOSTINE

Današnja župa *Čista Velika* sa zaselkom Gaćelezi u prošlosti pripadala je *župi Velim*. Kad je ta župa bila razdijeljena, vjerojatno u XVII. stoljeću, Čista je pripala župi Dragišić ali je župnik nastavio stanovati kod crkve Sv. Ane u Čisti. God. 1837. Čista je pripojena Stankovnicima a g. 1881. Raslini. Kako ju je posluživao župnik Piramatovaca, Čista je pridodana Primatovcima iako su seljaci sagradili novi župni stan želeći samostalnog župnika. Tek g. 1969. stvorena je župa *Čista Velika* kojoj su pripali zaseoci: *Čista Mala, Gaćelezi, Grabovci, Morpolača* i *Dragišić*.

Župne *matice* sačuvane su od g. 1797 (HAZ, R. k. 161—165, V. k. 166—167, M. k. 168). Župne matice Čiste-Dragišića iz g. 1624—28. su na Visovcu a pisao ih je don Jakov Orlić (Arhiv franj. sam. Visovac, knj. 125).

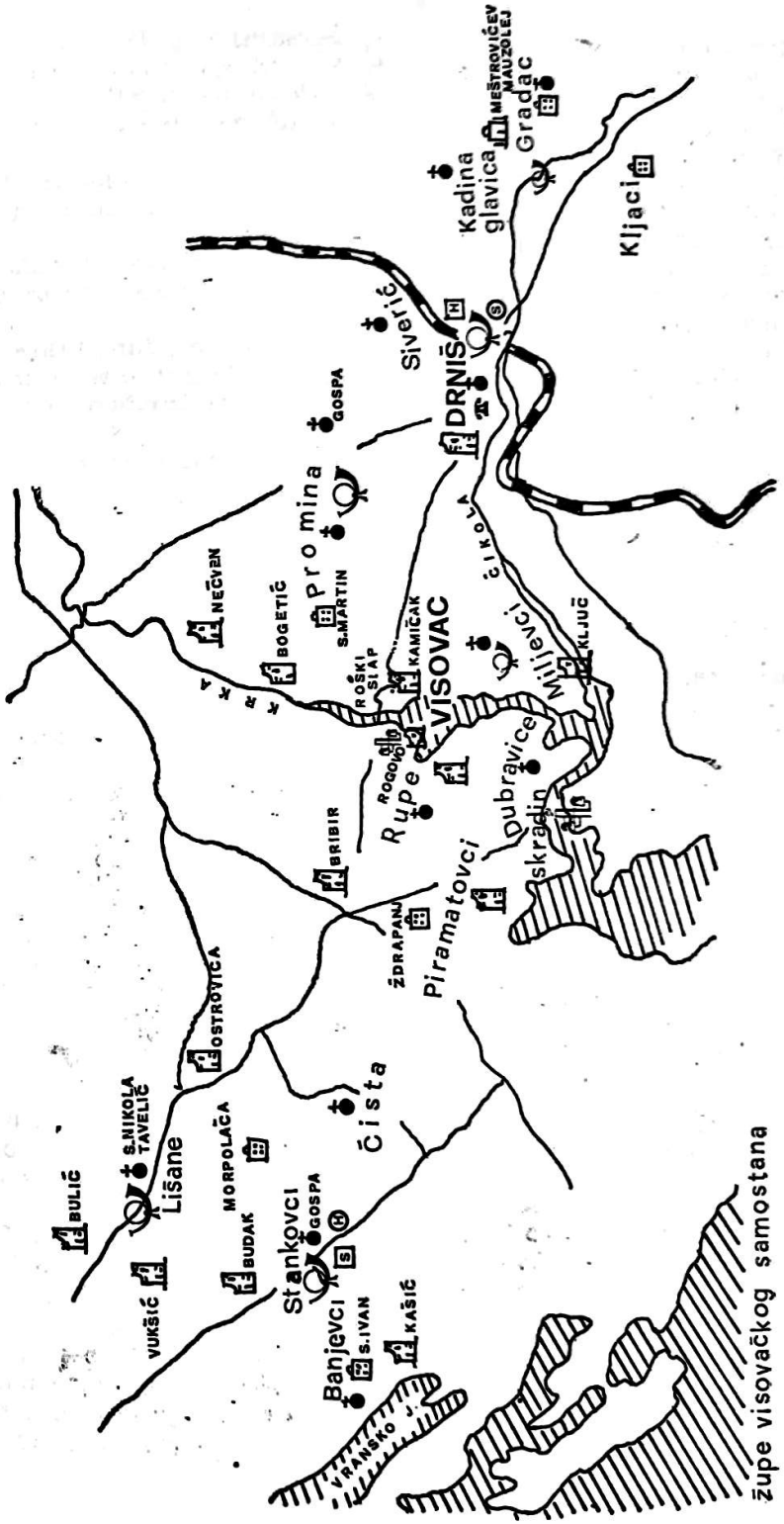

Župna *crkva Sv. Ane u Čisti Velikoj* sagrađena je g. 1968. na temeljima stare, prema nacrtima *arh. Ante Barača*. Na pročelju je zvonik i na njemu je postavljen *sat*. Crkva je jednostavna pačetvorina sa slikom sv. Ane u apsidi. U crkvi ima staro procesionalno srebrno *raspelo*, mletački rad XVIII. stoljeća.

Podružna *crkva Sv. Ante u Gaćelezima je stara i u njoj je slika sv. Ante i Gospe* na drvetu. Na pročelju je zvonik na preslicu s tri zvona. Oko nje se započela graditi nova crkva od betona.

Druga podružna *crkva Sv. Petra u Morpolači* je romanička građevina iz XIII. st. sa zvonikom na pročelju. Crkva je restaurirana i nalazi se *pod državnom zaštitom* (24/295—70, reg. br. 488).

U *Grabovcima — Dragišiću* je grobljanska *crkva Sv. Jure*. Crkva je presvođena a zidovi razrađeni lukovima. Na pročelju je mali otvor iznad vrata i zvonik na preslicu. Glavni oltar je barokni od drveta, izrezbaren i na njemu je stara slika na platnu.

Župna *kuća* u Čisti Velikoj je popravljena u novije vrijeme i sagrađena je uza nju vjeronaučna dvorana.

U zaseoku Čista Mala je *pravoslavna crkva.*

U ŽUPI: 160 obitelji, 640 vjernika.

Župnik:

FRA BERNARDIN KAMBER

3. DRNIŠ

GOSPA OD ROŽARIJA

Šibenska biskupija

Župni ured
59320 DRNIŠ
Radnička 8
Tel. (059) 86-337

Naselje Drniš spominje se još u predtursko doba a sjedište župe bilo je u *Badnju* kod *crkve Sv. Ivana Krstitelja*. Osim te, vjerojatno su bile još župe u *Kadinoj Glavici* i *Trbounju* koje su pripadale kninskoj biskupiji i u *Žitniću* koja je bila pod šibenskom biskupijom. Iz srednjeg vijeka ima ostataka vjerskog života. Tako u Trbounju, kod Donjih Čupića na *Crkvini* nalaze se tragovi manje crkve, vjerojatno iz *starohrvatskog doba* a jednako na brežuljku *Ceceli*, dok na *Kadinoj Glavici* ima *starohrvatskih grobova*. *Starohrvatska nekropola* pronađena je i u samom Drnišu na *Fenčevini* (državna zaštita 24/23, 1976, reg. br. 880). Kad je kraj došao pod tursku vlast (1522), franjevci su iz Visovca prihvatili pastorizaciju župe pod imenom *Petrovo polje* koja je obuhvaćala sva sela oko polja dok se u samom Drnišu spominje kapela, vjerojatno u Badnju. Tek oslobođenom od turske

vlasti (1683) počinje bolja organizacija župa i rad na njima, i to oko *crkve Sv. Ante, crkvice Sv. Barbare*, nekadašnje džamije Šain-age Terzibalića oko koje se skupljala bratovština bombardijera te oko crkava po selima. Župa je obuhvaćala i sela *Gradac* i *Kljake* koji su se otcijepili oko g. 1700. Već u XVIII. st. drniški župnik vršio je službu *dekana* a dekanat je obuhvaćao župe oko Knina i Drniša. God. 1877. osnovan je kninski dekanat i pod drniškim su ostale ove župe: *Miljevci, Gradac, Kljaci, Mirlović i Ogorje*. God. 1969. od župe su se otcijepila sela *Siverić* i *Kadina Glavica* koja su postala samostalne župe.

Župa Drniš danas obuhvaća ova sela: *Badanj, Kričke, Trbounje, Lišnjak, Velušić, Žitnić* i *Sedramić*.

Stare *matice* se čuvaju od g. 1705. u *HAZu* (R. k. 213—223, V. k. 224—228, M. k. 229—230) a od g. 1708. do 1758. u *arhivu samostana Visovac* (Knj. 94—96).

Župna crkva Gospe od Rožarija, usred grada, sagrađena je g. 1871—1886. prema nacrtu *ing Emilisa* u neoromanici s istaknutim portalom i velikom ružom na pročelju. Sa strane je niz romaničkih prozora, pobočna vrata s istaknutim nadstrešnjakom a pri krovu su slijepe arkade. Crkva je bila blagoslovljena g. 1886.

Veliki oltar u povišenoj apsidi je od mramora. Napravio ga je splitski *altarist Josip Barišković*. On je g. 1886. postavio samo menzu. Ostale dijelove su sazidali g. 1922. isti *Barišković* i *Ante Frank*. Oltar je u neoklasicizmu. Unutar oltarske niše, koju čine stupovi, smješten je g. 1961. kip *Petropoljske Gospe od Ivana Meštrovića*. U lađi je *oltar sv. Josipa* od mramora, vjerojatno rad *J. Bariškovića* (1903). S druge strane je *Gospin oltar* (1885) od istog majstora. Na oltaru je *Gospina slika*. U niši pred tim oltarom je *Gospin kip*, nabavljen g. 1911. Pjevalište je podignuto g. 1892, a 1897. smještene su orgulje tvrtke *braće Zupan iz Kamne Gore*, op. 65. God. 1932—33. *Vlado Marjanović* je dekorirao unutrašnjost crkve.

Crkva je sagrađena na velikom, prostranom trgu. S njene desne strane g. 1950. postavljen je križ *(Ante Ušljebrka)*.

God. 1977. potpuno je popravljen krov.

Podružna *crkva* u Drnišu je *sv. Ante Padovanskog* kod župne kuće. Ona je prvotno bila džamija a visovački franjevci su je pretvorili u crkvu. God. 1670. pretvorena je u *crkvu Gospe od Rožarija* ali malo kasnije *sv. Ante*. Od g. 1693. u njoj su se počeli održavati župni obredi i držali su se do gradnje nove župne crkve (1886). Već g. 1698. osim *oltara sv. Ante* bio je *oltar Gospina uznesenja* a g. 1709. još i *oltar sv. Petra*. Na oltaru je bio *kip sv. Ante*, koji je i danas u crkvi. God. 1777. crkva je obnovljena. *Zvonik* uz crkvu sagrađen je g. 1790—92. Crkva je produžena g. 1857. i dobila je novo pročelje a g. 1907. izgrađen je s južne strane prezbiterij. Crkva je i nakon toga više puta popravljana ali ne dovoljno tako da je g. 1951. pala stara kupola središnjeg dijela koji je pripadao džamiji. Nakon toga stavljen je krov te se g. 1954. popravila unutrašnjost. Na prostorima središnjeg dijela, kao i u uglovima unutrašnjosti, ostali su ostaci ukrasa stare džamije.

Veliki oltar je od mramora a napravio ga je *altarist Zeffirino Grassi* iz Splita (1910). Na njemu je barokni *kip sv. Ante*. Isti majstor podigao je *oltar Gospe od zdravlja* (1914—15). Na njemu je *Gospina slika* u srebrnom okviru. S druge strane je novi *oltar Srca Isusova*. Izradio ga je g. 1959. *Ante Frank* na mjestu staroga koji je oštećen kod urušavanja kupole.

Osim tih oltara, u crkvi ima *slika sv. Franje* (ista u zbirci samostana sv. Lovre) i *sv. Bonaventure, barok*. U nišama su kipovi: *Gospa od Karmela, sv. Franjo, sv. Terezija i sv. Ana*. Na pjevalištu su ostaci baroknoga drvenog antepedija. U crkvi su smještene dvije velike slike *Vl. Marjanovića: »Sabor na Ceceli«* i *»Izgon Turaka iz Drniša«*.

Crkva je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 146).

Druga podružna *crkva* u Drnišu je *sv. Roka*. Ona je sagrađena g. 1731. u godini kuge. S vremenom su u njoj podignuta tri oltara. Crkva je kasnije vjerojatno bila produžena.

Oko crkve ima *grobova*.

Treća podružna crkva Sv. Ivana Krstitelja je u *Badnju*. Tu je bila crkva još u predtursko doba. God. 1681. papa Inocent XI. podijelio je vjernicima, koji je pohode uoči i na blagdan Sv. Ivana Glavosijeka, oproste uz obične uvjete. God. 1715. muslimani su za upada u Petrovo polje opustošili crkvu, razbili zvono i isjekli oltarsku sliku te je nabavljena nova. Oko g. 1730. crkva je obnovljena a jednako oko 1780. Imala je tri oltara. Od te stare crkve neki su fragmenti uzidani u zid nove crkve. Od njih je važan natpis uzidan visoko iznad pobočnih vrata, i to naopako ali napisan bosančicom: »OVO Ѣ CARKVA SVE(TOGA) IVANA«.

God. 1868—69. sagrađena je nova crkva po nacrtu *ing. Teste*. Ona je podignuta ostavštinom dra Pavla Plenkovića, bogatoga drniškog posjednika. Posvećena je g. 1871. Na pročelju dizao se *zvonik* na preslicu s tri zvona (De Poli). God. 1931. podignut je novi krov a g. 1939. na pročelju *zvonik*. Crkva je g. 1967. iznutra bojadisana. U crkvi je *veliki kameni oltar* i na njemu *slika Svečeva* na platnu. Na zidu se nalazi barokna *slika Gospa od čistilišta*.

Oko crkve je *gradsko groblje*.

Na *Sedramiću* je u XVIII. st. bila *kapela Presv. Trojstva*. Crkva je g. 1876. produžena i popravljana. God. 1967—68. sagrađen je na pročelju *zvonik*.

U *Lišnjaku* je *crkva Sv. Ilije proroka*. Od crkve iz predturskog doba ostala je apsida. God. 1690. iz temelja je popravljena. Prema spisima vizitacije, imala je g. 1715. »veoma lijepu« oltarnu sliku. Crkva je produžena g. 1800. Na pročelju je *zvonik* na preslicu s dva zvona. God. 1970. uređena je prema novim liturgijskim propisima. Na zidu je stara *slika sv. Ilije*.

Oko crkve je *groblje*.

U *Žitniću* je *podružna crkva Sv. Jure*. Ona je još iz srednjeg vijeka. Iznad vrata na pročelju je mali prozorčić u obliku križa a uz vrata dva prozorčića. Na vrhu je zvonik od betona na preslicu s jednim zvonom. Svod crkve je gotički prelomljen. Na oltaru je *slika sv. Jure* koju je naslikao *Vjekoslav Andrić*.

Oko crkve je *groblje* u kojem ima grobnih ploča.

U župi je *stan časnih sestara Franjevaka od Bezgrešne* (Šibenik) osnovan g. 1933. (kapela Srca Isusova). Kuća je iza rata povećana i uređena. Nekoliko sestara pomaže župniku u crkvi, držanju vjeronauka, vođenju crkvenog pjevanja i u župnom stanu.

U Drnišu ima *pravoslavna crkva Velike Gospojine*.

Stara *župna kuća* bila je »serasker« Halil Hodže koji ju je prije smrti

darovao franjevcima. Kuća je više puta produživana i popravljana jer je bila *hospicij* te je u njoj stanovalo više franjevaca. God. 1975—78. stara je kuća srušena, ostala je samo »turska« cisterna, a sagrađena je *nova* s vjeronaučnim dvoranama.

U ŽUPI: 1160 obitelji, 5780 vjernika (g. 1965: 1140 obitelji, 5985 vjernika), članova TR: 25.

Župnik:

FRA FRANJO SAMODOL, dekan

Pomoćnici:

FRA ZVONIMIR NIMAC
FRA NEDJELJKO BULJAN
FRA DUŠAN DOMIĆ

4. DUBRAVICE

SV. KATARINA DJEVICA I MUČENICA

Šibenska biskupija

Župni ured
Dubravice
59222 SKRADIN

Župa Dubravica nalazi se iznad Skradina prema rijeci Krki. U srednjem vijeku taj kraj bio je pod skradinskom župom a jedan njen dio vjerojatno je pripadao bribirskoj župi. Selo se spominje g. 1299. u darovnici bana Pavla Bribirskog novoosnovanom franjevačkom samostanu Sv. Ivana Krstitelja kod Skradina. Nakon pada Skradina pod tursku vlast, visovački su franjevci preuzeli pastvu sela. Župa je obuhvaćala i selo Rupe sve do Roškog slapa. God. 1773. selo *Rupe* postalo je samostalna župa.

Župa danas obuhvaća ova sela: *Dubravice, Grahovo, Prispo i Plastovo*.

Stare *župne matice* nisu se sačuvale.

Župna crkva je posvećena *sv. Kati*.

Na njenom mjestu dizala se u predtursko doba crkva od koje je ostao timpan s natpisom »D. O. M.« iznad sporednih vrata. Crkva je, prema tome, bila sagrađena u XV. stoljeću. Ona je posvećena g. 1724. Kasnije, u XIX. st. zidovi su ožbukani. Kad je g. 1978. dignuta vanjska žbuka, pokazali su se ulomci natpisa iz stare crkve razbacani po zidu na više mjesta. Oblik je crkve nepravilan jer je apsida šira nego lađa. U apsidi je svod bačvast a u lađi gotički prelomljen.

Na pročelju su dva prozorčića uz vrata a iznad njih je kameni okrugli prozor. Na vrhu je zvonik na preslicu s dva zvona. Oltar je u crkvi drveni i na njemu je mali barokni *kip sv. Kate*. U crkvi ima drveno procesionalno *raspelo*.

Oko crkve je *groblje*, ograđeno g. 1766.

Podružna crkva je u *Plastovu* a posvećena je *sv. Nikoli*, biskupu. Crkva je tu vjerojatno postojala u XIV. stoljeću. Od nje je ostala apsida. Ona je kasnije, u XVIII. st. produžena. U crkvi je na oltaru *slika sv. Nikole* od *Ivana Skvarčine* (1849). Postoji još jedna *slika sv. Nikole* na drvetu.

Oko crkve je *groblje*.

Obe crkve Sv. Kate i Sv. Nikole, proglašene su 16. veljače 1979. spomenicima kulture (br. 17/15—79, i 17/17—79).

U *Prispu* je mala *kapela Sv. Roka*.

Župna *kuća* je sagrađena g. 1865. Ona je kasnije više puta popravljana. Uz kuću je g. 1900. sagrađena *kapela Presv. Srca Isusova*.

U ŽUPI: 265 obitelji, 1462 vjernika (g. 1965: 125 obitelji, 1324 vjernika),

Župnik:

FRA PAVAO ČULJAK, diskret

5. GRADAC

POROĐENJE MARIJINO

Šibenska biskupija

Župni ured
Gradac
59322 RUŽIĆ

Selo *Gradac* dobilo je ime po tvrđavi — gradu koju su podigli članovi obitelji Šperović. Na mjestu današnje crkve bila je *starohrvatska crkva*, a moguće i *starokršćanska*. Ona se održala kroz cijelo razdoblje turske vladavine. Neko vrijeme bila je *hodočasnička Gospina crkva*, kako svjedoči g. 1693. fra Ignacije Vukasović. Tada je selo još pripadalo *petropoljskoj župi*, ali već g. 1700. nastala je samostanska župa skupa sa selom *Kljacima*. God. 1832. Kljaci su se otcijepili od Graca. Župu su poslužívali visovački franjevci.

Danas su u župi ogranci: *Gradac Gornji i Donji, Otavice, Ružić, Moseć, Gornji Sedramić, Umljanović, Kričke, Baljci* i *Kanjani*.

Stare *matice* od g. 1710. do 1740. čuvaju se u *arhivu visovačkog samostana* (Knj. 103—108).

Župna crkva Porođenja Marijina bila je prvotno posvećena *sv. Petru*. Ona je iz starohrvatskog vremena, a moguće i ranije Iz tog razdoblja je pleter uzidan iznad pobočnih vrata. U zid su uzidana vrata s preromaničkim ukrasom (XI. st.) a ima i drugih ulomaka starih ukrasa. Početkom XVIII. st.

crkva je obnovljena. Novu crkvu je sagradio fra Gašpar Vinjalić g. 1752—1757. Crkva je g. 1771. obnovljena, o čemu svjedoči natpis na vratima. I kasnije više puta je popravljana, kao g. 1897. kad je nadozidan prezbiterij. Sakristija je podignuta g. 1856. God 1963. crkva je bojadisana i g. 1971. preuređena prema novim liturgijskim propisima.

Crkva je jednobrodna s apsidom. Na pročelju su dva prozora uz vrata. Nad vratima je nadvratnik ukrašen pticama i pleternom ornamentikom. Iznad njega je polukružna udubina i u njoj je natpis o obnovi crkve a iznad mala niša s nevješto izrađenim *Marijinim kipićem*. Iznad je velika kamena ruža u obliku pokaznice a uz nju franjevački grb i geometrijski ukras. Pročelje završava zvonikom na preslicu s dva zvona.

U unutrašnjosti zidovi su pri vrhu ukrašeni polulukovima od gipsa. Jednako i trijumfalni luk je ukrašen od domaćih majstora. *Veliki* je *oltar* od mramora. Na njemu je *kip Bezgrešne* (Tirol). Predoltarska je pregrada, danas *vertikalno smještena u prezbiteriju*, od mramora s baroknim anđelom koji, usred bogate igre lišća drži girlandu. Uz trijumfalni luk su oltari, jedan s tabernakulom koji je prije bio na velikom oltaru a drugi *sv. Josipa*. U lađi je mramorni oltar *sv. Ivana Krstitelja*. U crkvi ima *barokna slika Gospina* na drvetu, *slika Gospe s Djetetom, sv. Franjom i sv. Antom*, barok na platnu te staro drveno *raspelo*.

Oko crkve je *groblje* na kojem ima ostataka rimskih sarkofaga i nadgrobnih ploča.

Podružna crkva Sv. Martina je na Moseću koja je sagrađena g. 1890. do stare kapele. Ona je i danas u upotrebi.

Kod stare župne kuće je *kapela Sv. Katarine*, sagrađena g. 1771. Iz jednog se pisma zna da je g. 1771. nabavljena iz Venecije *slika sv. Katarine* za 12 cekina. Kapela se više ne upotrebljava.

God. 1932. u *Otavicama* podigao je *mauzolej Ivan Meštrović* koji je umro g. 1962. i tu pokopan. U crkvi je oltar i freske ak. slikara *Joze Kljakovića*. Ona je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 347, rj. 24/140—67).

U Ružiću je g. 1900. sagrađena kapelica, srušena kod gradnje ceste ali će se ponovno podignuti.

Stara *župna kuća* bila je sagrađena g. 1771. Ona je više puta popravljana i nadograđivana. Kako je narod većim dijelom sišao prema polju, franjevci su sagradili g. 1963. *novu kuću* u Donjem Gracu kod župne crkve. Uz kuću je g. 1978. sagrađena udobna i velika *vjeronaučna dvorana*.

U ŽUPI: 360 obitelji, 1711 vjernika (g. 1965: 337 obitelji, 1920 vjernika),
članova TR: 10.

Župnik:

FRA IVON SAMARDŽIJA

6. KADINA GLAVICA — PARČIĆ

SV. JOSIP RADNIK

Šibenska biskupija

Župni ured
Kadina glavica
59320 DRNIŠ
Radnička 8

Župa je osnovana 13. travnja 1969. a sastoji se od tri ogranka: *Kadine Glavice, Parčića* i *Kanjana.*

Župna crkva Sv. Josipa radnika na brežuljku »*Filipovac*« počela se graditi g. 1938. a nastavljena je g. 1962. i završena g. 1964. Kasnije se nastavilo oko njena uljepšavanja. Crkva je jednostavna pačetvorina a uz nju je zvonik.

Oko crkve je *groblje.*

U ŽUPI: 932 vjernika, članova TR: 18.

Župnik:

FRA ZVONIMIR NIMAC, poslužuje iz Drniša

7. KLJACI

SV. ILIJA PROROK

Šibenska biskupija

Župni ured
Kljaci
59322 RUŽIĆ

Župa Kljaci (Kljake) prostire se jugoistočno od Graca, od Moseća do Svilaje. Župa se sastoji od četiri ogranka: *Kljaka, Umljanovića, Čaroglava* i *Mirlovića.* Na Balijinoj glavici nađeno je rimskih ostataka te se drži da je tu bio rimski grad *Municipium Magnum.* U groblju je kod župne crkve bila *starohrvatska crkva* iz IX. do X. stoljeća. Od nje su pronađeni ulomci oltarne pregrade s plutejima, bogato ukrašeni pleterom, križevima i palmetama. Kamen je domaći te je siguran dokaz da je kameni namještaj za crkvu nastao na tom tlu. Ulomci su bili smješteni u samostanskoj zbirci u Sinju ali su ustupljeni Muzeju hrv. starina u Splitu.

U XVIII. st. selo Kljaci je bilo pod Drnišem a kad je postala *posebna kapelanija,* s njom je do g. 1797. upravljao župnik Graca. God. 1832. župa se potpuno osamostalila a posluživali su je franjevci iz Visovca.

Župne *matice* su se sačuvale od g. 1710. na *Visovcu* (Knj. 103—107).

Župna crkva Sv. Ilije postojala je od davnine ali je nova sagrađena g. 1832. Na pročelju ima uz vrata dva mala prozora a iznad ružu. Zvonik

je na preslicu. God. 1971. crkva je proširena i popravljena. U novije vrijeme, od g. 1963. do 1978. potpuno se obnovila. Veliki oltar g. 1904. napravio je klesar *Zeffirino Grassi* iz Splita. Osim toga, u crkvi su *dva oltara, sv. Ilije* i *Gospe od Karmela.*

Oko crkve je *groblje.*

Stara župna kuća podignuta je početkom XIX. st. a g. 1824. dobila je gornji sprat. Kako je kuća potpuno propala, provincija je g. 1977. sagradila novu kuću blizu stare. U njoj je *vjeronaučna dvorana.*

U ŽUPI: 480 obitelji, 1900 vjernika (g. 1965: 935 obitelji, 2450 vjernika).

Župnik:

FRA STJEPAN POLJAK

8. LIŠANE

SV. MIHOVIL ARKANĐEL

Šibenska biskupija

Župni ured
57303 LIŠANE-OSTROVICA

Župa Lišane je stara župa u Ravnim Kotarima. Njeno sjedište bilo je u *Vukšiću.* Tu se dizala velika okrugla kula i ispod nje varoš gdje se g. 1392. sastao »*na misti navadnom u Vukšiću*« rotni sud Lučke županije da riješi spor oko zemalja između Kašićana i Milote Nešustovića. Prema tom gradu, preko Lišanskog polja, dizala se manja utvrda *Mišljen.* Inače, u Lišanima je nađeno prethistorijskog oružja i starohrvatskog nakita. Na istočnom dijelu župe poznata je tvrđava *Ostrovica,* koja se prvi put spominje g. 1198, a pripadala je Bribirskoj županiji i mijenjala kroz stoljeća gospodare. Nakon njenog pada g. 1523. pod tursku vlast, pala su i okolna mjesta. Franjevci su tada prihvatili pastorizaciju preostalog stanovništva koje nije pobjeglo pred Turcima i koje su oni nastanili u te krajeve. Nakon oslobođenja od turske vlasti i dolaska novog stanovništva, župa se obnovila. Pastorizirali su je visovački franjevci, a bila je pod šibenskom biskupijom.

Župa ima ove zaselke: *Lišane, Bulić, Vukšić, Prović* i *Ostrovicu.*

Stare *župne matice* nisu se sačuvale. Na Visovcu su djelomično sačuvane matice sela Vukšića, Polače i Krkovića iz g. 1715. do 1718. (Arhiv franj. sam. Visovac, knj. 119—124).

Nova župna crkva posvećena je *sv. Nikoli Taveliću.* Sagrađena je u *Lišanima.* g. 1976—77. po nacrtu *arh. Vinka Galića* kao narodno svetište. Ona je u obliku oktogona, podignuta od kamena i betona. Zidarsko-drvodjelski radovi su gotovi i uređuje se njena unutrašnjost. Crkvu je, uz sudjelovanje naroda, podigla provincija. God. 1978. crkva je posvećena.

Stara župna crkva bila je posvećena *sv. Mihovilu arkanđelu u Vukšiću.* Ona je sagrađena g. 1663, sigurno na temeljima starije. Na pročelju ima

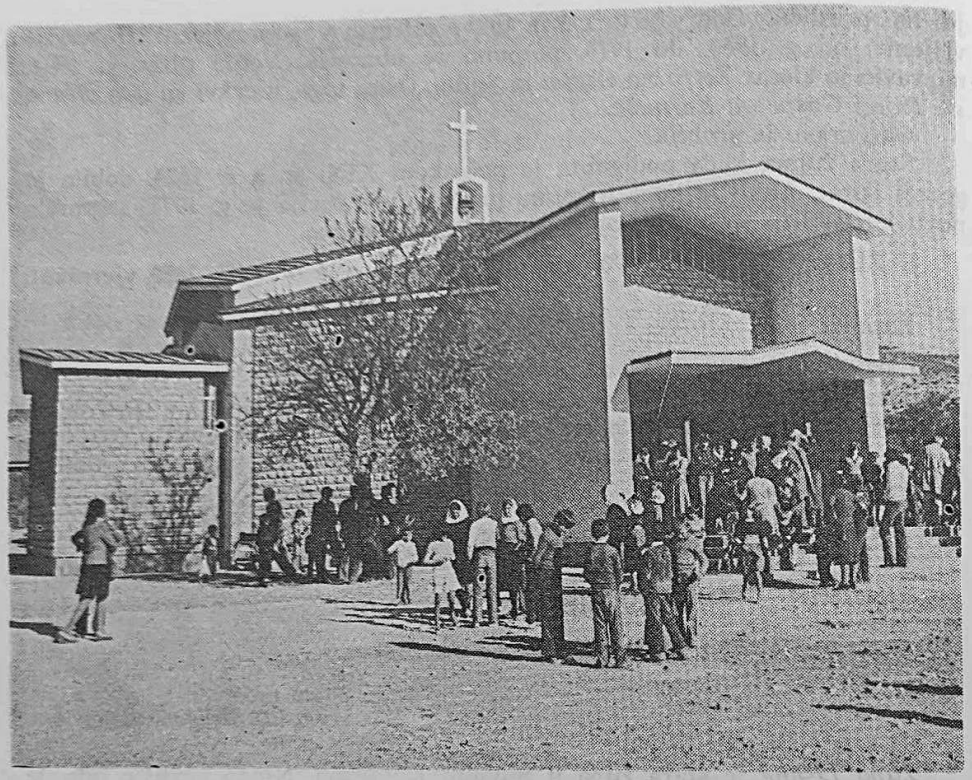

zvonik na preslicu. Crkva je g. 1923. obnovljena a temeljito popravljena g. 1972. *Veliki oltar* je drveni, barokni i bogato ukrašen (XVIII. st.), domaći rad. Na njemu je *slika sv. Mihovila* uz *sv. Nikolu* i *sv. Antu* a iznad je *Bog Otac, Duh Sveti i Gospa s Djetetom.* Slika je na platnu, domaći rad. U crkvi ima staro drveno *raspelo.*

Oko crkve je *groblje* ali je u novije doba sagrađeno *novo* kod Stipića kuća.

U *Vukšiću* je mala *crkva Sv. Kate,* sagrađena koncem XVII. i početkom XVIII. stoljeća. Iznad vrata je otvorena luneta a pročelje završava zvonikom na preslicu s dva zvona (1925, *Jakov Cukrov).* Prezbiterij je nešto uži od lađe. Cijela je kapela presvođena. Na drvenom je, izrezbarenom oltaru, *Svetičina slika,* akademizam XIX. stoljeća. Imala i *kip sv. Kate.*

U *Buliću* je prije bila mala kapelica koja je oko g. 1900. potpuno srušena. God. 1892—94. podignuta je današnja *crkva Sv. Antuna pustinjaka* sa zvonikom na preslicu (1928). Uz vrata su dva prozorčića. Veliki oltar je od drveta i na njemu je Svečev kip, tirolski rad. Od stare crkve je drveni oltarić sa *slikom Gospe od Karmela,* uz koju su *sv. Antun pustinjak, sv. Franjo i jedan biskup.*

Podružna crkva je u *Ostrovici sv. Ante Padovanskog.* Tu je prije bila vojnička posada i crkva je služila kao vojna kapela. Oko nje su vojnički grobovi, pa i stranaca. U crkvi je *drveni oltar* i na njemu *slika Gospe s*

Djetetom a uz nju *sv. Ante* i *sv. Ivan Nepomuk* (XVIII. st.). U crkvi se nalazi *veliki barokni kip sv. Antuna* (XVIII. st.) i srebrni paks-relikvijar sv. Ante.

Uz *staru župnu kuću* sagrađena je u XVIII. st. *kapela Sv. Jeronima,* kasnije proširena. Na pročelju je zvonik na preslicu, podignut g. 1885, ali je g. 1966. zamijenjen s betonskim. Veliki oltar je drveni i na njemu je *slika sv. Jeronima* (XIX. st.). U kapeli ima *slika Gospe s Djetetom* i *Marijin kip,* tirolski rad (Gius. Huggeldier, Gardena).

U župi su *kapelice:* uz cestu *sv. Ante* kod Stipića kuća (1922) i jedna ispod Mišljena ali bez lika.

Stara župna kuća bila je sagrađena g. 1722—23. Ona je bila dotrajala te je g. 1854. podignuta *nova* koja je g. 1944. izgorjela. U njoj su stradale i *župne matice.* God. 1904. u blizini je bila podignuta crkvena kuća koja je služila do g. 1953. za osnovnu školu. Od tada je u njoj stanovao župnik. God. 1973—75. prodana je stara kuća i s velikom pomoći provincije sagrađena je nešto niža *nova župna kuća* s *vjeronaučnom dvoranom* uz koju je i nova župna crkva. Župniku od g. 1976. pomažu dvije časne sestre franjevke od Bezgrešne (Šibenik).

Prije II. svjetskog rata počela se u blizini stare župne kuće podizati velika kamena crkva u čast sv. Nikole Tavelića, ali nije dovršena.

U župi, u zaselku *Ostrovica* ima *pravoslavna crkva.*

U ŽUPI: 315 obitelji, 2450 vjernika (g. 1965: 313 obitelji, 2578 vjernika), članova: TR: 6.

Župnik:

FRA IVAN MIRKOVIĆ

9. MILJEVCI

PRESV. IME ISUSOVO

Šibenska biskupija

Župni ured

Miljevci-Drinovci
59320 DRNIŠ
p. p. 61

Područje sela *Miljevaca* u srednjem vijeku pripadalo je kninskoj biskupiji. Vjerski život, čini se, odvijao se oko tvrđave *Ključice* (Ključ), grada hrvatskih velikaša Nelipića (XIV. st.) iznad rijeke Čikole. Na Krki se dizala druga utvrda *Kamičak* ispod koje su pronađeni ostaci crkve. Iz Kamička je bio *kardinal Juraj Utješinović* (1481—1551). Na mjestu *Crkvina* ima starih grobova i ostataka stare crkve, po predaji sv. Ilije. Padom pod tursku vlast na Miljevcima je, prema pisanju fra Petra Bačića, bilo imanje muslimanskog bega *Miljevića ili Miljevca* po kome je naselje kasnije dobilo novo

ime. Nakon oslobođenja od turske vlasti, kraj je nastanjen a duhovno su ga pastorizirali franjevci iz Visovca. Župa je pripadala skradinskoj biskupiji a od g. 1830. šibenskoj.

Župa danas ima ova sela: *Bogetić, Brištane, Kaočine, Kavalić, Drinovce, Ključ* i *Širitovce.*

Stare *župne matice* od g. 1692. do 1884. čuvaju se u arhivu franj. samostana Visovac (knj. 116—118).

Župna *crkva Presv. Imena Isusova* bila je sagrađena početkom XVIII. stoljeća. Od stare crkve je sačuvana polukružna svoltana apsida i kamen nad sporednim vratima na kojemu je upisana godina 1759. što ju je dao uklesati tadašnji župnik fra Petar Petrović iz Vrlike (FR PP) sigurno u prigodi popravka i otvaranja tih vrata. Crkvu je g. 1850. oštetio grom te je obnovljena i nešto povišena. Jednako je i kasnije crkva bila više puta popravljana kao g. 1854, 1925, 1963. Na pročelju uz vrata su dva prozorčića a iznad je kamena nadstrešnica. Po sredini pročelja je 7-latična ruža. Na vrhu je kameni križ. Uz crkvu je g. 1878. sagrađen *zvonik* s tri zvona koja su bila oduzeta za I. svjetskog rata. Nakon njega, 1924, nabavljena su nova *(J. Cukrov).*

Veliki mramorni oltar podignut je g. 1881. s Kristovim kipom — *Imena Isusova* (Tirol), nabavljen g. 1912. U lađi je *mramorni oltar Gospe od milosti.* U niši je *kip sv. Ante.* Na zidu visi stara *slika Gospina* koju je naslikao *fra Alfonz Talaja.* U crkvi ima srebrno procesionalno *raspelo,* mletački rad XVIII. stoljeća, danas na velikom oltaru.

Crkva je potpuno obnovljena g. 1978. i uređena prema novim liturgijskim propisima.

Oko crkve je *groblje.*

Podružna *crkva Sv. Petra i Pavla* je u *Širitovcima.* Tu je bila crkva još u predtursko doba. Početkom XVIII. st. je obnovljena. God. 1912—13. stara je crkva porušena i sagrađena *nova* kamena. Crkva je više puta popravljana kao g. 1958, 1970, 1975. i 1978.

Na pročelju je *zvonik* na dva sprata. Crkva ima četvrtastu apsidu. U njoj su uz *križ* i *kipovi sv. Petra i Pavla* (Tirol) a u lađi su *kipovi Srca Isusova* i *Bezgrešne,* nabavljeni g. 1966. Novi oltar prema puku isklesao je *Ante Ušljebrka* (1970).

U župi se nalaze *ostaci kapele Sv. Nikole* u *Ključu,* kapelica na Krki — na *Stinicama* prema Visovcu, popravljena ali bez kipa i kapela na *Roškom slapu,* zapuštena te *među Gredama* na Krki *sv. Josipa.* U Širitovcima ima kamena podstava za križ a i u Drinovcima i Brištanima. Na predjelu *Kolarišta* bila je kapelica Sv. Ane od koje se vide ostaci.

Župa izdaje župni list *Miljevci* (od g. 1977).

Župna kuća je sagrađena g. 1844. Ona je kasnije više puta popravljana.

U ŽUPI: 520 obitelji, 2200 vjernika (g. 1965: 492 obitelji, 3366 vjernika).

Župnik:

FRA VINKO PRLIĆ

10. PIRAMATOVCI

SVI SVETI

Šibenska biskupija

Župni ured
Piramatovci
59223 BRIBIRSKE MOSTINE

Područje današnje *župe Piramatovaca* pripadalo je u srednjem vijeku djelomično *nadžupi Bribiru* koju kao hrvatsku »župu« spominje u X. st. *Konstantin Porfirogenit.* Na istaknutom brežuljku nastao je kasnije, u XIII. stoljeću, grad bribirskih Šubića. U gradu i ispod njega, u najvećem njegovom ekonomskom procvatu, dizale su se *crkve Sv. Spasa, Sv. Ivana* i *Sv. Marije uz franjevački samostan* koji su Šubići podigli i obdarili ga mnogim dobročinstvima. Jednako je u *Sonkoviću* bila kula čiji se ostaci i danas vide. Kad su Turci osvojili Skradin i Bribir (1522—23), franjevci su iz Visovca počeli obilaziti te krajeve i duhovno posluživati preostalo stanovništvo. Tek nakon ratova XVII. stoljeća, uvedena je redovna pastorizacija unutar skradinske biskupije a pod vodstvom visovačkih franjevaca.

Središte župe bilo je u *Krkoviću.* Župa je obuhvaćala *Piramatovce, Ždrapanj, Sonković* a neko vrijeme *Polaču* i *Vukšić.* Tek od g. 1829, kad je župa nakon ukidanja skradinske pripala šibenskoj biskupiji, došlo je do promjena granica. God. 1851. Krkoviću su pripali Vaćani. Međutim, sam Krković je g. 1869. pripojen Lišanima ali je ponovno g. 1876. postao samostalna župa i od tada sjedište župnika je prešlo u *Piramatovce.* Kad je g. 1881. župa *Čista* predana župi Raslini, župnici Piramatovaca su je posluživali te je s vremenom i pripala Piramatovcima. Tek g. 1969. odvojena je *Čista Velika* i od nje stvorena samostalna župa.

Župa danas ima ove *zaselke: Piramatovce, Krković, Vaćane, Ždrapanj, Bribir, Žažvić, Bubić, Bilo-stanove, Gračac, Cicvare* i *Lađevce.*

Stare *župne matice* nisu se sačuvale. Jedino se u arhivu *na Visovcu* čuvaju matice *Polače, Krkovića* i *Vukšića* iz g. 1715. do 1718. (Knj. 119—121).

Župna *crkva Svih Svetih* u *Krkoviću* je stara s presvođenom četvrtastom apsidom koja je kasnije produžena, vjerojatno u XVIII. stoljeću. Crkva je g. 1896. obnovljena. Na pročelju su, uz vrata, dva mala prozorčića a na vrhu je zvonik na preslicu s dva zvona. Na velikom oltaru je *slika Svih Svetih,* domaći rad. U crkvi, na trijumfalnom luku je *slika Gospe od zdravlja* a ima i staro drveno raspelo.

Oko crkve je *groblje.*

Podružna *crkva Sv. Ante Padovanskog* je u *Vaćanima.* Crkva je u novije doba, g. 1973. i 1976, popravljana. Na pročelju je zvonik na preslicu s dva zvona. Veliki oltar je od drveta i na njemu je *slika sv. Ante,* domaći rad. U niši lađe smješten je *kip sv. Ante.*

Oko crkve je *groblje.*

Druga podružna *crkva sv. Marka* je u *Sonkoviću.* Ona je stara, a u XIX. st. je obnovljena. God. 1958. podignut je na pročelju zvonik od betona. Veliki oltar je g. 1938. izradio *Ante Frank* iz Splita. Na njemu je bila *slika*

sv. Marka, mletački akademizam XIX. stoljeća. Slika je restaurirana i čuva se u župnom stanu. Stari, barokni izrezbareni drveni antepedij smješten je kao pregrada na pjevalištu.

Oko crkve je *groblje*.

Treća podružna crkva Sv. Bartola je u *Ždrapnju*. Ona je građena u dvije faze, starija u *starohrvatsko doba* i mlađa u *kasnom srednjem vijeku*. God. 1889. pronađena su tri ulomka natpisa iz IX. st. na kojima se spominje *knez Branimir* i *graditelj crkve župan Pribina*. Sistematska iskapanja nisu izvršena. Crkva ima na pročelju zvonik na preslicu s jednim zvonom. Uz vrata su dva prozorčića. Na oltaru je *slika sv. Bartola* iz g. 1970. *Š. Vlahova*. U crkvi je kamena krstionica. Oko crkve je *groblje sa stećcima*. Nedaleko brežuljka na kojem je crkva ostaci su *starokršćanske bazilike* gdje je bila *villa rustica*. Cijeli taj okoliš je *pod državnom zaštitom* (24/77—73, reg. br. 717).

Uz *župnu kuću* podignuta je g. 1938—40. *kapela na čast Majke Božje posrednice svih milosti*, posvećena g. 1939. U njoj je *barokna slika Gospe* što ju je darovao fra Ćiro Vrcan, vjerojatno iz visovačke zbirke. Kapela služi i *za vjeronauk*. Na pročelju je zvonik na preslicu s dva zvona. Kapela je g. 1978. obnovljena.

U blizini bila je *kapela Sv. Roka*, danas potpuno porušena. Iz nje se čuva u novoj kapeli *slika sv. Roka*, izrađena g. 1883. od *Gilardija*. Slika je restaurirana.

Stara župna kuća bila je prije u Krkoviću. Od nje su ostali samo temelji. U XIX. st. sagrađena je *nova kamena kuća* u *Piramatovcima*. Ona je temeljito obnovljena g. 1978, uz pomoć provincije.

U Bribiru je *pravoslavna crkva Sv. Ane*.

U ŽUPI: o. 500 obitelji, 2224 vjernika (g. 1965: 580 obitelji, 3000 vjernika).

Župnik:

FRA FERDO JUKIĆ

11. PROMINA

SV. MIHOVIL ARKANĐEO

Šibenska biskupija

Župni ured
Promina
59303 OKLAJ

Župu Prominu čini više sela ispod brda Promine: *Oklaj, Razvođe, Lukar, Suknovci, Matasi, Marasovine, Ljubotić, Puljani, Seline, Nečven, Čitluk, Podi, Mratovo* i *Bogetić*.

U srednjem vijeku taj je kraj pripadao *kninskoj biskupiji*. Župe su vjerojatno bile u Lukaru i Nečvenu ili Mratovu. Iz tog razdoblja su ostaci

starohrvatske crkve u Lukaru, kod današnjeg svetišta, u *Nečvenu* u blizini ostataka tvrđave a, po tradiciji, bila je posvećena Duhu Svetome a i u *Mratovu*, vjerojatno iz XIV. stoljeća, danas sv. Martin. Inače, u *Nečvenu* je bila *tvrđava Nelipića*. Nešto niže dizala se kula *Bogočić — Bogetić* velmoža Martinušića a kasnije Bogetića. I u Maloj Promini (Lukar) bila je *kula Otiblić* (ili Supelić), danas Šušelj. Ona se spominje g. 1626. u mletačkom izvještaju. Kad su Osmanlije zavladale tim krajem, dugo su držale tvrđavu *Nečven*. U vrijeme turske vladavine *franjevci iz Visovca* preuzeli su pastvu nad tim krajem u koji su se nastanili tek kad su muslimani otjerani. God. 1630. u izvještaju skradinskog biskupa spominje se pet porušenih crkava i *župa Hotiblić — Lukar*. Središte župe g. 1690. preneseno je u *Oklaj-Kulu*. Župa je od XVIII. st. pripadala *skradinskoj*, od g. 1830. *šibenskoj biskupiji*. Danas mnogo svijeta, osobito mlađega, odlazi iz Promine u Zagreb i Zadar a i drugdje. Stoga je uveden običaj od g. 1975. da se Prominci nastanjeni u Zagrebu okupe u crkvi *Gospe Lurdske* na službu Božju.

Župne *matice* od g. 1777. čuvaju se u HAZ-u (R. k. 929) ali starije, od g. 1696. sačuvane su u samostanskom arhivu na Visovcu.

Župna crkva posvećena je *sv. Mihovilu arkanđelu*. Ona je u *Oklaju*. Crkva je sagrađena g. 1784. *Zvonik* uz nju je podigla g. 1794—98. bratovština Presv. Sakramenta. Crkva je g. 1880. produžena polukružnom apsidom. Popravljana je više puta a posljednja obnova je izvršena g. 1973.

Tlocrt crkve je pačetvorina s velikom apsidom u kojoj je prezbiterij i sakristija. Na pročelju, uz vrata nad kojim je timpan, nalaze se dva prozora. Po sredini je kameni okrugli prozor. Zvonik s dva zvona je uz crkvu, povezan voltom. Iznad vrata zvonika je kamena ruža a u zidu su ubačene glave i drugi ukrasi što su ih izradili domaći majstori.

Veliki oltar je od mramora i na njemu je stara *slika sv. Mihovila*. Sa strana oltara su kipovi sv. Kate i sv. Ante (Tirol). U lađi, u nišama, nalaze se kipovi Bezgrešne i sv. Jeronima (Tirol).

Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/117—70, reg. br. 418).

Oko crkve je *groblje*.

Podružna crkva je u Lukaru »*Gospa Čatrnjska*« (Porođenje Marijino — Mala Gospa). Ona je *hodočasnička crkva* za okolni kraj. Tu je bila jedna od starijih crkava u Promini. Za Kandijskog rata (1645—1669) stara je crkva stradala ali je u XVII. st. obnovljena. Međutim, g. 1797. sagrađena je nova crkva. Ona je više puta obnavljana, kao g. 1970. i 1973. *Zvonik* je iza crkve a podignut je g. 1934—37.

Vrata svetišta su profilirana otvorenim lukom u kojem je natpis o crkvi. Uz vrata su običajna dva prozorčića čiji se okviri pretvaraju u lukove na kojima su vaze s cvijećem. Po sredini pročelja je kamena 7-latična ruža. Iza oltara je sakristija a iznad nje pjevalište.

Veliki oltar je od mramora (1925) i na njemu je *Gospina slika* — Marija pokazuje na Isusa, dobar barokni rad. Sa strane oltara, u mramornim nišama su *kipovi Bezgrešne* i *sv. Ivana Evanđeliste* (Tirol).

Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/116—70, reg. br. 416).

Oko crkve je *groblje*.

Druga podružna *crkva Sv. Martina* je u selu *Mratovu* na maloj uzvisini. Crkva se spominje g. 1412. Od nje je današnja sakristija s bogato ukrašenim zvonikom na preslicu s dva zvona. Uz nju je g. 1841. sagrađena *nova crkva*

u obliku osmerokuta. U crkvi je barokna *slika sv. Martina*. Novi oltar ispred nje je podignut g. 1968—69. U kapelama lađe su kipovi: veliki *sv. Martina* i *sv. Ante* (Tirol). U crkvi postoji i *slika sv. Ane*.

Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/116—70, reg. br. 417).

Oko crkve je staro *groblje*.

U *Razvođu* je *podružna crkva Svih Svetih*. Na pročelju su dva prozorčića uz vrata a po sredini je bogato ukrašena kamena 6-latična ruža. Na vrhu je betonski zvonik na preslicu s dva zvona. Veliki oltar je u četvrtastoj apsidi od kamena. Napravio ga je g. 1867. *majstor Ivan Barnaž*. Na oltaru je stara *slika Svih Svetih*. Krov crkve je popravljen g. 1977.

God. 1975. u *Matasima* je sagrađena *nova crkva* od betona, posvećena *Duhu Svetome*, po nacrtu *ing. D. Perinića*.

Uz župnu kuću je *kapela Sv. Roka*. Ona je sagrađena g. 1860. na temeljima starije od koje je zvonik na preslicu, gornji prag iznad vrata i slijepi lukovi nad prozorčićima uz ulazna vrata. *Veliki oltar* s križem prenešen je kod nedavne obnove iz crkve Sv. Mihovila. U lađi su *kipovi sv. Roka* i *Gospe Lurdske*.

U Suknovcima je *Gospina kapelica*.

Župnika je do g. 1740. stanovao u selu Ljubotiću. Nekako tada je dobivena kuća u Čitluku, gdje je i danas. Kuća je g. 1858. nadograđena. Više puta je popravljana, kao i g. 1963. God. 1979. franjevci su sagradili *novu kuću*.

U *Razvođu* ima *pravoslavna crkva Sv. Nediljice*.

U ŽUPI: 840 obitelji, 2200 vjernika (g. 1965: 1060 obitelji, 5500 vjernika), članova TR: 35.

Župnik:

FRA SREĆKO VEKIĆ, diskret

Pomoćnik:

FRA JAKOV DŽEVRNJA-VIRO

12. RUPE

SV. JURAJ MUČENIK

Šibenska biskupija

Župni ured
Rupe
59222 SKRADIN

Selo Rupe nalazi se u prodolini uz Visovačko jezero i proteže se brdovitim krajem prema Roškom slapu i Bukovici. Na njegovom području nalazila se tvrđava *Rogovo* koju je posjedovao g. 1345. knez Radoslav Ugrinić iz Bribira a kasnije ju je dobila velikaška obitelj Martinušića. O njenoj

župnoj organizaciji ne zna se ali je pripadala *skradinskoj biskupiji*. U vrijeme turskog gospodstva franjevci su Visovca preuzeli pastvu. Do g. 1773, selo je pripadalo župi Dubravice. Tada se zalaganjem bogate skradinske obitelji Marasović, koja je porijeklom iz Rupa, osamostalila. Marasovići su podigli i *kapelu Sv. Ante* uz župni stan. Od g. 1830. župa pripada *šibenskoj biskupiji*.

Danas su u župi ovi zaselci: *Rupe, Ićevo, Dračevica, Krstače i Laškovica*.

Stare *župne matice* sačuvale su se od g. 1812. i nalaze se u HAZ-u (M. k. 1023). Neke se *matice*, od g. 1822. čuvaju u župnom uredu.

Župna crkva posvećena je *sv. Jurju mučeniku*. Diže se na malom brežuljku usred polja.

Crkva je građena u dva navrata što se vidi i iz svodova jer je jedan dio gotički prelomljen a drugi nije. Na pročelju uz vrata su dva prozorčića a na vrhu je zvonik na preslicu. Na njemu su dva zvona. Iznad vrata je okrugli prozor a ispod mala, prazna niša. Uz pobočna vrata je uzidan ulomak s biljnim ukrasom. God. 1975. stavljen je novi krov.

Glavni oltar je od drveta. Antepedij s biljnim ukrasima je pozlaćen. Na oltaru je *kip sv. Jure*.

Oko crkve je *groblje*.

Podružna crkva je posvećena *sv. Anti*. Nju su franjevci iznova sagradili g. 1963. na mjestu gdje je bila stara (1773). Nova crkva je od betona sa zvonikom, prema nacrtu *ing. Ante Barača*.

Župna kuća je sagrađena g. 1773. Kasnije je proširena i to g. 1866. a još više g. 1897. Ona je više puta popravljana, osobito g. 1977—78.

U ŽUPI: 255 obitelji, 1188 vjernika (g. 1965; 220 obitelji, 1300 vjernika).

Župnik:

FRA ŠIMUN JANKOVIĆ

13. SIVERIĆ

SV. PETAR APOSTOL

Šibenska biskupija

Župni ured
59321 SIVERIĆ

Selo *Siverić* bilo je dio prostrane drniške župe. God. 1942. stvorena je *kapelanija* a g. 1969. samostalna župa. Ona obuhvaća *Siverić* i zaselke *Tepljuh, Radeljke* i *Iviće*.

Župne *matice* vode se od osnutka kapelanije — župe.

Župna crkva Sv. Petra postojala je u starini. Ona je proširena g. 1852. Crkva ima *zvonik*, podignut g. 1875. Sakristija je sagrađena g. 1955. Crkva je popravljana više puta.

U crkvi je *veliki oltar* od mramora, podignut g. 1898. Na njemu je *kip sv. Petra.* U lađi su oltari *Gospe Sinjske i sv. Franje.*

Oko crkve je *groblje.*

Na brdu Promina je *kapelica Sv. Nediljice,* podignuta g. 1930, a u naselju je *kapelica Sv. Petra i Pavla,* sazidana g. 1963.

Kuća za kapelana podignuta je g. 1934. Ona je g. 1942—44. popravljena, a i kasnije. U njoj je uređena *vjeronaučna dvorana.*

U ŽUPI: o. 240 obitelji, 1030 vjernika (g. 1965: 240 obitelji, 1300 vjernika), članova TR: 18.

Župnik:

FRA STANKO PRCELA

14. STANKOVCI

UZNESENJE MARIJINO

Šibenska biskupija

Župni ured
57302 STANKOVCI

Stankovci su u starini bili pod *Velimom* gdje se dizao utvrđeni grad koji su Mlečani zapalili g. 1538. da ne padne u turske ruke. Ipak, g. 1546. pao je pod tursku vlast. Narod se razbježao a neke su obitelji Mlečani smjestili oko g. 1597—98. čak u Istru. U *Budaku* bila je obla kula od koje se vide i danas zidine a i tvrđava u Stankovcima. Oko Velima vodile su se teške borbe za Kandijskog rata (1645—1669). Velim su konačno napustili muslimani g. 1684. Nešto prije franjevci su u taj kraj doveli nove stanovnike i od tada su oni bili kapelani Velima i okolnih sela, a stanovali su uz crkvu Sv. Ante. God. 1752. župnik je prešao u Stankovce a župna crkva je bila u Podrebači. Kratko vrijeme, od g. 1837. do 1881, župa Stankovci obuhvaćala je i Čistu Veliku.

Danas župa ima ove dijelove: *Stankovce, Budak, Crljenik, Velim, Bilu Vlaku* i *Putičane.*

Stare *župne matice* sačuvale su se od g. 1720 (*HAZ,* R. k. 1152—1162, V. k. 1163—1167, M. k. 1168—1175).

Župna crkva Uznesenja Marijina u *Stankovcima* sagrađena je g. 1885. u neoromanici. Podignuta je na mjestu stare koja je porušena. Crkva je posvećena g. 1906. Ona je prostrana građevina u obliku latinskog križa. Uz crkvu je s istočne strane *zvonik* sa *satom* i *tri zvona* mletačke ljevaonice De Poli (jedno veliko iz g. 1889. a druga dva manja iz 1922). Unutrašnjost je raščlanjena lukovima, povišenim prezbiterijem u kojem je *veliki oltar* od bijelo-crnog mramora, izrađen 90-tih godina prošlog stoljeća. Na njemu je *slika Uznesenja Marijina* — restaurirao ju je fra B. Buljević. U

prezbiteriju je novija kopija *slike Gospe,* tipa Cranach. Uz trijumfalni luk, u pobočnim lađama su dva nešto starija *oltara: Bezgrešnog Začeća* i *sv. Nikole putnika,* a u lađi dva novija i manja: *sv. Ante* i *sv. Roka.* Crkva je u novije vrijeme obnovljena.

Oko crkve je veliki ograđeni prostor sa stablima a ispred crkve je *kameni križ,* postavljen g. 1902. u prigodi pučkih misija.

Podružna *crkva Sv. Katarine* je u *Budaku.* Ona je stara presvođena građevina. Podignuta je u dva navrata, starohrvatsko doba i noviji u XVIII. stoljeću. Na pročelju je zvonik na preslicu s jednim zvonom. U crkvi je noviji *mramorni oltar* i *kip Svetičin.* Oko crkve je staro *groblje* ograđeno zidom u kojem ima *ulomak pletera.* Crkva i njen okoliš nisu arheološki ispitani. *Novo groblje* gradi se ispod kule Budak.

Druga podružna crkva Sv. Ante je u *Velimu.* Prema natpisu na pročelju, crkva je popravljena g. 1894. kad je postavljen *mramorni oltar* s drvenim *kipom Sveca.* Crkva je mala a na pročelju je okrugli prozorčić i zvonik na preslicu bez zvona.

Treća podružna crkva Gospe od Karmela je u *Putičanima.* Ona se spominje g. 1390. u ispravi Vladislava Šubića. U XV. st. u blizini je bila crkva Sv. Jure. Crkva je mala i ima zvonik na preslicu s dva zvona. U njoj je noviji mramorni oltar na kojem je *drveni Marijin kip.*

Četvrta podružna crkva Porođenja Marijina je u *Podrebač.* Ona je u starini bila župna crkva. Najstariji spomen na nju je g. 1402. u ispravi cetinskog kneza Ivana Nelipića. Od nje se prostirala *župa Luka,* prema ispravi kralja Ladislava iz g. 1407. Crkva je g. 1449. bila popravljena a sigurno i kasnije kroz XVII. i XVIII. stoljeće. Ima zvonik na preslicu s dva zvona *(Jakov Cukrov,* 1924), malu kamenu ružu i dva prozorčića uz vrata. Na južnom dijelu vanjskog zida uzidani su reljefi golubice i janjeta, domaći rad. Crkva je presvođena a u lađi je zid razbijen lukovima. Glavni oltar je mramorni, podignut g. 1925. oko crkve je *staro groblje.* U novije vrijeme nađeni su u njemu ostaci rimske seoske kuće *(villa rustica).* Područje nije arheološki dovoljno ispitano iako njegovo bogatstvo dokazuju slučajni nalazi.

Kod kuća Klarića je *kapelica Sv. Nikole Tavelića.*

Današnja župna *kuća* sagrađena je g. 1876. Uz nju je bila *kapela Sv. Nikole.* Kuća je više puta popravljana pa i u novije vrijeme.

U ŽUPI: o. 517 obitelji, 3166 vjernika (g. 1965: 511 obitelji, 3416 vjernika).

Župnik:

FRA JULIJAN RAMLJAK

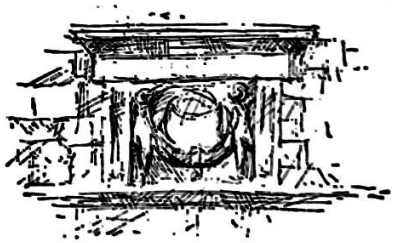

V. ŠIBENIK

SAMOSTAN SV. LOVRE MUČENIKA

Franjevački samostan
Kačićeva 11
59000 ŠIBENIK
Tel.: (059) 23-512

God. 1648. franjevci su pobjegli iz Visovca i došli u Šibenik među narod koji je izbjegao iz Zagore k moru. Neki od njih nastanili su se u kaptolskoj kući u predgrađu Svih Svetih. Kako je stanje oko Šibenika bilo neizlazno, dio naroda je prelazio na otoke. Franjevci su se mislili nastaniti u Skradinu ili na otoku Žirju gdje im je mletački senat dopustio podići samostan, a dao i ubiranje prihoda (1650). Međutim, kuga što je g. 1649—50. harala u Šibeniku privezala je franjevce uz grad jer su oni tješili bolesne i pomagali kod liječenja. Nakon prestanka zaraze, u grad su se naselili Zagorci jer je Šibenik spao od 12000 na 1500 stanovnika. Franjevci su stoga prvotno molili da im se dopusti gradnja samostana ne na udaljenom Žirju nego na otočiću Sustipancu blizu Zlosela i Murtera a kasnije u prazni šibenski samostan benediktinki sv. Vida i Lucije. Kad to nije uspjelo, franjevci su pokušali nastaniti se kod crkvice Sv. Nikole na obali. Zbog siromaštva nije ni to uspjelo. Međutim, opći providur *Lunardo Foscolo* smjestio ih je u palaču koja je pripadala Malom kaptolu. God. 1654. tu su kuću konačno uzeli. Kasnije su kupili od franjevaca iz Krapnja zgradu s južne strane kao i druge kućice. Time je počeo život u *samostanu Sv. Lovre.* On se do polovice XIX. st. nazivao *»visovački samostan«.*

Glavna zgrada samostana jest najljepša civilna građevina u Šibeniku iz XV. st. a gradila ju je kiparsko-zidarska umjetnička radionica *Jurja Dalmatinca.* Ona je bila na dva kata, ukrašena gotičkim prozorima s renesansnim ukrasima. Između dva gornja prozora je reljef u kojem geniji drže trnovu krunu i grb s mrtvačkom glavom. Kasnije nadodan je treći kat i luminar na kojem zidu je umetnut gotički prikaz *Navještenja* i drugi motivi.

Samostan se širio kroz XVII. st. ali najviše kad su franjevci g 1694. dobili kuću od *Jeronima Protti.* God. 1752. zgrade su stradale kad je grom udario u barutanu tvrđave Sv. Ane. God. 1773. samostan je spojen lukom s kućicama preko puta. Zbog održanja škole stari samostan je g. 1875. uređen ali nedovoljno te je g. 1891. podignut još jedan kat na zapadu. Ipak, smještaj kuće nije bio zgodan i stoga se mislilo na gradnju novog samostana na terenu *»Plišac«* kod željezničkoga kolodvora. Pa i kasnije bilo je sličnih pokušaja osobito g. 1935. kad se mislilo uz crkvu u Varošu podignuti veliki samostan gdje bi se smjestila *tiskara »Kačić«* koja je bila od g. 1927. u samostanu.

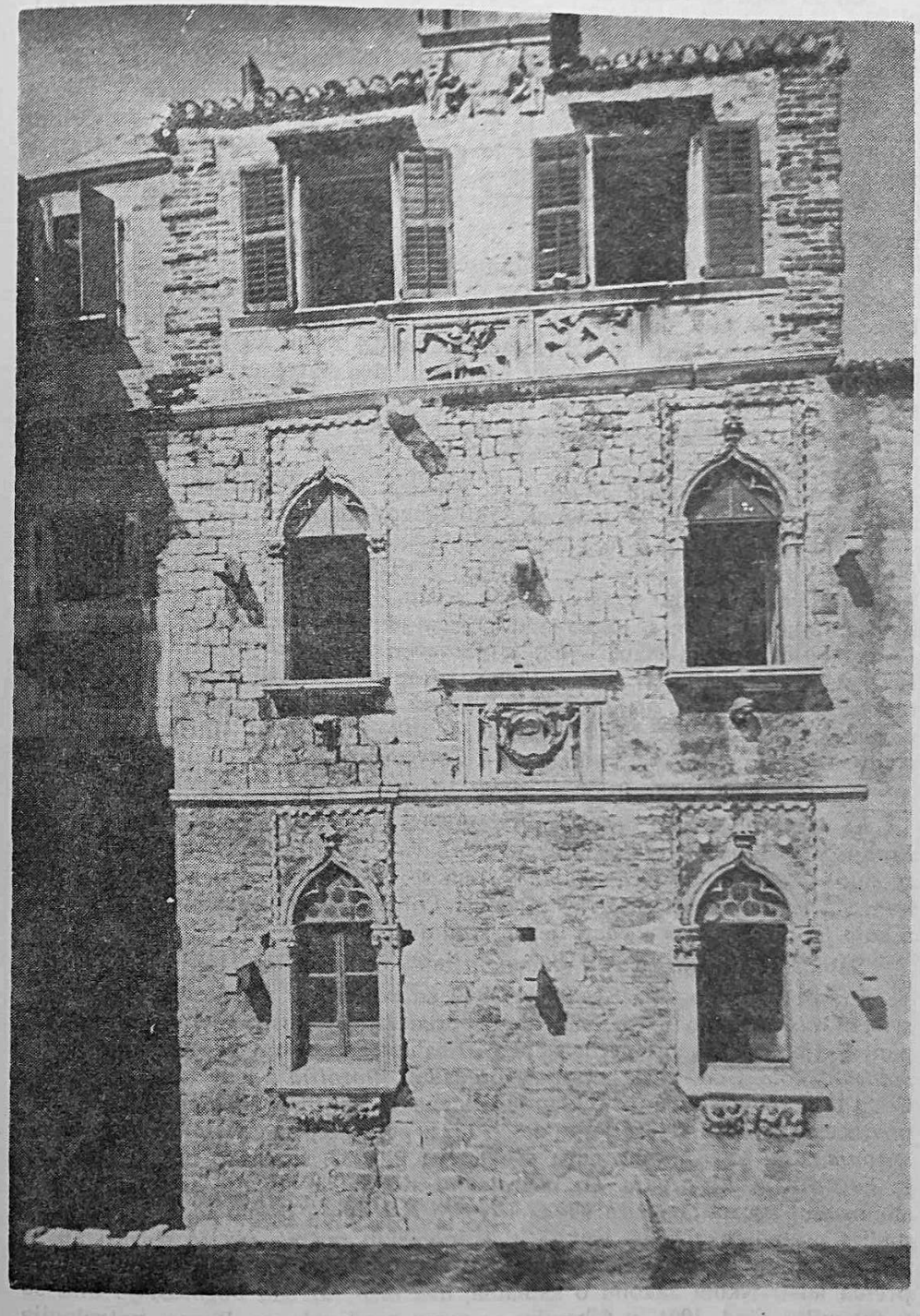

Nakon toga izvršeni su manji popravci unutar zgrade osobito nakon II. svjetskog rata kad je donji dio nacionaliziran a zgrada na zapadu oštećena od bombardiranja.

Franjevci su odmah mislili na gradnju *crkve*. God. 1655. kupili su kuću od obitelji Fondra. Dobivši potrebne dozvole, sagradili su crkvu i spojili je lukom sa samostanom. Crkva je bila mala tako da se gotovo odmah mislilo na njeno proširenje. Gradnju je g. 1680. izveo zadarski *majstor Mijo Trifunić* a obložio lijepom fasadom g. 1693. *Marko A. Pavlović* iz Korčule. Oltari su bili od drveta a zidovi puni slika koje se danas nalaze u *samostanskoj zbirci*.

U crkvi je postavljen *veliki mramorni oltar* g. 1773—79. a podigli su ga *altaristi Pijo i Vinko dall' Aqua*. On se sastojao od podnožja i tabernakula. Iznad njega je bila slika *Gospe Visovačke*. Oko nje su bili kipovi sa zavjetnim darovima. God. 1832. mletački altarista *Ivan Krst. Geraldon*, reč. Bosiom izradio je *novi oltar* i na njemu su dva barokna kipa sa strane a prikazuju *Marijino navještenje*. Širenjem pobožnosti prema Srcu Isusovu, slika *Gospe Visovačke* dignuta je g. 1932. s oltara i stavljena na zid a na njeno mjesto smješten je *kip Srca Isusova*.

U lađi s desne strane je *oltar sv. Paškala*. Do njega je veliki mramorni *oltar sv. Lovre* što ga je dao podignuti šibenski advokat Lovre Fondra. Na njemu je bila barokna Svečeva slika koja je u novije vrijeme izgorjela. Do njega je mramorni oltar iz početka XVIII. st. *sv. Blaža*, danas *sv. Nikole Tavelića* a sliku je naslikao *ak. slikar Bruno Bulić*. S lijeve strane je mali mramorni *oltar sv. Ante* a do njega je veliki mramorni oltar što ga je dao podići Urban Fenzi a bio je posvećen *sv. Petru Alkantarskom*. God. 1892. na mjesto slike sv. Petra Alkantarskog postavljena je slika *Gospe od milosti* koja se još prije štovala. Ispod kora je mramorni oltar iz početka XVIII. st. *sv. Blaža*. God. 1934. slikao je *Vlado Marjanović* strop, zidove i apsidu (Posljednji sud, Isus u Getsemaniju).

Ispred crkve je u litici g. 1926. izrađena *spilja Gospe Lurdske*.

Sa sjeverne strane crkve je *zvonik* koji je g. 1785. popravljao *majstor Franjo Macanović* a g. 1843. *Krsto Petković*. U vrijeme II. svjetskog rata zvonik je oštećen, uništena kupola i ona se nešto popravila. Među zvonima, koja su nabavljena g. 1845. jest i zvono *Praviteljstvujućeg Sovjeta Serbskog* a koje je g. 1808. izlio poznati ljevač *Ivan de Bota*.

Samostan i crkva su *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 116).

Franjevci samostana Sv. Lovre širili su *pobožnost* prema *Bl. Dj. Mariji, sv. Paškalu* a u novije vrijeme prema *Srcu Isusovu* osobito kroz mjesec lipanj (od g. 1908), kao i prvih petaka. U samostanu su od početka bile *samostanske škole*. God. 1699. počela se predavati *filozofija* a g. 1714. *bogoslovija*. God. 1717. bogoslovija je bila premještena u Split ali je ponovno g. 1720. povraćena u Šibenik. Taj je studij g. 1725. pretvoren u *generalno učilište II. stupnja*. Kad je osnovana nova provincija, g. 1735, šibensko učilište postalo je *bogoslovija I. stupnja*. Uz bogoslovno sveučilište i dalje se predavala u samostanu filozofija i niža škola. *Učilište I. stupnja* ostalo je u Šibeniku, s malim prekidom g. 1834. kad je iz ekonomskih razloga prešlo u Sinj ali se nakon godinu dana ponovno vratilo u Šibenik. Kad se bogoslovija uredila prema austrijskom zakonu o školama, *dva niža razreda bogoslovije* bila su u Šibeniku. God. 1901. u Šibeniku se samo predavalo sv. Pismo, patrologija

i filozofija dok su se neki bogoslovni predmeti predavali u Zaostrogu. God. 1907. *bogoslovija se sjedinila u Makarskoj*. Od g. 1911. i *filozofija* se više nije predavala u Šibeniku nego je prešla u Zaostrog.

Zbog djelovanja škole u samostanu se stvorila knjižnica s 9 inkunabula i *arhiv* koji je sređen. Veliki dobrotvor knjižnice bio je *J. T. Kosirić* među čijim knjigama je i *kodeks crteža* iz slikarske radionice *Nikole Pietra* (*Državna zaštita* 24/62—71, reg. br. 202). U samostanu je g. 1931. stvorena *zbirka — galerija* umjetničkih slika, među kojima se ističe *Madona s Djetetom* od *Jurja Čulinovića* (+ 1505), prizori iz života *pravednog Josipa* od šibenskog slikara *Mihovila Parčića*, ali i *sv. Jeronim* iz radionice *Vecellija Tiziana*, *Bl. Dj. Marija sa sv. Lovrom i Margaretom* od *Dominika Tintoretta*, *Mučenje sv. Lovre* i *sv. Stjepana* od *Dominika (ili Antuna) Beverenzija*, *sv. Franjo Asiški* od Grassija i dr.

A. J. SOLDO, Samostan sv. Lovre u Šibeniku, *Kačić* 1/1967, 5—94; ISTI, »Varia« samostana sv. Lovre u Šibeniku, *Izdanje Hist. arhiva u Splitu* 6/1967, 215—229; ISTI, Agrarni odnosi na otoku Žirju, *Građa za gospodarsku povijest Hrvatske JAZU*, knj. 16, Zagreb 1973; G. NOVAK, Šibenik u razdoblju mletačke vladavine, u zborniku *Šibenik*, Šibenik 1976, 242—244; u istom zborniku: K. PRIJATELJ, Napoleonov portret u šibenskom samostanu sv. Lovre, 481—487; C. FISKOVIĆ, slika Nikole Grassija u Šibeniku, *Telegram* 8/1967, br. 373. od 23. 6, 5 (članci G. Gamulina o slikama u samostanu vidi u radnji J. Solde); I. BAČH, Joanes Fograsi i Joanes Bota erdeljski ljevači bronce u našim krajevima, *Zbornik Ist. muzeja Srbije* 13—14/1977, 47—75; K. STOŠIĆ, Varoška župa u Šibeniku, Šibenik 1932; ISTI, Sela šibenskog kotara, Šibenik 1941; G. BEDRICA, Naša prošlost, *Rider* 1/1978, br. 1, 5—14.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA IVAN BILUŠIĆ, gvardijan, voditelj TR, ljetopisac, dopisnik VP, kustos sam. zbirke, ispovjednik
FRA ANTE BEŠLIĆ, vikar, zborovođa, knjižničar, arhivist, ispovjednik
FRA KAŽIMIR PILIĆ, sakristan
FRA IVAN MARKOVIĆ, ispovjednik
FRA LJUBO IVANČEVIĆ, ispovjednik

1. ŠIBENIK — VAROŠ

POROĐENJE BL. DJ. MARIJE

Šibenska biskupija

Župni ured
59000 ŠIBENIK
Beogradska 14
Tel.: (059) 22-577

Župa *Šibenik-Varoš* prostire se danas unutar gradskih ulica: Obale Prvoboraca preko Vl. Nazora, Bratstva i Jedinstva na Dom zdravlja te Istarskom ulicom do tvrđave Šubićevac te Jadranskom cestom na ulicu Augusta Cesarca — uključivši bolnicu — kroz Kamenarsku ulicu na morsku obalu.

U vrijeme osnivanja šibenske biskupije (1298) postojala je župa u Zašvini blizu Gornjeg polja. Zbog turskih provala stanovništvo se te župe naselilo bliže Šibeniku tako da je g. 1604. župa prestala ali je osnovana nova u Varošu. Njoj su pripadali dijelovi Donjeg polja. Kad je Šibenik g. 1649—50. stradao od kuge, franjevci su, zamoljeni od gradske uprave, doveli novo stanovništvo u grad pa i u *Varoš, Crnicu i Mandalinu* i vršili dušobrižničku službu a do g. 1772. i na *Gorici* i u *Docu.*

God. 1830. u Varošu je osnovan *dekanat* pod kojim su bile župe: *Mandalina, Jadrtovac, Krapanj, Vrhpoljac* i *Danilo.*

Župne *matice* od g. 1732. čuvaju se u HAZu (R. k. 1287—1294; V. k. 1295—1298; M. k. 1299—1304).

Župna crkva je posvećena *Porođenju Bl. Dj. Marije* (Mala Gospa).

U starini tu je u XIV. st. bila *crkva Sv. Kuzme i Damjana.* U njoj je g. 1452. bio Gospin oltar i bratovština Sv. Marije. God. 1573. ona se zove *Sv. Marija u Vrtlima.* Crkva je g. 1604. nešto proširena i posvećena. Današnja crkva je sagrađena g. 1740. a *zvonik* uz nju g. 1750.

Crkva je barokna, jednostavna pačetvorina s apsidom. God. 1845. podignuta je sa sjeverne strane kapela. S južne je uz apsidu sakristija. Na pročelju su profilirana vrata s timpanom. Po sredini je 8-latična ruža a pročelje završava trokutnim zabatom u kojem je okrugli prozorčić. Uz crkvu je zvonik na dva kata a povezan je lukom s crkvom. Na nj se uspinje stepenicama uz zvonik u pjevalište. Na zvoniku je g. 1826. postavljen *sat* (Antun Solari). Iznad pobočnih vrata je nadvratnik od stare kapele Sv. Petra koju je obnovio neki Petar Heleni g. 1536. kad ju je oštetio grom.

Veliki barokni oltar veoma je bogat a nabavljen je g. 1783. od mletačkog altariste *Petra Fatica.* Na njemu je, iznad tabernakula, *slika Bogorodice.* Slika je na drvetu i pripada vjerojatno dalmatinskoj slikarskoj školi (XV. st.). Ona je prije bila u Bilicama a u Varoš je prenesena moguće oko g. 1452. kad je ustanovljena bratovština. Sačuvala se njena matrikula na hrvatskom jeziku (1452), u prijepisu iz oko g. 1679. Slika je »obučena« u srebrnu »košulju«. God. 1844. postavljena je na slici kruna.

Uz trijumfalni luk su dva mala oltara koja je izradio g. 1863. splitski klesar *Karlo Roncati.* Na njima su bile slike *Antuna Zucaro* (1864): *Sv. Obitelj* i *Krštenje Kristovo.* Mjesto slike sv. Obitelji stavljena je g. 1970. *slika sv. Nikole Tavelića* ak. slikara *Josipa Resteka.* U kapeli posred crkve je g. 1845. *Jakov Pasini* izradio klasicistički *oltar sv. Križa* u crno- bijelom mramoru.

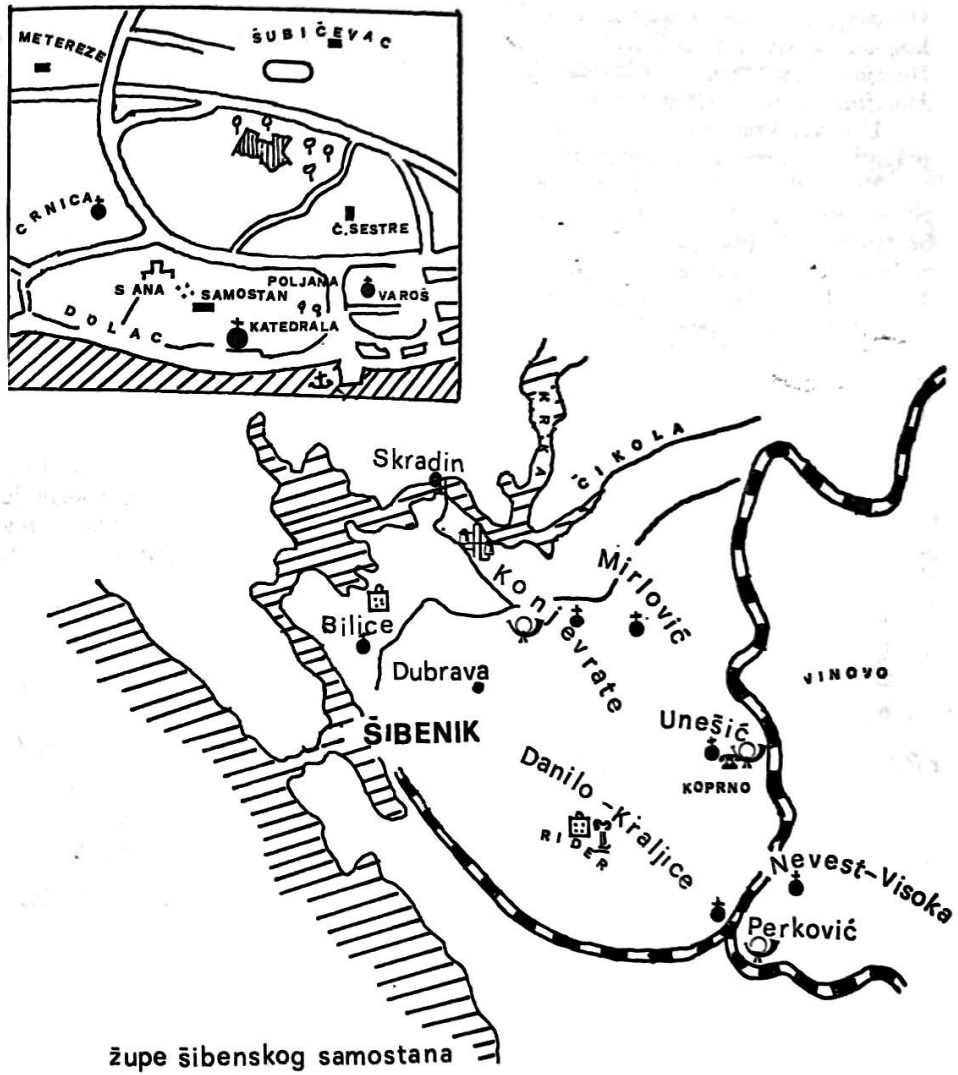

župe šibenskog samostana

Na pjevalištu g. 1762. postavljene su *orgulje* koje su prije bile u crkvi Sv. Franje. U novije doba postavljene su nove orgulje tvrtke *Franc Jenka* iz Ljubljane.

Plafon crkve je ukrašen stukaturom koju je izveo *fra Bartul (ili Franjo) Lavizar* u XVIII. stoljeću. Zidovi su više puta jednostavno, ukusno bojadisani. U novije doba ak. slikar *Bruno Bulić* islikao je više velikih slika: oko velikog oltara *sv. Nikolu Tavelića* i *Propovijed sv. Franje* a u lađi: *sv. Kuzmu i Damjana, sv. Ćirila i Metoda, Emaus, Krunjenje Gospino, Pet prizora iz Marijina života. Križni put* napravao je ak. kipar *Ante Starčević.*

U crkvi ima *srebrnog posuđa* a među njima je pokaznica koja je prije pripadala živogoškom samostanu.

Na području župe je samostan *č. s. Franjevki od Bezgrešne.* Družba je osnovana g. 1673. prema Pravilu III. reda sv. Franje, potvrđenom g. 1521. Sestre su bile pod jurisdikcijom franjevaca Provincije presv. Otkupitelja do g. 1878. kad su došle pod biskupijsku upravu i dobile *Konstitucije*, preuređene g. 1928. a nove sastavljene g. 1971. U samostanu, koji je u novije vrijeme preuređen, postoji *kapelica Gospe od zdravlja* u kojoj je barokna *Gospina slika* iz XVIII. stoljeća. U samostanu je starješinstvo Družbe i novicijat a sestre čuvaju djecu, njeguju bolesnike po privatnim kućama i bave se ručnim radom. Sestre pomažu u župnoj crkvi, vode pjevanje a služe i u župnoj kući.

Župna *kuća* je nešto niže od crkve a sagradila ju je g. 1882—83. bratovština Duša od čistilišta. U tu kuću prešli su župnici iz stare kuće koja je bila iza šibenske badžane. Kuća je više puta popravljana, pregrađivana, nadograđivana. God. 1978—79. provincija je temeljito obnovila i povećala kuću u kojoj su *vjeronaučne dvorane.*

Župa izdaje list *Naše slovo* (od g. 1979).

U ŽUPI: o. 5000 vjernika.

Župnik:

FRA VLADIMIR TADIĆ, diskret

Pomoćnici:

FRA STJEPAN ŠUŠNJARA
FRA NIKOLA GLAVINIĆ

2. CRNICA

BEZGREŠNO ZAČEĆE BL. DJ. MARIJE

Šibenska biskupija

Župni ured — Crnica
Meterize
59000 ŠIBENIK
Gvozdenova 17

Šibensko predgrađe *Crnica* je od g. 1610. do 1649. bilo samostalna *župa Sv. Ilije proroka* kad je prestala jer je stanovništvo pomrlo od kuge. Nakon prestanka haranja zaraze, u Crnici se nastanilo novo stanovništvo iz Petrova polja, Zagore i predjela oko Moseća. Župa je tada pripojena varoškoj do g. 1966. kada je postala samostalna župa.

Župa se prostire: od gradskih zidina kod crkve Sv. Nediljice prema moru zahvaćajući samostan sestara Klanjateljica Krvi Isusove te Drvarskom ulicom, dijelom ulice Stipe Ninića s malom krivuljom uz Kornatsku ulicu prema Drniškoj cesti a zatim od gornjeg dijela gradskih zidina do uključivo zgrade Doma zdravlja te obilazeći istu zgradu kroz Istarsku ulicu do ispod gornje tvrđave (Sv. Ivana).

Stare župne *matice* su skupa s varoškim maticama a nove se vode od kada je župa osnovana.

Župna crkva je posvećena *Bezgrešnom Začeću* a narod inače, zove *crkvu sv. Nediljica.*

Crkva je stara. Spominje se u XV. stoljeću. Ona je obnovljena g. 1843. Imala je kameni *zvonik* na preslicu. Kad su g. 1927. nabavljena nova zvona, kameni zvonik je zamijenjen s betonskim.

U crkvi su početkom XIX. st. bila tri oltarića: *Gospin, sv. Križa* i *sv. Ante Padovanskog.* Danas je samo jedan sa slikom Bezgrešne iz g. 1609.

U župi je samostan č. s. Klanjateljica Krvi Isusove u kojemu je kućna kapelica.

U ŽUPI: 2700 vjernika.

Župnik:

DR. FRA PETAR BEZINA, poslužuje iz Meteriza

3. METERIZE

SV. JERONIM NAUČITELJ

Šibenska biskupija

Župni ured
Meterize
59000 ŠIBENIK
Gvozdenova 17
Tel.: (059) 25-043

Župa Meterize osnovana je g. 1966.

Ona obuhvaća naselje Meterize koje je u novije vrijeme nastalo od pridošlica grada Šibenika povrh Jadranske magistrale na izlazu prema Zadru ali je obuhvaćala i predgrađe Šubićevac. Međutim, kako se u posljednje godine stvara novo naselje na Šubićevcu, tu je stvorena nova župa i Meterize su se ograničile samo na to šibensko naselje.

Iste godine kad je župa osnovana, kupljena je kuća i u njenom prizemlju uređena je *kapela Sv. Jeronima.* Ona služi i kao *vjeronaučna dvorana.* Sama kuća, kapela i prostor oko nje uređuju se.

U ŽUPI: 750 vjernika.

Župnik:

DR. FRA PETAR BEZINA

4. ŠUBIĆEVAC

SV. ANTE PADOVANSKI

Šibenska biskupija

Župni ured
Šubićevac
59000 ŠIBENIK
Rade Končara b. b.

Župa Šubićevac osnovana je g. 1978.

Ona obuhvaća šibensko predgrađe u granicama: cesta koja iz Šibenika (ul. Bratstva i jedinstva) vodi prema Drnišu, od izlaska iz Šibenika na Jadransku magistralu, te do skretanja ceste za Dubravu i njome do podnožja Jamljak (Slizelj) prema Sinici a odatle prema vrhu Kamenara do vrha Pisak i starom cestom (Pisak) na Jadransku magistralu (zaobilaznicu iznad Šibenika).

Na Šubićevcu provincija je sagradila novu kuću u kojoj je *kapela Sv. Ante* koja će služiti kao *vjeronaučna dvorana.*

U ŽUPI: 3500 vjernika.

Župnik:

FRA PETAR PLETIKOSA, diskret

5. BILICE

UZNESENJE MARIJINO

Šibenska biskupija

Župni ured — Bilice
59000 ŠIBENIK
Beogradska 14

Prema nekim povjesničarima *Bilice* se pod nazivom »*Velicin*« spominju kao hrvatski grad kod Konstantina Porfirogenita (X. st.). Na tom području nađeno je rimskih spomenika i ostaci *starokršćanske bazilike (Državna zaštita,* reg. br. 547, rj. 24/58—71). U prigodi osnutka šibenske biskupije, 1298, selo je pripadalo župi *Zašvina* koja je nestala oko g. 1500. U Bilicama je bila crkva gdje je i danas, posvećena Bl. Dj. Mariji. Imala je bratovštinu s matrikulom iz g. 1452. Zbog pogibli od turskih napada *Gospina slika prenesena je u Šibenik — Varoš,* u *crkvu Sv. Kuzme i Damjana.* Nešto kasnije, g. 1538, prenijeli su je u grad, unutar gradskih zidina u *crkvu Sv. Grizogona* a g. 1540. u *crkvu Sv. Benedikta* (danas sv. Barbare). Međutim, već g. 1562. ponovno je u *Varošu* gdje je, vjerojatno, i danas *(Gospa van Grada).* Zbog turske opasnosti g. 1604. Bilice su pripojene župi Varoš. Tek g. 1966. Bilice su postale samostalna župa.

Župna *crkva* je *Gospe od Pomišljaja* (Uznesenje Marijino).

Stara *crkva* je g. 1879. popravljena i g. 1880. posvećena. Zvonik je na preslicu s dva zvona a podigao ga je 1870. majstor *Dominik Pasini.* Crkva je proširena g. 1914. dok se rad oko pročelja otegao do g. 1923. Na pročelju je u sredini okrugli prozor a uz vrata su dva prozorčića. Crkva je popravljena g. 1969.

Veliki oltar je od mramora koji je podigao g. 1880. *D. Pasini.* Na oltaru je *Gospina slika,* ukrašena srebrnim darovima.

Oko crkve je *groblje.*

Na *Jerkulovcu* je u davnini bila *kapela Duha Svetoga.* Nju su vjerojatno uništili muslimani. God. 1869. sagrađena je nova a na njoj je kao majstor radio *D. Pasini.* Posvećena je g. 1870. u čast *Gospe pomoćnice kršćana.* Marijinu sliku darovala je g. 1869. Marijana, sestra Nikole Tommasea. Sliku je popravio *Antun Zuccaro.*

U ŽUPI: 120 obitelji, 1100 vjernika (g. 1965: 140 obitelji, 1500 vjernika).

Župnik:

FRA STJEPAN ŠUŠNJARA, poslužuje iz Šibenika-Varoša

6. DANILO KRALJICE

SV. DANIJEL PROROK

Šibenska biskupija

Župni ured
Danilo
59205 PERKOVIĆ

Selo Danilo bilo je naseljeno još u prethistoriji. U njemu se nalazilo veće ilirsko naselje, vjerojatno *Rider*, gdje je bilo središte neolitske, tzv. *Danilske kulture.* Ona se širila do Smilčića u Kotarima, Biskupiji kod Knina, do Sinja i Bosne. U vrijeme rimske prevlasti tu je bio grad *Rider ili Riditio(n)* čiji se ostaci vide i u blizini današnje župne crkve koja je sigurno i podignuta na rimskim ostacima. Nedaleko crkve su ostaci *starokršćanske bazilike.* Prema *fra Anti Jadrijeviću* tu je bilo neko vrijeme središte biskupije (V. st.). Selo je kasnije dobilo vjerojatno ime po *crkvi Sv. Danijela* gdje se i u ranom srednjem vijeku prostirala župa s još jednom *crkvom Sv. Kuzme i Damjana.* Župa se spominje g. 1298. ali i druga u selu Kosević — danas Slivno — i u Birnju. God. 1460. *Biranj i Orišje* (Danilo Kraljice) pripojeni su dekanatu *Koprna* dok je *Kosević* (Kosović) u Danilu postao »nadpopovina« župama u Konjevratima i Pokrovniku. Kosević je g. 1560. zbog turskih navala pripojen Mandalini a župa Biranj je g. 1564. ukinuta dok je Orišje g. 1566. pripojeno Mandalini.

Taj su kraj u XV. st. pustošile turske čete u svojim prodorima prema Šibeniku. Pred njima je narod bježao u Krapanj, Mandalinu i Zlarin. Prema predaji, muslimani su u »Mažurici« podigli džamiju, kasnije pretvorenu u kapelu. Nakon oslobođenja od turske vlasti, *franjevci šibenskog samostana Sv. Lovre* počeli su pastorizirati narod što su ga dijelom i oni doveli iz unutrašnjosti. Biranj je tada pripadao župi Varoš-Šibenik, Danilo Mandalini a Mravnica Ljubitovici. Tek g. 1956. ustanovljena je *samostalna župa Danilo* kojoj su pripadala sela *Biranj, Kraljice* i *Slivno s Mravnicom* koje je dobilo novi naziv *Perković* kad se gradila željeznička pruga prema obiteljima nastanjenima u blizini pruge.

Stare župne *matice* su propale.

Župna crkva Sv. Danijela bila je u starini pod patronatom šibenske obitelji Šimunić. God. 1438. spominje se bratovština koja se brinula za crkvu. Prema jednom nacrtu u Muzeju grada Šibenika iz g. 1562. crkva je imala visoki zvonik na pročelju. Ta je crkva g. 1566. porušena ali sigurno je u XVII. st. obnovljena. God. 1773. crkva je popravljena. Na pročelju uz vrata su dva prozora a iznad 8-latična ruža te preslica na kojoj nema zvona. Dva zvona *(Jakov Cukrov, 1925)* vise na drvima uz ulaz u groblje. Crkva je pravokutna s apsidom u kojoj je veliki oltar od mramora i na njemu *slika sv. Danijela* (Restaurirao ju je fra B. Buljević). U lađi je *drveni izrezbareni i pozlaćeni Gospin oltar.* Na zidu je staro drveno *raspelo.* Crkva je u ruševnom stanju.

Oko crkve je *groblje.* Izvan njega, uz put je stećak s ukrasom mača.

Podružna crkva Sv. Jure mučenika je u *Birnju.* Nalazi se na uzvisini. Ima staru presvođenu apsidu. Ona je ostatak stare crkve koju su oko g. 1433. podigle neke šibenske obitelji. Današnja crkva je vjerojatno iz XVIII.

stoljeća. Produžena je i popravljena g. 1887. i 1904. Pročelje je slično ostalim šibenskim crkvama s okruglim prozorčićem a na vrhu je g. 1936. podignuta preslica s dva zvonika. Iznad vrata je ulomak starog arhitrava. Na velikom oltaru je *slika Gospe s Djetetom* u konverzaciji sa sv. Jurom i nekim svecem biskupom, barok.

Oko crkve su stećci s ukrasima.

Druga crkva u Birnju je *sv. Petra.* Ona je prvotno bila sagrađena g. 1409. i od nje se sačuvala apsida. God. 1744. je produžena a ponovno je obnovljena g. 1904. Na pročelju su dva mala prozora a iznad vrata natpis o obnovi i okrugli prozorčić. Na vrhu je zvonik na preslicu, podignut g. 1887. *Veliki oltar* je drveni i izrezbaren. *Slika sv. Petra i Pavla* je na drvetu, domaći rad (S. M. Spica?).

Oko crkve je *groblje.* U njemu su, po nekima, ostaci *starokršćanske bazilike.*

U *Kraljicama* je *crkva Sv. Ante,* podignuta g. 1920—22. Ona je pačetvorina s pravokutnom apsidom. Na pročelju je, uz dva prozorčića, kamena 8-latična ruža a na vrhu betonski zvonik na preslicu. Veliki oltar je kameni i na njemu stari *kip sv. Ante.* Uz trijumfalni luk je *kip sv. Nikole putnika.* Krov crkve popravljen je g. 1973.

Podružna crkva Sv. Ivana Krstitelja je u *Slivnu.* Ona je bila g. 1428. posvećena. Ta stara crkva je g. 1900. srušena i g. 1901. sagrađena dvostruko veća. Veliki oltar je od mramora a podignut je g. 1910. Na njemu je *drveni kip Svečev* a sa strana na oltaru su kameni *kipovi sv. Roka* i *sv. Ante.* U lađi je *kameni oltar Presv. Trojstva.* Uz trijumfalni luk su *oltarići Gospe* i *sv. Križa.* U crkvi je *slika Gospe sa sv. Ivanom Krst. i sv. Rokom* na drvetu, domaći rad.

Stara župna *kuća* bila je sagrađena g. 1858. a obnovljena g. 1894, 1904. U vrijeme II. svjetskog rata kuća je zapaljena. Obnovljena je g. 1959. God. 1978—79, stara je kuća pretvorena u kapelu a uz nju su franjevci podigli *novu kuću.*

U ŽUPI: 429 obitelji, 1446 vjernika (g. 1965: 429 obitelji, 2158 vjernika).

Župnik:

FRA LJUBO MUSLIM

7. DUBRAVA

GOSPA OD ZDRAVLJA

Šibenska biskupija

Župni ured
Dubrava
59000 ŠIBENIK
Beogradska 14

Središte župe, čini se, da je u starini bilo oko *crkve Sv. Mihovila na Vršinama* gdje je do g. 1910. bilo groblje. Crkva se spominje g. 1415. a bila je posvećena g. 1444. S vremenom je crkva propadala iako je više puta bila popravljana. Danas je zapuštena.

Selo je od XVIII. st. pripadalo *župi Varošu* u *Šibeniku* a služili su je kao kapelani franjevci *samostana Sv. Lovre*. Od g. 1966. Dubrava je postala samostalna župa.

Župna crkva *Gospe od zdravlja* sagrađena je g. 1912—13. po nacrtu *Josipa Mitrovića* na zemljištu što ga je općina g. 1910. ustupila selu za gradnju crkve i uređenja groblja. Pročelje crkve je jednostavno, u sredini je okrugli prozor a na vrhu zvonik na preslicu s dva zvona. Veliki oltar je od kamena i na njemu je *Gospina slika* (XVIII. st.). Slika je pokrivena srebrnom »košuljicom«. Crkvu je dekorirao g. 1930. *Ilija Ahmetov* od čega je ostala slika na platonu: *Pohod Marijin Elizabeti*.

Oko crkve je *groblje*.

U ŽUPI: 200 obitelji, 1350 vjernika (g. 1965: 250 obitelji, 1960 vjernika).

Župnik:

FRA STJEPAN SUŠNJARA, poslužuje iz Šibenika-Varoša

8. KONJEVRATE

SV. IVAN KRSTITELJ

Šibenska biskupija

Župni ured
Konjevrate
59221 LOZOVAC

Župa Konjevrate obuhvaća široko područje s više sela koja se zovu: *Brnjica, Goriš, Radonić, Čvrljevo, Gradina, Lozovac*... Ona se spominje g. 1298. kod osnivanja šibenske biskupije — kojoj je uvijek pripadala. Na tom terenu u Gorišu bila je stara župna crkva *Sv. Jure mučenika* u blizini kule što su je g. 1342. podigli Šibenčani. Na slapovima Krke (Skradinski buk) živjeli su u starini pustinjaci. Tu su g. 1760. podigli Krsto i Šimun Šupuk *crkvicu Sv. Nikole*. Dijelovi župe pripadali su neko vrijeme *Pokrovniku* a posluživali su je i župnici koji su držali ujedno Mandalinu ili druge župe. Haranjem turskih četa stara župa je propala (1560). Život se odvijao sve više oko kula na Konjevratima gdje je bila pogranična straža. Za Kandijskog rata, g. 1648, Konjevrate su pripojene župi *Varoš-Šibenik*, samostanu Sv. Lovre. Tek g. 1861. postale su *samostalna župa*.

Župna crkva Sv. Ivana Krstitelja sagrađena je g. 1730. Crkva je posvećena g. 1868. Nešto kasnije, g. 1878—79, obnovljena je i dobila je današnji oblik. Crkva je temeljito popravljena izvana i iznutra g. 1978.

Crkva se nalazi u blizini puta, na maloj uzvisini. Ona je pačetvorina s petorokunom apsidom. Na vrh pročelja zvonik je na preslicu s dva zvona. Ispod njega su dva prozorčića. Iznad vrata je okrugli prozor. *Veliki oltar* je od kamena. Na njemu je *Svečeva slika* koju je g. 1887. naslikao *C. G. Mihaević*. Uz oltar su dva barokna drvena anđela s bakljama. U lađi je *kameni Gospin oltar* s baroknom *Madonom* i *oltar sv. Josipa* sa Svečevom slikom s kraja XIX. stoljeća. Uz trijumfalni luk su dvije niše i u njima *kipovi sv. Ivana Krstitelja* i *sv. Ante*. Crkva ima procesionalno srebrno *raspelo*, mletački rad XVIII. stoljeća.

Okolo crkve je *groblje*.

Stara župna kuća sagrađena je g. 1813. Ona je u posljednjem ratu zapaljena te je g. 1962. dijelom popravljena a još bolje g. 1978.

U ŽUPI: 430 obitelji, 1700 vjernika (g. 1965: 350 obitelji, 1900 vjernika).

Župnik:

FRA JERKO GRCIĆ

9. MIRLOVIĆ

UZNESENJE MARIJINO

Šibenska biskupija

Župni ured
Mirlović
59323 UNEŠIĆ

Današnje selo *Mirlović* (Mirilović), prema fra P. Bačiću, dobilo je ime po muslimanskom begu Mirloviću. U srednjem vijeku, u prigodi osnutka šibenske biskupije (1298), spominje se na tom području *župa Pokrovnik* koju su sačinjavala sela: *Pokrovnik, Brnjica, Zaharina, Zamelica* i *Radićani*. Na Copićevim oranicama bilo je *starohrvatsko groblje*. U XVI. st. taj su kraj napadale turske čete u svojim prodorima prema Šibeniku. Tako se zna da su g. 1543. popalile Pokrovnik a župa je g. 1564. prestala postojati. Muslimani su nakon osvajanja doveli novo stanovništvo te se selo neko vrijeme zvalo *Ugarci*. Nakon turskog povlačenja, franjevci su doveli stanovništvo dijelom iz Hercegovine. Oni su osnovali župu sa središtem u *Mirloviću*. Župa je do g. 1856. obuhvaćala i Unešić. Pripadala je visovačkom samostanu i šibenskoj biskupiji.

Župa danas ima ova sela: *Mirlović, Pakovo selo, Pokrovnik, Radonić, Ostrogašicu, Podumce* i *Pladanj Donji*.

Stare *župne matice* od g. 1698. do 1785. sačuvane su u *arhivu samostana Visovac* (Knji. 108—115).

Župna *crkva Uznesenja Marijina* je u *Mirloviću*. Sagrađena je u XVII. st. a spominje je g. 1712. šibenski biskup I. D. Caligari. Crkva je g. 1768. obnovljena a g. 1911. proširena s dvije kapele sa strane velikog oltara. Na pročelju uz vrata su dva prozorčića a iznad njih veliki kameni prozor i jedan manji pri vrhu. Uz crkvu je *zvonik* s tri zvona. *Veliki oltar* je od mramora (1916) a u lađi su mramorni *oltari sv. Jakova apostola* i *sv. Ante Padovanskog*.

Oko crkve je *groblje.*

Podružna *crkva Sv. Mihovila arkanđela u Pokrovniku* podignuta je na istaknutom brežuljku. Crkva se spominje g. 1298. i 1452. kad je služila kao župna. Ona je više puta pregrađivana. God. 1690. je popravljena. Na pročelju su dva prozorčića uz vrata. Na okviru jednog je reljef na kojem su dvije ruke koje drže križ a na drugom je uklesana g. 1705. vjerojatno kad se nešto na crkvi popravljalo. Iznad vrata je luneta a na vrhu mali zvonik na preslicu s jednim zvonom. Na pročelju je uklesana još jedna godina — 1774. Crkva je unutra presvođena. Prezbiterij je obnovljen g. 1907—1910. *Veliki oltar* je drveni (1904). U crkvi ima staro *raspelo.*

Oko crkve je *groblje* na kojem je jedan stećak.

Druga podružna crkva je u *Pakovu selu* posvećena *sv. Franji Asiškom.* Stara je crkva bila popravljena i posvećena g. 1889. Pročelje je slično ostalim crkvama s okruglim prozorom na sredini. Crkva je presvođena. Oltar je od drveta i kamena *sa Svečevim kipom.* Krov je popravljen g. 1975.

Oko crkve je *groblje.*

U župi ima *kapela Sv. Kate* kod Burića kuća te *kapelice Sv. Ante* i *Gospe Lurdske.*

Stari *župni stan* bio je kod *kapele Sv. Kate.* Oko g. 1858. sagrađena je nova kuća kod župne crkve. Kuća je bila više puta popravljana. God. 1978. uz nju je uređena *vjeronaučna dvorana.*

U ŽUPI: 500 obitelji, 2850 vjernika (g. 1965: 559 obitelji, 3110 vjernika).

Župnik:

FRA AUGUSTIN KROLO

Pomoćnik:

FRA IVAN VRLIĆ

10. NEVEST — VISOKA

OČIŠĆENJE BL. DJ. MARIJE

Šibenska biskupija

Župni ured
Nevest-Visoka
59323 UNEŠIĆ

Selo Nevest prvi put se spominje u buli pape Klementa IV. g. 1266. Ono je bilo pod župom *Sitnicom* (Sitno). Selo je skupa s Koprnom, Partenićem i Unešićem pripadalo trogirskoj biskupiji, ali nakon ustanovljenja šibenske biskupije (1298) Šibeniku.

Župa Sitno je prestala oko g. 1470. i nešto kasnije (1487) pripala je Pokrovniku. God. 1492. Nevest je postao samostalna župa s crkvom Sv. Marije. Selo je i okolni kraj oko g. 1560. palo pod tursku vlast.

Nakon oslobođenja od turske vlasti, g. 1686. stvorilo se široko župno područje koje je obuhvaćalo Divojeviće, Kladnjice, Čvrljevo, Visoku, Sratok (Bogdanoviće), Vinovo i Sitnicu. U Visokoj se spominje g. 1686. »*misionarski župnik*« — *franjevac* koji je pastorizirao trogirsku Zagoru naseljenu novim stanovništvom koje su franjevci doveli. Župa je pripadala *sinjskom samostanu* sve do nove raspodjele (1966). God. 1730. stvorila se posebna župa *Čvrljevo* s dijelom Utora, Vinova, Kladnjicama i Divojevićima. Godine 1757. u *Visokoj* je ustanovljen *dekanat* a župa se sastojala od sela Sratoka, Sitnoga, Nevesta, Cere i Utora. *Nevest* se, čiji je kapelan stanovao u Visokoj, odijelio g. 1881. od Visoke i postao *samostalna župa* a obuhvaćala je Ceru, Utore i Vinovo. Visoka kao dekanat imala je sela Sitno i Sratok. Kako se narod nakon II. svjetskog rata u Visokoj znatno smanjio, izvršena je *nova podjela župa* te su *Nevest i Visoka* postali jedna župa od koje se odvojio Sratok (Bogdanovići). *Župnik stoji u Nevestu.*

Stare *župne matice* od XVIII. st. nisu se sačuvale. U HAZu (M. k. 1837) čuvaju se matice od g. 1837. a za Sitno Gornje knjiga vjenčanih od 1825—1867. u HAS-u (M. k. 176).

Župna crkva Očišćenja Bl. Djevice Marije u *Nevestu* bila je sagrađena oko g. 1700. vjerojatno namjesto stare kojoj su bili padroni članovi trogirske obitelji Lučić. God. 1757. biskup Manola piše u spisima vizitacije da crkva ima zvonik i zvono, kalež i piksidu od srebra, šćavet, 18 srebrnih zavjetnih darova i tri krune od posrebrnog lima. Crkva je kasnije nadograđena. Vrata na pročelju imaju istaknutu nadstrešnicu i iznad kameni križ a uz njih su dva prozorčića. Iznad je 6-latična ruža. Na vrhu je zvonik na preslicu s tri zvona. Crkva je jednostavna pačetvorina a apsida je na volat. God. 1927. crkva je pokrivena ciglom i krov je g. 1946. popravljen. Pročelje je obnovljeno g. 1968.

Veliki oltar bio je prije od drveta a g. 1917 zamijenjen je mramornim. Na oltaru je *slika Marijina uznesenja.* Na trijumfalnom luku je barokna *slika Gospina,* okrunjena g. 1929, te *slika sv. Petra i Pavla,* domaći rad. Oko g. 1860. bila su podignuta dva oltarića s »novim« slikama koji su u novije vrijeme dignuti. U lađi je niša i u njoj *kip sv. Ante.* Na zidu vise dva drvena *raspela.* Unutrašnjost crkve je dekorirao g. 1935. *Josip Podolski.*

God. 1970. crkva je ponovno bojadisana i na stropu je ostavljena slika *Bezgrešne* Podolskog. God. 1970. pod je popločan a g. 1978. uređena unutrašnjost prema novim liturgijskim propisima.

Oko crkve je *groblje.* Već g. 1757. spominju se na njemu stećci s ukrasima koji su i danas sačuvani. Na groblju je *kapela Sv. Marije Magdalene,* koja služi kao mrtvačnica.

Podružna crkva u Visokoj posvećena je *Svim Svetima.* Diže se na uzvisini. God. 1757. spominje se da ima zvono a u crkvi da ima srebrni kalež i piksida kao i šćavet. Crkva je bila g. 1881. obnovljena. Nešto prije, oko 60-tih godina sagrađen je *zvonik* s dva zvona. Na pročelju je okrugli prozor iznad vrata.

Veliki oltar je g. 1902—03. podignut od mramora. Na njemu je *slika Svih Svetih.* U lađi su dva drvena oltara: *Uznesenja Marijina* i *sv. Ivana Krstitelja.* Na njima su dvije dobre kopije. Na zidu je obješena barokna *Gospina slika,* puna srebrnih darova. g. od 1935. dekorirao ju je J. Podolski. U crkvi imaju dva drvena *raspela. Mijo Lemo* je dosta priprosto g. 1934. naslikao *Uskrsnuće Kristovo* na platnu koje visi na zidu.

Oko crkve je *groblje*.

Stara *župna kuća* je u Visokoj iz XIX. st. i kod nje je bila *kapela Sedam žalosti Bl. Dj. Marije*. Kuća i kapela su u II. svjetskom ratu zapaljene. Župnik stoji u *Nevestu* u kući koja je sagrađena g. 1881. uz staru kuću. Iza rata u njoj je bila škola, pa krčma te zadruga do g. 1962. God. 1964. je popravljena.

U ŽUPI: 270 obitelji: 1000 vjernika (g. 1965: 644 obitelji, 3270 vjernika).

Župnik:

FRA ALBERT MARIĆ

11. PERKOVIĆ

SV. NIKOLA TAVELIĆ

Šibenska biskupija

Župni ured
59205 PERKOVIĆ

Župa Perković nastala je g. 1970. od naselja oko željezničke stanice *Perković* i sela *Sitnog* i *Bogdanovića* (prije Sratok).

Od starijih *matica* s tog područja sačuvao se samo ulomak knjige krštenih Sitnoga i Sratoka u HAZ-u (R. k. 1092).

Župna crkva je *kapela Sv. Nikole Tavelića* u novoj župnoj kući, sagrađenoj g. 1971. po nacrtu *ing. A. Barača*. Kapela je uređena g. 1975. Kuća pripada provinciji.

Podružna crkva u *Sitnom* posvećena je *sv. Juri*. Ona je bila sagrađena oko g. 1757. na temeljima starije. Gradili su je majstori — Crnogorci na koje se tuži trogirski biskup u spisima vizitacije (1757) da slabo rade. Ta je crkva služila i za selo Mirlović, šibenske biskupije. Ona je kasnije produžena a od stare je ostala samo presvođena apsida. Uz vrata su dva prozorčića. Iznad vrata je lijepi istaknuti nadvratnik, ukrašen motivom piramidica a iznad je mali luk. Po sredini pročelja je 8-latična kamena ruža a na vrhu zvonik na preslicu s dva zvona. *Veliki oltar* je mramorni i na njemu je *slika sv. Jure*. U lađi je drveni, izrezbareni *oltar sv. Jakova*. Sliku je izradio neki *Novak*. Ima i drugi jednostavni drveni oltar *Gospe ružarice*. Uz trijumfalni luk su oltarići *Gospe od Karmela* i *sv. Petra*. U crkvi je drveno staro *raspelo*. Crkva je g. 1977. obnovljena.

Oko crkve je *groblje*.

Druga podružna crkva je u *Bogdanovićima* a posvećena je *sv. Nikoli putniku*. Građena je u dva ili tri navrata. Na pročelju je g. 1891. postavljen zvonik na vrhu s dva zvona a ispod njega je 6-latična mala kamena ruža a ispod okrugli prozor. *Veliki oltar* je od mramora i na njemu je *mramorni kip sv. Nikole*, vjerojatno rad kojega splitskog altariste. U prezbiteriju na

zidu je *slika Bezgrešne* koju je naslikao g. 1788. *Petar Bezzi* (signatura očuvana). Uz trijumfalni luk su dva drvena oltara: *Bezgrešne* i *sv. Ante*. U lađi je u niši lik *sv. Ane* i *slika sv. Nikole, sv. Ane* i *Ilije proroka*, rad istog majstora *P. Bezzija*. Oko slike je *drveni oltar*, gornji dio, bez antepedija, izrezbaren i pozlaćen. U crkvi ima drveno staro *raspelo*.

U *Bogdanovićima* imaju *tri kapele:* dvije starije posvećene su *Gospi Sinjskoj* a treća je, podignuta g. 1937, *sv. Ante* kod Jurića kuća. U *Sitnomu* su dvije kapele, u zaseoku Dražića: *Srca Isusova* i *Gospe od Karmela*.

U ŽUPI: 390 obitelji, oko 1900 vjernika.

Župnik:

FRA IVAN NORAC-KLJAJO

12. UNEŠIĆ

SV. JURAJ MUČENIK

Dekanat

Šibenska biskupija

Župni ured
59323 UNEŠIĆ
Tel.: (059) 86-285
Int. 10

Župa Unešić prostire se usred zagorskog kraja. U XIII. st. *Unešić* (Unješić) je do kraja XV. st. pripadao župi *Sitno* (Sitnica). U doba turskog vladanja kraj je bio u župi *Petrovo polje* a pastorizirali su ga franjevci iz Visovca. Nakon tjeranja muslimana Unešić je pripao *Mirloviću* a g. 1856. postao je *samostalna župa*. Jednako i podružni dio župe, *Koprno* bilo je prvotno pod Sitnim a kasnije je postalo ne samo samostalna župa nego je i g. 1460. »nadpopovina« koja je pod turskim udarcima g. 1560. nestala. Od g. 1688. do 1856. Koprno je pripadalo *Mirloviću* a od tada je skupa s *Unešićem*.

Danas župa ima ove *zaselke: Unešić, Planjane, Vinovo Donje, Koprno* i *Ljubostinje*.

Stare *župne knjige* nisu se sačuvale.

Stara župna crkva bila je posvećena *sv. Petru* a spominje se g. 1433. Kasnije se izmijenio titular sv. Petra u *sv. Juru*. Crkva je dobila nadogradnju, vjerojatno g. 1688—1690. Njena je unutrašnjost presvođena prelomljenim gotičkim svodom. Na pročelju su dva prozorčića uz vrata i mali polukružni otvor a na vrhu je zvonik na preslicu s jednim zvonom. S južne strane je otvorena svodovna kapela, moguće ostatak starije crkve koju su muslimani porušili. Služila je za govorenje sv. misa dok je narod stajao vani. Zbog starine crkva je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 290). Oko crkve je *groblje* koje je g. 1970. opasano betonskim zidom. U groblju ima nadgrobnih ploča i križeva s ukrasima u plitkom reljefu, rad domaćih klesara iz XVIII. do XIX. stoljeća.

Nova župna crkva Sv. Jure u neoromanici građena je od g. 1885. do 1887. Posvećena je tek g. 1959. Portal je ukrašen trostrukim lukovima a završava istaknutim timpanom. Iznad njega su tri prozora i mali okrugli otvor pri vrhu. Pročelje završava zvonikom na preslicu s dva zvona. Na pobočnim zidovima su po tri dvostruka prozora. Crkva završava apsidom. S južne strane počet je g. 1969. *novi zvonik* po nacrtu *arh. A. Baraća.* Oko crkve podignut je zid i posađena borova šuma.

U crkvi je *mramorni veliki oltar* sazidan 1893. i na njemu je novija *slika sv. Jure.* U lađi je *oltar* od bijelog mramora *Gospe od zdravlja* (1894—1905). Na oltaru je *Gospina slika* (XIX. st.) »obučena u košuljicu« u jednostavnom okviru a nad glavom Marije i Isusa su srebrne krune. Druga dva oltara, sv. Ante i sv. Jeronima, drvena su, domaći rad. Drveno pjevalište je g. 1975. zamijenjeno betonskim. Crkva se obnavlja.

Crkva Sv. Lovre u Koprnu bila je još u XIII. st. ali se kasnije na području Koprna spominje *crkva Sv. Marije* koja je sagrađena g. 1423. Stara, mala *crkva Sv. Lovre* porušena je g. 1861. kad se sagradila nova. Na njenom je pročelju bogati zvonik na preslicu s dva zvona. God. 1965—66. sagrađen je uz crkvu novi zvonik na dva sprata. U crkvi su *tri oltara.* Veliki je od kamena s ulomcima mramora na kojemu je *slika Gospe s Djetićem* sa *sv. Stjepanom* i *sv. Lovrom,* mletački rad XVIII. stoljeća. Na oltaru su u drvenim kutijama *kipovi sv. Stjepana* i *sv. Paškala.* U lađi su dva slična *oltara* od kamena s umecima mramora, *sv. Paškala* s njegovom slikom i *Gospin* sa slikom Bezgrešne, koja je obnovljena g. 1973.

Oko crkve je *groblje.*

U selu *Planjanima* sagrađena je g. 1974—76. nova *crkva Sv. Ivana Krstitelja* po nacrtu *ing. Danka Lendića,* a blagoslovljena je 24. lipnja 1976. Ogradni zid i novo groblje gradi se po nacrtu *ing. A. Vukorepe.*

God. 1934. podignut je *veliki betonski križ* na brežuljku *Bogočinu* i u križu je bila stavljena slika *Gospe žalosne.* Međutim, g. 1940. grom je izbacio i oštetio križ. God. 1968. sagrađena je *kapela Gospe žalosne.*

Župna kuća sagrađena je g. 1860, a proširena 1914. i ujedno uređen vrt s bunarom ispred kuće (1890). U II. svjetskom ratu kuća je zapaljena (1944), a nakon rata (1956) obnovljena. Prostor je oko kuće g. 1978. uređen.

God. 1974—1977. šibenski biskup Josip Arnerić sagradio je uz župnu crkvu *samostan Školskih sestara III. reda sv. Franje* (Split) s *kapelom Sv. Nikole Tavelića* i *Bl. Leopolda Mandića (ing. Branko Katunarić).* U njoj je i *vjeronaučna dvorana.* Samostan je podignut da bi sestre pomagale okolne župnike u njihovim vjerskim potrebama.

U ŽUPI: 445 obitelji, 2052 vjernika (g. 1965: 449 obitelji, 2492 vjernika) članova TR 9.

Župnik:

FRA KARLO KROLO

Pomoćnik:

FRA FRANJO PETRIČEVIĆ

VI. KNIN

SAMOSTAN SV. ANTE PADOVANSKOGA

Franjevački samostan
59300 KNIN
M. Oreškovića 2
Tel.: (059) 62-826

Franjevački *samostan u Kninu* spominje se g. 1469. On je pripadao *cetinskoj kustodiji,* a g. 1514. *trsatskoj.* Kad je Knin pao pod tursku vlast (1522), srušen je i samostan. Nakon oslobođenja Knina (1688), opći providur Antun Molin dao je franjevcima dvije kuće i vrtove gdje su osnovali *hospicij.* On je o. g. 1708. proglašen *samostanom.*

Zgrade samostana uređivale su se kasnije pa i g. 1703. kad su nadozidane. Time se nastavljalo kroz XVIII. stoljeće. Samostan je iz temelja popravljen i proširen g. 1876. God. 1944. zgrade su dijelom porušene od bombardiranja a dijelom oštećene. Odmah nakon rata izvršeni su nužni popravci a temeljitiji g. 1952. i osobito g. 1977—79. U samostanu je danas *kućna kapelica* koja služi kao *vjeronaučna dvorana.*

Već g. 1689. *fra Andrija Resica* podigao je uz darovane kuće *kapelu Sv. Ante.* Tu je vjerojatno bila *starohrvatska crkva.* God. 1705. sagrađena je nova crkva sa zvonikom na kojem su bila dva zvona. Međutim, i ona je bila malena te se g. 1775. počela zidati nova. Ni ona nije bila dugog vijeka jer je g. 1828. bila u takvom stanju da ju je državna vlast zatvorila. U crkvi su bile *orgulje,* nabavljene početkom XIX. stoljeća. God. 1841. sagrađena je *nova crkva* s pročeljem prema cesti ali je bila tako loše zidana da je već g. 1842. zatvorena. Tek g. 1860. počela se zidati *nova u neoromanici s primjesama neogotike.* Crkva je završena g. 1863. Sagrađena je od kamena i cigle. Uz nju je podignut *zvonik* s četiri zvona, oduzeta u I. svjetskom ratu, ali su kasnije nabavljena nova. Kako je teren bio slab, g. 1911. temeljito je popravljena. God. 1944. crkva je bila veoma oštećena od bombardiranja. Nakon rata g. 1956. mislilo se na njen popravak prema nacrtima *arh. fra Pija Nuića.* To se počelo g. 1959. pod vodstvom *arh. Ante Baraća.* Crkva je skraćena. Radovi su završeni g. 1960.

U crkvi je mramorni *veliki oltar.* Iznad njega je *kip Srca Isusova.* U lađi je oltar sa slikom *»Gospe od milosrđa«* koju je, prema predaji, poslao iz Venecije *fra Filip Grabovac,* a slavi se 2. kolovoza. S druge strane je *oltar sv. Ante.* U crkvi ima *kip sv. Josipa.*

Franjevci kninskog samostana bili su župnici grada i okolice. Osim toga, u samostanu je bila *samostanska niža škola.* God. 1735. određeno je da se u Kninu predaje *filozofija.* Provincijsko učilište očuvalo se do reforme filo-

zofije za austrijske vladavine. Kad se uveo *Domaći studij* g. 1838, dva viša razreda ili humanitet bio je u Kninu do g. 1841. kad je premješten u Karin. U samostanu je mala, uređena knjižnica a i arhiv.

Kninski samostan poznat je zbog djelovanja franjevaca oko skupljanja *starohrvatskih spomenika.* Franjevci su g. 1885—86. ustupili samostansko zemljište, uz povoljne uvjete, na Kapitulu za gradnju željezničke pruge, ali uz uvjet »*...da sve starine, koje bi se slučajno tekom željezničke rađe na Kapitulu našle, moraju kao isključiva svojina biti ustupljene*« samostanu. U njemu je djelovao »*otac hrvatske arheologije*« *fra Lujo Marun.* God. 1890. ustupljeno je prizemlje novoga dijela samostana za spomenike. Kako je zgrada bila trošna, srušena je i g. 1893. podignuta nova gdje je smješten *Prvi muzej hrvatskih spomenika.* Muzej je tu bio do g. 1912.

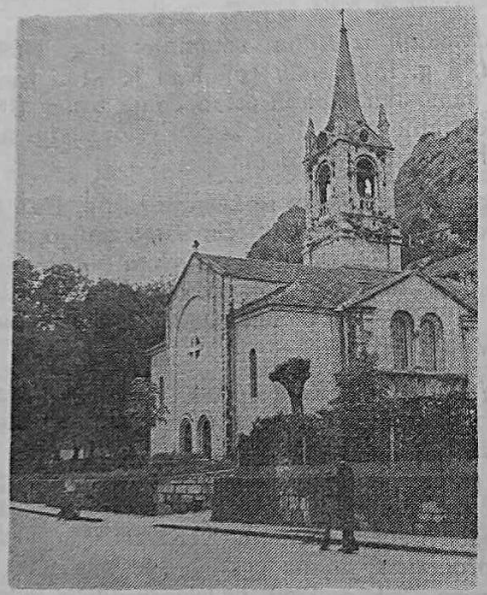

K. JURIŠIĆ, Prvi muzej hrvatskih spomenika u Kninu i franjevci, *Kačić* 9/1977, 181—197; S. PETROV, Novo svetište Naše Gospe u Biskupiji kod Knina, *Hrvatska straža* 10/1938, br. 212, 4—5; A. J. SOLDO, Biskupija — svjedočanstvo kulture i vjere, *Služba Božja* 18/1978, br. 2, 131—141.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA VICE LUCIĆ, definitor, gvardijan, župski vikar, voditelj TR, knjižničar, arhivist, ispovjednik

FRA GABRIJEL BEDRICA, ljetopisac, dopisnik VP, ispovjednik

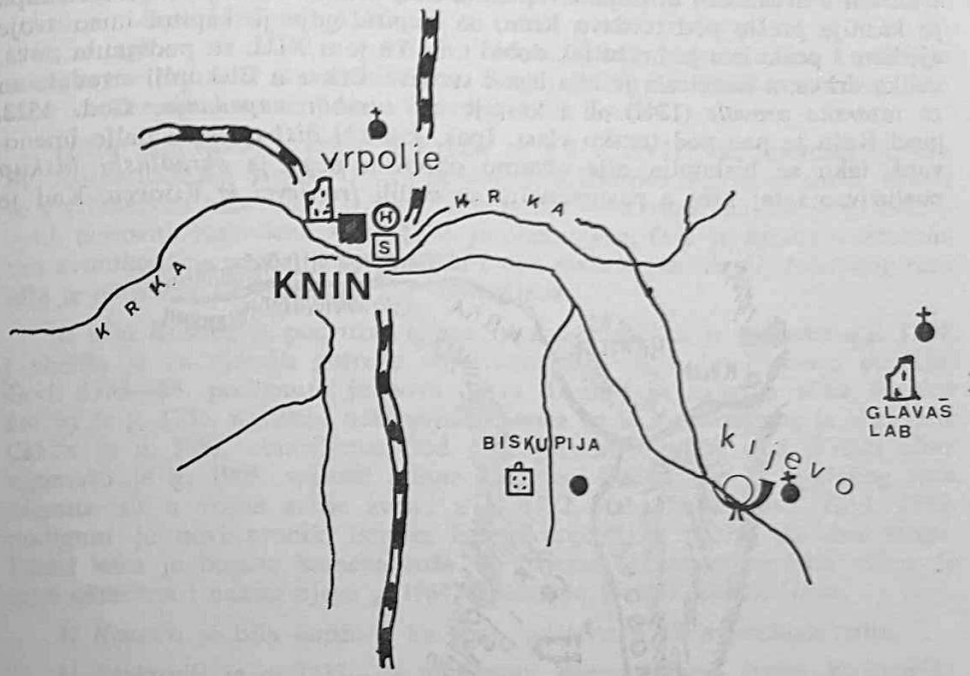

župe kninskog samostana

1. KNIN

SV. ANTE PADOVANSKI

Dekanat

Šibenska biskupija

Župni ured
59300 KNIN
M. Oreškovića 2

Župa Knin pripadala je u srednjem vijeku *kninskoj biskupiji* (Tenin). U *Biskupiji* kod Knina nađeni su ostaci *starokršćanske bazilike.* Kasnije, pokrštenjem Hrvata gradile su se u Biskupiji crkve od IX. do XI. st. kad ih je bilo pet. Oko crkava bili su brojni grobovi s bogatim nalazima. Jednako i na *Kapitulu,* ispod kninske tvrđave u IX. st. sagrađena je crkva iz koje je pregrada s imenima *Svetoslava i Držislava* »*slavnog kneza*« *Hrvata.* Oko nje je nastala *benediktinska opatija Sv. Bartula.* Kad je za kralja Zvonimira Knin postao jedno od središta hrvatske države, »*hrvatski biskup*«, kraljev savjetnik i kancelar, sve više je boravio u Biskupiji oko *crkve Sv. Marije.* Ona mu je služila kao stolnica a bila je bogato opskrbljena kamenim namještajem među kojima je Marijin lik — »*Majke Velikog Zavjeta*«. Crkva je imala veoma bogati baldakin, još jedan lik Marijin s Djetetom na

tranzeni s hrvatskim dostojanstvenikom, simbolima evanđelja. Sijelo biskupa je kasnije prešlo pod tvrđavu Knin, na *Kapitul* gdje je kapitol imao svoje sjedište i po kojem je brežuljak dobio ime. Tu je u XIII. st. podignuta nova, velika crkva, a katedrala je bila ispod tvrđave. Crkve u Biskupiji stradale su *za tatarske provale* (1241) ali i kasnije za *turskih napadanja*. God. 1522. grad Knin je pao pod tursku vlast. Ipak, *kninski biskupi* su i dalje imenovani, iako se biskupija nije stvarno obnovila nego je *skradinski biskup* posluživao i taj kraj a pastorizaciju su vodili *franjevci iz Visovca*. Kad je

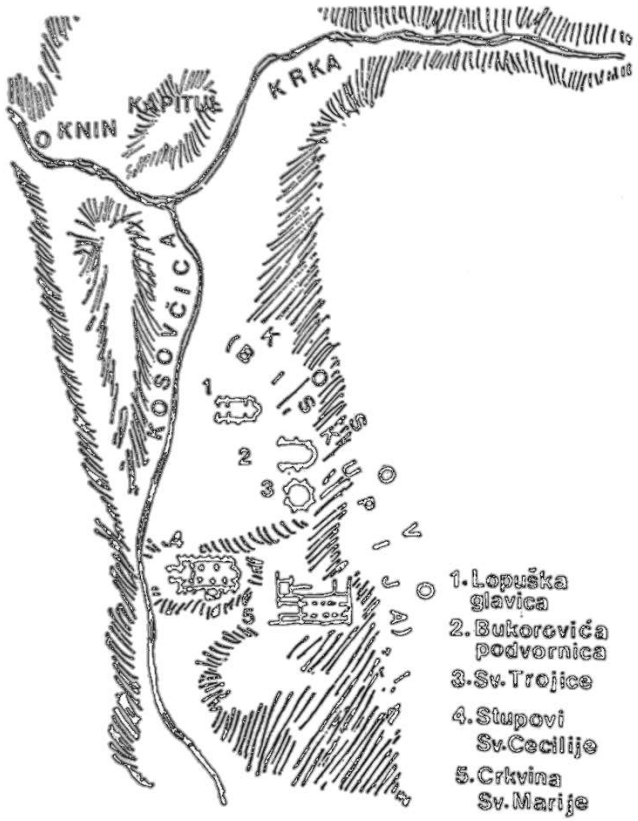

g. 1688. grad preuzet od muslimana, župa je predana dijecezanskom svećenstvu. Međutim, g. 1695. šibenski biskup Ivan Calligari predao je *franjevcima kninskog hospicija župu u Kninu*. Župa je pripadala šibenskoj biskupiji. God. 1977. kninski župnik postao je *dekan* ovih župa: *Vrhpolja, Kijeva* i *Promine*.

Župa danas obuhvaća *grad Knin* i ova sela: *Kovačić, Kapitul, Ljubac, Biskupiju, Potkonje* i *Kosovo*.

Župne knjige su se sačuvale od g. 1688. a pohranjene su u samostanskom arhivu.

Nakon zauzeća Knina kao župna crkva služila je *crkva Sv. Jeronima* pod tvrđavom, koja je prije bila muslimanska mošeja. Ona se zbog slabog

stanja g. 1783. prestala upotrebljavati, i župni obredi su prešli u samostansku *crkvu Sv. Ante*. Međutim, kako je i ta crkva postala ruševna, od g. 1828. do 1841, obredi su se držali u *crkvi Sv. Josipa*. Nakon popravka kao i gradnje nove, *crkva Sv. Ante* služi kao župna. U njoj je bio sve do II. svjetskog rata oltar sv. Jeronima a i na pečatu župe bio je lik Svečev.

Osim samostanske crkve u Kninu se još u XVIII. st. spominje *crkva Sv. Josipa* (obitelji Šimić). U njoj se skupljala Bratovština dobre smrti. Crkva je s vremenom bila toliko trošna da je g. 1893—94. razorena, ali je g. 1912—13. ponovno sagrađena. God. 1930. je obnovljena. Ona je zgrada s istaknutim zvonikom na pročelju na preslicu s dva mala zvona. Za *II. svjetskog rata* bila je oštećena ali je nakon rata popravljena.

U selu *Kosovu* je područna *crkva Sv. Ane*. Kapelica je sagrađena g. 1734. i služila je za vjerske potrebe vojnicima koji su tu imali svoju postaju. God. 1765—66. podignuta je nova crkva. U njoj se nalazila slika Svetice što ju je g. 1756. naslikao neki vojnik. Zvona su bila nabavljena iz Venecije. Crkva je g. 1887. obnovljena. God. 1906. promijenjen je pod. *Veliki oltar* napravio je g. 1908. splitski klesar *Zeffirino Grassi*. Za I. svjetskog rata dignuta su u vojne svrhe zvona a g. 1922. nabavljena nova. God. 1933. podignut je novi zvonik, isturen ispred pročelja i počiva na dva stupa. Iznad luka je bogata kamena ruža. U vrijeme II. svjetskog rata crkva je jako oštećena i nakon njega g. 1961. i ponovno g. 1977. popravljena.

U *Kosovu* je bila *kapelica Sv. Ane*, uništena u II. svjetskom ratu.

U *Biskupiji* je g. 1937—38. podignuta, prema nacrtu *Ivana Meštrovića*, spomen-crkva *Naše Gospe*. Na pročelju je Meštrovićev lik *Krista kao Pankratora*. Pročelje završava zvonikom s tri luka (tri zvona) u širini cijele crkve. Na trijumfalnom luku *Jozo Kljaković*, uz pomoć *Franje Šimunovića*, naslikao je pozdrav hrvatskih seljaka Mariji a iznad vrata *Zvonimirovo saborovanje*. Na oltaru je smješten kip *Marije s Djetetom*, od Meštrovića. Za II. svjetskog rata unutrašnjost je crkve potpuno oštećena, osobito kip Naše Gospe, zvona i kip Kristov na pročelju. Odmah nakon rata crkva je najnužnije popravljena. God. 1966. stavljen je novi krov i pod, a lik Naše Gospe izljeven je u bronzi. God 1978. obnovile su se Kljakovićeve freske *(Filip Dobrošević s pomoćnicima)*, lik Kristov na pročelju a popravljena su i zvona i uopće cijela crkva. Time je ona postala jedna od *hodočasničkih crkava*.

U Kninu je otvoren *samostan Školskih sestara III. reda sv. Franje* (Split) koje su još od g. 1930. radile u *Općoj bolnici*. Sestre pomažu i u pastoralnom radu. God. 1963. sestre su prešle u svoju kuću u kojoj je *kapela Sv. Franje*.

Na područje župe su *pravoslavne crkve:* u Kninu (Bogorodičin Pokrov), u Biskupiji (Sv. Trojica), u Markovcu (Sv. Ilija) i Zvjernicu (Sv. Lazar).

Župni stan je u samostanu gdje i *vjeronaučna dvorana*.

U ŽUPI: 311 obitelji, 1062 vjernika (g. 1965: 197 obitelji, 1301 vjernik),

Župnik:

FRA VICE LUCIĆ, dekan

2. KIJEVO

SV. MIHOVIL ARKANĐEO

Šibenska biskupija

Župni ured
58237 KIJEVO

Današnja župa *Kijevo* nastala je krajem XVII. st. kad je taj kraj naselilo novo stanovništvo iz Bosne.

U Kijevu ima na više mjesta arheoloških nalaza. Kod župne kuće nalaze se ostaci rimskih spomenika i srednjovjekovni grobovi a oko župne crkve prije su bili stećci. U *Krstači* su ostaci ruševina, vjerojatno *crkve*. Jednako na Vujića njivi ima stećaka. Iznad Kijeva su ostaci srednjovjekovnog grada Laba (Glavaš) iz XV. st. i tu je bilo sjedište hrvatskog banovca. Grad je neko vrijeme (1430—1437) bio u rukama Frankopana a g. 1454. kratko su ga držali Mlečani. Nakon pada Bosne (1463) preko Glavaša prema izvoru Cetine bio je glavni navalni put turskih četa u Dalmaciju i banovac je, nakon pada Laba, prešao u Knin.

Franjevci iz Visovca duhovno su posluživali taj kraj u vrijeme turske vladavine a kasnije iz Knina. U XVIII. st. toj župi pripadalo je selo *Cetina* dok su *Uništa* posluživali župnici iz Vrlike jer je stanovništvo u Uništima bilo naseljeno Vrličanima. Oko g. 1847. Uništa je prihvatio bliži, kijevski župnik a vrličkom je prepustio Cetinu. Kasnije, oko 60-tih godina to se pitanje rješavalo između splitske i šibenske biskupije i g. 1868. splitski biskup je pristao da Uništa privremeno poslužuje, dok se ne ispita, kijevski župnik, i tako je ostalo do danas.

Stare se župne *matice* nisu sačuvale.

Župna *crkva Sv. Mihovila* spominje se g. 1709. i to kako je podignuta na brežuljku, okružena stećcima a pokrivena šimlama. Namještaj je u njoj bio skroman. Imala je križ od srebrnog lima, srebrni kalež s bronćanim, pozlaćenim podnožjem, četiri male srebrne krune i jednu veću s umetnutim šarenim staklom. Crkva je bila jednostavna s malom apsidom. Kasnije je na pročelju sagrađen kameni zvonik koji je ujedno služio kao predvorje crkve jer je stajao na četiri jaka stupa. Crkva je s vremenom postala potpuno ruševna. God. 1933. sagrađena je *nova trobrodna*. Stari je zvonik sačuvan ali je s druge strane podignut novi tako da su se nad brežuljkom dizala dva zvonika na pročelju. Međutim, za II. svjetskog rata (1944) crkva je stradala. Nakon rata (1948—49) dijelom je popravljena a osobito g. 1952. Novi je zvonik podignut g. 1959—1963. Nakon toga je uređena i unutrašnjost crkve prema novim liturgijskim propisima (1969). Iza glavnog oltara, u apsidi, postavljen je na zid *kip sv. Mihovila* a nad trijumfalnim lukom je veliki križ od kamena s *Raspetim*, rad ak. kipara *A. Starčevića*.

Oko crkve je *groblje*, ograđeno kamenim zidom.

Podružna crkva na *Uništima* posvećena je *sv. Josipu* Ona je sagrađena g. 1898. Uz župnu kuću je *kapela Sv. Katarine* s malim zvonikom na preslicu, podignuta u XIX. stoljeću. U kapeli je bila slika *sv. Katarine Celestina Medovića*, koja je odnesena iza I. svjetskog rata, za talijanske okupacije. Uz cestu ispod župne kuće je sagrađena g. 1897. *kapelica Gospe od ružarija*.

Prije posljednjeg rata počela se graditi nova kamena kuća ali nije dovršena. Župna kuća bila je u ratu jako oštećena te je popravljena g. 1955. i 1963.

U ŽUPI: 200 obitelji, 1350 vjernika (g. 1965: 300 obitelji, 2550 vjernika), članova TR: 5.

Župnik:

FRA PAVAO MATIĆ

3. VRPOLJE

SV. JAKOV APOSTOL

Šibenska biskupija

Rkt. župni ured
Vrpolje
59300 KNIN

Selo Vrpolje pripadalo je kninskoj biskupiji kao župa *Polje* (Campus). Kad je Knin pao pod tursku vlast (1522), pastorizaciju su prihvatili *visovački franjevci*. Nakon oslobođenja i stvaranja kninskog samostana, kninski franjevci su bili župnici Vrpolja koje je pripadalo skradinskoj biskupiji a od g. 1830. šibenskoj.

Župne *matice* čuvaju se od g. 1802. u HAZ-u (R. k. 1491, M. k. 1492, RM. k. 1493, A. k. 1494).

Župna *crkva Sv. Jakova* sagrađena je u XVIII. stoljeću. Polovicom XIX. st. obnovljena je a osobito g. 1880. Crkva je i kasnije popravljana. Ona je jednostavna građevina sa zvonikom na preslicu (dva zvona). U crkvi je kameni veliki oltar i na njemu *kip sv. Jakova*. U crkvi ima *slika Gospe Sinjske* i *Križni put*.

Oko crkve je staro *groblje*. U novije vrijeme sagrađeno je *novo groblje* za katolike i pravoslavce s grobnom kapelom.

Kod crkve je nađen ulomak iz još neutvrđene *starohrvatske crkve*, a drugi s mjesta *Male Vijole*.

God. 1931. stvorena je *spilja Gospe Lurdske* u Golubiću koja je u posljednjem ratu oštećena. God. 1972. je djelomično popravljena.

Župna kuća je g. 1928. popravljena a jednako i nakon II. svjetskog rata.

U ŽUPI: 170 obitelji, 870 vjernika (g. 1965: 210 obitelji, 1170 vjernika),

Župnik:

FRA VITOMIR ŠTIH

VII. SINJ

SAMOSTAN GOSPE SINJSKE

MARIJANSKO SVETIŠTE — SJEMENIŠTE I SREDNJA ŠKOLA

Franjevački samostan
A. Jonića 1
58230 SINJ
Tel.: (058) 82-374

Knez Ivan Nelipić sagradio je g. 1357. franjevcima u Cetini ispod *»V' sinja«* crkvu Sv. Marije i samostan što je iste godine potvrdio *papa Inocent VI.* Samostan je pripadao Bosanskoj vikariji. Pod zaštitom tada moćnog Nelipića franjevci su bili brojni tako da se ubrzo stvorila *cetinska kustodija.* Njen kustos se spominje od g. 1372. a zna se da je g. 1506. obuhvaćala samostane: *Cetinu pod Sinjem, Klis, Skradin, Visovac, Vrliku, Knin* i *Karin.*

Samostan su g. 1490. zapalile turske čete a crkvu porušile. Za njenu obnovu zauzeo se *papa Inocent VIII.* Preko Žarka Dražojevića papa je molio vjernike da obnove *»crkvu bl. Marije ispod bedema grada Vsinja«.* Crkva i samostan tada su vjerojatno obnovljeni ali su, kao i cijela Krajina, i dalje trpjeli udarce dok konačno Sinj nije g. 1536. pao pod tursku vlast. Franjevci su se razbježali. Većim dijelom sklonili su se s uskocima pod *Klis,* a kad je on pao (1537), u *Senj.*

U vrijeme Morejskog rata (1683—1699) *franjevci iz Rame* pribjegli su g. 1687. s narodom u Cetinu pod Sinjem kamo su i prije privremeno zalazili kao duhovni pastiri. Sa sobom su, uz druge predmete, donijeli i *Gospinu sliku.* Neki su od njih ostali po selima s narodom a neki su se, nakon kratkog boravka u Dugopolju, smjestili početkom g. 1688. u opatiju Sv. Stjepana (Sustipan) u Splitu. God. 1690. oni su dobili zemlje u Sinju oko muslimanske mošeje. Godinu dana kasnije, jer u Splitu *»... pribivasce vechie od trii godiscta«,* franjevci su se vratili u Sinj i mošeju pretvorili u *crkvu Sv. Franje* a minaret u zvonik. Međutim, taj položaj nije bio zgodan i stoga su oni na zemlji koju su dobili g. 1695. ispod Kamička već g. 1699. počeli graditi novu crkvu prema nacrtima *Ivana Macanovića reč. Ragužanina.* Gradnju je izvodio *Andrija Ruspini* iz Bergama. Crkva je bila gotova tek g. 1714. Imala je u lađi četiri pobočne kapele i apsidu. Međutim, muslimani su, u navali na Sinj, g. 1715. zapalili novosagrađenu crkvu.

Nakon rata crkva se sporo popravljala tako da je tek g. 1723. pokrivena. God. 1733. napravljen je drveni Gospin oltar, Na njemu je postavljena *slika Gospe Sinjske.* Ona se već u Rami častila, a naslikana je krajem XVI. ili početkom XVII. stoljeća. God. 1714. bila je prenesena u novu crkvu ispod Kamička. Kad su muslimani g. 1715. opljačkali Cetinsku krajinu,

uništili tvrđavu Kamičak, opustošili Zagoru do Drniša i Vrliku, vojnička posada se povukla u sinjsku tvrđavu. S njima je bilo nekoliko franjevaca s Marijinom slikom. Molitva Mariji pomogla je maloj četi da se održi. Napad na tvrđavu počeo je 8. kolovoza a posljednji juriš bio je 14. kolovoza uoči blagdana Velike Gospe. Napadači su se, smalaksali od neuspjeha, morali povući. Svatko je bio uvjeren da je iscrpljenoj posadi pomogla Majka Božja uoči njenog blagdana — *Uznesenja Marijina* (Velika Gospa). Zahvalni časnici i vojnici skupili su 80 cekina i dali skovati zlatnu krunu s kojom je g. 1716. sliku okrunio splitski nadbiskup Stjepan Cupilli. Iako su franjevci nastojali da se slika ponovno postavi u crkvi pod Kamičkom, ipak slika je neko vrijeme ostala u tvrđavi jer je nisu htjeli dati časnici ni vojnici. Nakon više godina suprostavljanja, sam mletački dužd je zapovjedio da se slika preda redovnicima, i g. 1721. ona je prenesena u novu crkvu .God. 1758. napravljen je *srebrni okvir*. On je g. 1766. dobio ukrasne dodatke. Okvir je g. 1973. popravio ak. kipar *Ante Jakić*.

God. 1743. podignut je mramorni oltar *sv. Ante* a g. 1750. napravljena su dva *oltara, sv. Josipa* i *sv. Paškala*.

Međutim, g. 1769. Sinj je napola porušen od potresa. Od njega je stradala i crkva. Kod popravljanja crkve srušene su Macanovićeve kapelice. Nutarnji zid je podijeljen s trima visokim lukovima u kojima su postavljeni oltari. Između stupova su prozori a na pročelju velika ruža. Time je crkva dobila jednostavni oblik koji je uglavnom sačuvala do danas. U njoj su bili jednostavni oltari, uglavnom od domaćeg kamena (muljike) i drveta. *Sliku sv. Josipa* naslikao je *Toma Giezi*. Mramorni barokni *oltar Gospe Sinjske*, kao zavjetni cijele Krajine, završen je g. 1795. Kad je g. 1803. na dan Sv. Paulina (22. VI) grad uništio sve usjeve, Sinjani su se utekli Svecu i zasijali proso i drugo sjeme tako da nije bilo gladi. Stoga je oltar na dnu crkve posvećen sv. Paulinu a sliku je naslikao *Nikola Blašković*.

Crkva je g. 1862. obnovljena. Zidovi su podignuti za nekoliko redova i uređenja. U apsidi je načinjen iza oltara kor za redovnike a iznad vrata novo pjevalište za orgulje, koje je g. 1879. popravio i povećao organista *Josip Bergoni* iz Splita. God. 1876. mramorni veliki oltar podigao je *Franjo Monti*. Crkvu je g. 1903. dekorirao *Dragutin Inchiostri*. God. 1906. nabavljene su nove orgulje od tvrtke *Rieger*. Nakon toga izvršeni su manji popravci u samoj crkvi.

Međutim, 11. rujna 1944. na crkvu su pale tri bombe. One su uništile pročelje i orgulje, a cijela unutrašnjost je bila oštećena. Odmah se pristupilo čišćenju a i popravljanju crkve u više navrata, kako su prilike poratnih vremena dozvoljavale. Detaljniji poprav bio je g. 1953. kad se iz temelja podiglo pročelje a plafon privremeno učinjen od dasaka. God. 1957. nabavljene su *nove orgulje* kod tvrtke *Franc Jenko* iz Ljubljane. One su g. 1962. povećane s nekoliko registara. U crkvi su g. 1959. nabavljena dva mramorna oltara iz stare samostanske crkve u Makarskoj i na njima su: stara slika *sv. Paulina* i nova *sv. Nikole Tavelića* od ak. slikara *Bruna Bulića*. God. 1962. prema nacrtu *arh. Ante Barača* izrađen je bačvasti krov koji je u kaseinu dekorirao isti *B. Bulić*. Nabavljen je *Križni put* od ak. kiparice *Mile Vod* i stavljen oko glavnog oltara (1963). Od iste umjetnice g. 1964. uzeti su medaljoni *Sedam radosti Bl. Dj. Marije*, danas u kapeli *Sv. Križa* iza crkve gdje je i slika *B. Bulića, Raspeće*.

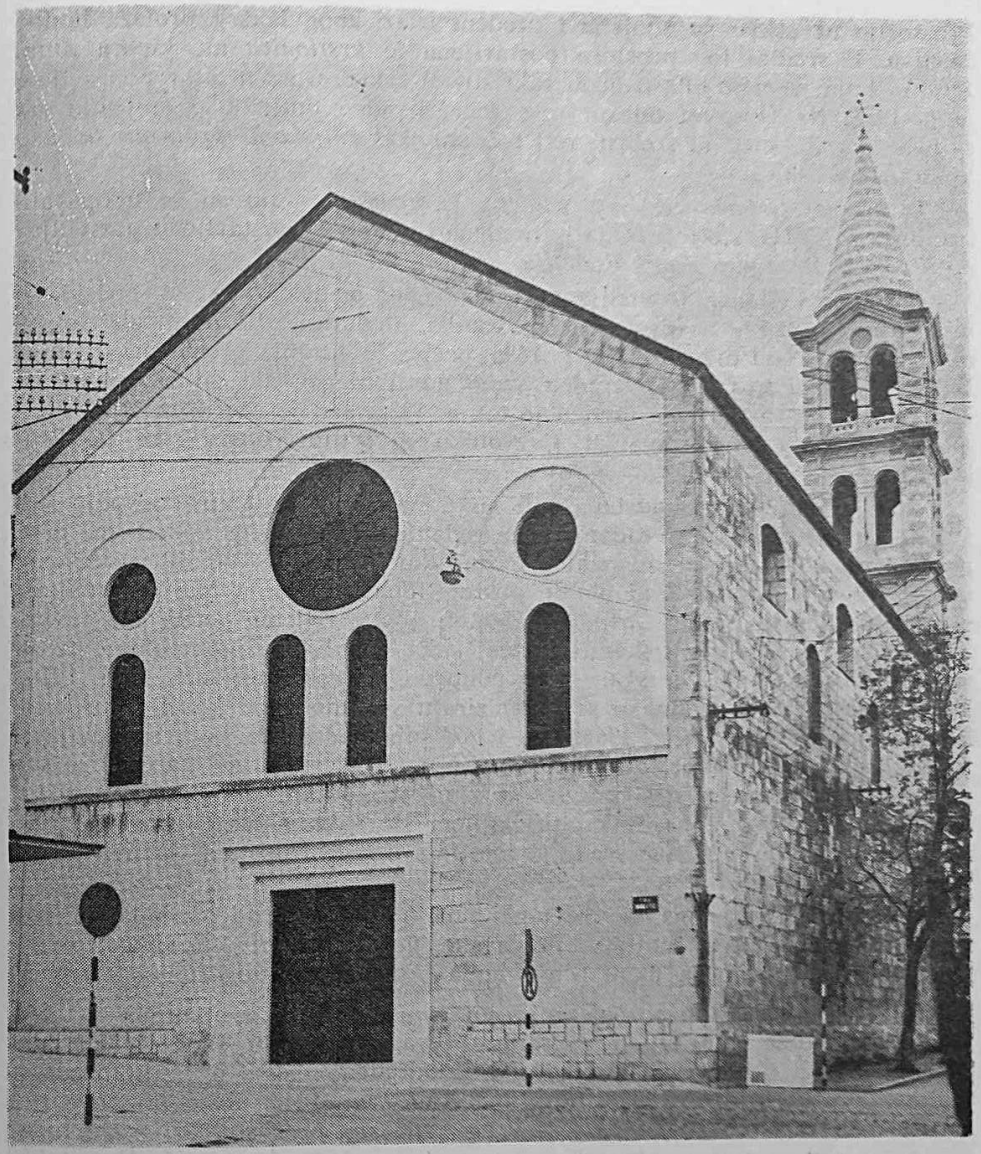

Novo obnavljanje crkve počelo je uređenjem *sakristije*. Njen namještaj nabavljen je g. 1967, prema nacrtima *arh. Bernarda Bernardija*. God. 1975, pod vodstvom istog arhitekta, počelo je uređenje svetišta. Stari veliki oltar je dignut a izrađen jednostavni — novi iznad kojeg je baldakin. Antepedij od drveta, na kojem je prikazan narod koji se utječe Gospi Sinjskoj, izradio je ak. kipar *Vinko Fabri*. Stari plafon je dignut a mjesto njega stavljen drveni. Jednako je napravljen novi kor u baroknom obliku, obložen drvetom. Zidovi su ujednačeni i jednostavno prevučeni bojnom masom. Na pročelju su vrata proširena a iznad njih je velika ruža a sa strana dvije manje.

Prostorije uz crkvu su spojene i uređeni izlazi zbog lakšeg prolaza hodočasnika. U sredini tog prostora postavljena je *krstionica* ak. kipara *Ante Župića*, koja je prije bila između sakristije i crkve. Gospin oltar popravljen je g. 1978. Na Gospinu oltaru je g. 1966. izrađen umjetnički smještaj za cvijeće ispred kojeg je srebrni reljef *Bitka pod sinjskom tvrđavom* od ak. kipara *Ante Jakića*.

U prigodi obnove crkve pronađena je *kripta* u koju su se ukopavali franjevci u XVIII. stoljeću. Ona je uređena i u njoj je postavljeno posrebljeno *Raspelo* ak. kipara *Vanje Radauša*.

Stara crkva imala je mali *zvonik*. U drugoj polovici XIX. st. počelo se misliti na podizanje novoga, velikog zvonika. Međutim, nije se mogla dobiti nikakva pomoć od države. Ipak, g. 1896. počela je gradnja prema nacrtu ing. Bortolotti-Grazija. Tada je izrađen samo donji njegov dio do visine velike kapele. Rad je zastao i nastavljen je tek g. 1926. kad je sagrađen cijeli zvonik na tri kata u neoromanici. U zvoniku su četiri *zvona* tvrtke *De Poli* iz Vittorio Veneto.

Članovi sinjskog samostana bili su župnici na širokom području od Dinare do Krke. Svojim radom, ispovijedanjem, duhovnim vodstvom, propovijedanjem, franjevci su sinjski samostan i svetište učinili središtem vjere i milosti. Sav taj rad bio je prožet ljubavlju prema Mariji širenjem slave i pobožnosti prema *Gospi Sinjskoj*. U novije vrijeme počeo je i suvremeniji način rada kao tiskanje sličica, slika, vjenčića i molitvenika, izdavanje *glasnika Gospe Sinjske* a koji ponovno privremeno izlazi od g. 1974. kao vjesnik svetišta. Jednako se organiziraju svečanosti od kojih je osobito bila svečana g. 1887. ili g. 1965. kao i godišnja hodočašća koja se odvijaju u ljetnim danima. Znak odanosti i pobožnosti vjernika su darovi na samoj slici, milodari, posjeti crkvi te skupna hodočašća koja se u svetištu pretvaraju u milosnu završnicu primanjem sv. sakramenata. Proslava Marijina na dan *Velike Gospe* svake godine je sve veća i postaje vidljivi dokaz vjere našega naroda.

Sinjski je samostan, kao i drugi, bio dom *škola i odgoja* mladih franjevaca. God. 1735. u Sinju se predavala *filozofija* i *moralno bogoslovlje*. God. 1826. određeno je da u Sinju bude *provincijsko bogoslovno učilište*.

Sinjski je samostan poznat po svojoj *gimnaziji* koja je otvorena g. 1854. Franjevci, naime, morali su g. 1828. prihvatiti reformu školstva ali tek 1938/39. šk. g. uređen je studij. Tada je određeno da se u Sinju predaje nadopuna gimnazije (licej) — *filozofija*. Kad je g. 1848. došlo do nove reforme školstva, u Sinju je 1852/53. šk. g. osnovana *Niža gimnazija*. Od tada su se u Sinju postepeno otvarali niži razredi i g. 1854. *Javno više hervatsko gimnazije* s hrvatskim nastavnim jezikom. Za gimnaziju je sagrađena zgrada na trgu i uređena dvorana a kasnije je uređeno sjemenište u zgradi u samostanskom dvorištu. Međutim, nacionalni rad sinjskih nastavnika bio je zazoran austrijskoj upravi i g. 1880. škola je postala *privatna* time što je u Sinju bilo 5 ili 6 razreda dok su druga dva — *filozofija (licej)* bila u Zaostrogu. God. 1908. sagrađena je velika zgrada na ulazu u Sinj za *sjemenište*. U Sinju je g. 1927. iz Zaostroga prešla filozofija. God. 1929. dobila su *pravo javnosti prva dva razreda*. Filozofija je 1935/36. šk. g. odijeljena od gimnazije koja se time upriličila državnom programu. Konačno 1939/40. šk. g. gimnazija je dobila *pravo javnosti*.

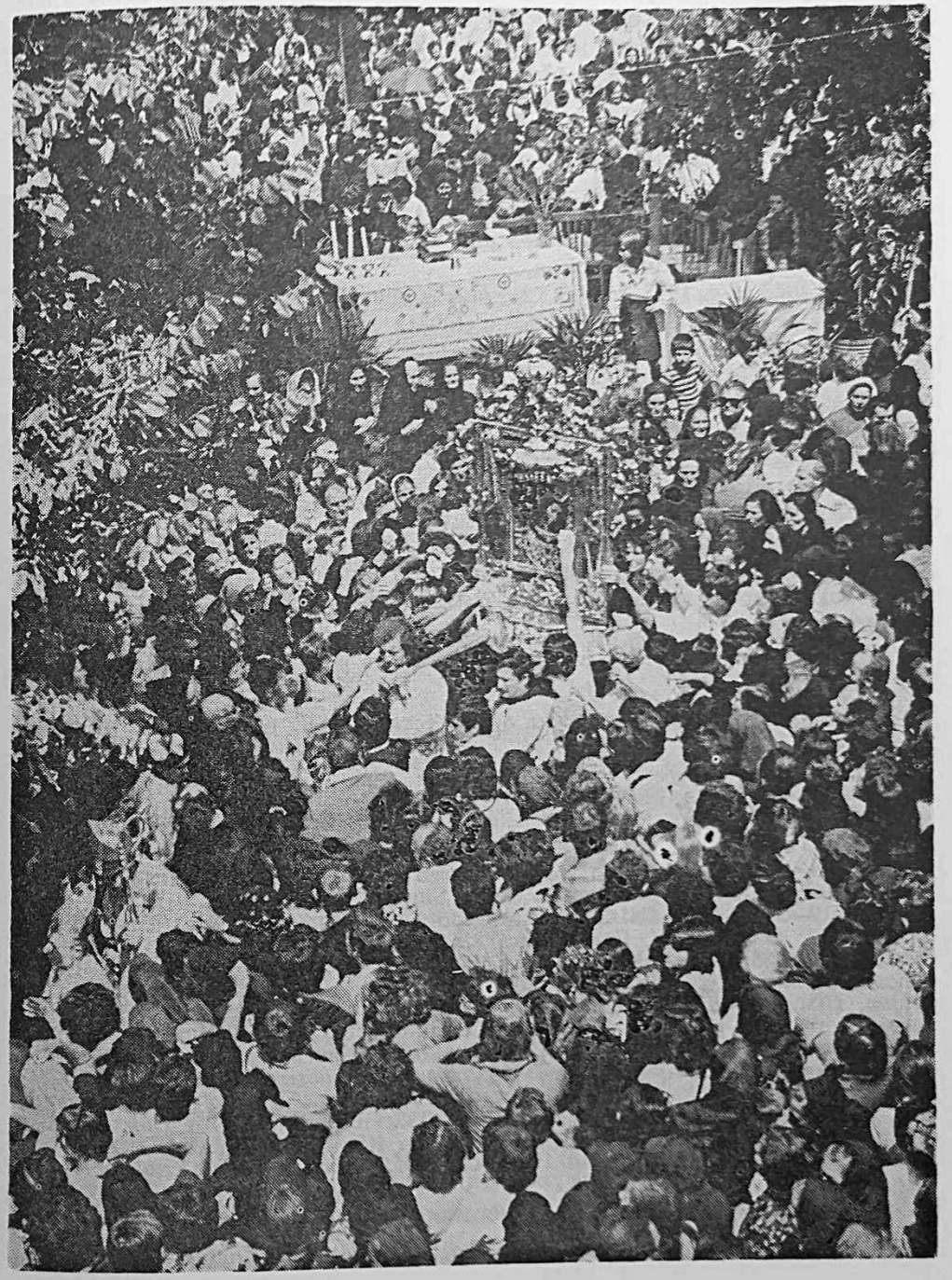

O Gospe Sinjska, Djevo sveta...

Nakon II. svjetskog rata *zgrada sjemeništa* je oduzeta ali škola nije prestala djelovati već je nastavila kao *Franjevačka srednja škola za sprem anje svećenika.* Neki su razredi bili u *Makarskoj,* kasnije u *Zagrebu.* God. 1962. sva je srednja škola sjedinjena u Sinju. Kako je veći dio zgrade na trgu nacionaliziran, g. 1966—67. sagrađena je *nova zgrada gimnazije* na istoku samostana dok je *sjemenište* uređeno na trećem katu samostana. God. 1978—79. obnovljena je *sjemeništarska kapela* s radovima ak. kiparice *Marije Ujević* (tabernakul i reljef sv. Franje).

Skupa s crkvom franjevci su počeli graditi i *samostan.* On je proširen g. 1747. Tek polovicom XIX. st. zgrada je podignuta na drugi kat. God. 1908. sagrađeno je novo krilo od kamena na tri kata a g. 1927. treći kat nad starim samostanom. Nakon rata samostan je više puta popravljan, osobito g. 1963. a g. 1977. vanjski zid starog samostana.

Dvorište ispred samostana je u novije vrijeme uređeno (1964) a g. 1977. postavljen je *kip sv. Franje* u bronzi od ak. kipara *Stanka Vukadina.*

U samostanu ima knjižnica s oko 50000 knjiga, 12 inkunabula, 80 fascikla rukopisa, 120 zemljopisnih karata, 2000 razglednica i fotografija franjevaca kao i samostanskih i župnih zgrada. Osim toga, sačuvano je dosta vrijednih srebrnih dragocjenosti i umjetničkih slika. Samostanski arhiv bogat je materijalom iz redovničke ali i mjesne prošlosti. Postoji i *arhiv gimnazije* koji je *pod državnom zaštitom* (24/107—69, reg. br. 128). God 1860. stvorena je u samostanu *arheološka zbirka* s veoma vrijednim antičkim spomenicima među kojima se ističe kip božice Hekate i Heraklova glava. Zbirka je *pod državnom zaštitom* (35/52—63, br. 1). U novije vrijeme stvorena je bogata *folklorna zbirka.*

U samostanu su uredništva časopisa *Kačića,* glasnika *Gospe Sinjske, Marije* i *Tavelića.*

U samostanu i crkvi pomažu *Školske sestre III. reda sv. Franje* (Lovret — Split).

I. MARKOVIĆ, Sinj i njegovo slavlje, Zagreb 1898; S. PETROV, Gospa Sinjska, Zagreb 1928; J. ŠETKA, Čudotvorna Gospa Sinjska, *Sinjska spomenica 1715—1765,* Sinj 1965, 9—38, K. KRŽANIĆ, Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske, *Sinjska spomenica,* 39—62; S. PETROV, Franjevačka klasična gimnazija u Sinju, *Sinjska spomenica,* 177—188; N. STANČIĆ, Odnos socijalnog porijekla i izbora svećeničkog odnosno svjetovnog zvanja kod učenika Franjevačke gimnazije u Sinju 1854—1864. godine, *Hist. zbornik* 29—30/1976—77, 219—330; K. KOSOR, Sinjski franjevci u borbi za narodni preporod u Sinju i Cetini od 1860. do 1870. godine, *Sinjska spomenica,* 189—240; M. ĆOVIĆ, Borba oko sinjske franjevačke gimnazije u bečkom carevinskom vijeću godine 1865, *Mandićev zbornik,* Rim 1965, 255—274; N. GABRIĆ, Arheološka zbirka Franjevačkog samostana u Sinju, *Sinjska spomenica,* 241—256; K. PRIJATELJ, Klasicistički slikari Dalmacije, Split 1964; Arhitekt o preuređenju crkve, *Gospa Sinjska* 2/1975, br. 1(5), 11; A. J. SOLDO, Župa Sv. Nikole Bajagić — Obrovac, Split 1978; A. KROLO, Otok u Cetini, Otok 1979.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA PETAR JANKOVIĆ, gvardijan, upravitelj svetišta, voditelj TR, ispovjednik
FRA EUGEN POLJAK, samostanski i župni vikar, ispovjednik
FRA BERNARDIN TOPIĆ, ispovjednik
DR. FRA JERKO ŠETKA, profesor u miru, ispovjednik
FRA IVAN MODRIĆ, u miru
FRA NIKOLA GABRIĆ, ljetopisac, ispovjednik
FRA BONIFACIJE ŠIPIĆ, ispovjednik
FRA JOSIP JANKOVIĆ, ispovjednik
FRA BERNARDIN LIBERNJAK, ispovjednik
FRA STJEPAN ŠANDRIĆ, profesor, ispovjednik
FRA FRANJO NIMAC, profesor, ispovjednik
DR. FRA KARLO KOSOR, profesor, ispovjednik
FRA JOSIP SOLDO, vicedirektor škole, profesor, prov. i sam. knjižničar i arhivist, ispovjednik
FRA MARIJO STIPIĆ, profesor, ekonom, urednik lista »GOSPA SINJSKA«, ispovjednik
FRA VJENCESLAV GLIBOTIĆ, profesor, urednik lista »MARIJA«, ispovjednik (tel. 82-042)
FRA MATE RAKIĆ, župni pomoćnik, ispovjednik
FRA KARLO BAŠIĆ, diskret, direktor škole, profesor, animator liturgije, ispovjednik
FRA AUGUSTIN AKRAP, diskret, ravnatelj sjemeništa, profesor, urednik lista »TAVELIĆ«, ispovjednik
FRA GABRIJEL JURIŠIĆ, prefekt studija i odgoja, profesor, urednik zbornika »KAČIĆ«, ispovjednik
FRA BOŽO LOVRIĆ, definitor, duhovnik u sjemeništu, profesor, ispovjednik
FRA ANTE TOPIĆ, vratar, administrator lista »GOSPA SINJSKA«
FRA KRSTO VLAŠIĆ, administrator lista »MARIJA«
FRA IVAN AKRAP, diskret, kateheta, ispovjednik
FRA MARKO PRPA, profesor, kustos sam. zbirke, ispovjednik
FRA JURE ŽUPIĆ, diskret, profesor, zborovođa, ispovjednik
FRA JAKOV UDOVIČIĆ, profesor, prefekt, ispovjednik
FRA PETAR LUBINA, župni pomoćnik, dopisnik VP, ispovjednik
FRA NEDJELJKO BUDIMIR-BEKAN, župni pomoćnik, ispovjednik
FRA ANTE VUGDELIJA, profesor, prefekt, ispovjednik
FRA PETAR RASTOČIĆ, župni pomoćnik, ispovjednik

1. SINJ

ČUDOTVORNA GOSPA SINJSKA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58230 SINJ
A. Jonića 1

U srednjem vijeku Sinj — Cetina bila je središte cetinske župe. Ona je djelovala do pada pod tursku vlast (XVI. st.). Nakon toga Krajinu su posluživali franjevci iz Rame a u Krajini bilo je i župnika glagoljaša. Nakon osvajanja Sinja (1687), franjevci su iz samostana počeli vršiti župnu službu u varošu koji je nastajao ispod stare tvrđave. U samoj tvrđavi bila je vojna kapelanija sve do francuske vladavine pri kraju XVIII. stoljeća.

Osim grada Sinja župi pripadaju sela: *Brnaze, Radošić, Lučane, Karakašica, Suhač, Glavice, Jasensko* i *Čitluk.*

Župne *matice* od g. 1699. čuvaju se u HAZu (R. k. 1064—1074, Kazalo R. k. 1075, V. k. 1076—1079, Kazalo V. k. 1080, M. k. 1081—1086, Kazalo M. k. 1087, Kazalo RVM. k. 1088, A. k. 1089 RVM. k. 1090—1091), knjiga vjenčanih od g. 1858. do 1874. i knjiga umrlih od g. 1856. do 1861. čuvaju se u HASu (MK—189—190) a matica umrlih g. 1750—1790. čuva se u arhivu franj. samostana u Sinju (Knj. 166). U župnom uredu čuva se župni arhiv.

Župna *crkva* je u početku bila sv. Franje, gdje je danas groblje, a kasnije samostanska *crkva Gospe Sinjske.*

Podružna *crkva Sv. Katarine* je u selu *Lučanima.*

Tu je u XIV. st. postojala *crkva Sv. Luke* koja se spominje g. 1341. Po njoj je mjesto dobilo ime. Cetinski knez Petar Talovac sagradio je novu *crkvu Sv. Katarini* i g. 1450. papa je podijelio potpuni oprost crkvi Sv. Katarine. Stara je crkva propala a g. 1732. podignuta je današnja, jednobrodna. Zvonik je sagrađen g. 1930—31. U crkvi je bio jednostavni oltar, Svetičina slika i kip (Tirol). Crkva je više puta obnavljana i popravljana. U novije vrijeme oltar je okrenut prema puku, stari je oltar dignut a u apsidi uređen prostor za vjernike.

Oko crkve je *groblje.* Ispred njega se nalazi ukrašen stećak. God. 1976—78. popravljena je i preuređena crkvena kuća za *vjeronaučnu dvoranu* (ing. Mira Marunica-Midenjak).

Na *Čitluku* g. 1927. podignuta je *kapela Sv. Franje Asiškog,* unutar samostanskih zgrada. Ona je kasnije produžena te služi za službu Božju i *vjeronauk.*

U novije vrijeme, samostan je, uz pripomoć vjernika, sagradio g. 1972, prema nacrtu arh. *Ante Baraća,* dvije crkve: u *Brnazama* i u *Glavicama.* God. 1978—79. samostan je podigao sličnu crkvu u *Karakašici.* One služe za službu Božju i za *vjeronauk.*

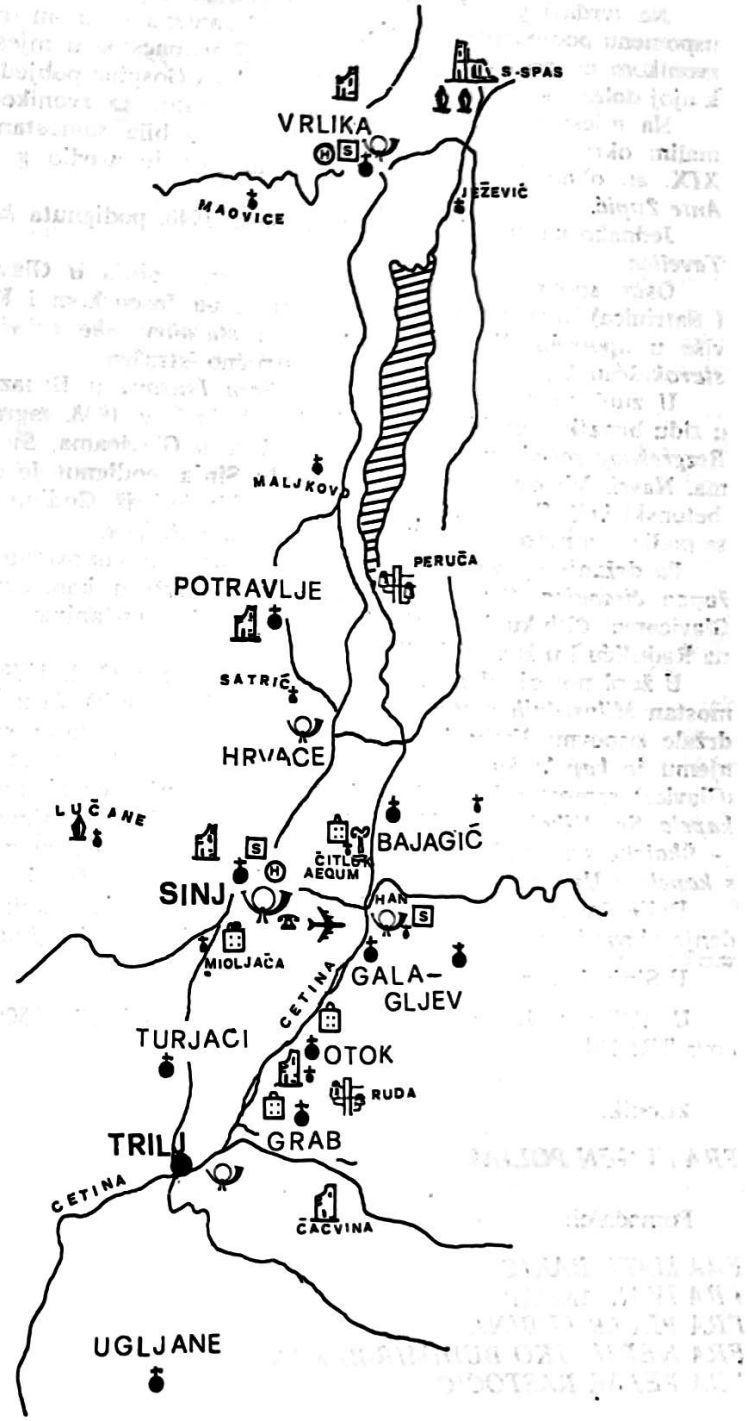

župe sinjskog samostana

Na tvrđavi g. 1887. franjevci su podigli kapelu Uznesenja Marijina na uspomenu pobjede g. 1715. Kapela je od kamena s malom trolisnom ružom i zvonikom na preslicu. U njoj se svakoga petnaestog u mjesecu drži misa a k njoj dolaze hodočasnici da se prisjete dana Gospine pobjede.

Na mjesnom groblju je crkvica Sv. Franje sa zvonikom na preslicu i malim okruglim prozorom. Ona je prvotno bila samostanska i župna. U XIX. st. obnovljena je. Njenu unutrašnjost je uredio g. 1967. ak. kipar *Ante Župić.*

Jednako na *groblju u Brnazama* je g. 1940. podignuta *kapela Sv. Nikole Tavelića.*

Osim spomenutih groblja, postoje dva groblja u Glavicama (Šibenica i Šatrinica) koja se još upotrebljavaju i na Jasenskom i Krinju koja nisu više u upotrebi. Na Krinju su ostaci *starohrvatske* crkvice, a moguće i *storokršćanske,* ali lokalitet nije još stručno istražen.

U župi su ove kapelice: *Presv. Srca Isusova* u Brnazama, *Sv. Nikoli* u zidu brnaškog groblja, *Gospe Sinjske* koju je g. 1938. sagradila Ivka Čarić, *Bezgrešnog začeća* u Karakašici, *Sv. Ante* u Glavicama, *Sv. Ante* u Lučanima. Navrh Visoke, brda na jugozapadu Sinja, podignut je g. 1933. kameno-betonski *križ.* God. 1974. jaka bura porušila je križ. Godinu kasnije ponovno se podigao a radove je vodio majstor *Luka Šušnjara.*

Za držanje *vjeronauka* uređene su dvorane u samostanu gdje se stvorila župna *čitaonica.* Osim toga, vjeronauk se drži u kapelama u Brnazama, Glavicama, Čitluku i Karakašici i u dvorani u Lučanima, u privatnoj kući na Radošiću i u župnoj kući na Hanu.

U župi postoje dva *samostana časnih sestara.* God. 1879. osnovan je samostan *Milosrdnih sestara sv. Vinka Paulskog* (Split). Sestre su do g. 1945. držale osnovnu školu i vrtić a danas su u samostanu starije sestre. U njemu je *kapela Sv. Josipa.* Iste sestre su g. 1971. ustanovile u *Ćurlinima* (Glavice) samostansku kuću koja im služi za njihovu ekonomiju. U njoj je *kapela Sv. Nikole Tavelića.* Obje kapele poslužuju franjevci iz samostana. — *Školske sestre III. reda sv. Franje* (Split) osnovale su g. 1966. samostan s *kapelom Uznesenja Marijina.* Sestre duhovno vode franjevci iz samostana.

Dvije časne sestre pomažu u župi, jedna za vjeronauk a druga za vođenje pjevanja u crkvi. U crkvi djeluje dječji i mješoviti *zbor.*

U Sinju ima *pravoslavna crkva.*

U ŽUPI: o. 18000 vjernika (g. 1965; 2270 obitelji 13500 vjernika), članova TR: 194.

Župnik:

FRA EUGEN POLJAK

Pomoćnici:

FRA MATE RAKIĆ
FRA IVAN AKRAP
FRA PETAR LUBINA
FRA NEDJELJKO BUDIMIR-BEKAN
FRA PETAR RASTOČIĆ

2. BAJAGIĆ — OBROVAC

SV. NIKOLA BISKUP

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Bajagić
58241 HAN

Župa Bajagić-Obrovac prvotno je bila sa župom *Bitelić.* U XVII. i XVIII. st. tu se nastanilo novo stanovništvo iz Bosne. Selo je postalo samostalna *kapelanija* g. 1756. a nakon toga, oko g. 1780, i *samostalna župa.* Franjevci sinjskog samostana bili su kapelani i kasnije župnici. Zbog nedostatka svećenika franjevaca, župu su od g. 1810. do 1873. posluživali dijecezanski svećenici.

Stare *matice* od g. 1786. čuvaju se u HAZu (R. k. 18—19, V. k. 20—21, M. k. 22, R. V. M. k. 23), od g. 1854. do 1873. u HASu (MK-191, MK-193) a u arhivu samostana u Sinju je matica mrtvih od g. 1838. do 1863 (Knj. 168).

Župna *crkva Sv. Nikole* je u Bajagiću.

Tu je bila stara crkva iz predturskog doba. Ona je bila mala svodovna građevina s četvorokutnom apsidom. Na velikom oltaru bila je slika sv. Nikole koja je g. 1901. zamijenjena kipom (Tirol). U crkvi se nalazila *slika Gospe od ružarija od Rafe Martinija.*

Ta je crkva bila mala a i trošna. Stoga se još u drugoj polovici XIX. st. mislilo na gradnju nove. Nacrte je napravio *arh. Ćiril Iveković.* Devedesetih godina XIX. st. sagrađena je polukružna apsida. Rad se nastavio tek g. 1935—37. kad je sagrađena nova crkva a stara porušena. Crkvu je g. 1937. posvetio splitski biskup Kvirin Klement Bonefačić. Crkva je u neoromanici. Nakon rata, g. 1955, podignut je *zvonik (Luka Šušnjara).*

U crkvi je kameni oltar s tabernakulom i velikim križem, rad *Ante Ušljebrke* (1961). Vrata tabernakula je izrezbario *Ante Delaš.*

Oko crkve je *groblje.*

U *Čačijinu Docu* sagrađena je g. 1972. *kapela Gospe Sinjske,* prema nacrtu *arh. Ante Barača.* Podignuta je kao zahvala na milost koju su isprosile žene tog zaselka g. 1942. One su molile Gospu Sinjsku da poštedi njihove kuće od pustošenja koje su sprovodili talijanski vojnici po Sinjskoj krajini. Uz staru župnu kuću je *kapela Gospe od zdravlja,* sagrađena 70-tih godina XIX. stoljeća. Na oltaru je Gospina slika. Uz cestu su *kapelice: Sv. Ante Padovanskog* kod Jurelinih kuća i *Sv. Nikole* na Hanu, obje sagrađene g. 1928.

Stara *župna kuća* bila je sagrađena g. 1708. a popravljena g. 1905. i ponovno g. 1961. Međutim, kako je na *Hanu* osnovan školski centar, g. 1974. sagrađena je *nova kuća* prema nacrtu *arh. Ante Barača* s izmjenama *ing. Vinka Galića.* U kući je kapela na čast Male Gospe koja služi za *vjeronaučnu dvoranu.*

U ŽUPI: 402 obitelji, 1830 vjernika (g. 1965: 325 obitelji, 1750 vjernika) članova TR 35.

Župnik:

FRA ŠIMUN ĆUGURA

3. GALA — GLJEV

SVI SVETI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Gala
58241 HAN

Župa obuhvaća dva sela: *Galu* i *Gljev.*

Današnje stanovništvo je došlo iz Bosne u vrijeme migracija XVII. i XVIII. stoljeća. Te su stanovnike u početku duhovno posluživali župnici iz Otoka. Ipak, selo je već u XVIII. st. dobilo svoju župu koju su posluživali franjevci iz sinjskog samostana.

Stare župne *matice* sačuvale su se od g. 1830. do 1853. u HAZu (R. k. 280) a od g. 1832. do 1876. u HAS-u (MK — 198—199).

Župna *crkva Svih Svetih* nalazi se na malom brežuljku iznad vode Krenice. Crkva je mala s apsidom, iz XVIII. stoljeća. Na pročelju, uz vrata su dva prozorčića a po sredini je okrugli prozor. Na vrhu je zvonik na preslicu s dva zvona. U apsidi je bačvasti svod. Veliki oltar je od šarenog mramora. Na njemu je *slika Svih Svetih* koju je naslikao g. 1893. *F. Ludwig.* Sa strane oltara su *kipovi sv. Franje i sv. Ante.* U lađi je *kip Gospe s Djetetom Isusom.* Crkva je g. 1975. djelomično obnovljena.

Oko crkve je *groblje.*

Podružna *crkva Sv. Jeronima* je u *Gljevu.* Ona je jednostavna građevina s apsidom. Na pročelju je noviji zvonik na preslicu s jednim zvonom. Po sredini pročelja je kamena ruža a uz vrata su dva uska prozora. Oltar je od domaćeg kamena (muljike), obojen. Na njemu je *kip sv. Jeronima.* Uz trijumfalni luk je *kip sv. Petra.* U crkvi ima staro *raspelo.*

Oko crkve je *groblje* s novim ogradnim zidom (1975). Izvan groblja, na malom brežuljku je grupa stećaka.

U Gali ima *kapelica Gospe Sinjske.*

Stara *župna kuća* je napuštena te je ispod nje g. 1965. sagrađena nova po nacrtu *arh. Ante Barača.* U njoj je *kapela Fatimske Gospe* koja služi za *vjeronaučnu dvoranu.*

U ŽUPI: 341 obitelj, 1478 vjernika (g. 1965: 280 obitelji 1800 vjernika).

Župnik:

FRA MILE MAROVIĆ

4. GRAB

SV. IVAN KRSTITELJ

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58242 GRAB

Župa *Grab* nastala je od stanovništva što su ga franjevci doveli krajem XVII. st. u taj kraj iz Broćna, ispod Mosora. Stoga su župnici bili franjevci živogoškog samostana, ali od g. 1968. župa pripada *sinjskom samostanu.*

Na području župe ima ostataka iz starohrvatskog razdoblja. Oni su nađeni na današnjem groblju te je moguće i stara crkva bila starohrvatska crkva. Jednako je nađeno ostataka, kao pilastar i ulomak s pleternom vijugom na Grbčinama. Moguće je i kod današnje škole nekad bila stara crkva. Za selo *Velić* neki povjesničari smatraju da je bio grad *Velicin* Konstantina Porfirogenita (XI. st.) a u selu su ostaci starokršćanske crkve.

Župa se danas sastoji od sela: *Grab, Jabuka, Podi, Krivodol* i *Velić.*

Stare *župne matice* nisu se sačuvale.

Župna crkva Sv. Ivana Krstitelja je u *Grabu.*

Stara crkva bila je na groblju a, prema svjedočanstvu iz g. 1750, bila je pokrivena ševarom ali su bile kupljene kamene ploče kojim se pokrila. Imala je visok zvonik.

Nova crkva je sagrađena g. 1874. kao jednobrodna građevina sa zvonikom na pročelju. U crkvi je veliki mramorni barokni oltar. U lađi, s desne strane je mramorni oltar *Žalosne Gospe* sa slikom, domaći rad. S lijeve strane je drveni *oltar sv. Ivana Krstitelja.* Oltar je dobar rad nekoga domaćeg majstora. Na zidu visi veliki barokni drveni *križ.* Iz stare crkve je vjerojatno kamenica za blagoslovljenu vodu.

Oko crkve je prostrano dvorište a u blizini *groblje* opasano visokim zidom.

Podružna crkva Gospe od ružarija je u selu *Veliću.* Ona je mala, presvođena građevina. U njoj je kopija barokne slike. Blizu nje počela se g. 1938. graditi *nova crkva.* Rat je prekinuo gradnju. Ona se tek g. 1978. nastavila i crkva je dovršena g. 1979.

U *Jabuci* je g. 1901—08. sagrađena *crkva Gospe od zdravlja,* produžena g. 1934. U posljednje vrijeme (1975) podignut je *zvonik* na preslicu.

U župi ima *kapela Gospi Sinjskoj.*

Župna kuća je sagrađena g. 1958. kod crkve u Grabu.

U ŽUPI: 367 obitelji, 1843 vjernika (g. 1965: 380 obitelji, 2100 vjernika).

Župnik:

FRA IVAN JUKIĆ

5. HRVACE

SVI SVETI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58233 HRVACE

Selo *Hrvace* pripadalo je sinjskoj župi ali je već u XVIII. st. postalo samostalna župa a posluživali su je franjevci sinjskog samostana.

Na području župe nađeni su na više mjesta ostaci iz rimskog razdoblja. Osim tih, ima ostataka s pleternom ornamentikom koji su morali pripadati nekoj još neutvrđenoj *starohrvatskoj crkvi.* Na *»Njivetini«*, prema selu Zelovu, vide se ostaci stare crkve koja je bila u upotrebi do g. 1910. Na *Bošnjakovoj* ili *Pačinoj glavici* je velika nekropola sa stećcima od koje je materijal g. 1894. upotrijebljen za gradnju mosta na Panju preko Cetine.

U župi su ovi zaselci: *Vrbe, Podstrana, Srida sela, Banović-Matas, Miševica* i *Dubrava.*

Župne *matice* su se sačuvale od g. 1825. u HAZ-u (R. k. 318—319, V. k. 320) a u Mjesnom uredu: matice rođenih od g. 1873, vjenčanih od g. 1896. i umrlih od g. 1849.

Stara župna crkva bila je na današnjem groblju. Od nje se sačuvala apsida. Ona je stradala g. 1715. ali je kasnije obnovljena. Crkva je bila podignuta na temeljima *starohrvatske crkve* od koje su se ulomci nalazili u zbirci franjevačkog samostana u Sinju, danas u *Muzeju hrv. starina* u Splitu.

Nova crkva Svih Svetih sagrađena je uz groblje g. 1871. Na pročelju je zvonik na kojem je *sat.* Zgrada je jednostavna pačetvorina. U apsidi je g. 1910. podignut *veliki mramorni oltar.* U lađi, s desne strane, kameni je *oltar Žalosne* ili *Hrvatačke Gospe.* Napravljen je od domaćeg kamena (muljike). Na njemu je *Gospina slika,* jedna od ljepših kod nas, tipa *Madonna del digito* (Dolcijeva škola). Sliku je, po tradiciji, donio iz Venecije vojnik Kanaet. Narod Hrvaca ali i okolice pobožan je *»Hrvatačkoj Gospi«.* U lađi, s lijeve strane, sličan je *oltar sa slikom Svih Svetih,* nepoznatog majstora. Slika je, inače, veoma dobra. Ispred slike je smješten *kip presv. Srca Isusova.* U lađi su još dva manja kamena oltara: *sv. Ante* i *sv. Josipa.* Između oltara napravljena je *spilja Gospe Lurdske.* U crkvi ima srebrno procesionalno *raspelo,* mletački rad XVIII. stoljeća.

Crkva je više puta popravljana, osobito g. 1965. i 1978. kad je obnovljena ponutrica.

Uz crkvu je *groblje.*

U župi su ove kapelice: *Sv. Jure* uz cestu kod Jerkanovih kuća i *Sv. Obitelji* na mjestu starog groblja, uz cestu.

Župna kuća je blizu crkve. Ona je više puta proširivana i popravljana kao g. 1969. U njoj je uređena *vjeronaučna dvorana.*

U ŽUPI: 391 obitelj, 1992 vjernika (g. 1965: 400 obitelji, 2597 vjernika članova TR 19.

Župnik:

FRA PETAR ŠUŠNJARA

6. OTOK

SV. LUKA EVANĐELISTA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Otok
58241 HAN

Župa Otok sastoji se od sela Otoka i Udovičića.

Na tom terenu, uz ostatke iz prahistorije i rimskog doba, sačuvani su ostaci *starokršćanske trobrodne bazilike* s krstionicom i grobnim komorama *(Državna zaštita* 24/73, reg. br. 712). Neki arheolozi misle da je tu moguće bilo biskupsko sjedište (Ludrum). Na Gradini, prema Udovičiću, ostaci su srednjovjekovnog grada, moguće Cetine. Po župi ima i stećaka osobito kod kapele Sv. Ante na Roknjači. Na groblju u Udovičiću ostaci su *stare crkve* iz XIV. stoljeća.

O crkvenoj organizaciji same župe poznato je iz g. 1687. kad je u Otoku bilo središte današnjih župa Gale, Gljeva i Rude koje su se krajem XVIII. st. osamostalile. Otok su uvijek pastorizirali franjevci, članovi sinjskog samostana.

Župne *matice* sačuvale su se u župi od g. 1742. do 1832. a od g. 1926. u *HAZu* (R. k. 721, V. k. 722, M. k. 723) i u *HASu* od g. 1854. do 1876 (MK 200—201).

Župna crkva Sv. Luke sagrađena je g. 1884—85. Ona je jednostavna, jednobrodna neoromanička građevina s lijepim portalom kojega nadstrešnicu drže dva korintska stupa. Jednospratni zvonik postavljen je na vrh pročelja s dva zvona. Crkva je g. 1904. popravljana a g. 1905. posvećena. U novije vrijeme, nakon rata, više puta je popravljana.

U crkvi su mramorni oltari: *veliki* koji je g. 1888—1894. podigao splitski altarist *Josip Barišković,* Osim toga su mramorni oltari *sv. Luke* (1898) i *Bezgrešnog Začeća* (1913) koji je g. 1888. prenesen iz crkve Gospe od zdravlja (Split). Kipovi na njima su iz Tirola.

Kod crkve je g. 1915. podignut spomenik palim Otočanima u prigodi 200 obljetnice pobjede nad muslimanima (1715).

Kako je crkva Sv. Luke postala tijesna, g. 1970. počela se graditi nova na čast *Gospe Lurdske,* pa nacrtu *ing. fra Pija Nuića,* u obliku oktogona. Vanjski a i nutarnji radovi su dovršeni g. 1976. kad je crkva blagoslovljena.

U blizini župne crkve je *groblje.* Na njemu je kapela iz XVIII. st. (prije Uznesenja Marijina) *sv. Luke* koja je služila kao župna prije nego se sagradila nova crkva. God. 1977. podignuta je u groblju *grobnica za franjevce.*

Podržana *crkva Sv. Roka* nalazi se u *Udovičiću* na istaknutom brežuljku. Ona je sagrađena g. 1909—1912. na mjestu stare. Crkva je u II. svjetskom ratu bila zapaljena ali je nakon rata popravljena i konačno uređena od g. 1973. do 1978.

Ispod crkve je mjesno *groblje.*

U župi su ove kapelice: na Roknjači *kapelica Sv. Ante*, podignuta g. 1909, *Gospe od Karmela* na Batlanu, podignuta g. 1909, *Gospe Sinjske* kod Brčića kuća, podignuta g. 1913.

Župna kuća nalazi se blizu crkve. Današnja je sagrađena g. 1860. a proširena g. 1902. Za vrijeme II. svjetskog rata bila je zapaljena i nakon rata više puta popravljana, konačno g. 1973—74.

U ŽUPI: 710 obitelji, 3828 vjernika (g. 1965: 550 obitelji, 2682 vjernika) članova TR: 54.

Župnik:

FRA PAVAO VUČKOVIĆ

Pomoćnik:

FRA ANTE MALEŠ

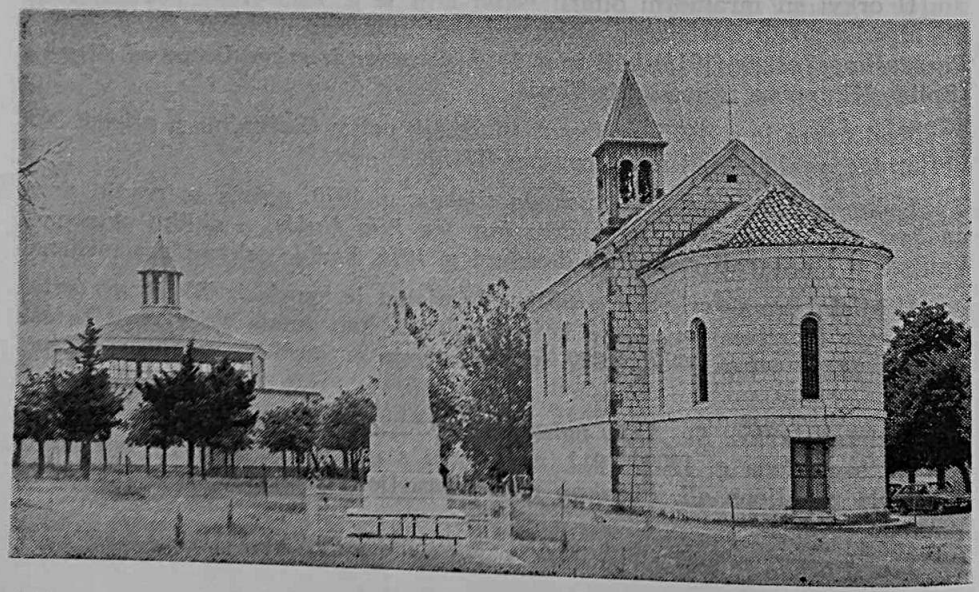

7. POTRAVLJE

SV. FILIP I JAKOV APOSTOLI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Potravlje
58234 PERUĆA

Župa Potravlje nastala je krajem XVII. stoljeća.

Pri obronku Svilaje diže se tvrđava *Travnik* po kojemu je selo dobilo ime (Podtravnik). Tvrđava se spominje g. 1433. Taj je kraj, međutim, bio naseljen još za Ilira a iz vremena rimskoga vladanja sačuvali su se ostaci *starokršćanske bazilike* na mjestu *Grudine* oko koje su bili grobovi. U srednjem vijeku a i za turske vladavine selo je vjerojatno pripadalo *župi Zmino*.

Nakon oslobođenja od turskog vladanja, kraj je crkveno oživio. Franjevci iz Živogošća doveli su novo stanovništvo, dijelom iz Broćna ispod Mostara. Od tada župu su pastorizirali franjevci živogoškog samostana. Od g. 1968. župa je potpala pod *sinjski samostan.*

Župa obuhvaća sela: *Potravlje, Satrić* i *Maljkovo.*

Stare župne *matice* od g. 1826. do 1857. čuvaju se u HAZ-u (R. k. 863, V. k. 864, M. k. 865) a od g. 1858. do 1895. u HASu (MK—202).

Župna *crkva Sv. Filipa i Jakova* je u *Potravlju.*

God. 1709. crkva je bila drvena i pokrivena šimlama. Imala je oltar s antepedijem od platna na kojem je bio uslikan po sredini križ. Na oltaru je bila *slika Bl. Dj. Marije,* ukrašena srebrnim ukrasima.

Nova crkva je sagrađena g. 1774. Ona je imala dva prozorčića uz vrata a na vrhu ukrašenu preslicu. Ispred crkve je bio atrij. Pročelje završava bogato ukrašenim *zvonikom* na preslicu. Na njemu su dva zvona, jedno iz g. 1727. a drugo iz g. 1782. iste tvrtke: *Canziani* iz Venecije.

Crkva je više puta popravljana a potpunije je obnovljena g. 1970—71. Tada je dignut ispred crkve atrij i zatvorena su dva prozorčića uz vrata, izrađeno betonsko pjevalište, podignut prezbiterij a stara sakristija spojena s prezbiterijem. Na dnu apside premješten je kameni oltar sa *slikom sv. Filipa i Jakova.* Slika je kopija (ak. slikar *Bruno Bulić)* stare barokne slike, koja je sada u sinjskom samostanu. Kod oltara, ispod trijumfalnog luka je krstionica koju je izradio klesar *Ante Ušljebrka.* On je izradio i posudu sa stalkom za blagoslovljenu vodu kod vrata. Uz trijumfalni su luk dvije niše s *kipovima Gospe od zdravlja* i *sv. Ante.* U lađi ima *kip sv. Blaža* i *slika sv. Jure* (XVIII. st). *Križni put* od bronza izradio je g. 1976. ak. kipar *Ante Starčević.* On je izradio i *križ* koji je postavljen po sredini trijumfalnog luka. Uz apsidu g. 1972. sagrađena je mala *sakristija.*

Oko crkve je *groblje.* U novije vrijeme podignuto je *novo groblje,* nešto dalje od crkve.

Podružna *crkva Imena Isusova* je u *Maljkovu.* Ona je podignuta g. 1939. Na pročelju ima okrugli prozorčić. Veliki oltar je od betona i ulomaka mramora. Na oltaru je *slika Isusa Dječaka.* Uz trijumfalni luk su *kipovi Srca Isusova* i *Srca Marijina.* Crkva je popravljena u novije doba.

Oko crkve je *groblje.*

Druga podružna *crkva Sv. Josipa* je u *Maljkovu*. Sagrađena je g. 1913. Iznad vrata je nadstrešnica i križ s Kristom, domaći rad. Po sredini pročelja je okrugli prozor a na vrhu je *zvonik* na preslicu s tri zvona *(Jakov Čukrov)*. Veliki oltar je od mramora. Na njemu je *slika sv. Josipa*. U crkvi ima staro *raspelo*.

Oko crkve je *groblje*.

Stara *župna kuća* bila je nešto poviše današnje. Ona je zapuštena a jednako i kapela što je bila uz nju. Današnja kuća počela se graditi g. 1964. ali su zidovi podignuti tek g. 1941. Kuća je dijelom uređena za stanovanje župnika g. 1952—53. a u potpunosti g. 1968—1973.

Uz kuću je *kapela Sv. Paškala*, sagrađena g. 1967—68. prema nacrtu *arh. Ante Barača*. U kapeli je *slika sv. Paškala* od *Vlade Marjanovića* i barokna *slika Bl. Dj. Marije* koju je darovao g. 1727. *fra Petar Karapandža* koji je bio iz Potravlja. Ona je restaurirana g. 1961.

U ŽUPI: 406 obitelji, 2042 vjernika (g. 1965: 380 obitelji, 2300 vjernika).

Župnik:

FRA STANKO BRČIĆ, diskret

8. TURJACI

SV. ANTE PADOVANSKI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Turjaci
58230 SINJ

Župa Turjaci nastala je krajem XVII. st. kad su franjevci doveli novo stanovništvo iz Bosne. Župu su posluživali uvijek fratri iz samostana u Sinju.

Župne knjige sačuvale su se od g. 1814 *(HAZ*, R. k 1368, V. k. 1369—1370, M. k. 1371).

Prema zapisu splitskog nadbiskupa Stjepana Cupillija, *stara crkva Sv. Ante* bila je sagrađena g. 1701. Ona je imala zvonik na preslicu s jednim zvonom a na oltarima bile su slike ukrašene srebrnim darovima. Crkva je stradala g. 1716. za haranja turske vojske. Nakon toga sagrađena je veća crkva i oko nje bilo je *groblje*. Ta je crkva bila veoma oštećena za potresa g. 1898. i kasnije je tek djelomično popravljena.

God. 1930. sagrađena *nova*, nešto dalje od groblja. Ona je jednostavna građevina s četvrtastom apsidom i zvonikom na pročelju s dva zvona. *Veliki oltar*, na kome je *kip sv. Ante*, jest od mramora. U lađi je slika *Gospe od zdravlja* i kip *sv. Josipa*, nabavljen g. 1977. Crkva je bila posvećena g. 1939. Cijela je crkva temeljito popravljena g. 1977. i uređena prema novim liturgijskim propisama. Na blagdan Sv. Ante okolni narod se skuplja u velikom broju tako da je to *svetište sv. Ante* u sinjskog kraju. U crkvi ima staro drveno *raspelo*. Oko crkve je veliko dvorište, ograđeno cementnim zidom.

Župna kuća stradala je kao i crkva od potresa (1898). Ipak, *nova kuća* je podignuta tek g. 1958. U kući i crkvi župniku od g. 1965. pomažu *dvije časne sestre Milosrdnih sestara sv. Vinka Paulskog* (Split).

U ŽUPI: 235 obitelji, 1071 vjernik (g. 1965: 212 obitelji, 1310 vjernika), članova TR: 17.

Župnik:

FRA JOSIP ĆUGURA

9. UGLJANE

SV. ANTE PADOVANSKI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58243 UGLJANE

Župa Ugljane prostirala se u srednjem vijeku na krajnom dijelu Cetinske županije. O tom najstarijem razdoblju nema vijesti. Tek nakon turskog osvajanja zna se da su makarski franjevci pastorizirali *Gornju Cetinu* kojoj je pripadalo to područje, kako je zapisano g. 1623. Župa je stoga sve do g. 1968. pripadala *makarskom samostanu*, a od tada *sinjskomu*.

O njoj se nešto više zna od XVIII. stoljeća. Župa je prostorno bila prevelika tako da su je posluživala dva pa i tri franjevca. God. 1826. dana su splitsko-makarskoj biskupiji sela *Čaporice* i *Čačvina*. God. 1924. od župe se otcijepilo selo *Biorine*, a g. 1936. *Budimiri* koja su sela postala samostalne župe.

Danas župa ima ove ogranke: *Ugljane ,dio Novih Sela i Strmendolac.*

Stare *župne matice* su propale.

Župna crkva posvećena je *sv. Anti*. Ona se spominje g. 1709. u spisu vizitacije u kojem piše kako je bila pokrivena pločom a oko nje da je bilo groblje ograđeno gredama koje su g. 1718. zamijenjene suhozidinom. Oko g. 1720. početa je nova gradnja u kojoj je crkva moguće samo produžena. Time je dobila duguljast oblik. God 1863. temeljito je obnovljena. Sa strane ima sakristiju. Na pročelju je g. 1958. sagrađen *zvonik*.

Crkva ima gotički prelomljen svod. Veliki oltar je od šarenog mramora. Njegov donji dio je iz g. 1780. Na oltaru je mramorni tabernakul. U lađi je mramorni *oltar sv. Ante* iz g. 1778. (na menzi je uklesana g. 1842), domaći dosta jednostavni rad osobito anđela na timpanu. U lađi ima još i *Gospin oltar*.

Oko crkve je *groblje*, ozidano g. 1900.

Područna crkva Sv. Nikole biskupa je u Strmendocu. Ona je sagrađena g. 1767. a obnovljena g. 1906.

Druga područna crkva Sv. Stjepana prvomučenika je u *Novim Selima*, sagrađena g. 1746.

Župna kuća je sagrađena g. 1764. a obnovljena i moguće proširena g. 1857. Kuća je popravljena i g. 1902. Uz kuću je u XIX. st. podignuta *kapelica.*

U župi ima *kapelica* uz put u središtu sela.

U ŽUPI: 250 obitelji, 1472 vjernika (g. 1965: 300 obitelji, 2000 vjernika).

Župnik:

FRA STANKO MILANOVIĆ

10. VRLIKA

GOSPA OD RUŽARIJA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58236 VRLIKA

Župa Vrlika prostire se na širokom području od vrhova Svilaje do Dinare. Župu sačinjava više zaselaka: *varoš Vrlika, Štikovo, Maovice, Podosoje, Civljane, Kosori, Ježević, Cetina, Vinalić* (Jare), *Kukar, Matkovine* i *Garijak.*

U srednjem vijeku Vrlika se zvala *Vrhrika,* kako se spominje u spisu iz g. 1185, a nalazila se na izvoru rijeke Cetine.

Tu se dizala *crkva Sv. Spasa* iz IX. stoljeća. Na njenom pročelju su ostaci najstarijeg zvonika kod nas. Crkva je u XIV. st. produžena i na začelju je dobila uglatu apsidu. Jedan od njenih graditelja bio je *župan Gastika i njegova majka Nemira.* Oko crkve je nekropola s oko 700 stećaka a našlo se oko 1000 starohrvatskih grobova s bogatim i brojnim nalazima. U Cetini je nađena ranosrednjovjekovna kadionica iz doba franačkog misionarenja (IX. st.). Prema tim nalazima,*Vrhrika,* grad Čubranića i Berislavića, bila je veliko naselje gdje se nalazio i *franjevački samostan Sv. Kate* (kod Vukovića vrila). Inače, cijeli je kraj pun stećaka a na pristanku brda Kapnice bio je kamenolom (Plazajke) za stećke.

Pred turskim provalama u XV. st. stanovništvo je pobjeglo pod tvrđavu *Prozor,* koje se ostaci nalaze iznad današnje Vrlike. Izbjeglice su sa sobom donijeli i ime za novu varoš. Međutim, Turci su u XVI. st. zauzeli Vrliku. Ispod tvrđave bila je varoš s malom džamijom. Nakon tjeranja muslimana (1688), vođa krajišnika *fra Jure Bogić* pretvorio je džamiju u crkvu *Gospe od ružarija* i počeo vršiti službu župnika među novonadošlim narodom. Od tada su u Vrlici župnici *franjevci iz visovačkog samostana* kojemu je župa

pripadala. Župi su do polovice XIX. st. pripadali vjernici iz Uništa ali su tada prepušteni Kijevu a Vrlika je dobila ogranak *Cetinu.* God. 1968. župa je pripojena *sinjskom samostanu.*

Župne matice sačuvale su se od g. 1688. u *arhivu samostana na Visovcu* (Knj. 97—99), a u *HAZ-u* od g. 1835 (R. k. 1488—1489, M. k. 1490).

Staru crkvu, pokrivenu šimlama, *Gospe od ružarija* opisao je g. 1709. u spisima vizitacije splitski nadbiskup *Stjepan Cupilli.* Crkva je bila jednostavna s podignutim ulaznim predvorjem i velikom kamenicom kao što je običaj kod muslimanskih mošeja. Uz crkvu se dizao minaret ali je služio kao zvonik jer se nadogradio prostor za smještaj zvona. Na oltaru je bila slika *Gospe i sv. Mihovila.* Osim te, nalazila se u crkvi i slika *Gospe s Djetićem i sv. Ivanom.*

Novu crkvu sagradio je g. 1753. *fra Franjo Testa,* ali je ona s vremenom propala te se g. 1876. počela graditi *nova,* kamena na zemljištu koje je ustupio visovački samostan. Gradnja je sporo napredovala jer nije bilo sredstava te je tek g 1898. posvećena. Ona je jednostavna građevina s podignutim ulaznim vratima kojima se penje preko više kamenih okruglih stepenica a okvir vrata završava kamenim timpanom. Na pročelju je mali zvonik. Crkva je kasnije popravljana, osobito g. 1958.

U crkvi je *mramorni oltar* na kojem je slika *Gospe od ružarija* koju je vjerojatno poslao iz Venecije *fra Filip Grabovac,* pjesnik i narodni mučenik, rodom iz Vinalića (+ 1749). Slika je u bogatom baroknom drvenom pozlaćenom okviru. Gospa i Dijete imaju srebrne krune na glavama. U nišama, na trijumfalnom luku su *kipovi sv. Ante* i *sv. Ane* a na pobočnom zidu je ukrašena niša s *kipom presv. Srca Isusova.* God. 1936. crkvu je islikao *Vlado Marjanović.* Slike su, međutim, dignute kod obnove unutrašnjosti g. 1961. kad je ak. slikar *Bruno Bulić* ponovno jednostavno ukrasio u tehnici sgrafitu zidove sa simbolima otajstava krunice a na pobočnom je zidu naslikao u kazeinu sliku: *Sv. Nikola Tavelić zaštitnik hrvatskog naroda.* U crkvi se nalazi slika *Gospe ružarice* od *Celestina Medovića.*

U *groblju,* ispred mjesta, podignuta je g. 1701. mala crkva *Sv. Petra* i *Pavla* koja danas služi kao grobljanska kapela. Ona je popravljana g. 1953.

Na Maovicama bila je stara *crkva Sv. Jure* oko koje je bilo *groblje.* God. 1901. podignuta je *nova crkva.* Ona je g. 1934. iznutra obnovljena jednostavnim oltarima *(Ante Frank)* a neke slike je izveo ak. slikar *Franjo Baće.* Crkva je popravljena g. 1963. i g. 1979. Bratimska kuća na ulazu u groblje preuređena je g. 1978. za *vjeronaučnu dvoranu.*

Na Štikovu je *crkvica Sv. Luke,* popravljena g. 1960.

U *Ježeviću* je od g. 1967. do 1969. podignuta nova crkva prema nacrtu *ing. Ante Barača,* posvećena *sv. Spasu.* Iza glavnog oltara ak. kipar Ante Župić izveo je jednostavno u mozaiku i željezu lik Krista-Spasa u prošlosti hrvatskog naroda, između crkava Sv. Spasa u Cetini, Sv. Križa u Ninu, spomenika Trpimirova i Tomislavova. Za crkvu je *ak. slikar Bruno Bulić* naslikao sliku sv. Spasa — Kristova uzašašća. Crkva je posvećena g. 1969. U pjevalištu je uređena *dvorana za vjeronauk.*

Stara *župna kuća* je bila nadograđena g. 1857. a unutra uređena nešto kasnije (1862). Kasnije je više puta popravljana, osobito g. 1937. Do te je kuće podignuta potpuno *nova* g. 1971—74. i u njoj je *vjeronaučna dvorana.*

U crkvi i župnom stanu od g. 1959. pomažu časne *Školske sestre III. reda sv. Franje* (Split — Lovret).

U ŽUPI: 775 obitelji, 3950 vjernika, (g. 1965: 705 obitelji, 4378 vjernika), članova TR: 49.

Župnik:

FRA PIJO DOLJANIN

FRA MATE TOPIĆ, pomoćnik
FRA PAULIN VUKOVIĆ, ispovjednik

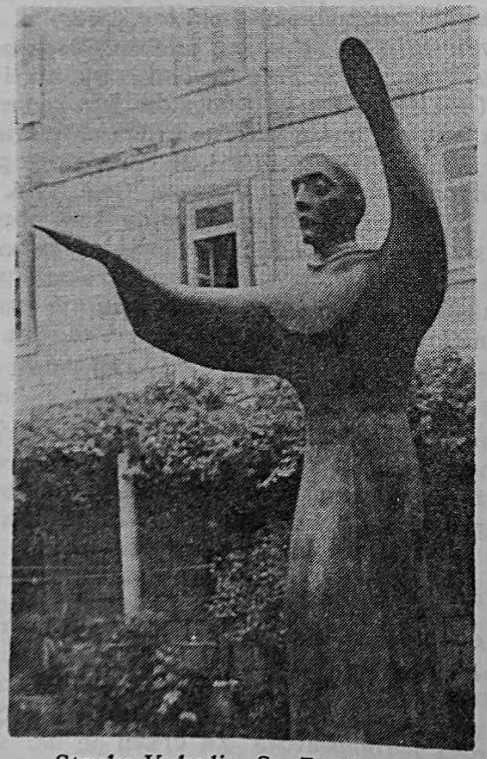

Stanko Vukadin, Sv. Franjo, Sinj

VIII. OMIŠ

Splitsko-makarska nadbiskupija

Franjevački samostan
58310 OMIŠ
Put Skalica 8
Tel.: (058) 86-083

Pred turskom silom franjevci su g. 1715. napustili samostan u Prološcu jer je sav okolni narod utekao prema primorju. Nakon kraćeg boravka u Dobarču kod Vrulje, smjestili su se u *Omišu* izvan grada kod *crkvice Gospe od Karmela kod Skalica.* Na kapitulu u Našicama g. 1716. prava starog samostana u Prološcu prešla su na novo boravište tako da je ono odmah od početka bilo *samostan.* Iste godine počela se graditi samostanska zgrada koja je završena g. 1718. Ona je kasnije proširivana i uređivana. God. 1902. samostan je potpuno obnovljen i dobio današnji oblik. Manji popravci vršeni su i kasnije, osobito u posljednje vrijeme.

Samostan se u početku zvao *Sv. Franje.* Kad je pod tim imenom osnovan samostan u Imotskom, provincijska uprava je g. 1742. odredila da se omiški samostan zove *Sv. Kaja* da bi se očuvala uspomena na prvog zaštitnika provincije. Međutim, narod je samostan zvao po crkvici *Gospe od Karmela* i taj je naziv ustaljen od g. 1757.

Uz samostan je sagrađena *crkva Gospe od Karmela.*

Stara crkva bila je malena. Njom je pravljala *bratovština Gospe od Karmela.* Ona je g. 1716. franjevcima predala crkvicu da se njome služe i da uz nju podignu samostan ali su bratimi i dalje se brinuli za Gospin oltar i mogli su Gospin kip nositi u procesijama. Pobožnost naroda prema Gospi, zaslugom i franjevaca, povećala se tako da je crkvica bila ubrzo tijesna. Stoga su franjevci već g. 1732. počeli kupovati kamenje s Brača za gradnju nove crkve. Zbog nedovoljnih sredstava crkva se počela zidati g. 1741. Nacrte je napravio i radove vodio proto *Petar Bilinić iz Splita* a kasnije *Petar Licini* iz Bola. Gradnja je sporo napredovala. God. 1762. sagrađena je glavna kapela — prezbiterij i srušena stara crkvica a g. 1766. postavljen je gotički prelomljen svod. Gradnja je dovršena g. 1770. U crkvi su g. 1792. postavljene *orgulje majstora Gaetana Moscatelli.*

Crkva se popravljala g. 1822. Međutim, g. 1907—1909. unutrašnjost je u potpunosti obnovljena. Srušio je staro pjevalište s orguljama, izrađena dva kora jedan iznad velikog oltara a drugi iznad vrata, podignuti novi oltari, izrađen novi strop koji je g. 1908—1909. dekorirao *Fioravante Ravalico.* Taj je strop g. 1978. pao i unutrašnjost crkve se očistila te je dobila *stari gotički oblik.*

Veliki oltar je od mramora a sastoji se od antepedija i tabernakula iznad kojega je klasicistički zaokružen prostor u kojem je prije stajao Gospin kip. Mramorna pregrada ispred oltara postavljena je g. 1907. a isklesalo ju je *altarista Zeffirino Grassi*. On je podigao i mramorni oltar *Gospe od Karmela*. Na njemu je mali *gotički kip Gospin* (XV. st.) koji se častio još prije dolaska franjevaca. Kip je postavljen u srebrni okvir. *Grassi* je u prigodi tog rada digao stari oltar, popunio ga i premjestio na protivnu stranu. Na njemu je postavljen *kip sv. Paškala*. Oltar sv. Ante podigao je *Pavao Bilinić* (1907) a ujedno uredio stari *oltar sv. Franje* koji je ispod Gospina oltara. Kasnije su u crkvi napravljene niše i u njima *spilja Gospe Lurdske* i *Fatimska Gospa*.

Franjevci su, osim držanja svojih župa, pomagali okolnim svećenicima u Poljicima kao i gradskom župniku. U samostanu se držala *niža škola*. U XVIII. st. bila je privremeno *filozofija* a i od g. 1916. *provincijsko učilište*. Franjevci su omiškog samostana bili poznatiji zbog *gostinjca* što su ga držali a bio je u posebnoj zgradi blizu samostana. U njemu su primali putnike i siromahe, davali im konačište i hranu. Omiški su načelnici Ivan Matulić (1811) i Ivan Dešković (1816) naglasili da je samostan koristan ne samo zbog duhovne pomoći gradu nego i zbog toga jer »... *prima putnike, tiši siromahe, gosti svakoga u svako doba i odkud bio tko da bio*«.

U samostanu postoji mala *knjižnica* i *samostanski arhiv* ali i nekoliko *umjetničkih baroknih slika, dragocjenosti* te nešto *baroknoga drvenog namještaja*.

U samostanu i crkvi pomažu od g. 1978. *Školske sestre III. reda sv. Franje* (Split — Lovret).

Članova TR: 21.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA MARIJO JURIŠIĆ, gvardijan, voditelj TR, ljetopisac, dopisnik VP, kustos sam. zbirke, ispovjednik
FRA METOD LATINAC, vikar, ispovjednik
FRA VICE ROSANDIĆ, ispovjednik
DR. FRA METOD RUDAN, zborovođa, ispovjednik
FRA AUGUSTIN MARUŠIĆ, knjižničar, arhivist, ispovjednik
FRA FILIP KANAET, bolničar

IX. IMOTSKI

SAMOSTAN SV. FRANJE ASIŠKOG

Franjevački samostan
58260 IMOTSKI
Tel.: (058) 84-178

Grad *Imotski* prvi se put spominje u djelu Konstantina Porfirogenita (X. st.). On je bio središte istoimene županije koja je kasnije prešla u ruke pojedinih feudalnih obitelji među kojima su bili i Nelipići. God. 1493. grad je pao pod tursku vlast.

Franjevački samostan u Imotskoj županiji osnovao je vjerojatno Ivan Nelipić na izvoru Vrljike nešto kasnije od samostana Sv. Marije u Sinju. Samostan se prvi put spominje pri kraju XIV. st. a pripadao je duvanjskoj kustodiji, Bosanskoj vikariji. U vrijeme turskih osvajanja samostan je stradao. Franjevci su nakon zauzeća Krajine vršili dušobrižničku službu među katolicima. Zbog toga su imali na *Kamenmostu* kuću (hospicij) i crkvu kako svjedoče turski dokumenti XVI. stoljeća. Oni su se znali smještati i na drugim mjestima zbog nesigurnosti, moguće u *Dobrinče*. Početkom XVII. st. franjevci su se nastanili na *otočiću usred Prološkog jezera*. Na njemu su se sačuvali ostaci samostana i crkve. Odatle su služili četiri župe, prema svjedočanstvu makarskih biskupa: *Podbilu, Soviće, Drinovce* i *Kamenmost*. Međutim, prema pisanju suvremenog ljetopisca u Omišu, župe su bile: *Gorica, Drinovci, Opanci* (Studenci-Svilić), *Poljica* (Zmijavci-Kamenmost) i *Proložac*. U teškim vremenima ratovanja franjevci su bježali u druge krajeve, sakrivali na sigurnije boravište robu i crkveno posuđe, kao g. 1640. u *Podgrađe* u Poljicima o čemu svjedoči vizitator *Pavao iz Rovinja* (Pelicer) ali su se ponovno vraćali na otočić. U vrijeme *Malog rata* (1715) samostan je na Prolo-

škom jezeru stradao te su franjevci pobjegli u *Dobrče* u Rogoznici a ubrzo se smjestili u *Omiš*. Nakon oslobođenja Imotskog od muslimana (1717), *fra Stjepan Vrljić* sagradio je ispod tvrđave crkvu i kuću koja je kasnije postala *rezidencija* a g. 1737. *hospicij* i konačno g. 1738. *samostan*.

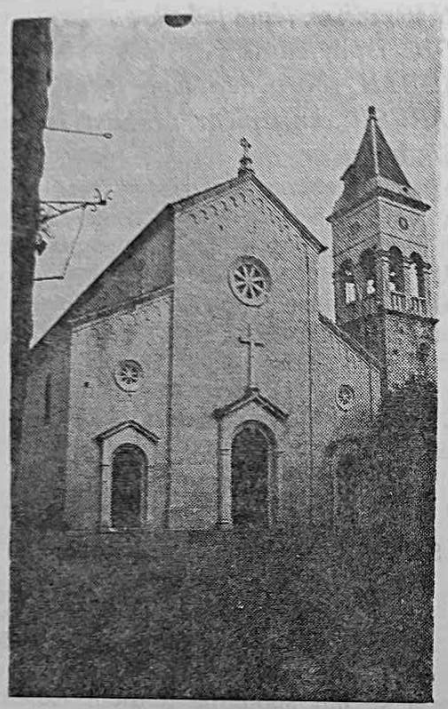

Kuća je g. 1749. proširena a g. 1771—1775. podigao se *novi samostan*. Gradnju je vodio proto Napolitanac *Giuseppe Bissagia*. Zgrada je i kasnije popravljana kao g. 1790, te 1917. i 1931, a u novije vrijeme (1968) popravljen je krov i dio oko župnog ureda (1972). God. 1978—79. temeljito je popravljena zapadna polovica samostana. Uz vrata je grb mletačkog providura Danijela Dolfina.

Samostanska crkva bila je podignuta u potpunosti g. 1736. U njoj su bile barokne slike *sv. Franje*, koja je propala, *sv. Ante* i *sv. Paškala*, danas u samostanskoj zbirci. Jednako se na velikom oltaru nalazila slika *Gospe od zdravlja* koju je iz Venecije poslao *fra Filip Grabovac*. Ona se danas nalazi na Gospinu oltaru. God. 1784—85. nabavljen je *kip sv. Paškala* iz Napulja. *Orgulje* je g. 1833—36. izradio graditelj *Jakov Basani*. Uz crkvu je g. 1847. podignut *zvonik*, koji je i danas. U zvoniku su smještena zvona. Ona su, osim velikog, dignuta za I. svjetskog rata. Na zvoniku je općinski sat. Zvonik je popravljen g. 1926—1930. kad su stavljena nova tri zvona.

God. 1861. počela je gradnja *nove crkve* a završena tek g. 1881, posvećena g. 1904.

Crkva je sagrađena u neoromanici. Veoma je prostrana i ima tri lađe. Na pročelju je istaknut portal s timpanom koji završava križem. Uz portal,

za svaku lađu su manja vrata. Na sredini pročelja je velika ruža. Unutrašnjost je odijeljena nizom stupova i lukova. Prezbiterij je povišen, a u prostranoj je apsidi, iza velikog oltara, samostanski kor.

Veliki oltar od bijelog mramora podignut je g. 1902. On je rad *Bilinićeve* radionice. Na oltaru je tabernakul iznad kojeg tri anđelčića drže postolje za križ ili pokaznicu. Okolo je klasicistička niša od stupova. Ispred oltara je g. 1976. uređen oltar prema puku od bivše mramorne pričesne klupe. U lađi je mramorni *oltar Gospe od zdravlja* iste radionice. Na njemu je u srebrnom okviru Gospina slika. Iznad Marijine i Isusove glave su zlatne krune. S druge strane Gospina oltara je iz iste radionice *oltar sv. Franje* sa slikom-kopijom Murillove slike Sv. Franjo grli Isusa na križu. Osim tih, još su dva oltara od šarenog mramora: *sv. Paškala* i *sv. Ante*. Križni put i propovjedaonica su iz Tirola. Pri dnu je crkve g. 1958. napravljena *spilja s Gospom Lurdskom*. Na pjevalištu iznad vrata smještene su g. 1905—1907. orgulje *tvrtke Rieger*. God. 1978. orgulje su popravljene u prigodi obnove vrata. Tada je pjevalište povećano a vrata su dobila vjetrobran.

U hodniku uz crkvu je *grob biskupa fra Paškala Vujičića* (1826—1888) čije su kosti prenesene g. 1963. iz mjesnog groblja.

U mjesnom *groblju* su grobovi za preminulu braću.

U samostanu je neko vrijeme bila kroz XVIII. st. škola i novicijat. S vremenom samostan je postao duhovno središte okolnih župnika. U crkvi su glavne svečanosti *Porcijunkula* (2. VIII) te svetkovina *Sv. Franje* i *Sv. Ante*.

Samostanska je *knjižnica* postojala od kada je i samostan. Ona broji oko 4000 knjiga a ima i *arhiv* koji obuhvaća period postanka samostana do danas. U nj je smješten povijesni *arhiv župe i dekanata*. U samostanu je još g. 1897. *fra Ivan Tonković* stvorio *zbirku* i ona je g. 1962. postavljena u kriptu crkve. Zbirka ima predmete mjesnog značaja ali i Imotske krajine.

A. UJEVIĆ, Imotska krajina, Split 1953; ISTI, Dvije tvrdnje u doktorskoj radnji o. Karla Jurišića, *Kačić* 4/1971, 171—179; K. JURIŠIĆ, Kada je osnovan imotski samostan na otoku Prološkog Blata (Odgovor profesoru Anti Ujeviću), *Kačić* 4/1973, 141—156; L. KATIĆ, Stećci u Imotskoj krajini, Starohrv. prosvjeta, ser. 3, sv. 3/1954, 131—171; Vj. VRČIĆ, Župe Imotske krajine, I, Imotski 1978.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA KRUNO BEKAVAC, gvardijan, župni vikar, voditelj TR, dopisnik VP, kustos, sam. zbirke, ispovjednik
FRA GABRIJEL NIKOLIĆ, vikar, ljetopisac, knjižničar, arhivist, ispovjednik
DR. FRA IVAN GLIBOTIĆ, animator liturgije, ispovjednik
FRA BERNARDO RADONIĆ, ispovjednik
FRA NIKOLA BILIĆ, diskret, ispovjednik
FRA DANKO GLIBOTIĆ, diskret, župni pomoćnik, ispovjednik
FRA MIROSLAV MODRIĆ, župni pomoćnik, ispovjednik

župe imotskog samostana

1. IMOTSKI

SV. FRANJO ASIŠKI

Dekanat

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58260 IMOTSKI

Župa *Imotski* u srednjem vijeku obuhvaćala je imotsku županiju. O njoj se, na žalost, ništa ne zna.

Tek nakon tjeranja muslimana (1717), stvorena je u tvrđavi vojnička kapelanija. Držao ju je *vojni kapelan* — franjevac, imenovan od mletačkih vlasti a bio je podložan omiškom samostanu. Kapelanija je postojala do kraja XVIII. stoljeća. Njenom crkvom *Gospe od anđela* upravljali su bratimi istoimene bratovštine a na oltaru je barokna *Gospina slika.*

Ispod tvrđave, odmah nakon oslobođenja, stvorena je župa a vjernici su se služili u početku crkvom Gospe od anđela. Kako je dolaženje naroda u tvrđavu, gdje su stanovale vojničke obitelji i lica, smetalo vojnim vlastima, g. 1726. započeta je gradnja crkve u varoši.

Gradnja crkve, zbog siromaštva naroda, nije brzo napredovala. God. 1735. narod je predao crkvu franjevcima ali je brigu nad velikim oltarom

imala bratovština Presv. Sakramenta, osnovana g. 1733. (matrikula na hrvatskom jeziku je iz g. 1762). Franjevci su crkvu dovršili g. 1736. i kasnije je popravljali.

God. 1826. austrijska vlast sjedinila je upravu obiju bratovština, njihove posjede i one su se i dalje, pa i u novoj crkvi, brinule za veliki oltar. Samostanska crkva je služila kao župna.

Župa danas obuhvaća *grad Imotski* i sela *Donju* i *Gornju Glavinu* i *Medvidovića Dragu.* Župnik je ujedno i *dekan* imotskog dekanata koji obuhvaća župe: *Vinjane, Proložac, Podbablje, Runović, Lokvičiće, Ričice, Lovreć, Medov Dolac, Grabovac, Poljica, Studence, Slivno, Aržano, Dobranje, Cistu, Biorine, Zagvozd, Krstatice i Svib.*

Župne matice su se sačuvale od g. 1731. a nalaze se u HAZ-u (RVM. k. 332, R. k. 333—337, K. 338—340, M. k. 341—343, A. k. 344—346) dok su neke u samostanskom arhivu.

Župna crkva je samostanska a u samostanu je župni ured i stan. God. 1975. uređena je *vjeronaučna dvorana* u kući gdje je prije rata bio katolički dom.

U župi ima *kapela Gospe od anđela* koja je podignuta g. 1717. U njoj je *Gospina slika.*

Ispod samostana je *groblje* a u njemu je grobljanska kapela.

U župi imaju dvije *kapelice: Gospina* na Luki (Glavina Donja) i *Sv. Nikole* u Vrdolu (Glavina Gornja).

God. 1908. ustanovljen je samostan *Školskih sestara III. reda sv. Franje* (Split-Lovret). One su g. 1976. uredile samostansku kuću. Sestre pomažu u pastoralnom radu i vođenju crkvenog zbora.

U Glavini postoji *pravoslavna parohijska crkva.*

U ŽUPI: 720 obitelji, 4550 vjernika (g. 1965: 2720 vjernika).

Župnik:

FRA KRUNO BEKAVAC, dekan

Pomoćnici:

FRA DANKO GLIBOTIĆ
FRA MIROSLAV MODRIĆ

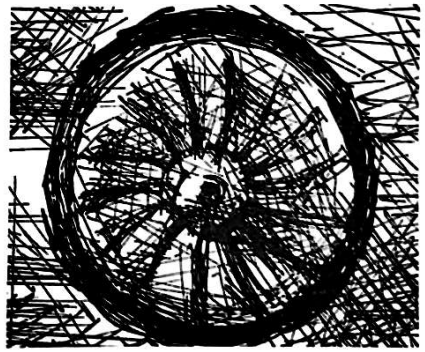

2. LOVREĆ — OPANCI

DUH SVETI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58257 LOVREĆ

Područje današnje *župe Lovreć — Opanci* bilo je naseljeno još u vrijeme Ilira a i rimskog gospostva. Iz tog razdoblja ima ostataka zidina kao i iz srednjeg vijeka ali su nedovoljno istraženi. *Stećci* su se sačuvali na tri mjesta: kod stare župne crkve — na groblju, na Čatrnji i u Markurinovoj ogradi. Taj, inače, prolazni kraj dijelio je sudbinu Imotske krajine.

O crkvenim prilikama starijeg razdoblja nema vijesti. U vrijeme turske vladavine kraj su počeli pastorizirati franjevci. Makarski biskup Nikola Bijanković opisao je g. 1706. pobožnost vjernika u Opancima. Tada je jedan franjevac iz Prološca posluživao Opanke, Studence i Svilić. Nakon pustošenja ratova XVII. st. i migracija za Malog rata (1715), nakon g. 1719. počela je bolja organizacija dušobrižništva među stanovništvom koje su dijelom franjevci doveli iz Hercegovine. Pastvu su vodili franjevci *omiškog samostana* i stoga mu je do g. 1968. župa pripadala. U početku je u Lovreću bilo sjedište župe i za Studence. God. 1829. Lovreć je pripao splitsko-makarskoj biskupiji, od g. 1969. nadbiskupiji.

Župa ima ova sela: *Lovreć* i *Opanke.*

Stare župne matice od g. 1792. čuvaju se u HAZ-u (R. k. 569—571, V. k. 572, M. k. 573).

Župna crkva posvećena je *Duhu Svetomu.* Ona se počela graditi g. 1936. a završena je i posvećena g. 1937. Crkva je podignuta na istaknutom brežuljku u središtu župe. Ona je prostrana trobrodna građevina. Sa strane je *zvonik.*

Unutrašnjost je podijeljena u lađe nizom stupova i lukova. U apsidi je barokni *mramorni oltar.* Gornji njegov dio je iz stare crkve Gospe od zdravlja u Splitu na Dobrom. On je bio g. 1822. nabavljen u Zadru a pripadao je crkvi Sv. Silvestra (Sv. Križa) dok je svetohranište iz benediktinske bivše crkve Sv. Arnira u Splitu. Na njemu su dva mramorna barokna kipa: *sv. Tome apostola* i *sv. Silvestra pape.* Iza oltara je veliko *raspelo,* rad kipara *Krune Bošnjaka* iz Lovreća. U prezbiteriju su dvije mramorne niše, jednako iz crkve Gospe od zdravlja, i u njima su kipovi *Bezgrešne* i *sv. Ante.*

U lađi, uz prezbiterij je s jedne strane *Lurdska spilja* a s druge *oltar sv. Josipa.* Po sredini su oltari *sv. Nikole biskupa* i *sv. Stjepana prvomučenika.* Oltari su mramorni a njihovi dijelovi su iz već spomenute splitske crkve.

Crkva je više puta popravljana, kao oko g. 1956. i g. 1973. kad je popravljen krov i izrađen vjetrobran kod vrata.

Podružna crkva je posvećena *Duhu Svetomu.* Ona je na *groblju.*

Crkva je do g. 1938. bila župna. Na njoj ima uklesana godina 1708. kad je moguće počela njena gradnja iako je vjerojatno tu i prije postojala crkva. Kasnije je crkva produžena i posvećena, prema natpisu na pročelju, g. 1759.

Na pročelju je mala kamena ruža a na vrhu jednostavno ukrašen zvonik na preslicu. Crkva ima gotički prelomljen svod. U apsidi, koja je najstariji njen dio, nalazi se drveni oltar. Na njemu je slika *Silazak Duha Svetoga* na drvetu, naslikana g. 1737. Sa strane su dvije male slike *Slavka Alača: sv. Nikola Tavelić* i *bl. Leopold Mandić.*

Ispred crkve, do vrata je svoltani prostor s oltarom gdje se govorila misa vani ljeti ili kad je bilo mnogo svijeta.

Crkva je iz temelja sazidana i potpuno obnovljena g. 1977—87. te služi za dnevne mise i vjeronauk.

Oko crkve je *groblje,* ograđeno kamenim zidom.

U zaselku Nikolići počela se g. 1936. graditi velika crkva ali je gradnja prekinuta zbog gradnje župne a kasnije ratnih nezgoda. Nedavno je tu podignuta kapela koja služi za službu Božju i vjeronauk.

Kod župne kuće je *kapela Sv. Ante.* Ona je g. 1934. povećana te je dobila oblik grčkog križa. Njenu unutrašnjost je tada dekorirao *Vlado Marjanović.* Oltar je drveni sa Svečevim kipom. Uz slike *Križnog puta* u kapeli su kipovi *Srca Isusova* i *Bezgrešne.*

U župi su ove *kapelice: Gospe Sinjske* na Lovreću; *Gospina* uz cestu kod Olujića kuća, podignuta g. 1864; *Gospe od zdravlja* uz cestu prema Cisti Provo; *Gospe od sedam žalosti* koja se nalazila kod Mrnjavaca a g. 1965. je srušena u prigodi gradnje ceste ali je godinu dana kasnije podignuto samo postolje i na njemu križ.

Današnja *župna kuća* je sagrađena g. 1889. Ona je bila više puta popravljana i proširivana. God. 1973. je obnovljena i u njoj uređena *vjeronaučna dvorana.*

U ŽUPI: 520 obitelji, 2220 vjernika (g. 1965: 450 obitelji, 2500 vjernika) članova TR: 23.

Župnik:

FRA ANĐELKO ŠIMIĆ, definitor

3. PODBABLJE

SV. LUKA EVANĐELIST

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Podbablje
58262 KAMENMOST

Mjesto *Podbablje* bilo je naseljeno još od Ilira a i u vrijeme rimske vladavine. Na *Dikovači* (Crkvina) u Zmijavcima pronađeni su ostaci trobrodne *starokršćanske bazilike* koja je pripadala naselju Novae, vjerojatno iz VI. stoljeća *(državna zaštita:* 24/12—75, reg. br. 829). Dolaskom Hrvata tu je obnovljena crkva u IX. st. kad se kršćanstvo proširilo u te krajeve. Ka-

snije su se gradile crkve i na drugim mjestima, kao kod Kamenmosta gdje je bila župna crkva. Kad je taj kraj pao pod tursku vlast, franjevci su imotskog samostana preuzeli pastvu. Na Kamenmostu je bio neko vrijeme njihov hospicij — rezidencija. Župa se spominje u spisima vizitacija makarskih biskupa XVII. stoljeća. Nakon oslobođenja Imotske krajine (1717), počinje življi rad na župi koju su posluživali franjevci iz *Omiša*. Ona je obuhvaćala Runović, Zmijavce i Imotska Poljica. Ubrzo su osnovane nove župe Poljica i Runović s jednim dijelom Zmijavaca dok je drugi ostao pod maticom. God. 1968. župa je pripala imotskom samostanu.

Župa danas obuhvaća ova sela: *Gornje* i *Donje Podbablje, Kamenmost, Grubine, Drum, Hršćevane* i *Zmijavce*.

Župne *matice* od g. 1736. sačuvane su u HAZ-u (R. k. 813—816, V. k. 817—818, M. k. 819—821, VM k. 822, A. k. 823).

Današnja *župna crkva* posvećena je *sv. Luki* a nalazi se na *Kamenmostu*. Tu je bila crkva još u predtursko doba. Ona se spominje g. 1562. Oko nje se već tada održavao sajam, vjerojatno na svetkovinu Sv. Luke, kako piše u jednom nedatiranom turskom dokumentu. Crkva je tokom stoljeća popravljana a g. 1624. dozvolom sultana Murata IV. obnovljena a i g. 1705. koja je godina uklesana iznad vrata. Današnja crkva je sagrađena g. 1772. U njenim zidovima uzidano je više stećaka s ukrasima. Crkva je obnovljena g. 1970—71.

Na pročelju je 6-latična kamena ruža a na vrhu zvonik na preslicu s dva zvona. Svod je u lađi i apsidi gotički prelomljen. U apsidi je *križ* i *kip sv. Luke* (Tirol). U crkvi su još kipovi *Uznesenja Marijina* i *sv. Ante*.

Oko crkve je *groblje*. U njemu je oltar za službu Božju na svetkovinu Sv. Luke kojoj prisustvuje veliki broj okolnog naroda, pa i iz obližnje Hercegovine.

Podružna crkva Sv. Petra je u neoromanici u *Donjem Podbablju*. Ona je velika, trobrodna građevina sa zvonikom na pročelju. Crkva se počela graditi g. 1927. i nakon 50 godina je konačno, g. 1977. dovršena i posvećena. U prezbiteriju je veliki križ i tabernakul sa srebrnim vratima. Kod oltara je *slika sv. Petra* od *Branka Lovrića* iz Šibenika. U lađi su kipovi *Gospe* i *sv. Ante*.

U župi ima više *kapelica: Gospina* u Vukovića, *Sv. Ante* u Janjića, *Sv. Marka* u Šušnjara, *Srca Isusova* na Hršćevanima kod Znavora, *Gospina* kod Ćapinovih kuća (Buljanova Glavica). U Gornjem Podbablju je *kapela Sv. Mihovila*.

Stara župna *kuća* sagrađena je g. 1790. a kasnije nešto popravljana oko g. 1850—1860. Uz crkvu je podignuta *kapela Sv. Ante*, koja je srušena. *Nova župna kuća* je podignuta niže nove crkve Sv. Petra g. 1964—65. prema nacrtu *ing. Ante Barača*. U njoj je *vjeronaučna dvorana*.

U ŽUPI: 804 obitelji, 4500 vjernika (g. 1965: 732 obitelji, 4082 vjernika).

Župnik:

FRA ANĐELKO MARIĆ

Pomoćnik:

FRA JOSIP ŠIMIĆ

4. PROLOŽAC

SV. MIHOVIL ARKANĐEO

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58264 PROLOŽAC

Proložac je u srednjem vijeku pripadao imotskoj župi i na današnjem groblju bila je *starohrvatska crkva* od koje je pronađen ulomak pletera i sarkofaga. Na *Opačcu*, livadi uz rijeku Vrljiku, nalaze se ruševine stare crkve. Prema nekima, tu je bila *benediktinska opatija*. Tu je podignuta kasnije crkva a kao oltar služio je stećak s likom jelena. Crkva je u XVIII. st. pripadala obitelji Franceschi iz Imotskog. Kod Gospine crkve na Lučici postoje ostaci *stare crkve*. Kod Prološkog jezera sačuvan je stećak. Iznad sela vide se ostaci stare kule Proložac.

Kad je taj kraj pao pod tursku vlast, franjevci su prihvatili duhovnu pastvu. Neko vrijeme (XVII—XVIII. st.) bio je na *Prološkom jezeru franjevački samostan s crkvom Sv. Franje*. Nakon prestanka turske vlasti, franjevci su *imotskog samostana* organizirali župu. Ona je do g. 1830. pripadala makarskoj biskupiji a zatim splitsko-makarskoj biskupiji, od g. 1969. nadbiskupiji.

Župa je prije obuhvaćala Ričice, Lokvičiće koji su se otcijepili g. 1783. a danas se sastoji od ovih sela: *Prološca Gornjeg* i *Donjeg* te *Postranja*.

Stare *župne matice* su od g. 1783. u HAZ-u (R. k. 920—923, VM k. 924, V. k. 925—926, M. k. 927—928). Starije knjige, do g. 1783. stradale su u Makarskoj kad je izgorjela biskupijska palača. Knjiga rođenih Prološca Donjeg od g. 1853. do 1862. nalazi se u HAS-u (MK-228).

Župna crkva Sv. Mihovila sagrađena je u XIX. stoljeću.

Stara crkva bila je u današnjem groblju a sagrađena je g. 1758. kad ju je posvetio biskup Fabijan Blašković. U njoj je bila *Gospina slika*.

Nova župna, kamena crkva gradila se od g. 1898. do 1901. kad je posvećena. Nacrte za crkvu je izradio *ing. Ćiro Iveković*. Ona je u neoromanici s tri lađe. Na pročelju je portal a iznad njega veliki polukružni prozor. Na vrhu je kip sv. Mihovila. Uz crkvu je zvonik koji završava s tipično zadarskim tamburom iznad kojeg je kupola. U zvoniku su tri zvona a na zvoniku je sat. Crkva je obnovljena g. 1964. a njena unutrašnjost dotjerana g. 1978.

Veliki oltar je od mramora, klesarske *radionice Bilinića*. Nad tabernakulom je srebrni križ. Sa strane su *kipovi sv. Ćirila* i *Metoda*. U lađi je drveni *Gospin oltar* (»Gospa Sinjska«) a s druge strane je *sv. Mihovila*. U niši se nalazi *kip sv. Ante*. Crkva ima i *orgulje*, nabavljene g. 1904.

Oko crkve je dvorište sa stablima i ozidanim zidom (1904). Sa strane je *groblje*. Grobljanska kapelica sagrađena je g. 1912.

Podružna i ujedno hodočasnička crkva je *Gospe na Lučici* (Uznesenje Marijino). Ona je sagrađena g. 1873. Na pročelju je zvonik na preslicu (1882) s tri zvona. Crkva je pačetvorina. Apsida ima bačvasti svod. U apsidi je drveni, izrezbareni oltar s tabernakulom. Na njemu je *Gospina slika*. Crkva je g. 1930. islikana. Izvana, u zidu crkve je niša sa slikom *Žalosne Gospe*. Preko puta je livada s oltarom. Na njoj se drži služba Božja na blagdan *Velike Gospe* kojoj prisustvuje veliki broj vjernika iz cijele Imotske krajine i obližnjih sela Hercegovine.

Na mostu je preko Suvaje *spomenik Krista s križem*, podignut g. 1901, na spomen jubilarne godine. Nasred mosta je *kapelica Sv. Mihovila*. U Postranju je *kapela Gospe od zdravlja*, podignuta g. 1812. a uređena g. 1856. i obnovljena g. 1964. Uz nju je bila stara župna kuća, popravljena g. 1859.

Nova župna kuća, uz crkvu Sv. Mihovila, bila je u posljednjem ratu oštećena i kasnije više puta popravljana, posebno g. 1976. Do crkve, u crkvenoj kući, uređena je *vjeronaučna dvorana*.

U ŽUPI: 850 obitelji, 5018 vjernika (g. 1965: 800 obitelji, 4700 vjernika), članova TR: 12.

Župnik:

FRA IVAN VUKA, diskret

Pomoćnik:

FRA JAKOV BEGONJA

5. RUNOVIĆ

GOSPA OD KARMELA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58261 RUNOVIĆ

Selo *Runović nastalo* je na ruševinama *rimskog naselja Novae* (Rus-Novae). Ono je prvotno bilo pod župom Podbablja. Oko g. 1748. selo se odijelilo i stvorena je posebna župa. Nju su posluživali *franjevci iz Omiša*. U najnovijoj podjeli župa po samostanima Runović je pripao *imotskom samostanu*. Danas župa ima sela: *Runović, Zmijavce, Orašine* i *Sebišnu*.

Župne matice sačuvane su od g. 1825. u HAZ-u (R. k. 1017—1018, V. k. 1019—1020, M. k. 1021, A. k. 1022), a od g. 1850. do 1862. u HAS-u (MK-229).

Župnu crkvu *Gospe od Karmela* »Sagradi sklad sela 1869« — piše na crkvi — blizu stare. Crkva je od domaćeg kamena s apsidom. Iznad vrata je g. 1900. postavljen križ. Na vrhu pročelja je zvonik na preslicu s dva zvona.

Veliki oltar je od mramora iz *Biliničeve radionice* a jednako i pobočni oltar *Gospe od Karmela*, podignut g. 1912. S druge strane je *drveni oltar sv. Mihovila*, tirolski rad. Crkva je potpuno obnovljena g. 1976—77. i prilagođena novim liturgijskim propisima.

Oko crkve je *seosko groblje* ograđeno kamenim zidom.

S drugu stranu puta uz crkvu, na crkvenom zemljištu, podignut je nedavno oltar za službu Božju ljeti i na dan Gospe od Karmela zbog velikog broja vjernika što se tog dana okuplja u Runoviću. Tu se uređuje i *vjeronaučna dvorana* već sagrađena.

Podružna *crkva Svih Svetih* je u *Zmijavcima*. Današnja je crkva sagrađena g. 1892. na mjestu gdje je bila stara. U apsidi je bačvasti svod. Na pročelju je okrugli kameni prozor u sredini a sa strane dva prozora. Na vrhu je istaknut zvonik na preslicu s dva zvona. Crkva je od g. 1976. do 1978. potpuno obnovljena. Drveni *veliki oltar* je tirolski rad. U crkvi ima drveno staro *raspelo*.

Nešto dalje od crkve u novije doba sagrađeno je *seosko groblje* i uz mrtvačnicu je grobljanska kapela.

U *Podosoju* je mala crkva *Sv. Nikole* biskupa a i kapelica s kipom sv. Nikole i novim kipom *Gospe od milosti*, zapravo *Fatimske Gospe*.

Kod župne kuće je g. 1833. bila podignuta *kapela Sv. Ante Padovanskog*. God. 1894. sagrađena je nova s malim zvonikom na pročelju i kamenom ružom iznad vrata.

U župi su *kapelice: Sv. Ante* na granici između Runovića i Zmijavaca te *Gospe Sinjske* kod Šabića kuća.

Stara *župna kuća* bila je sagrađena g. 1825—27. a g. 1883. podignuta je današnja s ograđenim kamenim bunarom. Kuća je više puta popravljana.

U ŽUPI: 815 obitelji, 3590 vjernika (g. 1965: 735 obitelji, 3700 vjernika), članova TR: 15.

Župnik:

FRA ANTE SEKELEZ

Pomoćnik:

FRA MARINKO VUKMAN

6. SLIVNO

PRESVETO TROJSTVO

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58272 SLIVNO

Slivno je u starini pripadalo župi *Vrdolu Donjem*. Iz tog razdoblja sačuvali su se na više mjesta nadgrobne ploče i stećci. Kad je taj kraj pao pod tursku vlast, franjevci su preuzeli pastorizaciju. God. 1734. Vrdol je podijeljen na *Župu* i *Slivno*. Ipak, tek g. 1747. Slivno je postalo *samostalna župa*.

Najstarije župne *matice* izgorjele su g. 1831. u župnoj kući osim što se sačuvala matica krštenh od g. 1816. Matice od g. 1820. do 1857. čuvaju se u *HAZ-u* (R. k. 1141—1142, V. k. 1143, M. k. 1144).

Župna crkva Presv. Trojstva počela se graditi g. 1733. a završena je g. 1753. Kod njene gradnje upotrijebljeni su stari stećci i nadgrobne ploče. Crkva je g. 1961. proširena a temeljito je popravljena g. 1896. I u novije

vrijeme ona je popravljena, osobito g. 1969. *Zvonik* na preslicu, navrh pročelja podignut je g. 1753. Kako se 70-tih godina XIX. st. srušio, sagrađen je novi. Na njemu su dva zvona. Iznad vrata je 8-latična kamena ruža.

Unutrašnjost crkve je presvođena. Iznad velikog je oltara, koji je g. 1969. preuređen prema novim liturgijskim propisima, velika *slika Presv. Trojstva* koju je g. 1769. naslikao *Filip Naldi.* U lađi su oltari *Bezgrešne* i *sv. Ante.* God. 1969. mjesto drvenoga starog pjevališta postavljeno je novo od betona. U sakristiji je *kalež* što ga je g. 1886. darovao đakovački biskup *Josip Juraj Strossmayer.*

Oko crkve je *groblje.* God. 1959. popravljena je ograda oko groblja. U njemu je mala presvođena otvorena kapelica za službu Božju vani.

U Slivnu ima više *kapelica.*

Stara župna *kuća,* potleušica sa slamnatim krovom, g. 1831. je izgorjela. Kako je tu zbog poplava bilo teško stanovati, župnik je od g. 1853. do 1857. živio u Rašćanima. God. 1864. počela se graditi nova kuća koja je dovršena g. 1866. Ona je g. 1897. i 1907. nadoziđivana i popravljana. U novije vrijeme je jednako popravljana u vrijeme župnika fra Petra Sikavice g. 1966.

U ŽUPI: o. 450 obitelji, 1240 vjernika (g. 1965: 503 obitelji, 2515 vjernika).

Župnik:

FRA BRANKO MIJIĆ

7. STUDENCI

SV. ILIJA PROROK

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58265 STUDENCI

Selo Studenci se prema tradiciji otcijepilo oko g. 1735. od *Lovreća* i postalo samostalna župa. Na *Gradini* se nalaze grobne ploče — stećci i to se jedino otkrilo iz tame srednjeg vijeka. Studenci se spominju u prvoj polovici XVIII. st. u spisima vizitacije makarskog biskupa Nikole Bijankovića kao izrazito katoličko selo ali ne piše o njegovoj crkvenoj organizaciji niti crkvama (g. 1710), iako naglašava kako su vjernici više puta molili vlast da im dopusti graditi crkvu. On spominje kako su u selu živjele dvije pobožne trećoredice koje su pomagale župniku. Selo su posluživali franjevci iz prološkog samostana i njih dvojica su pastorizirali Opanke, Studence i Svib. Kad je taj kraj pripao Mletačkoj Dalmaciji (1719), franjevci su iz Omiša posluživali Studence i Lovreć i stoga je do nove podjele (1968) župa pripadala omiškom samostanu. Od g. 1829. Studenci pripadaju splitsko-makarskoj biskupiji, danas nadbiskupiji.

Stare župne matice od g. 1787. čuvaju se u *HAZ-u* (R. k. 1193—1194, V. k. 1195—1197, M. k. 1198). Knjiga rođenih od g. 1849. do 1861. i knjiga umrlih od g. 1825. do 1860. u *HAS-u* (MK—222—223).

Župna crkva posvećena je *sv. Iliji proroku.*

Stara župna crkva podignuta je g. 1763. od drveta. Nova od kamena sagrađena je g. 1885. Crkva je kasnije više puta popravljana kao g. 1950. i 1962. kad je uređena prema novim liturgijskim propisima. God. 1978. popravljen je krov.

Uz crkvu je g. 1965. podignut zvonik od betona *(arh. Ante Barač).* U njemu su dva nova zvona *(tvrtka Popović)* a g. 1968. je postavljen *sat.*

Na pročelju crkve je istaknuti portal s timpanom. Na sredini je veliki okrugli prozor a na vrhu je ukrašena preslica s tri zvona. Malo zvono je iz g. 1861 (De Poli), drugo iz g. 1925 *(Jakov Cukrov)* a treće iz g. 1938 (Bühl, Maribor).

Crkva je jednostavna pačetvorina s četvrtastom apsidom iza koje je sakristija. Na velikom oltaru je stari drveni tabernakul iz imotske crkve. Na zidu iza njega je velika zidna *slika sv. Ilije* od *Vlade Marjanovića.* Uz tabernakul su kipovi *Gospina uznesenja* i *sv. Ilije.*

Oko crkve je *groblje.* Ono je ograđeno kamenim, lijepo klesanim, zidom. U zidu je *Gospina kapelica* iz g. 1892.

Kod Dujmovića kuća ima *kapelica.*

Župna kuća bila je sagrađena u XVIII. st. ali je g. 1805. srušena i sagrađana nova. Kako je i ta s vremenom dotjerala sagrađena je g. 1892. kamena nova. Ona je kasnije popravljana. Kod kuće je kamena *kapela Sv. Roka,* sagrađena g. 1860.

U ŽUPI: 297 obitelji, 1245 vjernika (g. 1965: 430 obitelji, 2200 vjernika).

Župnik:

FRA FRANJO MIRKOVIĆ

8. VINJANI

SV. ROKO ISPOVJEDNIK

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Vinjani
58260 IMOTSKI
p. p. 30

Selo *Vinjani* nalazi se istočno od Imotskoga. Župa je ustanovljena g. 1717. kad je stanovništvo iz Hercegovine, nakon oslobođenja Imotskoga, naselilo taj kraj. Župnik je prvotno stanovao kod Đerekovih kuća gdje se i danas nalazi bunar s uklesanim križem (»Fratrova čatrnja«). Misu je govorio pod hrastom na Janjiševom groblju kao i pod hrastom kod Cvitića mosta.

Župne *matice* sačuvale su se od g. 1750. u HAZu (R. k. 1393—1396, V. k. 1397—1399, M. k. 1400—1401) a knjiga rođenih od g. 1848. do 1862. u HASu (MK—230).

Župna crkva je posvećena *sv. Roku.* Sagradili su je g. 1815. seljaci Memedovića i Vrbnja kao zavjet što ih je Svetac očuvao od kuge koja je tada harala po Dalmaciji.

Crkva se g. 1881. zapalila i srušila ali je već godinu dana kasnije sagrađena nova koja je g. 1918. obnovljena. Crkva je kamena s apsidom i proširenim kapelama ispred prezbiterija. Na pročelju je mali atrij s tri otvora. Navrh pročelja je zvonik na preslicu. Crkva je ponovno g. 1978. popravljena.

Oko crkve je *groblje,* prošireno g. 1971.

Podružna *crkva Sv. Ante* bila je na Cvitića mostu. Sagrađena je g. 1755. na mjestu stare koja je služila kao župna. Iz te crkve je kamena ruža u samostanskoj zbirci u Imotskom. God. 1899—1900. podigla se nova crkva na Golom Brigu, jednostavna ali velika. Ona ima izvučeno pročelje s vitkim zvonikom podignutim 1970—71. Crkva je, inače, popravljena g. 1920—22. Unutrašnjost je g. 1975. uređena prema novim liturgijskim propisima. Podignut je novi kameni oltar, krstionica i ambon. God. 1976. postavljeni su novi prozori i vrata od hrastovine.

U crkvi je *kip sv. Ante,* vjerojatno iz prve polovice XIX. st. sa srebrnim ljiljanom. Oko crkve, osobito na Svečev dan (13. VI), okuplja se veliki broj vjernika iz bliže okolice. U crkvi je sličan kip *Gospe s Djetetom* u krilu.

Oko crkve je *groblje* u kojem je u novije vrijeme sagrađena otvorena kapela za službu Božju vani.

U župi ima *kapela Sv. Kate* u Rebića, sagrađena g. 1904. U njoj je oltar od drveta (Tirol). Kapela je g. 1930. popravljena a jednako i g. 1972.

Na mjestu *Tomislavljevo* sagrađena je g. 1930. visoka kamena kapelica u prigodi 1000. obljetnice hrvatskog kraljevstva s Gospinim kipom.

U Donjim Vinjanima g. 1973. počela se graditi *nova crkva Sv. Nikole Tavelića.* Nacrt je izradio arh. *D. M. Zakarija.* Prvi dio je podignut g. 1974. a g. 1978. postavljena je na crkvi hidroizolacija.

Stara župna kuća, nedaleko kapele Sv. Kate, sagrađena je od g. 1805. do 1815. Ona je bila potleušica i pokrivena ševarom. *Nova kamena* sagrađena je g. 1899—1902. Međutim, g. 1904. podignuta je *kuća uz crkvu Sv. Ante.* U novije doba (1972) popravljena je unutrašnjost župne kuće a u konobi uređena je *dvorana za vjeronauk.*

Župa izdaje list *»Tomislavljevo«,* od g. 1970.

U ŽUPI: oko 760 obitelji, oko 3700 vjernika (g. 1965: 682 obitelji, 2343 vjernika) članova TR: 5.

Župnik:

FRA ANTE MIJALJEVIĆ, diskret

Pomoćnik:

FRA DUŠAN DŽIMBEG

X. MAKARSKA

SAMOSTAN BL. DJ. MARIJE NA NEBO UZNESENE

Splitsko-makarska nadbiskupija

Franjevački samostan
58300 MAKARSKA
Put žrtava fašizma 1
Tel.: (058) 612-259

Početkom XVI. st. franjevci iz Bosne došli su u Makarsku i smjestili se izvan naselja *kod crkve Sv. Marije.* Oni su g. 1502. dobili dopust od turskih vlasti da poprave crkvu. Radovi su se otegli jer su uz nju sagradili i »kuće za stanovanje redovnika«. God. 1518. prebivalište je proglašeno *samostanom.* Uz samostan su dolazile trgovačke karavane što je pomagalo jačem razvoju makarske skele. Samostan je stradao za Ciparskog rata (1570—1573) kad su ga g. 1572. Mlečani iz vojnih razloga porušili a muslimani nakon toga zapalili. Nakon rata samostan je milostinjom *Martina Ljubičića iz Olova* privremeno (1576) obnovljen a potpunije od g. 1581. do 1584. Kroz prvu polovicu XVII. st. podizao se donji dio klaustra. Međutim, zgrada je ponovno stradala za Kandijskog rata (1645—1669) kad su muslimani zapalili dio samostana s crkvom a drugi dio je stradao od potresa g. 1667. Ipak, franjevci su se održali i nakon rata u potpunosti obnovili samostanske zgrade od g. 1671. do 1683. Na tome se nije stalo jer je g. 1685.

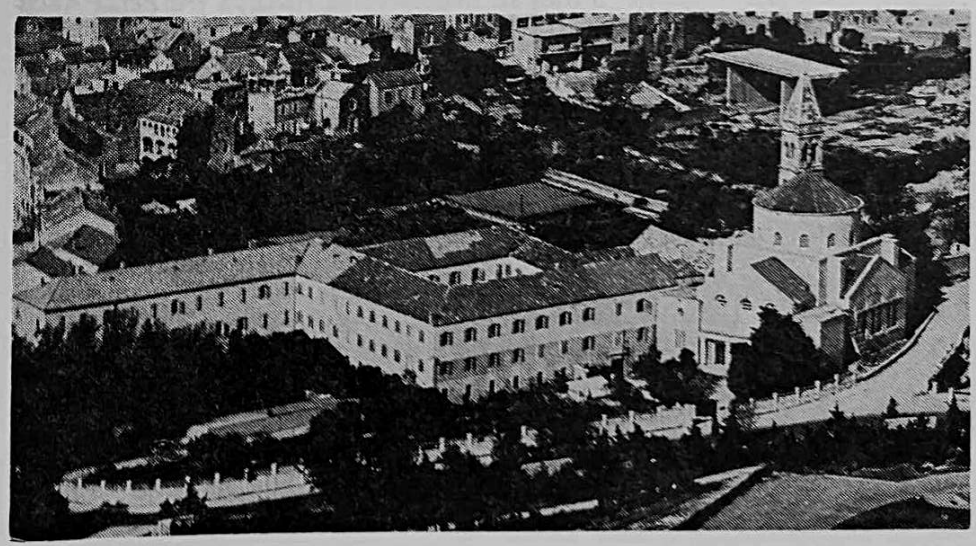

podignuto krilo prema moru. Time se stvorio priprost klaustar s nizom rustičnih arkada nad kojima je početkom XVIII. st. podignut trijem s vitkim stupićima. Sred dvorišta je zdenac. God. 1767. premješten je ulaz na istočnu stranu, na vrata s ukrasnim okvirom vrata s natpisom.

Samostan je i kasnije više puta popravljan. God. 1886. sagrađeno je južno krilo samostana i time stvoren novi, veći klaustar. God. 1911. podignuto je novo krilo za klerike. Stari dio samostana dobio je g. 1931. drugi sprat.

Nakon II. svjetskog rata novo krilo samostana (klerikat) i dio starijeg samostana je nacionaliziran. Zgrada je i kasnije popravljana, osobito u posljednje vrijeme. Za potresa g. 1962. stari dio samostana je stradao ali je obnovljen.

Uz samostan franjevci su se brinuli i za *crkvu Sv. Marije* koja je iza g. 1502. popravljena a moguće i proširena. Crkva je ponovno proširena i dobila sakristiju u vrijeme kad se popravljao samostan (od g. 1576) što stilski odgovara jer zgrada pokazuje renesansne oblike.

Međutim, i crkva je bila više puta paljena i oštećena ali i popravljana. Kod tih popravaka unašani su novi elementi, često nabavljani kod otočkih majstora što jeftinije i stoga neki imaju zastarjele oblike. Obnovi crkve posebno se pristupilo nakon g. 1671. kad je postavljeno pjevalište, kamena ograda pred oltarom, nabavilo *kip sv. Ante* i *raspelo* te posebno poliptih *Petra Costera, Uznesenje Marijino* (1680) i velika slika *Antonija Molinarija, Sudnji dan* (1680), *državna zaštita* (24/86—69, reg. br. 125). Crkva je početkom XVIII. st. ukrašena kamenim *oltarom sv. Ante* i propovjedaonicom koji su iz klesarske radionice koja je zadržala renesansne elemente tada već zastarjele. U XVIII. st. veliki oltar i oltar sv. Ante ukrašeni su baroknim antepedijima, baroknim srebrnim raspelima, drvenim kipovima, a nabavljeni su kaleži i drugi crkveni namještaj. Crkva je i kasnije popravljana te je na pročelju dobila dva neoromanička prozora.

U crkvi su nadgrobne ploče, mnoge s hrvatskim natpisima. Među njima je i obitelji Kačića s njihovim grbom. Kako je crkva dugo služila kao stolnica makarske biskupije, u njoj su ukopana dva biskupa *fra Petar Kačić* (+ 1660. ili 1661) i *fra Marijan Lišnjić* (+ 1686). Nalazi iz tih grobova čuvaju se u zbirci (sakristiji).

Uz crkvu je *zvonik* na dva kata, s ukrasnim glavama na lukovima. Počeo se graditi g. 1712. a dovršio g. 1715. Gradio ga je *Andrija Ruspini*. Zvonik je grom oštetio te je g. 1721—22. popravljen a jednako i g. 1881.

Samostan i crkva su *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 4).

Kako je stara crkva nakon prijelaza cijele bogoslovije u Makarsku postala pretijesna, počelo se još oko g. 1910. misliti na gradnju *nove crkve* a i pripremati materijal. Međutim, tek g. 1930. počela je gradnja *nove crkve* prema nacrtima *arh. Stjepana Podhorskog*. Crkva je dovršena i posvećena g. 1940. Ona je tip centralne građevine s kupolom. Veliki oltar je od mramora a iznad njega je baldakin. U lađi su jednostavni mramorni oltari *Bezgrešne* i *sv. Ante*, rad klesara *Ante Franka*. Sporedni oltari su privremeni *sv. Franje* i *sv. Josipa* a u kapelama na dnu crkve *Srca Isusova* i *sv. Male Terezije*. U crkvi je barokni *Križni put*, koji je popravio fra B. Buljević, iz stare crkve. U crkvi su g. 1961—2. smještene male orgulje *tvrtke Rieger*, koje su prije bile na Dobrome u Splitu. Kako crkva nije bila najbolje izvedena, više se puta popravljala.

U makarskom samostanu, uz *župnike* što su obilazili okolne župe, živjeli su franjevci koji su držali *školu* ili *novicijat*. God. 1708. na kapitulu u Našicama određeno je da se *filozofija* predaje u Makarskoj. To je prekinuto g. 1713. ali je g. 1724. obnovljeno na kapitulu na Visovcu. Kad se provincija odijelila od Bosne Srebrne g. 1735, određeno je da se *moralno bogoslovlje* predaje u Makarskoj. God. 1738. ono je postalo *provincijsko učilište*. God. 1743. pokušalo se školu pretvoriti u *učilište 2. stupnja* ali nije uspjelo. Već g. 1745. je ukinuto i škola je ostala *provincijsko učilište*. God. 1816. u Makarskoj se ustanovilo *generalno učilište 2. stupnja*. U prigodi usklađivanja školstva *bogoslovija je sjedinjena* ali na dva mjesta, u Šibeniku prve dvije godine a druge dvije u Makarskoj. Nakon više pokušaja, konačno je g. 1909. cijela *bogoslovija* prešla u Makarsku. God. 1935/36. prešla je i filozofija u Makarsku. Te godine bogoslovija je usvojila državne zakone za katolički bogoslovni fakultet na sveučilištu u Zagrebu kao *Franjevačka visoka bogoslovija* čime je dobila stupanj fakulteta ravnajući se prema prihvaćenim *Statutima* (1938). Bogoslovija je djelovala do g. 1945/46.

Nakon *II. svjetskog rata* u Makarskoj su bili smješteni neki razredi *gimnazije*. God. 1957. bogoslovija je ponovno smještena u Makarsku. Od g. 1972. posljednja dva razreda su u Zagrebu.

Prije rata bogoslovni profesori bili su pokretači časopisa *Nove revije* (1922—1944). Osim toga, osnovana je i *Bogoslovna biblioteka* koja je izdala niz stručnih knjiga a nastavila je i nakon II. svjetskog rata (izišlo 18 knjiga). Nakon rata u Makarskoj je uredništvo *Službe Božje* (od g. 1960).

Kroz više stoljeća postojanja samostana, franjevci su stvarali knjižnicu koja ima 17 inkunabula i oko 50000 knjiga, mnogo časopisa i rukopisnu knjižnicu. Jednako se čuva arhiv samostana i bogoslovije. U arhivu je pohranjeno 369 turskih isprava.

Antun Molinari, Sudnji dan, Makarska

U novije vrijeme, od g. 1959. osnovana je u podrumima starog samostana *Malakološka zbirka* koja je veoma dobro posjećena. Sagrađena je i posebna zgrada, koja se još uređuje, za istraživanja flore Biokova. U njoj je g. 1979. uređena kapela. Osim toga, u staroj crkvi i sakristiji je zbirka umjetnina, slika i predmeta starinskoga umjetničkog obrta. Ispred crkve je stećak s ukrasima, donesen iz Krvavice *(državna zaštita* 24/69—66, reg. br. 13) kao i poklopac sa sarkofaga koji se nalazio kod kapele Sv. Nikole u Krvavici.

U samostanu i crkvi od g. 1941. pomažu *Školske sestre III. reda sv. Franje* (Split — Lovret).

J. RAVLIĆ, Makarska i njeno Primorje, Split 1934; K. JURIŠIĆ, Katolička crkva na Biokovsko-Neretvanskom području u doba turske vladavine, Zagreb 1972; ISTI, Crkve Biokovsko-Neretvanskog područja u doba turske vladavine (16—17. stoljeće), *Kačić* 2/1969, 101—155; ISTI, Gospine kapelice u Makarskom primorju, *Marija* 9/1971, br. 5, 212—214, br. 6, 270—273, br. 7, 319—322, br. 8, 364—367, br. 9, 414—419, 10/1972, br. 1, 29—35; F. GLAVINA, Gradnja dvorišnog trijema franjevačkog samostana u Makarskoj, Prilozi pov. umj. u Dalmaciji 19/1972, 117—125; C. FISKOVIĆ, Spomenici grada Makarske, *Makarski zbornik*, Makarska 1970, 240—254; N. SUBOTIĆ, Nova franjevačka bazilika u Makarskoj, *Hrvatska straža*, Uskrs 1940, 25—26; S. BAJRAKTAREVIĆ, Izvještaj o pročučavanju turskih dokumenata u Franjevačkom samostanu u Makarskoj, *Ljetopis JAZU*, knj. 59, Zagreb 1954; K. PRIJATELJ, Slike Pietera i Angela de Costera na našoj obali, *Peristil* 3/1960; ISTI, Una grande tela del Molinari a Makarska in Dalmazia, *Arte Veneta*, annata XIX, Venezia 1965; ISTI, Molinarijev Posljednji sud iz stare franjevačke crkve u Makarskoj, Slovenska akademija, Razprave 5/1966; K. JURIŠIĆ, Selo Bast i njegovi spomenici, *Svjetionik* 3/1968, 10—16; M. ŠETKA, Tučepska spomenica, Tučepi 1968.

SAMOSTANSKA OBITELJ

DR. FRA STJEPAN ĆOVO, gvardijan, profesor, dopisnik VP, ispovjednik
FRA MILE ĆIRKO, vikar, profesor, ekonom, zborovođa, ispovjednik
DR. FRA BOŽO VUCO, profesor u miru, ispovjednik
FRA JOŽEF MORE, sakristan
FRA FRANJO CAREV, profesor, ispovjednik
FRA JOSIP VISKOVIĆ, župni pomoćnik za Promajnu, ispovjednik
DR. FRA KARLO JURIŠIĆ, profesor, voditelj TR, ljetopisac, kustos sam. zbirke, arhivist, ispovjednik
DR. FRA JURE RADIĆ, profesor, kustos sam. malakološke zbirke, ispovjednik
DR. FRA ŠIMUN ŠIPIĆ, profesor, podmagister klerika, urednik lista »SLUŽBA BOŽJA«, promicatelj zvanja, ispovjednik
DR. FRA STANKO ANIĆ-MILIĆ, profesor, ispovjednik
DR. FRA VICE KAPITANOVIĆ, definitor, rektor i profesor bogoslovije, knjižničar, ispovjednik
DR. FRA BOŽO NORAC-KLJAJO, diskret, profesor, župni vikar Velikog Brda, ispovjednik
FRA PETAR ĐUKIĆ, knjižničar
DR. FRA JURE BRKAN, diskret, profesor, ispovjednik
DR. FRA ŠIME SAMAC, diskret, magister klerika, profesor, prov. tajnik za apostolat, animator liturgije, ispovjednik

Klerici — studenti bogoslovije

I. tečaj

FRA MIRO BUSTRUC
FRA ANTE ĆOVO
FRA BRANKO JOZIĆ

II. tečaj

FRA LUKA DELIĆ
FRA BOŽO DUVNJAK
FRA PETAR GULIĆ
FRA MILAN JAŠIĆ
FRA IVAN LASIĆ
FRA MLADEN MARIĆ
FRA MATE MATIĆ
FRA JOSIP SMOLJO
FRA ANTE VUČKOVIĆ

III. tečaj

FRA DINKO BOŠNJAK
FRA JOSIP BOŽIĆ
FRA VINKO GUDELJ
FRA BOŽO GULIĆ
FRA NEDO JUKIĆ
FRA FILIP MILANOVIĆ-TRAPO
FRA ANTE ŠILOVIĆ

IV. tečaj

FRA TOMA GORETA
FRA BOŽO VULETA, diskret

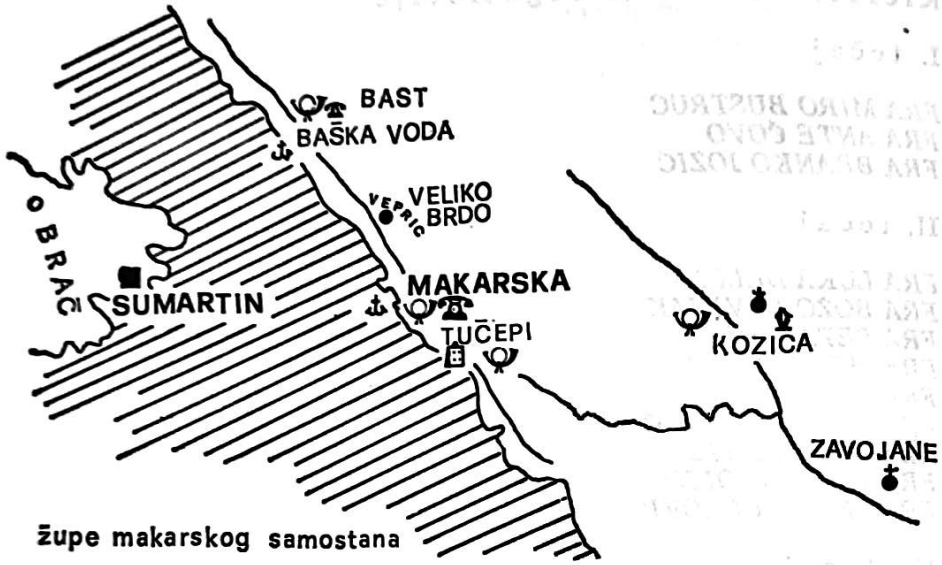

župe makarskog samostana

1. BAST — BAŠKA VODA

UZNESENJE MARIJINO

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Bast-Baška Voda
58320 BAŠKA VODA
Tel.: (058) 620-353

Župa *Bast — Baška Voda* prostire se od mora do vrhova Biokova. Kraj je bio naseljen još u staro doba. Od kršćanskih ostataka nađen je u Promajni g. 1912. *starokršćanski rimski kamen*-međaš s križem i zlatni nakit. Središte župe bilo je prije u selu Bastu koje se prvi put spominje g. 1434. u ispravi Jurjević-Vlatkovića. Kod župne crkve nalaze se četiri velike kamene ploče s uklesanim ukrasima *(državna zaštita* 24/68—66, reg. br. 12) a u *Grebištu* postoji stećak.

U starini župa je obuhvaćala i selo Veliko Brdo. Posluživali su je franjevci makarskog samostana. God. 1735. makarski biskup Stjepan Blašković rastavio je Veliko Brdo od Basta. Tada se, g. 1739, župnik nastanio u kući koju su franjevci podigli još g. 1726. u Bastu, uz crkvu Sv. Roka. Kroz XVIII. st. neki su stanovnici Basta sišli prema moru, uz izvor vode, i *Baška Voda* spominje se prvi put u spisima g. 1725. Malobrojni njeni stanovnici sagradili su g. 1750. *crkvicu Sv. Lovre* koja i danas postoji u »Oboru« a oko nje je staro groblje. Jure Jurišić Akčić dao je g. 1766. naslikati

Svečevu sliku i barokni antepedij. Kako se naselje pri moru širilo, od g. 1804. baščanski župnik počeo se zvati *»župnik Basta i Baške Vođe«*. God. 1885. župnik se preselio u Bašku Vodu.

Župi pripadaju i tri zaselka — »Tri vale«: *Promajna, Bratuš* i *Krvavica*. U novije vrijeme, g. 1976, stvorena je od tih triju zaselaka *kapelanija*, kupljena kuća u Promajni gdje je mala *kapela posvećena Svim Svetima*.

Župne matice sačuvane su od g. 1735 *(HAZ*, R. k. 57—58, A. k. 59).

Župna crkva *Uznesenja Marijina* u *Bastu* spominje se prvi put g. 1621. u popisu Osman-age ali je bila sagrađena prije turske vladavine, vjerojatno u XV. stoljeću. Stara crkva je porušena i g. 1763. sagrađena današnja, posvećena g. 1780. Crkva je g. 1859. produžena a g. 1903. obnovljena. Nakon II. svjetskog rata crkva je nešto popravljena, g. 1972. izmijenjen je krov. Konačno, g. 1976. unutrašnjost je potpuno obnovljena prema novim obrednim propisima. Na pročelju je zvonik na preslicu. God. 1896. postavljen je na pročelju, povrh kamene ruže, *sat* (Solari, Udine).

U crkvi su u XVIII. st. bila dva drvena oltara, veliki i Gospin. Treći oltar sv. Josipa napravljen je g. 1818. a g. 1859. kamena oltarna pregrada. Iz stare crkve sačuvala su se dva barokna drvena anđela s bakljama u ruci. Nove mramorne oltare napravio je klesar *Josip Barišković* iz Splita: g. 1879. Gospin, 1886. sv. Josipa kad je nabavljen Svečev kip a g. 1893. veliki oltar.

Crkva Sv. Nikole u Baškoj Vodi sagrađena je XIX. stoljeću. God. 1872. počelo se gradnjom ali se dovršilo tek g. 1889. Gradili su je *domaći majstori iz Makarske*. Crkva je podignuta u neoromanici. Na pročelju je zvonik na preslicu a ispod njega je sat. Na zvoniku su bila dva zvona. Veliko zvono je u I. svjetskom ratu rekvirirano ali je g. 1926. nabavljeno novo a drugo je iz g. 1893. majstorske radionice *Jakova Cukrova*. God. 1927. crkva je bila popravljena. Tada je F. Andreis obojio unutrašnjost i naslikao na stropu sliku sv. Nikole, koja se sačuvala i nakon potpune obnove unutrašnjosti (1972). Pjevalište je crkve postavljeno g. 1903. od drveta i g. 1971. izmijenjeno betonskim. Kamene oltare s ulomcima od mramora izradio je klesar *Ante Frank* iz Splita, i to veliki g. 1936, Gospin 1937. na kojem je kip nabavljen g. 1890 (Tirol) i oltar sv. Nikole g. 1939. s kipom jednako iz Tirola (1889).

God. 1969. crkva je proglašena *spomenikom kulture* (24/112—69, reg. br. 384).

Crkva Sv. Roka u Bastu s gotički prelomljenim svodom sagrađena je vjerojatno u XV. stoljeću. Nju spominje makarski biskup *fra Marijan Lišnjić* (1672) u svom izvještaju Kongregaciji za širenje vjere. Papa Benedikt XIII. podijelio je g. 1728. oproste crkvi. Ona je sa zvonikom na preslicu s jednim zvonom iz g. 1722. Crkva je bila više puta obnavljana, osobito g. 1783. Požar ju je g. 1880. oštetio ali je ponovno popravljena. Na glavnom oltaru nalazi se *kip sv. Roka*, mletački rad XVII. stoljeća.

Staro *groblje* bilo je u Bastu oko župne crkve i oko crkve Sv. Lovre u Baškoj Vodi. U novije doba, g. 1966, ograđeno je *novo groblje* na *Vrisavini* — »Na tri ceste« — u kojem se ukopavaju umrli iz Baške Vode.

U župi postoji više *kapelica. Sv. Ilije* na Biokovu iz kraja XIX. st. ali se g. 1915. srušila i nije se više popravljala *Sv. Nikole* na Koritu (Biokovo) kod izvora gdje je bilo »počivalište« podigao je Mate Staničić reč. Čičak g. 1926. U njoj je kameni kip sv. Nikole, rad *Zane Jurišića*. Na

Rogaču je *kapelica Duša čistilišta. Kapelica Bezgrešnog začeća* na Raskršću, sagrađena je g. 1857. doprinosima bratima bratovštine Bezgrešnog začeća, ustanovljene g. 1854. U njoj je drveni Marijin kip.

Župna kuća bila je sagrađena u Bastu u XVIII. st. a g. 1860. nešto produžena. Danas župnik stanuje u Baškoj Vodi.

God. 1974. Školske sestre III. reda sv. Franje (Mostar) osnovale su u župi svoju kuću.

Župa izdaje list *Svjetionik* koji je počeo izlaziti g. 1966.

U ŽUPI: o. 360 obitelji, 1660 vjernika (g. 1965: 359 obitelji, 1604 vjernika), članova TR: 16.

Župnik:

FRA FRANJO PUPIĆ

Župni pomoćnik za Promajnu, Bratuš i Krvavicu:

FRA JOSIP VISKOVIĆ, poslužuje iz Makarske

2. KOZICA

SV. ILIJA PROROK

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58274 KOZICA

Župa *Kozica* obuhvaćala je do početka XIX. st. selo Rašćane i kratko vrijeme dio Slivna do g. 1886, dva sela iz Hercegovine (Puteševicu i Borajnu) i do g. 1922. selo Poljica. Iz najstarijih vremena u selu ima ostataka grobnih ploča i stećaka, osobito na mjestu Crkvina. Posluživali su je franjevci *makarskog samostana* a do g. 1830. pripadala je *makarskoj biskupiji*. Nakon toga *splitsko-makarskoj biskupiji*, od g. 1969. *nadbiskupiji*.

Župne knjige su zapaljene i vode se tek od najnovijeg vremena.

Stara župna crkva Sv. Ilije bila je na groblju i od nje se sačuvala apsida. Apsida je g. 1977. popravljena novčanom pomoći g. M. Katića. U njoj je pred oltarom stećak s natpisom. Danas služi kao grobljanska kapela.

Nova crkva je podignuta od g. 1765. do 1785. a popravljena je g. 1890. Ona je kamena, jednostavna građevina s bogato ukrašenom 8-latičnom ružom i dvama prozorima na pročelju na čijem vrhu je kameni križ. Iznad vrata je križ s uklesanom, jubilarnom godinom — 1901. Veliki oltar bio je drven i na njemu je tabernakul od g. 1785. U lađi su se g. 1822. počela podizati dva oltara na čast *Bl. Dj. Marije* i *sv. Ante*. Međutim, sva tri oltara iz-nova je g. 1863. napravio majstor drvodjelac *Stipe Rako* iz Imotskog. Na velikom oltaru je drveni Svečev kip. Ispod Gospina oltara je mali drveni

oltar *sv. Terezije od malog Isusa*. U crkvi ima staro drveno *raspelo*. Crkva je bila prije posljednjeg rata dekorirana. Iz crkve je, u župnoj zbirci u Vrgorcu, mali barokni *kip sv. Ante*. Tri zvona su postavljena na preslici podignutoj iznad kamene kapele na volat, koja je služila ljeti za službu Božju. Najstarije zvono je iz g. 1793 (Opus heredum de Polis) dok su druga dva iz g. 1930 (jedno je zagrebačke tvornice Lebisch).

Župna kuća bila je u prvoj polovici XIX. st. sagrađena na starijim temeljima. S vremenom je potpuno propala. Stoga je g. 1880. sagrađena *nova* i već g. 1898. popravljana. Za II. svjetskog rata zapaljena je a g. 1955—56. popravljena.

U župi postoje *kapelice: Sv. Nikole* kod Katića kuća i kapelica *»Gospi Sinjskoj«* na Osoju, bez slike.

U ŽUPI: 165 obitelji, 350 vjernika (g. 1965: 192 obitelji, 650 vjernika).

Župnik:

FRA STANKO DOTUR, diskret

3. TUČEPI

SV. ANTE PADOVANSKI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58325 TUČEPI

Selo *Tučepi* bilo je naseljeno još za Ilira. Na groblju je bila *starokršćanska crkva* iz V—VI. stoljeća. Kult se tu održao i kad su se Hrvati pokrstili, jer se oko crkve pokopavalo te su se sačuvale srednjovjekovne nadgrobne ploče — stećci *(državna zaštita* 24/71—66, reg. br. 9). Kršćanstvo je, inače, u Tučepima ostavilo dosta tragova svoga djelovanja. Na istočnom kraju sela, na mjestu *Sutvid* postoje ostaci *srednjovjekovne crkve*, dovoljno neistražene. Jednako visoko pod Biokovom, na mjestu *Grobište*, iznad Gornjih Tučepa našli su se ostaci *starohrvatske crkvice Sv. Martina* iz XI—XII. stoljeća *(državna zaštita*, reg. br. 12). Iz nje je moguće tranzena sa šest polukružnih otvora, danas u zidu *crkve Sv. Kate*. Oko crkve su bili grobovi. Bolje je sačuvana *crkva Sv. Jure* pri moru iz kraja XIII. i početkom XIV. stoljeća, s oznakama prijelaza iz romaničke u gotičku arhitekturu. Ona se spominje g. 1311. u imovniku župne crkve a i g. 1625. Crkva je restaurirana i nalazi se *pod državnom zaštitom* (24/71—66, reg. br. 9).

Župa je doživljavala sudbinu Makarskog primorja. Od turskog vladanja pastvu su u njoj preuzeli *franjevci makarskog samostana* kojemu pripada i danas. Inače, pripadala je *makarskoj biskupiji*, a od g. 1830. *splitsko-makarskoj biskupiji*, danas *nadbiskupiji*.

U župi su ovi zaselci: *Potpeć, Čovići, Selo, Podstup, Murvena Mala* i *Velika, Kraj*. Stanovništvo nakon II. svjetskog rata silazi k moru tako da rijetki još žive u starim naseljima.

Župne *matice* od g. 1667. nalaze se u *HAZu* (R. k. 1342—1346, V. k. 1347—1349, M. k. 1350—1351). Knjiga vjenčanih od g. 1827. do 1857, djelomično sačuvana, čuva se u *HAS-u* (MK—297).

Današnja *župna crkva* posvećena je sv. *Anti Padovanskom*.

Stara crkva bila je gdje je danas *kapelica Sv. Roka*. Ona je bila mala, svodovna građevina. Prema predaji, sagrađena je g. 1602. a spominje se g. 1667. Kako je svod bio potpuno trošan, g. 1860. zamijenjen je stropom. God. 1747. sagrađen je uz nju zvonik ali ga je već g. 1748. bura potpuno srušila. Taj je zvonik g. 1868. nadograđen. Međutim, g. 1891. crkva je izgorjela. Nakon toga je porušena a i zvonik osim donjeg dijela.

Nova crkva i zvonik sagrađeni su g. 1898—1900. u neoromanici, prema nacrtu *ing. Parišića*. Crkva je podignuta na uzvišenom dvorištu na koje se penje stepeništem. Iznad profiliranih vrata je polukružni veliki prozor a pročelje završava timpanom, u kojem je okrugli prozorčić. Na vrhu je postavljen kip presv. Otkupitelja. Uz prezbiterij crkva ima dvije pokrajne kapele tako da je tlocrt u obliku rimskog križa. Uz crkvu je bio zvonik koji je zbog slabog kamena, ali i potresa g. 1923. i 1962, propao, God. 1962—65. sagrađen je novi, jednostavni ali ukusan, prema nacrtu *arh. Ante Barača*.

Mramorne oltare u crkvi postavio je splitski altarist *Josip Barišković*. On je potpuno preuredio glavni oltar i nadodao mu dva kipa sa strana, *sv. Franje* i *sv. Ante*. Prenio je *Gospin oltar* iz stare crkve a popravio i nadogradio oltar *sv. Ante*. Svećnjake je posrebrio splitski zlatar *Vicko Čulić*. Unutrašnjost je dekorirao *Appolinaro Soldati* iz Miecaglia blizu Milana. U crkvi su *orgulje* zagrebačkog majstora *M. Heferera*, op. 215.

Crkva je bila svečano posvećena g. 1901.

Nedaleko te crkve, iznad stare župne kuće, podignut je g. 1924. *crkvica Sv. Roka* na temeljima staroga zvonika. Na pročelju ima mali zvonik na preslicu. U crkvici je oltar s *kipom sv. Roka*.

Ispod zaselka Grubišić u Potpeći je *crkva Sv. Mihovila*. Nju je u XVIII. st. podigao M. Grubišić. Ona je jednostavna zgrada s gotički prelomljenim svodom. Do vrata su dva mala prozorčića a po sredini kamena ruža. Pročelje završava malim zvonikom na preslicu. U crkvi je kameni oltar s drvenim antepedijem. U niši je kip *sv. Mihovila*. Kipići *sv. Sebastijana, sv. Petra* i *sv. Ivana Nepomuka* kao i *korpus Kristov* s križa iz te crkve pohranjeni su u *zbirci župnog ureda*. Crkva je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 2).

Iznad Šarića kuća je *crkva Sv. Kate*. Ona je iz predturskog doba i spominje se g. 1541. u imovinskom popisu stanja župe. Navrh pročelja je zvonik na preslicu a uz vrata je već spomenuta tranzena. U crkvi je *kip sv. Kate*.

Na seoskom *groblju* je *Gospina crkva* iz XVIII. stoljeća. Ona se spominje g. 1703. a preuređena je bila g. 1707. God. 1963. do 1965. je iz temelja sazidana državnom pomoću. U toj prigodi nađeni su ostaci iz *starokršćanskog doba*. Oni se čuvaju u *zbirci župnog ureda*. Crkva je jednostavna pačetvorina s apsidom. Na pročelju, uz vrata su dva prozorčića a iznad je 4-latična ruža i na vrhu zvonik na preslicu s dva zvona. U crkvi je Gospin kip, nabavljen g. 1907. Crkva je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 104).

Nova crkva, posvećena *sv. Nikoli Taveliću* na Kraju počela se graditi g. 1974. prema nacrtu *arh. Ante Rožića*. Njen donji dio, predviđen za vjeronaučne dvorane, dovršen je g. 1976. i u njoj se drže vjerski obredi.

Uz tu crkvu sagrađena je g. 1978. *nova župna kuća*. Ona je podignuta ne samo što je stara dotrajala nego još više zbog vjernika koji su gotovo svi prešli prema morskoj obali. Stara kuća je iz g. 1730. a popravljena je bila g. 1776—77. Kasnije više puta je obnavljana i proširivana. Uz župni ured stvara se mala zbirka, mjesnog značaja.

U selu su *kapelice: Gospe Sinjske* pri moru koju je g. 1882. podigao Šimun Šimić pok Mije i *Gospina na Lađani* u Biokovu, podignuta g. 1904, obnovljena g. 1969. U njoj je drveni *Gospin kip*.

U ŽUPI: o. 300 obitelji, 1124 vjernika (g. 1965: 319 obitelji, 1425 vjernika).

Župnik:

FRA DOMINIK RADIĆ

4. VELIKO BRDO

SV. JERONIM ISPOVJEDNIK I NAUČITELJ

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Veliko Brdo
58300 MAKARSKA
Put žrtava fašizma 1

Župa *Veliko Brdo* bila je u starini zajedno s Bastom. God. 1735. se otcijepila i postala samostalna. Njoj je pripadalo područje od mora do vrha Biokova. Međutim, g. 1969. od župe je otcijepljen južni dio područja, od *Veprica* do mora a i nešto istočnog dijela koji je pripao župi *Kraljice mira u Makarskoj*. *Veliko Brdo* uvijek su posluživali franjevci iz makarskog *samostana*.

Župne matice sačuvale su se od g. 1825 (HAZ, V. k. 1387—1388, A. k. 1389) a arhivski materijal čuva se u makarskom samostanu.

Župa se dijeli na zaselke: *Žlib* i *Veliko Brdo*.

Župna crkva sagrađena je g. 1745, a 24. listopada 1756. posvećena. Crkva je jednostavna s kamenom ružom na pročelju i zvonikom na preslicu koji je podignut g. 1879. s tri zvona, popravljen je g. 1937. Crkva ima gotički prelomljen svod.

Veliki oltar je mramorni s tabernakulom u apsidi a iznad se nalazila *slika sv. Jeronima*. God. 1956. oltar je nadograđen i stavljena je slika *sv. Jeronima* od *Gabrijela Jurkića*. U lađi su dva kameno- mramorna oltara:

Bl. Dj Marije i *sv. Josipa*. Marija i Isus imaju na glavi srebrne krune. Na trijumfalnom su luku, u nišama, dva mala barokna kipa *sv. Franje* i *sv. Ante*.

U Žlibu, je *podružna crkva Sv. Mihovila*. Ona je do g. 1745. bila župna. Spominje se g. 1621. indirektno u izvještaju turskog inspektora Osman-age a izričito u izvještaju makarskog biskupa *fra Marijana Lišnjića* (1672). Iz te crkve sačuvala se oltarna *slika sv. Mihovila*, napravljena g. 1684. a popravio ju je g. 1844. *Franjo Kaer*. Stara crkva je srušena i g. 1973. sagrađena nova.

Župnik Velikog Brda stanuje u makarskom samostanu. Uz crkvu Sv. Jeronima ima crkvena kuća i g. 1963. je obnovljena te se u njoj drži vjeronauk a posluži da u njoj prenoći župnik.

Na području župe g. 1908. stvoreno je *svetište Gospe Lurdske* koje su vodili makarski župnici. U novije doba (1969) postalo je *samostalno svetište* i područje je otcijepljeno od Velikog Brda.

U ŽUPI: o. 50 obitelji. 205 vjernika (g. 1965: 77 obitelji, 345 vjernika).

Župnik:

DR. FRA BOŽO NORAC — KLJAJO, poslužuje iz Makarske

5. ZAVOJANE

POROĐENJE BL. DJ. MARIJE

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Zavojane
58274 KOZICA

Župa *Zavojane* stvorena je pred kraj XVII. st. kad su franjevci iz Živogošća doveli u taj kraj narod iz Broćna, ispod Mostara. Njoj je pripadalo i selo Stilje sve do g. 1847. kad su ga počeli posluživati dijecezanski svećenici ali kao zavojanski kapelani. Tek g. 1922. župa Stilje se osamostalila. Zavojane su prije pripadale živogoškom samostanu a u novije doba makarskom.

Župa ima ova sela: *Zavojane, Dragljane* i *Vlaku*.

Stare se *matice* nisu sačuvale.

Župna crkva Porođenja Marijina (Mala Gospa) sagrađena je oko g. 1712. a kasnije je, kao g. 1751, popravljena i ponovno g. 1756. kad je makarski biskup Stjepan Blašković odredio Jurja Katavića za sindika gradnje. Popravljana je i polovicom XIX. stoljeća. Crkva je velika kamena zgrada s četvrtastom apsidom, presvođenom gotičkim svodom dok je u lađi bačvasti svod. Na pročelju, iznad vrata je kamena ruža. U zidovima su dijelovi stećaka s likovima. Uz crkvu je zvonik, podignut g. 1795. U prigodi potresa g. 1962. zvonik je oštećen. Na njemu su tri zvona: veliko iz g. 1800 (Canciani Veneti et uxori opus), manje od iste tvrtke i iz iste godine dok

je treće zvono iz g. 1695 (Opus Bartolomei de Polis). Uz crkvu, s južne strane je podignuta, kao dodatak, otvorena kapela na svod, vjerojatno za službu Božju ljeti. Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/20—77, reg. br. 749).

U crkvi su tri oltara. Na velikom drvenom, barokno bogato izrezbarenom oltaru *slika je Marije s Djetetom* od *Ivana Skvarčine* iz g. 1847. Druga dva oltara u lađi, *Gospin* i *sv. Jure* izradio je majstor drvodjelac *Stipe Rako* iz Imotskog. Na njima su barokne slike *Krunjenja Marijina* i *sv. Jure*. U crkvi je *Gospin kip*, barok XVIII. st. koji stoji na Gospinom oltaru dok su još dva mala barokna kipa *sv. Ante* i *sv. Roka*. Ispred slike sv. Jure smješten je noviji kip *Srca Isusova*. Na zidu visi drveno barokno *raspelo*. Crkvu je islikao g. 1926. *Ferenc Trpanj*. Slikarije su se sačuvale.

Iz te crkve u župnoj zbirci u Vrgorcu čuva se posudica za sv. ulje, korice misala sa srebrnim ukrasima iz XVIII. st. i slični misal kasnijeg datuma.

Oko crkve je *groblje*, ograđeno kamenim zidom, koje se u novije doba proširilo. Na zidu je g. 1961. podignuta spomen-ploča *fra Karlu Ćulumu* koji je kao župnik poginuo 25. svibnja 1943.

Podružna *crkva Sv. Ante u Dragljanima* bila je sagrađena u XVIII. stoljeću. Biskup Blašković naredio je g. 1779. da se proširi. Današnji je oblik dobila g. 1821. *Oltar sv. Ante* napravio je majstor *S. Rako*. Na glavnom oltaru je *Gospa od Karmela*, rad *I. Skvarčine*. Uz crkvu se g. 1910. počeo graditi kameni zvonik. Iza njega je otvorena svodovna kapela.

Stara *župna kuća* bila je sagrađena g. 1751. i uz nju *crkvica Svih Svetih* sa zvonikom na preslicu. Crkvica je bila g. 1781. blagoslovljena. Kako je kuća s vremenom oronula, usprkos popravka g. 1886, g. 1928. bila je sagrađena mala prizemnica. God. 1946. ona je zapaljena. Župnik je nakon toga prešao stanovati u staru kuću u Dragljanima. God. 1959. izgorio je krov te kuće i župne knjige. Kuća je g. 1964. obnovljena. Danas župnik *stanuje u Kozici.*

U ŽUPI: 315 obitelji, 1500 vjernika (g. 1965: 320 obitelji, 1600 vjernika).

Župnik:

FRA STANKO DOTUR, poslužuje iz Kozice

XI. ŽIVOGOŠĆE

SAMOSTAN SV. KRIŽA

Franjevački samostan
Živogošće
58329 IGRANE

Samostan Živogošće smješten je usred šumarka uz izvor vode, u zaklonici brda Suzine. Tu je u vrijeme Rimljana bila *villa rustica* Licinijana. On je uz morsku obalu dao uklesati u litici pohvalu u počast izvora Pokrivenice. U klaustru samostana nađeni su ostaci *starokršćanske bazilike* koja je bila na imanju Licinijana, moguće kršćanina.

Kad je stradao samostan »*Svete Marije blizu kasabe Mostara*«, nekoliko je franjevaca uteklo g. 1563. u Makarsko primorje i smjestilo se u selo *Drašnice* kod *crkve Sv. Jure*. Oni su se, tjerani od »*bure i posolice*«, prebacili u Živogošće gdje je u vrijeme provincijala *fra Grge Marinovića* (1614—1617) osnovan *samostan*.

Već g. 1620. sagrađena je mala *crkva Sv. Križa*. Ona je g. 1766. zamijenjena novom, današnjom crkvom. Ona je g. 1906. obnovljena a njena je unutrašnjost dekorirana. God. 1733. podignut je uz nju zvonik na jedan kat.

Crkva je jednostavna kamena građevina. Na pročelju je veliki okrugli prozor. U prezbiteriju je veliki oltar od drveta. Na njemu je barokna *slika sv. Križa* (Kalvarija). Iza oltara je sakristija a iznad nje redovnički kor. U njemu su orgulje. U lađi su oltari *Bl. Dj. Marije, sv. Ante, Srca Isusova* i *sv. Paškala*, izrađeni u XIX. stoljeću.

Na Gospinom oltaru je *slika Bl. Dj. Marije s Djetetom*, tip *Cranach-Gospe*. Izradio ju je g. 1727. mađarski slikar *Polikarpo Falkoner*. Sliku je donio iz Budima *fra Petar Karapandža*. Isti je fra Petar dao izraditi g. 1741. *Žalosnu Mariju* na limu koja je uz Gospin oltar. U Živogošću postoji i treća slika *Marija sklopljenih ruku* što ju je fra Petar dao naslikati u Budimu g. 1733. kod *Febronija(?) Scota*.

Prvotni samostan počeo se graditi kad i crkva. God. 1628. franjevci su od naroda dobili okolnu zemlju i šumu. Ipak, gradnja nije brzo napredovala. God. 1647. muslimani su zapalili samostan već napušten jer su franjevci, predviđajući opasnost, utekli na otok Hvar u Sućurje gdje su se smjestili u kući blizu male *kapele Sv. Križa*. Franjevci su se brzo vratili u Živogošće dok su u Sućurju ostali stariji članovi i ta je kuća s kapelom na Hvaru djelovala do g. 1669. Oni koji su se povratili na zgarište, popravili su nešto stare zidine. Dobivši *ferman od Mehmeda IV* (1672), nastojali su što bolje obnoviti samostan. To im je uspjelo zahvaljujući novčanoj pomoći trgovačke *obitelji Šoić iz Mostara*. Samostan je imao puškarnicu i pomični most. Nakon oslobođenja od turske vlasti, zgrada je još bolje obnovljena i proširena.

Franjevci su živogoškog samostana *pastorizirali* župe kako pod turskom vlašću tako i kasnije pod Venecijom. Još od početka u samostanu je bila *osnovna i srednja škola* God. 1735. u Živogošću je smješten *novicijat* koji se održao do francuske uprave. Stoga se stvorila mala *knjižnica* i *arhiv*.

Međutim, za francuske vladavine, samostan je g. 1807. okupirala vojska a mnoge dragocjenosti, roba, knjige, posuđe pa i orgulje bili su prodani na dražbi u Makarskoj. Tek g. 1821. samostan je povraćen a i veliki dio razgrabljenih stvari. Tada je zgrada nešto popravljena. God. 1906. samostan je proširen i potpuno obnovljen. Za II. svjetskog rata zgrade su oštećene. Konačno, nakon djelomičnog obnavljanja, potres g. 1962. jako je oštetio zgradu te se pristupilo još temeljitijem obnavljanju (1971) koje se nastavilo još više od g. 1977. do 1979.

Samostan je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 289).

U blizini samostana prošla je jadranska magistrala koja je uništila staro samostansko groblje i stoga se pristupilo izgradnji *nove grobnice*.

Od g. 1973. u samostanu pomažu *Sestre naše Gospe* (Zagreb) koje su dobile kuću uz samostan.

N. BEZIĆ, Srednjovjekovni spomenici Makarskog primorja, *Makarski zbornik*, Makarska 1970, 279—313; S. BAJRAKTAREVIĆ, Turski dokumenti franjevačkih samostana u Živogošću i Makarskoj, *Zbornik Hist. inst. JAZU* 4/1961; N. ČOLAK, Pitanje crkve Sv. Križa u Sućurju na Hvaru, *Prilozi pov. otoka Hvara* 2/1962, 46—49; K. JURIŠIĆ, Fra Petar iz Živogošća i njegove tri »Marije«, *Marija* 6/1969, br. 6, 270—271; ISTI; Kapelice na području makarske biskupije i štovanje BDM, *Bogorodica u hrvatskom narodu*, Zagreb 1978, 203—227; D. RENDIĆ-MIOČEVIĆ, Tragom jedne nepoznate lirike, *Mogućnosti* 7/1954, 436—442; P. ANTIĆIĆ, Spomen-knjiga zvonika u Igranima, Split 1925.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA DANIJEL MILAS, gvardijan, župni vikar, voditelj TR, ljetopisac, ispovjednik

FRA JAKOV VRDOLJAK, vikar, dopisnik VP, ispovjednik

FRA BERNARDIN BEBIĆ, knjižničar, arhivist, ispovjednik

župe živogoškog samostana

1. ŽIVOGOŠĆE

SVETI KRIŽ

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Živogošće
58329 IGRANE

Povijesni razvoj župe može se pratiti tek od djelovanja franjevaca u tom kraju iako je sigurno prije postojala župa s *crkvom Sv. Arnira*. Franjevci su ne samo posluživali selo Živogošće nego i Igrane i Drašnice koja su se osamostalila krajem XVII. ili početkom XVIII. stoljeća. Kako su nakon II. svjetskog rata stanovnici iz gorskih sela prešli k obali, visoko postavljena župna crkva postala je neprikladna te od g. 1967. samostanska crkva služi kao župna. U posljednje vrijeme stanovništva je sve manje jer se seli u gradove.

Župne matice čuvaju se od g. 1735. u HAZ-u (R. k. 1611, V. k. 1612—1613, M. k. 1614).

Župna crkva je samostanska *sv. Križa.*

Podružna je crkva Sv. Dominika (Sv. Arnira). Tu je bila stara crkva, porušena g. 1903. kad se sagradila velika, nova u neoromanici. Ona je pačetvorina s apsidom. Iznad vrata je okrugla ruža a na vrhu zvonik na preslicu. Veliki oltar je g. 1903. podigao splitski *kipar Miho Markovina.* Na oltaru su *kipovi sv. Dominika* i *sv. Franje.*

Oko crkve je *groblje.*

U župi ima više *kapelica: Sv. Roka* u Selu, *Gospina* na Vrhu, *Sv. Petra* na Strnju, *Sv. Nikole* i *Gospina* u Polju.

U ŽUPI: 100 obitelji, 353 vjernika (g. 1965: 114 obitelji, 410 vjernika).

Župnik:

FRA DANIJEL MILAS

2. DRAŠNICE

SV. JURAJ MUČENIK

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Drašnice
58329 IGRANE

Selo Drašnice (Dračnice) spominje se prvi put g. 1523. iako je ono i prije bilo naseljeno a pri moru, uz crkvu Sv. Jure, moglo je biti srednjovjekovno naselje. Tu su se g. 1563. sklonili franjevci iz Hercegovine a s njima su došle i neke obitelji. Oni su prihvatili pastorizaciju sela pa i kasnije kad su prešli u Živogošće.

Župne *matice* sačuvale su se od g. 1736. u HAZ-u (R. k. 209—210, V. k. 211—212). U župnom uredu sačuvala se matica umrlih od g. 1742. do 1834.

Stara župna crkva Sv. Jure bila je u sredini sela. Ona je sagrađena g. 1891. ali je od zemljotresa g. 1962. teško oštećena. Nešto je malo popravljena.

Kako je narod sišao prema moru, podignuta je *nova crkva* na obali, u zaselku *Kraj.* Crkva je sagrađena g. 1971—76. prema nacrtima *arh. Ante Rožića.* Ona je moderna građevina. Osim sv. Juri, crkva je posvećena *Bezgrešnoj Djevici.*

Ta je nova crkva podignuta gdje je vjerojatno bila stara crkva Sv. Jure iz srednjeg vijeka. Ona se spominje g. 1523. u turskom spisu ali kao crkva koja je odavno postojala. Moguće je čak iz XV. st. a posvetio ju je g. 1679. biskup *fra Petar Soljanin.* God. 1745. sagrađena je nova, barokna ali je g. 1794. oštećena od potresa. Stoga je g. 1801. obnovljena. Međutim, g. 1962. je srušena do temelja.

Oko crkve je *groblje.* Na njemu ima rimskih sarkofaga i srednjovjekovnih nadgrobnih ploča (stećaka), koji su *pod državnom zaštitom* (24/74—66, reg. br. 17).

Na *Koledniku* je *crkvica Sv. Stjepana* za koju tradicija tvrdi da ju je podigao *herceg Stjepan Vukčić* kad je g. 1466. prolazio kroz Drašnice za Dubrovnik, kako piše u natpisu koji se danas čuva u *Muzeju hrv. starina* u Splitu. Crkva je iz tog razdoblja ali je kasnije dobila razne pregrade. Navrh pročelja je zvonik na preslicu. Apsida je presvođena bačvastim svodom. Na oltaru je slika na drvetu. Središnji lik je nestao (vjerojatno sv. Stjepan) a lijevo i desno su likovi sv. Ivana i sv. Josipa. Sliku je g. 1801. naslikao *fra Petar Pavao Kunac.*

U župi ima *kapela Sv. Kate* u blizini stare župne crkve, *kapela Sv. Roka* i *kapela Sv. Nikole* u blizini naselja Kraja.

U ŽUPI: 80 obitelji, 311 vjernika (g. 1965: 89 obitelji, 347 vjernika).

Župnik:

DR. FRA MILAN ŠETKA, poslužuje iz Igrana, profesor bogoslovije

3. IGRANE

GOSPA OD RUŽARIJA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58329 IGRANE

Selo *Igrane* prvi put se spominje g. 1430. u Portolanu Magliabecchi (Parma). Međutim, tu je još u srednjem vijeku bila vjerska organizacija oko crkve Sv. Mihovila. U vrijeme turskog gospodstva duhovno narod su vodili franjevci iz Živogošća sve do danas. Župa se sastoji od sela *Igrana uz more* i *Gornjih Igrana* preko Planine. Župa je pripadala do g. 1830. *makarskoj biskupiji* a kasnije *splitsko-makarskoj biskupiji,* danas *nadbiskupiji.*

Stare župne *matice* čuvaju se od g. 1825. u HAZ-u (V. k. 331).

Župna *crkva Gospe od ružarija* sagrađena je g. 1752. iznad sela. Ona je g. 1906. obnovljena. God. 1939. proširena je s dvije kapele te je dobila oblik latinskog križa. Na pročelju su vrata s ukrasima lišća a na nadvratniku je uklesana godina gradnje »1752«. Po sredini pročelja je okrugli prozor a uz njega su dva veća prozora koja završavaju lukovima.

Veliki oltar je od mramora, menza i tabernakul. U kapeli je mramorni *oltar Gospe od ružarija* u maniri *Bilinićeve radionice.* S druge strane je mramorni *oltar sv. Ante.* U lađi je kameni *oltar Srca Isusova,* rad *Ante Franka.* U niši s druge strane je *kip sv. Ante.* U crkvi ima srebrno *procesionalno raspelo,* mletački rad XVIII. st. a i staro drveno *raspelo.*

Uz crkvu je g. 1923—25. podignut vitki kameni *zvonik* prema nacrtu *arh. Nikole Perića*, sličan zvoniku sv. Duje u Splitu. Novac je za gradnju dao Igranac *Dušan Parun*. U zvoniku su četiri *zvona* tvrtke *Francesca De Poli* u Vittorio Veneto i *sat* tvrtke *Solari*.

Podružna *crkva Sv. Mihovila*, iznad sela, najznačajniji je *spomenik srednjeg vijeka u Makarskom primorju*. Ona je prvotno sagrađena krajem XI. ili početkom XII. st. a služila je kao župna. u njenoj blizini bile su kuće Marković-Kačića kod kojih se početkom XVI. st. našla hrvatska redakcija *Ljetopisa popa Dukljanina*. Nasred pročelja je mali okrugli prozor a na vrhu zvonik na preslicu. Crkva je presvođena bačvastim svodom. Oltar je od kamene ploče postavljene na stup a iza njega je niša. Crkva je nakon potresa g. 1962. restaurirana državnom pomoći i nalazi se *pod državnom zaštitom* (35/141—62, reg. br. 3).

U Gornjim Igranima je *kapela Uznesenja sv. Križa*.

Pri obali je, kod Šimića kuća, *kapela Bezgrešne*. U selu ima *kapelica Presv. Trojstva*, podignuta g. 1909.

Na seoskom *groblju* je nova *kapela Sv. Nikole*, sagrađena g. 1925. Na groblju ima nekoliko srednjovjekovnih nadgrobnih ploča ali i ostaci apside crkve, vjerojatno sv. Spasa. Moguće je tu postojala još jedna crkva od koje su se sačuvali ostaci i oko nje dijelovi rimskih sarkofaga (Grebine).

Stara župna *kuća* bila je u blizini »*Zaline kule*«, podignute g. 1687. Kuća je jako stradala g. 1962. od potresa te je g. 1964. sagrađena nova kuća usred sela, po nacrtu *arh. Ante Baraća*.

U ŽUPI: 130 obitelji, 306 vjernika (g. 1965: 139 obitelji, 440 vjernika) članova TR 17.

Župnik:

DR. FRA MILAN ŠETKA

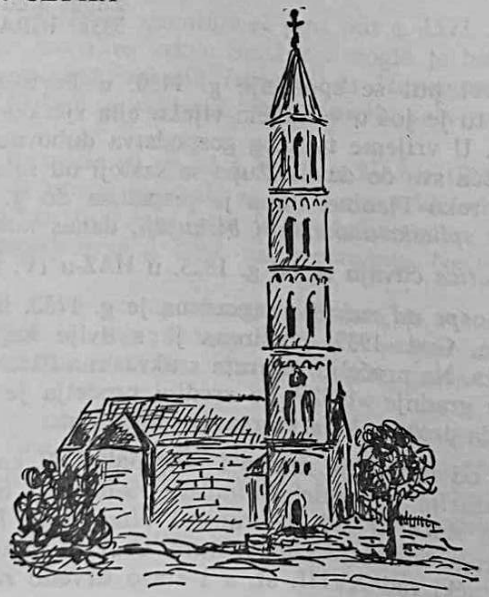

XII. ZAOSTROG

SAMOSTAN BL. DJ. MARIJE NA NEBO UZNESENE

Franjevački samostan
58334 ZAOSTROG

Samostan Zaostrog nalazi se uz morsku obalu, usred maslina i čempresa, ispod vrletnog Vitera gdje se nalazilo starohrvatsko utvrđeno naselje *Ostrog* po kojem je mjesto dobilo ime.

U XIV. st. na obali ispod sela Zaostroga naselili su se *pustinjaci sv. Augustina*. Feudalne borbe XV. st. između humskog vlastelina Ivaniša Vlatkovića i Kačića unosile su nemir u tu osamu i augustinci, štićenici Kačića, pobjegli su na otoke, vjerojatno na Sućuraj gdje su imali svoj samostan. Njihov samostan u Zaostrogu preuzeli su franjevci, štićenici Vlatkovića (1468). Prema predaji, došli su iz Ljubuškoga a među njima je bio *fra Pavao* kasniji »*papaz Svete Marije*« — iz turskih isprava — gvardijan Zaostroga u vrijeme kad se turska vlast počela učvršćivati u Makarskoj krajini. *Augustin Vlatković-Jurjević* ostavio je zaostroškim franjevcima svoje zemlje u nahiji »*Fraaugustin*«. Kad se Juraj Marković-Kačić priklonio turskoj sili, augustinci su pokušali preuzeti svoj stari samostan ali nisu uspjeli jer je turska vlast priznavala vlasništvo nad crkvama onima koji su ih posjedovali u vrijeme osvajanja.

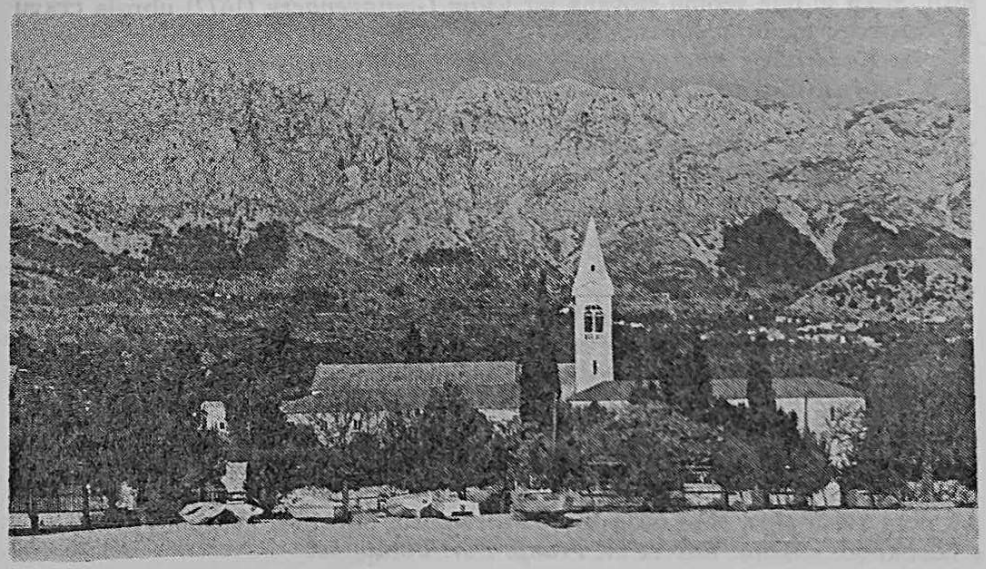

Samostanske zgrade, sigurno male, stradale su za *Ciparskog rata* (1570—1573) kad su Zaostrog opljačkali mletački mornari a i kasnije uskoci koji su napadali Krajinu i Neretvu. Stoga su franjevci nakon rata obnovili samostan i podigli dvije kule za obranu. Obnovljeni samostan, vjerojatno s klaustrom ukrašenim vitkim stupovima, bio je toliko skladan da je za vizitatora *fra Pavla iz Rovinja* (1640) bio najljepši u provinciji.

Samostan je stradao za *Kandijskog rata* (1645—1669) kad su se franjevci s narodom digli protiv turske države. Oni su pobjegli pred Osmanlijama u Sućuraj na Hvaru gdje su u *Gubavcu* podigli hospicij i crkvu Sv. Ante. Nakon rata zaostroški samostan je popravljen ali je tek u početku XVIII. st. proširen i izgrađen novi klaustar. God. 1753. sagrađeno je novo krilo prema moru (»Kačićev samostan«). Zbog školskh potreba g. 1875. podignuta je nova zgrada u produžetku staroga dijela samostana.

Zgrade su stradale u *II. svjetskom ratu* od topovskih taneta talijanskih ratnih brodova ali još više od potresa g. 1962. Njegov stari dio, klaustar popravljen je uz državnu pripomoć. Jednako se nastavilo daljnjom obnovom samostana i u »Kačićevu samostanu« uređena je blagovaonica sa slikama na zidu *Bruna Bulića*. U predvorju samostana smješten je kip *Kačića* (gips) od *Ivana Meštrovića*.

Samostan je *pod državnom zaštitom* (24/108—69, reg. br. 10).

Oko samostana je prostran vrt i u jednom njegovom dijelu stvoren je u kamenaru *botanički vrt*.

Crkva Sv. Marije spominje se uz samostan. Ona je bila oštećena za *Ciparskog rata* ali je već g. 1589. popravljena kad ju je *posvetio* bosanski biskup *fra Franjo Baličević* o čemu svjedoči natpis napisan bosančicom na pragu glavnih vrata crkve. God. 1588. franjevci su dobili dopust za postavljanje zvona što su dosta teško ostvarili, i to samo stoga jer su zvonik porušili *»prokleti uskoci«*. Ipak, zvonik je tek g. 1620. popravljen kad su na njemu postavljena tri zvona. God. 1620. u crkvi su se nalazile slike: *sv. Jure* i *Sudnjeg dana*. Osim toga, bila je i *Gospina slika*, danas u sakristiji. Slika je bila veoma štovana jer *Vilim Gumppenberg* (1672) ubraja crkvu u Zaostrogu među *hodočasničke*.

Za *Kandijskog rata* stradala je i crkva ali je ubrzo popravljena tako da je g. 1664. u njoj biskup *fra Marijan Lišnjić* obavio krizmu.

God. 1707. počela se podizati *nova, velika crkva* koja je dovršena g. 1747. Ona je barokna, jednostavna građevina s prostranom apsidom koja je kasnije nadodana (1874). U apsidi je sakristija a iznad nje pjevalište. U njemu su donedavna bile *Nakićeve orgulje* od kojih je ostao samo ormar (*Državna zaštita* 24/7—72, reg. br. 217). Cijevi su upotrijebljene za izradu orgulja u crkvi Majke Božje Lurdske u Zagrebu. U sakristiji su *ormari* ukrašeni inkrustracijom.

Veliki oltar je od mramora a izradio ga je g. 1722. altarista *Vinko Panigo*. Na njemu je tabernakul a sa strana dva mramorna anđela. Iznad, na pjevalištu su dva drvena pozlaćena barokna anđela sa svijećnjacima. U lađi je kameni *oltar Bl. Dj. Marije na nebo uznesene*, nabavljen g. 1729. u Veneciji. S druge strane je kameni *oltar sv. Križa*. Po sredini je mramorni oltar koji je izrazio g. 1879. *Josip Barišković*. Na njemu je barokni *kip sv. Ante* nabavljen g. 1728. u Veneciji. S druge strane je oltar od kamena i mramora s kipom *sv. Josipa*. Na dnu crkve su mramorni oltari *sv. Paškala* i *sv. Franje* s baroknom slikom: *Susret sv. Franje i sv. Dominika*.

U crkvi je *grob fra Andrije Kačić-Miošića* († 1760). U dnu crkve su mramorna *poprsja fra Andrije Kačić-Miošića* (1889) i *fra Ivana Despota* (1886) od kipara *Ivana Rendića*.

Na pročelju su profilirana vrata sa spomenutim natpisom. Po sredini pročelja je bogato ukrašena 12-latična kamena ruža.

Ispred crkve je *groblje*.

Uz crkvu je g. 1864. podignut *zvonik* u neoromanici. Zvonik je bio od slabog kamena pa je propadao a i potres ga je g. 1962. još više oštetio. Stoga je g. 1975. popravljen prema nacrtu *arh. Ante Barača*.

Samostan i crkva su *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 10).

Franjevci su zaostroškog samostana od početka *pastorizirali* okolne krajeve, osobito Neretvansku krajinu. Neko vrijeme, od kraja XV. st. do trećeg desetljeća XVI. st. Zaostrog je bio sjedište *kustodije*. Još od početka u samostanu se držao *novicijat* a sigurno i srednje učilište. Godine 1726. počinje se u Zaostrogu predavati *filozofija* a to je određeno i na prvom kapitulu nove provincije, g. 1735. Za austrijske vladavine neko vrijeme (1839—1853) bila je u Zaostrogu *niža gimnazija*. Godine 1871. *filozofija* se u Zaostrogu učila s nekim gimnazijskim predmetima a g. 1876. učilište je ustaljeno na dvije godine. Škola je djelovala do g. 1927. Kasnije je neko vrijeme u Zaostrogu bio *novicijat* (1930—1934). Nakon II. svjetskog rata u samostanu je nekoliko godina bio *institut za odgoj braće laika*.

Franjevci su stvorili u samostanu *knjižnicu* koja danas ima oko 10000 primjeraka i 5 inkunabula. Jednako je u samostanu *arhiv* koji je *pod državnom zaštitom* (24/108—69, reg. br. 129 i 24/21—72, reg. br. 233). U novije vrijeme uređena je *zbirka* u kojoj se čuvaju ostaci iz antike, dragocjenosti te folklorni materijal.

Članova TR: 2.

A. K. MATAS, Pogled na djelovanje manastira Zaostroga od g. 1468—1868, *Narodni koledar Matice Dalmatinske*, Zadar 1869, 93—107; R. ROGOŠIĆ, Franjevački samostan u Zaostrogu, *Hrvatska straža*, 7/1935, br. 148, 7; J. A. SOLDO, Inventar arhiva Franjevačkog samostana u Zaostrogu, Arhivski vjesnik 16/1973, 177—252; ISTI, Prilozi proučavanja agrarno-društvenih odnosa u Gornjem primorju od XVI do polovine XIX stoljeća, *Makarski zbornik*, Makarska 1971, 337—380; I. GRGIĆ, Statut primorske lige, Zadarska revija 4/1955, br. 4/193; L. BAJIĆ, O Ivan Rozić franjevac mučenik i mogući zagovornik pred Bogom, Šibenik 1928; A. RIBIČIĆ, Podaca, Podaca 1972; Vj. VRČIĆ, Vrgorska krajina, Vrgorac 1972; ISTI, Neretvanske župe, Metković 1974; M. JURIŠIĆ, Staševica (Brista-Pasičina), Staševica 1968; J. A. SOLDO, Iz prošlosti grada i župe Metkovića, *Iskra* 1/1969, br. 1, 9—11, 2/1970, br. 2, 5—8; N. BOŽANIĆ-BEZIĆ, Popis biblioteke franjevačkog samostana u Zaostrogu iz 1741, *Bibliotekar* 27/1975, br. 1—2, 129—147.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA ALEKSANDAR RIBIČIĆ, gvardijan, župni vikar Zaostroga, ljetopisac, knjižničar, arhivist, kustos sam. zbirke (pov. dio), ispovjednik

FRA MILAN VRDOLJAK, vikar, župni vikar Drvenika i Podace, voditelj TR, dopisnik VP, kustos sam. zbirke (etnografski dio), ispovjednik

Župe zaostroskog samostana

1. ZAOSTROG

SV. BARBARA DJEVICA I MUČENICA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58334 ZAOSTROG

Selo *Zaostrog* prostiralo se donedavna sjeverozapadno od starohrvatskog naselja *Ostroga* ispod brda Šapašnika. Danas su gotovo svi stanovnici sela napustili kuće i sišli k morskoj obali.

U vrijeme turskog vladanja franjevci su pastorizirali selo. God. 1820. župnik je prešao stanovati u selo a g. 1887. sagrađena je župna kuća.

Župne *matice* nisu se sačuvale.

Župna crkva Sv. Barbare sagrađena je g. 1872. Glavna vrata na pročelju završavaju timpanom a iznad je okrugli prozorčić. Na vrhu je zvonik na preslicu (dva zvona). Veliki je oltar od mramora, podignut g. 1914. Uz trijumfalni luk su dvije niše: *sv. Josipa* i *Bezgrešne.* Kod ulaza je mramorno poprsje *fra Mate Šimića,* napravljeno g. 1916.

Podružna *crkva Sv. Barbare* je ispod sela. Ona je bila župna prije gradnje nove. Crkva je iz XV. stoljeća. Ima gotički prelomljeni svod. Uz vrata su dva prozorčića a iznad mali otvor u obliku križa. Na vrhu je zvonik na preslicu s jednim zvonom. U apsidi je križ. Iz te crkve je velika slika *Filipa Naldija,* danas u samostanskoj zbirci u Zaostrogu.

Oko crkve je *groblje.*

Druga podružna *crkva Sv. Roka* je iz XVII. stoljeća. Ona ima gotički prelomljeni svod. Iznad vrata je *reljef sv. Roka,* domaći rad. Crkva je g. 1899. obnovljena.

U župi ima *kapelica Sv. Ante* i *Bl. Dj. Marije* na Kučinama, sagrađena g. 1911.

Župna kuća je uništena u posljednjem ratu.

U ŽUPI: 70 obitelji, 190 vjernika (g. 1965: 97 obitelji, 294 vjernika).

Župnik:

FRA ALEKSANDAR RIBIČIĆ

2. BAĆINA

SV. JURE MUČENIK

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Stablina
58340 PLOČE

Selo Baćina proteže se od Graca do Ploča, preko brdovitog kraja prema Baćinskim jezerima. Iako je župa prostrana, ona je danas slabo naseljena jer se većina stanovništva iselila, osobito u Ploče. Župa je prvotno bila s Podacom a kasnije su je posluživali župnici iz Graca. Dio župe je u novije vrijeme pripao župi *Ploče.* Na granici su, u Sladincu, ostaci *starokršćanske bazilike.*

Župne *matice* nisu se sačuvale.

Župna *crkva Sv. Jure* bila je sagrađena još prije turske vladavine u groblju. Nju spominje Osman-aga g. 1621. u popisu crkava a posvetio ju je g. 1628. makarski biskup *fra Bartul Kačić-Žarković.* On je deset godina kasnije posvetio i groblje oko nje. Isti biskup je posvetio g. 1638. u Zaostrogu zvono za tu crkvu. Stara je crkva propala te je srušena.

God. 1872. sagrađena je *nova crkva* s jednostavnom kamenom ružom na pročelju i zvonikom. U crkvi je stari oltar i *slika sv. Jure* od *Filipa Naldija*. Ima i *kip Bezgrešne*.

Područna crkva Sv. Luke evanđeliste je na *Kruševu*. Ona se spominje, kao i crkva Sv. Jure, g. 1672. u izvještaju makarskog biskupa *fra Marijana Lišnjića* s napomenom da je tada bila popravljena. Zvono je blagoslovio g. 1638. već spomenuti biskup Kačić. Crkva ima gotički prelomljen svod.

Župna *kuća* bila je stara ali je oko g. 1896. popravljena. Uz crkvu je g. 1863. podignuta *kapela Sv. Ilije proroka*. Kuća je u ratu stradala.

Župnik:

FRA PETAR SIKAVICA, poslužuje iz Stabline

3. BRIST

SV. MARGARITA DJEVICA I MUČENICA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Brist
58330 GRADAC n/m

Župa *Brist* pripadala je u starini Podaci a g. 1780. postala je samostalna. Danas je poslužuje župnik iz obližnjeg Graca.

Stare župne *matice* nisu se sačuvale.

Prema svjedočanstvu fra Andrije Kačić-Miošića, staru su župnu crkvu sagradili još u XV. st. Bilopavlovići kad su došli iz Bilog Polja i nastanili se u Bristu. To bi bila crkva koju spominje makarski biskup *fra Marijan Lišnjić* g. 1672. Od nje je ostala *apsida* crkve, sagrađene g. 1751. Ona je u ruševnom stanju i u njoj su grobovi Kačića iz XVIII. stoljeća. Crkva je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 7).

God. 1870. sagrađena je pri moru nova *crkva Sv. Margarite*. Ona je jednobrodna kamena građevina s apsidom. Pročelje s kamenom ružom završava široko otvorenim zvonikom i visokim piramidnim završetkom. Crkva je popravljena g. 1970—71.

U crkvi je *veliki oltar* s malim tabernakulom od mramora. U lađi je *mramorni Gospin oltar* i na njemu *kip Gospe s Djetetom* a na glavama su im srebrne krune. Drugi oltar u lađi je *sv. Margarite*, jednako od mramora sa *Svetičinom slikom* (XVIII. st.). Oltar je podigao domaći majstor. U maloj niši je srebrni moćnik, mletački rad. Na zidu je *slika sv. Ante* od *Gabrijela Jurkića* iz g. 1940. U sakristiji se čuva *slika sv. Margarite* koja se prije nalazila na barjaku.

Ispred crkve g. 1960. postavljen je *kip fra Andrije Kačić-Miošića* od *Ivana Meštrovića*.

Osim te crkve, u župi su *područne kapele: Sv. Ante Padovanskog*, podignuta g. 1807. i *Sv. Ivana Krstitelja*, sagrađena g. 1900.

U župi su ove *kapelice:* kapelica na Zakladnici s kamenim reljefom *Gospe od anđela* iz g. 1766, domaći rad i kapelica na vrhu Međidoca ili Novih Briških Stina *Gospe od zdravlja* koju su sagradila braća Borić-Bazdanić.

U selu se nalaze ostaci rodne kuće *fra Andrije Kačić-Miošića* koja je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 8) a i stećak ispred nje (24/81—66, reg. br. 15). God. 1878. sagrađena je *»Pučka učiona«* u čast fra A. Kačić-Miošića.

U ŽUPI: 75 obitelji, 285 vjernika (g. 1965: 78 obitelji, 275 vjernika).

Župnik:

FRA STANKO RADIĆ, poslužuje iz Graca

4. DRVENIK

SV. JURAJ MUČENIK

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured Drvenik
58334 ZAOSTROG

Drvenik je u starini pripadao župi Zaostrog. God. 1726. postao je *samostalna župa*. Do g. 1830. pripadala je *makarskoj* biskupiji a nakon toga splitsko-makarskoj biskupiji, od g. 1969. nadbiskupiji. Posluživali su je franjevci iz zaostroškog samostana.

Župne *matice* nisu se sačuvale.

Stara župna *crkva Sv. Jure* je u selu pod Planinom. Njen najstariji dio moguće je iz XV. stoljeća. Spominju je turski inspektori Osman-aga (1621) i *Nukćehaja* (1633) a i makarski biskup *fra Marijan Lišnjić* u izvještaju Propagandi (1672). Oko g. 1772. crkva je bila pregrađena. Sačuvala je prelomljeni gotički svod. U apsidi je bačvasti svod. U gradnji su upotrijebljeni stećci. God. 1887. crkva je ponovno produžena. Na pročelju ima 8-latičnu ružu a na vrhu je ukrašeni zvonik na preslicu s dva zvona. U crkvi je veliki oltar od mramora i na njemu je *kip sv. Jure* (Tirol). Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/57—1976, reg. br. 611).

Oko crkve je *groblje*.

Kako je narod prešao k moru a sama stara crkva oštećena od potresa (1962), sagrađena je g. 1967. nova *crkva Gospe od Karmela* prema nacrtu *arh. Ante Barača*. Crkva je na brežuljku iznad ceste između dviju drveničkih uvala.

Župnik stanuje u samostanu u Zaostrogu. Stara je župna kuća zapuštena.

U Ivićevića vali je *crkvica Sv. Mihovila.* Uz more, na dnu Priševca je *crkvica Sv. Roka.*

U župi su ove *kapelice: Sv. Nikole, Sv. Ane* u Mlinici, *Sv. Ane* u Podosmini, *Sv. Ilije, Gospe od Karmela* u Selu kod izvora Studenca s drvenim kipom Gospe, obnovljena g. 1954, *Gospina* na Košnjaku u Gornjoj vali, sagrađena g. 1879.

U ŽUPI: 120 obitelji, 500 vjernica (g. 1965: 132 obitelji, 503 vjernika) članova TR: 4.

Župnik:

FRA MILAN VRDOLJAK, poslužuje iz Zaostroga

5. GRADAC n/m

SV. MIHOVIL ARKANĐEO

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58330 GRADAC n/m
Tel.: (058) 70-688

Župa *Gradac* proteže se od mora prema Biokovu, od Brista na zapadu do Baćine na istoku. Selo spominje *Konstantin Porfirogenit* u X. st. kao grad Neretvanske kneževine *Labinac* (Labčanj ili Lapčanj). Mjesto je kasnije dobilo ime po tvrđavi-»gradu« na brežuljku a prvi put se spominje g. 1649.

Župu sačinjavaju: *Čista, Pod-debeli brig, Miljačiće, Grma, Stinice, Gradac.* U starini Gradac je pripadao župi Podaci i početkom XVIII. st. postao je *samostalna župa.*

Župne *matice* sačuvale su se od g. 1825 (HAZ, R. k. 308).

Stara župna crkva sa zvonikom nalazila se u groblju a naslikana je na crtežu *ing. Josipa Santinija* g. 1666. Ona je postojala sigurno prije XVI. stoljeća. Ta je crkva porušena i g. 1751. sagrađena je nova — danas *sv. Ante.* Oko crkve su srednjovjekovne nadgrobne ploče.

Nova župna crkva Sv. Mihovila sagrađena je g. 1852. kao jednostavna kamena građevina s ružom na pročelju. Pred crkvom na kamenim potpornjima stajala su zvona. God. 1972. podignut je zvonik po nacrtu građ. tehničara *Radovana Juras.* U crkvi je *veliki mramorni oltar* s tabernakulom a iznad u niši je *kip sv. Mihovila. Oltar* je preuređen g. 1972. U lađi je s desne strane *mramorni oltar* — domaći rad — s *kipom Bogorodice.* Na glavama Marije i Isusa su srebrne krune. S lijeve strane je *mramorni oltar* s drvenim starim *kipom sv. Roka.* Na dnu crkve je kamena stara krstionica s likovima *sv. Ante* i *sv. Mihovila* te biljnim ukrasima, primitivni rad domaćeg majstora, vjerojatno iz stare crkve od koje su neki stupići vani pred crkvom na stepeništu.

Na vrhu Plane je crkvica *Sv. Paškala.*

U župi su ove kapelice:

1. Kapelica na Gradačkim Stinama isklesana u klisuri s kamenim likom *Bl. Dj. Marije s Djetetom,* iz g. 1730.
2. Kapelica na Skoku ili na Malim stinama, koju je g. 1910. podigla Kate Andrijašević, danas *bez svetog znaka.*
3. Kapelica na Grmi s *reljefom Gospinim,* domaći rad, podignuta u drugoj polovici XIX. stoljeća.
4. Kapelica na Jedru, sagrađena g. 1938. a g. 1970. potpuno obnovljena. U njoj je drveni *kip Gospe od Karmela.*
5. »Gospica« s Vodica, stara ribarska kapelica, danas je nema ali je ostao mali *kip Majke Božje s Djetetom,* domaći rad, vjerojatno XVIII. stoljeće.

U župi je *stan Školskih sestara III. reda sv. Franje* (Sarajevo), ustanovljen g. 1971.

Na *groblju* ima stećaka koji su *pod državnom zaštitom* (24/82—66, reg. br. 14).

Župna *kuća* je sagrađena g. 1882. Ona je više puta popravljana kao g. 1963.

U ŽUPI: 202 obitelji, 794 vjernika (g. 1965: 147 obitelji, 670 vjernika).

Župnik:

FRA STANKO RADIĆ, diskret

6. PODACA

GOSPA OD POHOĐENJA

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Podaca
58334 ZAOSTROG

Župa Podaca prostire se južno od Zaostroga, od mora do vrha Biokova. Stanovništvo, osobito nakon potresa g. 1962, spušta se k moru a i većim dijelom se raselilo.

Podaca se prvi put spominje u spisima g. 1571. Župa, koja je pripadala makarskoj biskupiji, prema izvještaju iz g. 1623. provincijala *fra Marijana Pavlovića* (1623—1626) bila je jedna od pet velikih župa zaostroškog samostana. Ona je tada obuhvaćala sela od Drvenika do Baćine. *Matice* su se sačuvale od g. 1664. a čuvaju se u *zaostroškom arhivu* (Zbirka žup. matica, br. 200—205). Stvaranjem novih župa u XVIII. st. područje se župe smanjilo na samo selo Podacu. God. 1830. ona je s ostalima pripala splitsko-makarskoj biskupiji, danas nadbiskupiji. Franjevci su, redovno iz zaostroškog samostana, posluživali župu.

Do g. 1967. *sv. Stjepan prvomučenik* bio je zaštitnik župe a te godine ona je stavljena pod zaštitu *Gospe od pohođenja.*

Stara župna *crkva Sv. Stjepana prvomučenika* sagrađena je u XVIII. st. a blagoslovljena je g. 1762. Ona je podignuta nad starijom porušenom crkvom koja se spominje u maticama. Crkva je g. 1901. nadograđena za 60 cm, povećani prozori a i nadodana sakristija. Njenu je unutrašnjost dekorirao *Zore Grle* iz Splita i na stropu naslikao sv. Stjepana. Na glavnom, mramornom oltaru je kip Svečev, nabavljen g. 1883. a okrunjen je srebrnom krunom g. 1908. Crkva je bila ponovno popravljena g. 1909. ali je danas u ruševnom stanju. Crkva je imala srebrno barokno procesionalno *raspelo* (XVII—XVIII. st.), kadionik, kutiju za tamjan, svijećnjak koji su mletački rad.

Oko crkve je *groblje.* U njemu ima stećak *(Državna zaštita* 24/80, 1966, reg. br. 16).

Visoki, lijepi *zvonik* na dva sprata, sličan zvoniku sv. Arnira u Splitu, podignut je g. 1888. a izveo ga je majstor *Zore Grle.* Na zvoniku su dva zvona i sat. Na žalost, zvonik danas propada.

Kako je narod, što je ostao u selu, sišao prema moru, sagradila se *nova župna crkva* g. 1962—63. prema nacrtu *arh. Ante Barača.* Ona je posvećena *Gospi od pohođenja* ili, kako je narod zove, *Gospi od milosrđa.*

U župi postoje ove *kapele:*

1. *Kapela Gospi od milosrđa* poviše »*Kule*« u starom selu a sagrađena je g. 1917. U njoj je bila slika *Pohod Marijin Elizabeti,* sad pohranjena u zaostroškom samostanu.
2. *Kapela Gospe Lurdske* u Velikoj vodi, iza Cvitanovića kuća, a podignuta je nakon I. svjetskog rata. U njoj je mali Gospin kip.
3. *Kapelica povrh Cvitanovića* kuća, zapuštena.
4. *Kapelica Gospe od anđela* navrh Podačkih Stina, u II. svjetskom ratu porušena. Od nje je ostao reljef Gospe od anđela, domaći rad.

U Podaci ima ilirskih gomila i jedan stećak s križevima ispred crkve Sv. Ivana. Na ulazu u selo sačuvala se »*Kula*« što je podignuta zbog obrane protiv turskih napada. U groblju je *crkva Sv. Ivana,* strahohrvatska crkva iz XII. stoljeća. Ona je bila zadužbina Kačića. Nju spominje *Osman-aga* g. 1621. u popisu crkava Primorja a jednako g. 1672. makarski biskup *fra Marijan Lišnjić.* Crkva je g. 1911. popravljena ali je od potresa (1962) jako oštećena. Crkva je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 13).

U ŽUPI: 50 obitelji, 150 vjernika (g. 1965: 53 obitelji, 155 vjernika).

Župnik:

FRA MILAN VRDOLJAK, poslužuje iz Zaostroga

7. METKOVIĆ

SV. ILIJA PROROK

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58350 METKOVIĆ
Omladinska 23
Tel.: (058) 88-218

Metković se prvi put spominje g. 1422. ali je naselje oživjelo tek u XVIII. stoljeću. Župa je obuhvaćala područje od Gabele do Opuzena i od Vida do Vidonja. God. 1969. osnovana je u Metkoviću *nova župa sv. Nikole na Jerkovcu* te se župa sv. Ilije prostire do rijeke Neretve.

Još pred turskom vlašću, od g. 1670. franjevci su stvorili župu koju sačinjavaju sela Doljani, Dračevo i Metković a crkva se nalazila u Doljanima. Kasnije su franjevci iz Zaostroga posluživali Čitluk a iz njega i kraj oko Metkovića. Kad su Mlečani napustili Čitluk (1716), opći providur Alvise Mocenigo dao je g. 1719. Metković, Doljane i Dračevo franjevcima da ih duhovno drže. Od tada župu su posluživali franjevci iz Zaostroga. Župnik je Metkovića bio od g. 1819. do 1834. *vicarius foraneus,* a od g. 1854. do 1944. kao i od g. 1945. do 1966. *dekan metkovićkog dekanata.* Župa je pripadala *makarskoj biskupiji* do g. 1830. kad je pripala *splitsko-makarskoj biskupiji* a od g. 1969. *nadbiskupiji.*

Župne *matice* sačuvane su u *HAZ-u* od g. 1825 (R. k. 602—603, V. k. 604, M. k. 605—606), a od 1825—1879 u *HAS-u* (MK 247—249).

God. 1700. *fra Bartul Arbić* sagradio je u Metkoviću *crkvu Uznesenja Marijina,* kasnije *sv. Ilije.* Ona je proširena g. 1780. i 1830. Međutim, crkva je već bila stara i trošna. God. 1858. carica Elizabeta obdarila je crkvu s nešto robe. To je početak traženja sredstava za gradnju nove za koju je nacrt izradio *ing. J. Marcochi.* Gradnja je počela g. 1867. i dovršena za dvije godine. Zvonik je podignut g. 1872. i na njemu je g. 1875. postavljen sat, nabavljen iz Trsta (I. Solari). Crkva je posvećena tek g. 1930. Za II. svjetskog rata oštećena je ali je već do g. 1948, zalaganjem naroda, popravljena. U novije vrijeme, g. 1970. promijenjen je krov i g. 1972. betoniran teren oko nje a g. 1973. obnovljena je unutrašnjost i uvedena nova električna instalacija i razglas.

U staroj crkvi postojala je *Gospina slika na drvetu* i *Križni put* (XVIII. st.), u novije vrijeme obnovljen (fra B. Buljević). Glavni je oltar u novoj crkvi od mramora, napravljen g. 1878, a kipovi sv. Ćirila i Metoda g. 1908, vjerojatno iz radionice Bilinića. Oltarna je pregrada od mramora. Pokrajni su oltari jednako od mramora, i to Gospin (1878), sv. Josipa (1887), sv. Ante (1918) i Krista Kralja g. 1940, rad *Ante Franka.* Crkvu su dekorirali g. 1928. braća *Šimun i Mirko Ugrin.* Stare orgulje bile su nabavljene oko g. 1890. Nove su podignute kod tvrtke Franc Jenka iz Ljubljane.

Crkva je sagrađena u neoromanici s primjesama neogotike. Veoma je ukusna i pristup je k njoj dobro uređen stepenicama i lijepim malim dvorištem.

Crkvica *Sv. Ivana Nepomuka* i *Sv. Roka* je na groblju iznad mjesta, sagrađena g. 1857(?). Oko nje je *groblje* od g. 1855. jer se prije ukopavalo u crkvi Sv. Ilije i oko nje do g. 1867.

U župi postoje ove kapele:

1. *Kapela Sv. Ante* na Repu. God. 1853. obitelj Veraja podigla je kapelicu uz put *Gospi od zdravlja* i *Sv. Anti* ali već g. 1882. ona je srušena i sagrađena kapela *Sv. Anti*, koja je g. 1971. popravljena i danas se u njoj češće govori sv. misa za taj kraj župe.
2. *Kapelica Gospe Lurdske*, podignuta g. 1958. uz crkvu Sv. Ilije.
3. *Kapelica u leprozoriju* u Pavlovači bila je do g. 1925. Kad je nestalo gubavaca, i kapelica je zapuštena.
4. *Kapelica Gospe Lurdske* s kipom na pročelju kuće M. Golišija, napravio g. 1902. F. Čugelj.
5. *Kapelica Sv. Ante* na pročelju jedne kuće sagrađena g. 1925.

Župna kuća bila je podignuta g. 1740. a proširena g. 1752. kad je napravljen bunar i zid oko nje. Kuća je g. 1877. temeljito popravljena ali je ipak i dalje bila malena. Stoga je g. 1900—1902. sagrađena nova. Za II. svjetskog rata ona je oštećena i nakon njega obnovljena. Uz župnu crkvu je *crkvena kuća* koja je dijelom uređena za *vjeronaučnu dvoranu* kao i kuća iznad župne.

Župa izdaje župni list *Iskra* od g. 1969.

U Metkoviću postoji *samostan sestara Družbe malog Isusa*, osnovan g. 1912. Sestre pomažu u radu župe, vode u crkvi pjevanje i dio vjeronauka kao i u kući.

U ŽUPI: 1250 obitelji, 5000 vjernika (g. 1965: 1200 obitelji, 4500 vjernika) članova TR 70.

Župnik:

FRA MATE GVERIĆ

Pomoćnici:

FRA FRANJO BELAMARIĆ
FRA DRAŠKO TEKLIĆ

8. STABLINA — PLINA

UZNESENJE MARIJINO

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Stablina-Plina
58340 PLOČE
p. p. 59

Župa Plina prostirala se donedavna brdovitim, neprohodnim kamenjarom odakle se narod nakon II. svjetskog rata raselio. Većina stanovnika sišla je prema Neretvi i po naselju *Stablina* župa se danas zove: *Stablina — Plina*. Iz srednjeg vijeka ostali su na više mjesta u župi nadgrobne ploče i stećci.

Župa je pripadala *Podjezerju* a služili su je franjevci iz Zaostroga. God. 1733. makarski biskup Stjepan Blašković pokušao je stvoriti samostalnu župu od sela Pline, Grnčenika i Vidonja. Kako je u ta sva tri sela bilo samo 25 obitelji, franjevci u početku nisu prihvatili tu odluku nego su stavili kapelana koji je služio Vidonje, Plinu, Vrbicu, Struge i Otriće. God. 1737. biskup je odredio da Struge pripadnu Plini a Otrići Dusini, ali se ne zna da li se to ostvarilo. God. 1760. osamostalila se župa Plina bez Struge i Otrića.

Od starih župnih *matica* sačuvale su se od g. 1825. do 1857. u HAZu (R. k. 810, V. k. 811). Neke starije matice čuvaju se u Zaostrogu u kojima su podaci i iz Pasičine.

Župna crkva je u predjelu *Obličevac*. Posvećena je *Bl. Dj. Mariji* (Velika Gospa). Crkva je iz XVIII. st. kad se i popravila. Na pročelju ima *zvonik* na preslicu s jednim zvonom. U crkvi je *Gospin kip*. Kako se okolni narod iselio, crkva se nalazi u pustoši.

Oko crkve je *groblje*.

Podružna *crkva Sv. Ivana Krstitelja* je na *Zavali*. Oko g. 1779. ona je proširena i obnovljena. Tada su zazidani stari prozori ispod krova a otvoreni veliki. Crkva ima presvođenu apsidu. Na oltaru je *kip sv. Ivana Krstitelja*.

Oko crkve je *groblje*.

Župnik je u XVIII. st. stanovao u »Fratrovoj kuli«, vjerojatno u kući-kuli nekog muslimana. Ona je g. 1868. preuređena. *U II. svjetskom ratu* župni stan je zapaljen. Kod nje je *kapela Sv. Paškala*, sagrađena g. 1748. ili g. 1749. koja je godina uklesana na prozorčiću s južne strane. God. 1941—1943. župnik je stanovao u Šarić Struzi. Od g. 1943, kao i neposredno nakon rata, vjernike su posluživali okolni župnici a tek g. 1956. počela je ponovno redovna župnička služba.

Kako je narod iz brda sišao prema Neretvi, g. 1962. župnik se stalno naselio u Stablini. God. 1971. počela se *u Stablini* graditi *crkva Gospe Fatimske* i uz nju *samostan*. Do g. 1973. sagrađena je zgrada za stanovanje i donji dio crkve — kripta. Ona je 15. srpnja 1973. blagoslovljena. Samostan je podignut kao uspomena na stari samostan na *Osinju*, na ušću Neretve. Na malenom otoku je u XIV. ili početkom XV. st. podignuta *crkva Sv. Ivana* i uz nju mali samostan. Muslimani su srušili samostan i crkvu (1570). Crkva

je popravljena i služila je za službu Božju do g. 1911. sela Slivna. Od tada crkva je zapuštena. Ostaci crkve su *pod državnom zaštitom* (24/67—1969, reg. br. 376).

U Stablini imaju kuću *Kćeri milosrđa III. samostanskog reda sv. Franje* (Blato na Korčuli). Sestre pomažu i župniku u radu.

U ŽUPI: o. 290 obitelji, 1428 vjernika (g. 1965: 280 obitelji, 1300 vjernika).

Župnik:

FRA PETAR SIKAVICA

9. STAŠEVICA

SVI SVETI

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
Staševica
58277 VELIKI PROLOG

Župa Staševica obuhvaća široko područje koje se prije zvalo *Pasičina.* Kraj je bio naseljen i za rimskog gospodstva iz kojeg su razdoblja ostaci *starokršćanske bazilike.* Iz starijeg vijeka sačuvali su se brojni stećci i nadgrobne ploče. Pri jezeru, danas *Staševici,* vjerojatno je bila crkva posvećena *solinskom mučeniku sv. Stašu* od kojeg je selo dobilo ime. U vrijeme turskog vladanja vjernike su duhovno posluživali franjevci iz Zaostroga kao župnici *Podjezerja,* od Umčana do Norinske kule obuhvaćajući cijelu desnu stranu obale Neretve. Uz župnika bio je i kapelan.

Početkom XVIII. st. središte župe bilo je u Bristi. God. 1733. makarski biskup *Stjepan Blašković* želio je stvoriti novu župu od Briste, Pasičine, Grnčenika i Umča. To se nije tako brzo ostvarilo, tek g. 1760. Dosta kasnije, g. 1897. *Umčane* su pripojene Dusini a Pasičina je dobila selo *Crnoču.*

Danas se stanovništvo iselilo iz zabitnih gorskih krajeva i prešlo prema polju koje je stvoreno isušivanjem Vrgoračkog jezera. Za to je najzaslužniji *fra Ante Gnječ,* župnik od g. 1920. do 1941.

Stare župne *matice* čuvaju se u *arhivu zaostroškog samostana:* matica sela Podjezerja, Pline, Briste, Otrića, Miluša, Pasičine i Grnčenika od g. 1693. do 1730 (Knj. 207), knjiga krštenih i vjenčanih u Podjezerju u godinama: 1695—1770. i 1720—1722 (Knj. 210. i 211).

Župna crkva je u *Bristi* a posvećena je *Svim Svetima.*

Ona je prvotno bila posvećena *sv. Ivanu* ali je već g. 1733. bio izmijenjen zaštitnik. Kako je crkva bila u lošem stanju, srušena je i sagrađena nova. Ona ima pojačani luk na pročelju a u udubini su vrata i iznad okrugli prozorčić. Na vrhu pročelja je zvonik na preslicu s tri zvona.

Glavni oltar je iz g. 1901. Na njemu je slika *Gospe od zdravlja.* Ona je, prema tradiciji, nabavljena g. 1764. U crkvi je *oltar Gospe Lurdske* sa spiljom, napravljenom g. 1913.

Oko crkve je *groblje,* staro i novo. Na groblju ima dosta starih nadgrobnih ploča (stećaka).

Podružna je crkva Sv. Jure u Pasičini.

Stara, mala crkva spominje se g. 1773. ali je sigurno podignuta dosta ranije. Ona je služila sve donedavna kao grobljanska kapela.

Nova kamena crkva je sagrađena g. 1897. Ona je pačetvorina s apsidom. Na pročelju je *zvonik* na preslicu s tri zvona. U crkvi je na velikom oltaru *drveni tabernakul* (Tirol) iznad kojega je *slika sv. Jure* (g. 1900) i *Križni put.*

Druga *podružna crkva* je posvećena *sv. Anti Padovanskom* na Pasiki. Ona se prvi put spominje g. 1765. U njoj je *kip sv. Ante,* nabavljen g. 1901.

Oko crkve je staro *groblje* u koje se ukopavalo do g. 1968.

U *Grnčeniku* je bila stara *crkva Sv. Ivana.* God. 1913. sagrađena je tu *kapela Sv. Ivana.* U maticama se spominje *crkva Sv. Bartula.* Njene ruševine su u Miluši oko kojih ima nadgrobnih ploča.

U župi ima više *kapelica: Bl. Dj. Marije* na Zagradi s Gospinim kipom; *Gospe od zdravlja* na Privoru, podignuta g. 1905; kapela *kod Musulinovih kuća,* ali srušena; *Bl. Dj. Marije* na Orlu, sagrađena g. 1910, obnovljena g. 1968; *Gospe od zdravlja* na Podanj Brigu, sagrađena g. 1926; *Sv. Liberana* na Grabovniku, podignuta g. 1927, obnovljena g. 1968; *Svete Obitelji* na Počivalima kod Kležića gumna, sagrađena g. 1934; *Gospe od zdravlja* u Šalinovićima, podignuta g. 1941, nova slika nabavljena g. 1968.

Kako je narod nakon *II. svjetskog rata* napustio stara naselja, a u Staševici se stvorilo novo naselje, župnik je g. 1962. napustio staru kuću u Pasičini i prešao u Staševicu. Tu je g. 1963. sagrađena *nova župna kuća* (arh. Ante Barač). U njoj je kapela koja služi i za održavanje vjeronauka. U Staševici je g. 1968. stvoreno novo *groblje.*

God. 1979. sagrađena je i posvećena u Staševici *nova crkva Sv. Staša* (Sv. Anastazije, solinski mučenik).

U ŽUPI: o. 160 obitelji, 960 vjernika (g. 1965: 178 obitelji, 1012 vjernika).

Župnik:

FRA PETAR TESKERA, diskret

10. VRGORAC

NAVJEŠTENJE MARIJINO

Splitsko-makarska nadbiskupija

Župni ured
58276 VRGORAC

Župa Vrgorac obuhvaća grad i njegovu bližu okolicu.

Vrgorac se kao župa spominje tek g. 1434. Mjesto je ubrzo palo pod tursku vlast (1477). Pod muslimanima kraj su pastorizirali franjevci iz Zaostroga. Nakon oslobođenja (1690) franjevci su počeli redovnom pastvom među narodom koji je uskočio iz Hercegovine u Principovu zemlju.

Granice župe stvorile su se kroz XVIII. stoljeće. Makarski biskup *Stjepan Blašković* stvorio je g. 1733. od sela Oraha i Velikog Prologa posebnu župu. Nakon protivljenja ona je g. 1746. uspostavljena. Te iste godine nastala je i župa sela Ravče. God. 1971. vrgoračkl dio Prapatnice pripojen je župi Silji a dusinski dio Vine Vrgorcu. Župnik Vrgorca bio je XIX. st. *vicedekan*. U novije doba on je tek katkada bio dekan novoosnovanog *biokovskog dekanata*. Župa je pripadala *makarskoj biskupiji* do g. 1830. a od tada *splitsko-makarskoj biskupiji*, od g. 1969. *nadbiskupiji*.

Župne knjige sačuvale su se od g. 1795. u HAZu (R. k. 1475—1477, M. k. 1478).

Župna crkva posvećena je *Navještenju Marijinu*. Stara crkva prvotno je bila mošeja koju su franjevci pri osvajanju pretvorili u crkvu. Njen minaret sačuvao se do g. 1861. Ta je stara crkva-mošeja bila popravljena g. 1859. ali je s vremenom potpuno propala te je konačno srušena. Na njenom mjestu počela se g. 1913. graditi nova, prema nacrtu *arh. Ćira Ivekovića*. Crkva je završena g. 1921. Njena unutrašnjost je uređena g. 1932. Zvonik na pročelju podignut je tek g. 1962.

Crkva je trobrodna, podignuta u neoromanici s tri portala na pročelju i istaknutim zvonikom. Na zvoniku su dva stara zvona: veće iz g. 1793. a manje iz iste godine na kojem je zapisan majstor: »*Opus heredum de Polis*«. Ta su zvona iz iste radionice.

U staroj je crkvi bila na velikom oltaru *slika Svih Svetih* od Filipa Naldija, danas izgubljena. Jednako se u njoj nalazila i Gospina slika — »*Gospa u oltaru*«, vjerojatno veoma dobra kopija bizantske ikone (XVIII. st.) tipa *Umiljene*. Prema predaji, nabavio ju je vrgoračkl junak serdar *Rade Mijo Miletić* u Veneciji. Sliku je restaurirao *Filip Dobrošević*. Danas je slika pohranjena u župnoj zbirci.

U novoj crkvi glavni je oltar izradio g. 1930. *Ante Frank* prema imotskom glavnom oltaru. Iznad tabernakula je »*Vrgoračka Gospa*« (XVIII. st.). Ona je g. 1931. okrunjena zlatnom krunom. U lađi se nalaze dva oltara: *Presv. Srca Isusova* i *sv. Katarine*. U crkvi su postavljena dva groba: *Rade Mije Miletića* i *fra Ivana Rozića, mučenika*.

U vrgoračkoj župi ima više *kapela*. U tvrđavi je bila *kapela Sv. Ante*. Ona je u XVIII. st. služila kao vojnička crkva koju je držao franjevac vojni kapelan. God. 1921. kapela je obnovljena ali je ponovno zapuštena. Kip sv. Ante iz nje danas se nalazi u župnoj crkvi. U *Kotezima* ima *kapela*

Sv. Ante pustinjaka. Ona je bila još u vrijeme turske vladavine i u njoj su franjevci narodu držali obrede. U *Žbarama* je nad grobom fra Ivana Rozića g. 1926. podignuta kapela sa zvonikom na preslicu (3 zvona). Sliku mučeništva naslikao je *R. Vučemilović* g. 1928. Kosti mučenikove su g. 1960. prenesene u župnu crkvu.

U župi je ustanovljen g. 1934. samostan sestara *Služavki malog Isusa* (Sarajevo). One pomažu u crkvi i u pastoralnom radu.

Župnik je do g. 1888. stanovao u kuli begova Cukarinovića, što su je franjevci dobili nakon zauzimanja Vrgorca. God. 1738. župna je kuća proglašena rezidencijom. God. 1906. sagrađena je nova župna kuća u kojoj se g. 1913. nastanio župnik. Ona je temeljito popravljena g. 1978.

U župnoj kući stvorena je g. 1969. mala *zbirka* u kojoj su skupljeni umjetnički predmeti, kipovi, crkveno posuđe iz raznih crkava Vrgoračke krajine.

U ŽUPI: 512 obitelji, 1805 vjernika (g. 1965: 400 obitelji, 2500 vjernika)
članova TR: 2.

Župnik:

FRA VJEKO VRČIĆ

11. SUĆURAJ

SV. JURAJ MUČENIK

Hvarska biskupija

Župni ured
58469 SUĆURAJ

God. 1961. franjevci Provincije presv. Otkupitelja uzeli su za 50 godina dušobrižničku službu na Sućurju.

U Statutu hvarske komune g. 1331. spominje se »crkva sv. Jure na vrh otoka«. Uz nju nije tada još bilo naselja koje se stvara sredinom XV. stoljeća. God. 1573. *augustinci* su dobili župu u mjestu koje je po staroj crkvici dobilo ime *Sućuraj*. Kasnije, kroz XVII. stoljeće, tu su se naseljavali bjegunci iz Makarskog primorja. S njima su pribjegli i franjevci iz Zaostroga. Oni su g. 1663. u Donjoj Bandi podigli *crkvu Sv. Ante Padovanskog* i kuću za stanovanje. Jednako i franjevci iz Živogošća sagradili su kuću uz *kapelu Sv. Križa*. U njoj su stanovali do g. 1669. Kapela je propala te se ne spominje g. 1673. u spisu vizitacije hvarskog biskupa Ivana Andreisa ali u provincijskom *Liber archivialis*, napisan g. 1747, piše kako živogoški samostan ima u Sućurju svoju kuću. God. 1737. zaostroška kuća, uz crkvu Sv. Ante, proglašena je za *hospicij*. Augustinci su i dalje vršili službu župnika sve do g. 1789. Od tada pa do g. 1814. župnici su bili franjevci a nakon toga dijecezanski svećenici. Od g. 1845. do 1855. ponovno su župnici franjevci a nakon toga dijecezanski svećenici do g. 1961.

Župne *matice* od g. 1705. čuvaju se u arhivu župnog ureda u Sućurju. Arhiv je, inače, dosta bogat. Matice od g. 1825. do g. 1863. su u HAZu (R. k. 1199—1201, V. k. 1202, M. k. 1203).

Župna *crkva Sv. Jure* podignuta je g. 1897. u neoromanici. Ona je u obliku latinskog križa. Podignuta je na uzdignutom prostoru. Tri stepenice vode crkvenim vratima. Po sredini pročelja je veliki okrugli prozor. Na vrhu je zvonik na preslicu s tri zvona. *Veliki oltar* je od mramora, menza s tabernakulom. U kapeli sa strane je mramorni *oltar Gospe od zdravlja*. S druge strane je *oltar sv. Križa* s antepedijom i tabernakulom od mramora. Novi oltar pravljen je g. 1977. prema liturgijskim propisima. U crkvi ima srebrnih svijećnjaka, mletački rad XVIII. st. i staro *raspelo*. Crkva je g. 1978. djelomično bojadisana.

Ispred crkve su ostaci stare crkve i u njoj je pokopan makarski biskup *fra Bartul Kačić Žarković* (+ 1645).

Podružna *crkva Sv. Ante* je sagrađena g. 1663. kako je uklesano na okviru vrata. Na vrhu pročelja je ukrašen zvonik na preslicu. Crkva ima gotički prelomljen svod. U apsidi je oltar s mramornim antepedijem i novijim *kipom sv. Ante*. Postoji i stariji, barokni Svečev kip. U crkvi je *slika Gospe od Karmela* sa sv. Paškalom i sv. Rokom (XVIII. st.) te *kip sv. Nikole*. Crkva je *pod državnom zaštitom* (24/96—76, reg. br. 937).

U župi ima *kapelica Sv. Nikole putnika*.

Izvan mjesta je *groblje* koje je *pod državnom zaštitom* (24/5—73, reg. br. 667).

Župna *kuća* je u sačuvanom dijelu staroga augustinskog samostana. Ona je više puta popravljana pa i u novije vrijeme.

U ŽUPI: 120 obitelji, 390 vjernika (g. 1965: 125 obitelji, 562 vjernika).

Župnik:

FRA ANĐEO CVITANOVIĆ

XIII. SUMARTIN

SAMOSTAN SV. MARTINA BISKUPA

Franjevački samostan
58426 SUMARTIN
Tel.: (058) 80-504

Uz staru *crkvu Sv. Martina* smjestili su se g. 1646. franjevci kad su s narodom došli iz Makarske u jednoj kući. Oni su pastorizirali stanovništvo što je počelo naseljavati sumartinsku uvalu. Kad se naselje povećalo, franjevci su odlučili ostati na vrhu Brača i od g. 1697. počeli misliti na gradnju samostana. Međutim, tek g. 1738. redovnička kuća je odlukom kapitula u Sinju proglašena *samostanom*.

Zgrada je bila neprikladna i stoga se g. 1747. počela graditi nova. Na njenim je počecima radio narodni pjesnik *fra Andrija Kačić-Miošić*. Zgrada je završena g. 1758. Samostan je više puta popravljan, osobito g. 1950. U prizemlju je g. 1932. uređena mala dvorana, obnovljena g. 1978. Oko samostana je prostran vrt.

Iznad samostana bila je mala *crkva Sv. Martina*. Nju spominje g. 1579. vizitator Augustin Valier i kasnije hvarski biskup Vinko Milani g. 1645. Ona je bila u ruševnom stanju i franjevci su je popravili a jednako g. 1691. kad je stvorena bratovština sv. Ante. Crkva je moguće produžena. God. 1911. počela se graditi nova, kamena crkva prema nacrtima arh. Pressela u neoromanici. Na pročelju su iznad vrata tri prozora. Ona ima oblik latinskog križa s polukružnom apsidom. Crkva je završena g. 1913. a popravljena g. 1961. ali i kasnije. Uz crkvu je *zvonik* koji je stradao u II. svjetskom ratu ali je popravljen g. 1953—1955.

Samostan je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 164).

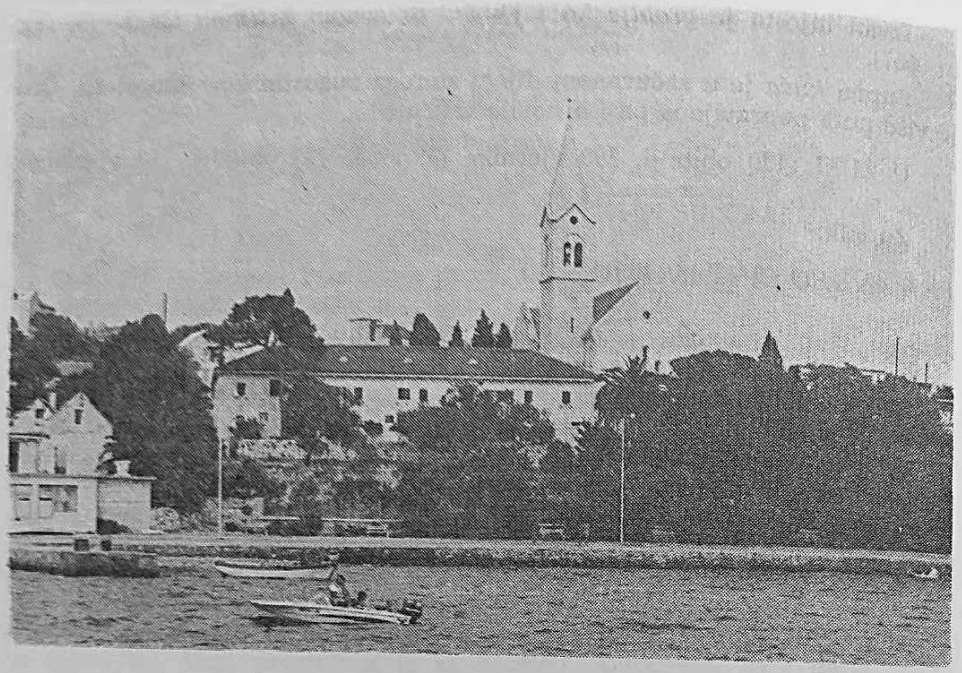

Unutrašnjost crkve je dekorirala splitska tvrtka F. Smolje i drug. Veliki oltar je podigla radionica Bilinića. U lađi je u kapeli s desne strane mramorni *oltar Gospe od anđela* g. 1941 (A. Frank). S druge strane je mramorni oltar sv. Ante, podignut g. 1913. U crkvi je drvena propovjedaonica i kipovi sv. Martina i sv. Jeronima (tirolski radovi), te veliko raspelo. Sve oltare i namještaj darovali su crkvi Sumartinjani. U dnu crkve u novije vrijeme napravljena je *spilja Gospe Lurdske*. God. 1964. nabavljene su orgulje kod tvrtke *Franc Jenko* iz Ljubljane mjesto starih koje su bile iz Hutne Hore, *radionice Antonina i Josipa Melzera*.

Ispod crkve je popločano dvorište s grobnim pločama. Među njima je i grob *fra Andrije Dorotića*.

Iza crkve je ostatak, apsida stare crkve.

Samostan je okupljao u prošlosti franjevce koje su uz siromaštvo služili narodu kao župnici ali i kao uzorni redovnici. U XVIII. st. tu je bila neko vrijeme kuća sabranosti i pokore.

U novije vrijeme stvorena je *zbirka* u kojoj su izložene vrijednosti iz knjižnice, materijal zanimljiv za razvoj sumartina i pojedinih Sumartinjana, umjetničke slike i predmeti. Samostanski *arhiv* je sređen g. 1930. a novija građa g. 1959.

U crkvi i samostanu pomažu sestre Franjevke od Bezgrešne (Šibenik).

D. VRSANOVIĆ, Povijest otoka Brača, *Bračkí zbornik* 6/1968, 248—249; A. JUTRONIĆ, Vizitacija u arhivu biskupske kurije u Hvaru, *Starine JAZU*, knj. 51, 1962, 113—221; ISTI, Andrija Staničić (1706—1778) i popis knjiga franjevačke biblioteke u Sumartinu, Starine JAZU, knj. 48, Zagreb 1958, 249—273; J. A. SOLDO, Postanak Sumartina na Vrhu otoka Brača, *Sidro* 1/1976, br. 1, 7—11; ISTI, Franjevački samostan na Sumartinu, *Sidro* 2/1977, br. 2, 6—9; M. JURIŠIĆ, Prije 65 godina (posveta nove crkve u Sumartinu 1913), *Sidro* 3/1968, br. 3, 9—13; V. KAPITANOVIĆ, Fra Andrea Dorotić (1761—1837). Il suo tempo, la sua attività e il suo pensiero (izvadak iz doktorske radnje), Rim 1978; ISTI, Fra Andrea Dorotić e l'insegnamento filosofico-teologico dell'Ordine francescano alla fine del '700, *Antonianum* 53/1978, 83—143; D. DOMANČIĆ, Srednji vijek, *Bračkí zbornik* (Kulturni spomenici otoka Brača), 4/1960, 111—160. U istom zborniku K. PRIJATELJ obradio je umjetnine novog vijeka.

SAMOSTANSKA OBITELJ

FRA FRANJO KAMENJARIN, predsjednik, župni vikar, voditelj TR, ljetopisac, knjižničar, arhivist, dopisnik VP, kustos sam. zbirke, ispovjednik

FRA FRANJO BILOKAPIĆ, ispovjednik

FRA NIKOLA BULAT, ispovjednik

SUMARTIN

ŽUPA SV. MARTINA BISKUPA

Hvarska biskupija

Župni ured
58426 SUMARTIN

Franjevci su odmah nakon dolaska u Sumartin vršili duhovnu pastvu među narodom. Taj je kraj, inače, pripadao župi Gornji Humac. *Župne matice* sačuvale su se od g. 1665. i čuvaju se u samostanskom arhivu. God. 1703. mletački dužd je odredio da franjevci nastave vršenjem pastve u Sumartinu. Uzima se da je samostalna župa postala g. 1714.

Župna crkva je samostanska a u samostanu je *dvorana za vjeronauk*.

Na mjesnom groblju je *kapela Sv. Roka*.

U župi su ove kapele: *Sv. Nikole* (iz XI—XII. st.) koja je *pod državnom zaštitom* (Reg. br. 204), *Sv. Spiridiona* usred mjesta, *Gospe Lurdske*, podignuta g. 1947.

U ŽUPI: o. 100 obitelji, 450 vjernika (g. 1965: 110 obitelji, 462 vjernika).

Župnik:

FRA FRANJO KAMENJARIN

Arh. Ante Barač
veliki dobročinitelj franjevaca kod mnogih gradnja crkava, kapela i zgrada

DUHOVNA PASTVA IZVAN DOMOVINE

1. ZAPADNA NJEMAČKA

Telefonski predbroj: 9949 — od gradskog predbroja izostaviti nulu

Mnogi naši ljudi nakon *II. svj. rata* otišli su na rad u SR Njemačku. Njihov broj povećao se osobito nakon g. 1960. S njima su bili i svećenici. Oni su im pružali duhovnu utjehu, pomagali kod traženja zaposlenja ili pronalaženja stana i uopće olakšavali im boravak u stranom svijetu. Ti su svećenici do g. 1965. bili vjernicima-radnicima ne samo dušobrižnici nego i socijalni radnici djelujući prema apostolskoj konstituciji *Exul familia* iz g. 1952. Od te godine do g. 1972. pastvu je vodio kao naddušobrižnik *fra Dominik Šušnjara.*

Njemački biskupi, međutim, tražili su više puta od našeg episkopata da pošalje više svećenika među hrvatske i slovenačke radnike. Na *Biskupskoj konferenciji* u Zagrebu g. 1964. zaključeno je da se pojača duhovna pastva među radnicima izvan domovine pod vodstvom episkopata. Kako su biskupije oskudijevale svećenicima, splitski nadbiskup Frane Franić predložio je da *Provincija presv. Otkupitelja* pošalje nekoliko svećenika u Nje-

Dio franjevačkih dušobrižnika u Njemačkoj

mačku. Uprava provincije je to prihvatila i g. 1965. poslan je *fra Bernard Dukić* a g. 1966. druga dvojica: *fra Dane Milas* i *fra Božo Lovrić*. Danas među hrvatskim radnicima u SR Njemačkoj djeluje 29 svećenika — članova provincije. Oni drže katoličke misije u nadbiskupiji Berlin — 1, u nadbiskupiji Köln — 6, u biskupiji Limburg — 1, u biskupiji Mainz — 4, u biskupiji Rottenburg-Stuttgart — 5 i u nadbiskupiji München — 3.

Sve su misije uređene prema uputi »*Pastoralis migratorum cura*« (1969) i propisima pojedinih biskupija. Dijele se na centre i misije.

Vjerskim radom u Njemačkoj upravlja *Hrvatski naddušobrižnički ured* (Kroatisches Oberseelsorgeamt in Deutschland) u Frankfurtu. On je pod Vijećem biskupske konferencije za hrvatsku migraciju u Zagrebu.

Od g. 1972. delegat za hrvatsku pastvu je: fra Bernard Dukić
Adresa ureda je: Schreyerstrasse 1, 6000 Frankfurt 70.
Tel.: (0611) 638-213.

Naddušobrižnički ured, osim svojih službenih dužnosti, osim usklađivanja rada pojedinih misija i uređivanja odnosa s njemačkim episkopatom, osim brige oko duhovnog uzdizanja dušobrižnika, razvio je mnogostrani rad osobito oko pomaganja hrvatskog *Karitasa i tiska*. Tako je ured sudjelovao u tiskanju i prodaji *Biblije mladih, Evanđelja, Biblije »Stvarnosti«, crkvenog kantuala* i *pjesmarice* u suradnji s *Institutom za crkvenu glazbu* i *Kršćanskom sadašnjosti*. Ured je izdao nekoliko *Vodiča kroz zapadnu Evropu* skupa s drugim delegatima. Od g. 1978. ured je počeo izdavati list: *Živa zajednica* (Lebendige Gemeinde).

Rad dušobrižnika je mnogostruk.

On se prvenstveno sastoji od vršenja vjerskih obreda, služenja misa, dijeljenja sakramenata, propovijedanja, vođenja hodočašća u njemačka svetišta ali i vani, organiziranja susreta katoličke omladine, sudjelovanja na crkvenim svečanostima, pohađanja bolesnika u bolnicama i obilaženja zatvora.

Jedna od najvažnijih dužnosti je držanje *vjeronauka*. On se predaje u školama i u dvoranama. U Njemačkoj vjeronauk na hrvatskom jeziku održava se u *dopunskim školama* djeci koja pohađaju redovnu nastavu na njemačkom jeziku ali jednom u tjednu predaje se na materinskom jeziku narodni jezik, zemljopis, povijest i vjeronauk. U tim školama predavanje vjeronauka je u nekim pokrajinama obligatno a u nekim nije. Osim u tim školama, vjeronauk se predaje i u *prijelaznim razredima* (Modell — Schulen) u kojima je cijeli nastavni program na materinskom jeziku uz učenje njemačkog jezika. Cilj je te škole da djecu što prije pripremi za prijelaz u škole na njemačkom jeziku. U njima je učenje vjeronauka obligatno. Za što bolje svladavanje vjeronauka misije organiziraju *natjecanja — vjeronaučne olimpijade* u suradnji s *Malim koncilom* i *Kršćanskom sadašnjošću* iz Zagreba.

U centrima i misijama još od g. 1964. djeluju *socijalni radnici* kojih je danas 88. Oni su namještenici njemačke Crkve — *Karitasa*. Socijalni radnici pomažu našim ljudima u njihovim društvenim potrebama. Osim njih dušobrižnicima pomažu *župni pomoćnici* među kojima ima dosta časnih sestara.

U misijama stvorile su se folklorne i tamburaške grupe, glumačke skupine, vokalno-instrumentalni sastavi zbog zabavno-društvenog života radnika i njihovih obitelji. Postoje i crkveni zborovi koji nastupaju u crkvama ali i na priredbama. Osobito se nastoji širiti katolički tisak, prvenstveno Glas koncila ali i drugi glasnici i časopisi. Jednako se nabavljaju knjige kako religiozne, tako i iz hrvatske kulture, posebno iz književnosti i povijesti. Većina misija ima knjižnicu i čitaonicu. Time se podržava povezanost s domovinom i želja za povratak u rodni kraj. To se pojačava pozivanjem propovjednika i biskupa iz domovine, osobito za crkvenih svečanosti ili u prigodi dijeljenja sv. potvrde.

1. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR

ZAPADNI BERLIN

Nadbiskupija Berlin

Stresemannstr. 66
1 BERLIN 61
Tel.: (030) 251-1807

Dušobrižnički rad u Berlinu počeo je g. 1969. Dosta kasnije, g. 1975. osnovan je centar u prostorijama što ga je nadbiskupija predala hrvatskim dušobrižnicima a s njim i crkvu St. Clemens-Kirche. Dušobrižnički rad obuhvaća cijelo područje Zap. Berlina na kojem žive naši radnici a danas ih je oko 15 000.

Služba Božja i župni obredi vrše se u crkvi St. Clemens koja se zove i *Sv. Marija — Kraljica Hrvata.* Mise se drže svake nedjelje i blagdana i u *St. Behnietz-Kirche* u *Berlin-Spandau* i u *St. Peter-Kirche* u *Berlin-Weddingu.*

Vjeronauk se održava u prostorijama centra, crkvenoj dvorani u Weddingu i Spandau. U centru postoji čitaonica i prostrana dvorana za kulturne i društvene večeri a organizira ih crkveni zbor, folklorna grupa i dramska sekcija.

U radu pomažu *Školske sestre III. reda sv. Franje* (Sarajevo) i to u katehiziranju, vođenju pjevanja, župskom uredu. Sestre vode *dječji vrtić.*

Dušobrižnici:

FRA RAFAEL BEGIĆ, voditelj
FRA MIRKO MARIĆ, pomoćnik
FRA STJEPAN GRGAT, pomoćnik

2. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR

KÖLN

Nadbiskupija Köln

Am Rinkenpfuhl 10
5000 KÖLN
Tel.: (0221) 242-816

Hrvatski svećenik je u Kölnu i okolici počeo djelovati još g. 1956, a misija je osnovana g. 1965. U početku dušobrižnik nije samo posluživao vjernike u Kölnu nego i u Düsseldorfu, Wuppertalu, Aachenu i dr. Rad se povećao osobito kad je g. 1966. sagrađen dušobrižnički centar. U Kölnu danas živi oko 8000 vjernika-radnika.

Sv. mise i obredi održavaju se u *Minoriten-Kirche* u Kölnu, u *St. Franziskus-Kirche* u Gummersbachu, u *Himmelfahrt-Kirche* u Wiehlu i u *St. Laurentius-Kirche* u Bergisch Gladbach.

Vjeronauk se drži u centru.

Od g. 1978. pokrenut je župni list: *Naša zvona.*

Dušobrižnik:

FRA BOŽO ANČIĆ

3. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA
BONN
Nadbiskupija Köln

Noeggerathstr. 18
5300 BONN 1
Tel.: (02221) 639-355

Misija u Bonnu osnovana je g. 1974. Ona obuhvaća grad Bonn i obližnja mjesta u kojima živi oko 2500 naših radnika-vjernika.

Sv. mise redovno se služe u *Bonnu* u »*Marienhaus*« — kapeli Srca Isusova kod isusovaca, u *Waldbrölu* u župnoj crkvi *St. Michael* i u *Bad Honnefu* u kapeli *Kat. socijalnog instituta* a po dogovoru u *Altenkirchenu* (St. Jacobus) i *Troisdorfu* (St. Hyppolytus) i u *Rheinbachu* (Pallottiner-Kapelle).

Vjeronauk i vjerske pouke održavaju se po crkvama ali i u uredu u kojem je mala dvorana s čitaonicom te u dopunskoj školi i prijelaznim razredima

Misija izdaje list: *Evo Ti pišem.*

Dušobrižnik:

FRA ANTE ANIĆ

4. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA
DÜSSELDORF
Nadbiskupija Köln

Van-Douven-str. 12
4000 DÜSSELDORF
Tel.: (0211) 772-567

Misija Düsseldorf odijelila se g. 1972. od misije u Kölnu. Oko nje se skuplja oko 6500 naših vjernika.

Vjerski obredi održavaju se u *St. Apollinaris-Kirche* u Düsseldorfu.

Vjeronauk se drži u prijelaznim i dopunskim školama ali i u prostorijama misije. U misiji djeluje crkveni zbor.

Dušobrižnici:

FRA JOSIP IVON LUCIĆ, voditelj
FRA MLADEN ŠIMUNDIĆ, pomoćnik

5. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA
METTMANN
Nadbiskupija Köln

Düsseldorf Str. 104
4020 METTMANN
Tel.: (02104) 75-514

Misija je osnovana g. 1978. Oko nje se okuplja oko 1500 hrvatskih vjernika, privremenih radnika.

Služba Božja drži se u *Langenfeldu* (St. Joseph-Kirche), u *Leverkusenu* (St. Antonius-Kirche), u *Mettmannu* (St. Thomas-Kirche) i u *Velbertu* (St. Paulus-Kirche).

Vjeronauk se drži u prostorijama misije gdje je osnovana i zabavno-folklorna grupa.

Dušobrižnik:

FRA IVON MENĐUŠIĆ

6. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA
NEUSS
Nadbiskupija Köln

Burggrabenstr. 1
4040 NEUSS
Tel.: (02101) 24-171

Misija je osnovana g. 1975. kad se odijelila od Düsseldorfa. Ona okuplja oko 1500 naših radnika-vjernika.

Sv. mise služe se svake nedjelje i blagdana u *Marienberg-Kirche* u Neussu a jednom mjesečno u *Grevenbroichu* u Firmmersdorf Pfarrkirche.

Vjeronauk se drži u dopunskoj školi i u prijelaznim razredima a u uredu pouka za omladinu.

Dušobrižnik:

FRA TOMA DUKA

7. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR WUPPERTAL

Nadbiskupija Köln

Brillerstr. 82
5600 WUPPERTAL-
-ELBERFELD
Tel.: (0202) 301-089

Misija u Wuppertalu (Elberfeld) osnovana je g. 1972. kad se otcijepila od Kölna. Na njenom području živi oko 9500 naših radnika-vjernika.

Vjerski obredi drže se svake nedjelje i blagdana u *Wuppertalu* (Herz Jesu-Kirche) i *Remscheid-Rosenhügelu* (St. Joseph-Kirche), svake treće subote u Hückeswagenu (St. Mariä-Himmelfahrt), dva put mjesečno u *Solingen-Schlagbaumu* (St. Clemens-Kirche).

Vjeronauk i vjerska predavanja drže se u prostorijama centra i u prijelaznim razredima. U radu dušobrižniku pomažu tri časne sestre *Školskih sestara III. reda sv. Franje* (Mostar).

Dušobrižnik:

FRA BERISLAV NIKIĆ

8. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR MAINZ

Biskupija Mainz

Emmeranstr. 15
6500 MAINZ
Tel.: (06131) 29-454

Misija u Mainzu osnovana je g. 1967. Na njenom području živi oko 7000 naših vjernika-radnika.

Sv. mise služe se svake nedjelje i blagdana u *St. Peter-Kirche* u Mainzu i u *St. Georg-Kirche* u Rüsselsheimu.

Vjeronauk se predaje u centru gdje se održavaju i vjerska predavanja. U prostorijama centra postoji čitaonica i dvorana. Dušobrižnik organizira folklornu skupinu.

Dušobrižnik:

FRA STJEPAN PAVIĆ

9. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR »BL. LEOPOLD MANDIĆ« DARMSTADT

Biskupija Mainz

Feldbergstr. 32
6100 DARMSTADT
Tel.: (06151) 81-266

Misija u Darmstadtu postala je samostalna g. 1970. kad se otcijepila od Mainza. Njoj pripada oko 6000 vjernika. Novi je centar posvetio g. 1976. kardinal H. Volk.

Sv. mise i ostali vjerski obredi održavaju se svake nedjelje i blagdana u *Darmstadtu* u *St. Fidelis-Kirche* i u *Bensheimu* u kapucinskoj crkvi te dvaput mjesečno u *Wormsu* u stolnici *(St. Petersdom)*.

Vjeronauk se drži u pastoralnom centru kao i pouke za omladinu. U njemu djeluje i crkveni zbor.

Dušobrižnik:

FRA ROKO ROMAC

10. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA GIESSEN

Biskupija Mainz

R. Sommerstr. 8
6300 GIESSEN
Tel.: (0641) 21-414

Misija Giessen osnovana je g. 1971. a franjevci — članovi provincije preuzeli su je g. 1972. Na njenom području živi oko 4500 naših vjernika-radnika.

Sv. mise drže se u *Giessenu* u crkvi *St. Bonifatius-Kirche* svake nedjelje a u *Niddi* svake subote u crkvi *Liebfrauen-Kirche.*

Vjeronauk i vjerska pouka održavaju se u prostorijama misije.

Dušobrižnik:

FRA AMBROZ BUDIMIR

11. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR
OFFENBACH
Biskupija Mainz

Luisenstr. 81
6050 OFFENBACH
Tel.: (0611) 82-558

Misija u Offenbachu nastala je g. 1971. kad se odijelila od Mainza. Na njenom području živi oko 5000 vjernika Hrvata.

Sv. mise i drugi obredi drže se svake nedjelje i blagdana u *Offenbachu* u crkvi *St. Paul-Kirche* a svake druge nedjelje u mjesecu u *Jügesheimu* (St. Nikolaus-Kirche) i u *Sprendlingenu* (St. Laurentius-Kirche).

Vjeronauk se održava u pastoralnom centru. U njemu se okuplja i djeluje dobar dječji zbor.

Dušobrižnik:

FRA STANKO MANDAC

12. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR
FRANKFURT
Biskupija Limburg

Niedenau 27
6000 FRANKFURT 1
Tel.: (0611) 723-125

God. 1964. naši radnici u Frankfurtu počeli su se okupljati oko svećenika. God. 1966. stvorena je misija a g. 1969. osnovan je *Dom Ante Antića* (Antić-Haus). U domu je kapela za kućnu potrebu ali i za dijeljenje sakramenata. God. 1977. dobivena je od biskupije još jedna, susjedna kuća gdje je smješten dječji vrtić i stan za časne sestre i dušobrižnike (Rüsterstr. 5). U toj prigodi izvršeno je nutarnje preuređenje doma te se dobila dvorana za sastanke i vjerska predavanja.

U gradu i okolici živi oko 15000 naših vjernika-radnika.

Sv. mise nedjeljom i blagdanom drže se u *stolnici* Frankfurta (Dom-Kirche), u Höchstu (St. Joseph-Kirche) i u kapeli č. s. franjevki (Langestr. 12). Dvaput mjesečno drži se sv. misa u *St. Peter und Paulus-Kirche* u *Hofheimu*, u *Bad-Sodenu* (St. Elisabeth-Kirche), u *Ober-Erlenbachu* (St. Martin) i u *Bad Homburgu* (St. Marien-Kirche) a svake prve nedjelje u mjesecu u župnoj crkvi u *Kronbergu*.

Vjeronauk drži se u prijelaznim razredima i u dopunskoj školi, ali i u centru. U centru je organiziran crkveni dječji zbor i folklorna grupa. U dušobrižničkom radu pomažu *Školske sestre III. reda sv. Franje* (Split). Sestre vode hrvatsko-njemački dječji vrtić (Billigvaler Kindergarten).

Dušobrižnici:

FRA LUKA RADMAN-LIVAJA, voditelj
DR. FRA ĆIRO MARKOČ, pomoćnik
FRA STJEPAN MALEŠ, pomoćnik

FRA IGNACIJE VUGDELIJA, urednik lista »ŽIVA ZAJENICA«, dušobrižnik za mlade

---

13. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR »MARIS STELLA-ZVIJEZDA MORA« STUTTGART

Biskupija Rottenburg-Stuttgart

Hohenzollernstr. 11
7000 STUTTGART
Tel.: (0711) 643-049

Misija u Stuttgartu osnovana je g. 1962. Provincija ju je prihvatila g. 1966. U prigodi svoje 150-obljetnice postanka, biskupija je dala na raspolaganje hrvatskim vjernicima-radnicima nove prostorije, otvorene g. 1978, za hrvatski centar *»Maris stella — Zvijezda mora«*. U njemu su prikladne prostorije za čitaonicu, sastanke i za vjersko-kulturno-zabavni rad.

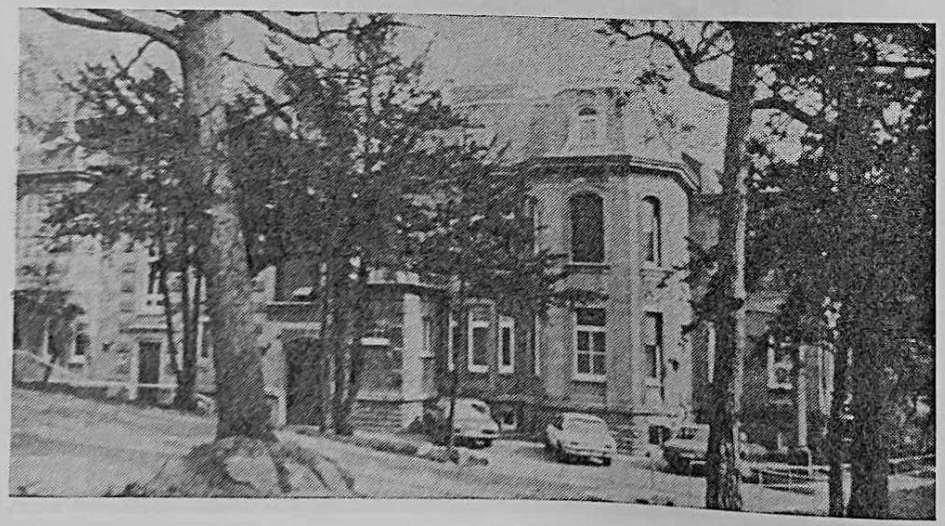

Misija u Stuttgartu djeluje u gradu i okolici gdje živi oko 22 000 naših radnika-vjernika.

Sv. mise služe se u *Stuttgartu* (St. Eberhard-Kirche), *Waiblingenu* (St. Antonius-Kirche), *Schorndorfu* (Hl. Geist-Kirche), *Winnendenu* (St. Karl-Borromäus-Kirche) i *Backnangu* (St. J. Baptist-Kirche) i *Gerlingenu*.

Vjeronauk drži se u dopunskim školama i u prostorijama centra gdje se održavaju predavanja za omladinu. U centru djeluje crkveni zbor i folklorna grupa.

Dušobrižnici:

DR. FRA PAVAO ŽMIRE, voditelj
FRA SILVESTAR BOTA, pomoćnik
FRA IVAN ČUPIĆ, pomoćnik

14. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA AALEN

Biskupija Rottenburg-Stuttgart

Grauneshof, Leibnitzstr. 24
7080 AALEN
Tel.: (07361) 32-905

Misija je nastala g. 1969. kad se otcijepila od misije Schwäbisch Gmünda. Voditelj misije brine se za oko 3000 vjernika-radnika.

Sv. mise drže se svake nedjelje u *Aalenu* (St. Maria-Kirche) a svake druge i četvrte subote u *Stimpfachu* (St. Georg-Kirche) a dvaput mjesečno u *Heidenheimu a. d. Brenz* (St. Maria-Kirche) i u *Gerabronnu* (Hl. Geist-Kirche).

Vjeronauk drži se u dopunskoj školi.

Dušobrižnik:

FRA KRUNO VUKUŠIĆ

15. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR ESSLINGEN

Biskupija Rottenburg-Stuttgart

Augustiner Str. 5
7300 ESSLINGEN
Tel.: (0711) 355-807

Misija u Esslingenu nastala je g. 1973. Na njenom području živi danas oko 6400 vjernika-radnika.

Nedjeljom i blagdanom služi se sv. misa u *Esslingenu* (St. Paulus-Kirche) i *Filderstadt-Sielmingenu* (St. Michael-Kirche), dvaput mjesečno u *Kirchheimu Tecku* (St. Ulrichkirche), *Nürtingenu* (St. Johanneskirche) i *Wernau* (St. Erasmus-Kirche). Vjeronauk drži se u dopunskim školama i u centru gdje se drže i vjerske pouke.

Dušobrižnik:

FRA PETAR VUČEMILO

16. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR LUDWIGSBURG
Biskupija Rottenburg-Stuttgart

Marstallstr. 6
7140 LUDWIGSBURG
Tel.: (07141) 26-971

Misija Ludwigsburg nastala je g. 1969. kad se odijelila od Stuttgarta. Na njenom području živi oko 7500 naših vjernika-radnika.

Sv. mise služe se svake subote u *Ludwigsburgu* (Schloss-Kirche) a svake nedjelje u *Bietigheimu* (St. Laurentius-Kirche), dvaput mjesečno u *Illingenu* (St. Joseph-Kirche), u *Oberderdingenu* u župnoj crkvi St. Marien-Kirche i *Vaihingenu* (St. Antonius-Kirche).

Vjeronauk se poučava u dopunskim školama i u centru gdje se drže vjerski sastanci a gdje djeluje i crkveni zbor. U zgradi centra je dječji vrtić koji vodi njemački dekanat.

Dušobrižnici:

FRA IVAN DOTUR
DR. FRA METOD KELAVA, pomoćnik

17. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA SINDELFINGEN
Biskupija Rottenburg-Stuttgart

Viehweigeweg 7
7032 SINDELFINGEN
Tel.: (07031) 81-640

Misija u Sindelfingenu nastala je g. 1970. kad se odijelila od Stuttgarta. Na njenom području živi oko 5500 vjernika-radnika.

Sv. mise služe se svake nedjelje i blagdana u *Sindelfingenu* u crkvi *Dreifaltigkeitskirche,* a dvaput mjesečno u *Leonbergu* (St. Johannes-Baptist-Kirche), u *Korntalu* (St. Johannes-Kirche) i u *Herrenbergu* (St. Joseph-Kirche).

Vjeronauk se drži u dopunskim školama u Sindelfingenu, Böblingenu i Leonbergu a u Herrenbergu i Leonbergu u privatnom stanu.

Dušobrižnik:

FRA JOSIP ZRNČIĆ

18. HRVATSKI KATOLIČKI CENTAR MÜNCHEN
Nadbiskupija München

Widdersteinstr. 20
8000 München
Tel.: (089) 646-038

Odmah nakon rata počeli su se Hrvati skupljati oko svećenika. Od g. 1950. među radnicima-vjernicima djelovali su članovi naše provincije.

God. 1965. dobivena je kuća od katoličkog Karitasa i dana je 25 godina na raspolaganje hrvatskoj pastvi. Kako su u njoj stanovi redovnici, u dogovoru s provincijom Bavarske i münchenskim nadbiskupom kuća je proglašena kao filijalna kuća bavarske franjevačke provincije ali je dana na uporabu hrvatskim svećenicima. God. 1978. dobivena je nova zgrada s mnogo većim i povoljnijim prostorijama za vjerski i kulturni život naših radnika-vjernika (Schwanthalerstr. 98) kao centar uz crkvu St. Paulus-Kirche.

Na području centra živi oko 23 000 vjernika-radnika.

Sv. mise drže se u *Münchenu* i to u *St. Paulus-Kirche,* u *Maria-Schutz-Kirche* i u kapeli *Recht der Isar Klinik.* Osim toga služe se sv. obredi u *Gautingu* (Frauen-Kirche), *Olchingu* (St. Peter und Paulus-Kirche), *Tegernsee* (Kreiskrankenhauskapelle), u Haushamu (St. Anton-Kirche), *Bad Tölzu* u Rupert Mayer Heim-u, u *Geretsriedu* (Altesheimkapelle) i u Glonnu (Marienheim).

Vjeronauk se drži u prijelaznim razredima, dopunskim školama i u centru. Dušobrižnici organiziraju crkveni zbor a postoji i folklorna grupa.

Dušobrižnici:

DR. FRA DOMINIK ŠUŠNJARA, voditelj
FRA TIHOMIR GRGAT, pomoćnik
FRA FRANJO BILOKAPIĆ, pomoćnik
FRA KRSTO ŠUŠNJARA

19. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA FREISING
Nadbiskupija München

Dombergstr. 7
8050 FREISING
Tel.: (08161) 73-59

Misija u Freisingu osamostalila se g. 1978. kad se otcijepila od Münchena Misija obuhvaća dekanate: Freising, Erding, Dorfen, Geisenhusen, Landshut, Moosburg i Weihenstephan. Dušobrižnik okuplja oko 3500 vjernika.

Dušobrižnik:

FRA MATE PUĐA

20. HRVATSKA KATOLIČKA MISIJA ROSENHEIM
Nadbiskupija München

Innstr. 29/IV
8200 ROSENHEIM
Tel.: (08031) 36-335

Misija u Rosenheimu nastala je g. 1973. kad se odijelila od Münchena. Na njenom području živi oko 3000 vjernika-radnika.

Sv. mise drže se svake nedjelje i blagdana u *Rosenheimu* (Kapuziner--Kirche), u *Grassau* (Pfarrkirche) i *Wesswerburgu* (St. Michael-Kapelle) a prve subote u mjesecu u *Endorfu* u kapeli staračkog doma (Katharinenheim).

Vjeronauk u Rosenheimu i Grassau drži se u mjesnoj školi i u misiji. U radu dušobrižniku pomaže jedna časna sestra Školskih sestara III. reda sv. Franje (Split) i jedan đakon Nijemac *Georg Spindler.*

Misija izdaje list *Zvano.*

Dušobrižnici:
FRA NIKOLA ČURČIJA

FRA PIJO FRŽOP, CH-8852 SCHUBELBACH S. Z., Gutenbrunnen — Švicarska

---

2. AUSTRIJA

BEČ

Schulhof 1
A 1010 WIEN I
Tel.: (0222) 632-0153

Misiju u Beču osnovao je g. 1960. fra Mirko Čović. Na njenom području živi danas oko 15 000 naših vjernika-radnika. Služba Božja služi se u Beču u *crkvi Am Hof,* ali i u drugim okolnim mjestima. Misija je g. 1971. predana Franj. provinciji sv. Ćirila i Metoda (Zagreb).

U njoj radi član naše provincije: *fra Mirko Čović.*

DR. FRA MIRKO ČOVIĆ, A 1010 WIEN I, Franziskanerplatz 4, Tel. (0222) 524-770

3. KANADA

Članovi *Provincije presv. Otkupitelja* djeluju u četiri zapadne pokrajine Kanade: u *Manitobi,* u *Alberti,* u *British Columbiji* i na *Vancouver-Islandu.* Na tom gotovo nepreglednom prostoru oni su jedini pastoralni radnici među Hrvatima i to samo u pet župa od 18, koliko ih je u cijeloj Kanadi.

Župnici prvenstveno moraju vjernike, raspršene na prostranstvima koja se svladavaju samo avionima, okupljati u kršćanske zajednice, očuvati u njima pradjedovsku vjeru u novim ekonomsko-društvenim prilikama, uprilično se američkom načinu pastve. Osim toga oni nastoje pomoći da useljenici što bezbolnije prijeđu na kanadski način života kako vjerskoga tako i građanskog. Time nastoje usporiti proces odnarođivanja, neminovan osobito kod djece i omladine. Stoga se osnivaju »škole« u kojima se uči hrvatski jezik, povijest i književnost, priređuju razne priredbe, sastanci s predavanjima o domovini, iskorištavaju sva sredstva da domovina bude prisutna starijima ali da se usadi i u srcima djece i omladine.

1. CALGARY (ALBERTA)
MAJKA BOŽJA BISTRIČKA
Biskupija Calgary

Croatian Catholic Church
207-6 th Street N. E.
CALGARY T2E — 3Y1
Tel.: (403) 262-6255

Župa u Calgary osnovana je g. 1967. i povjerena provinciji dok bude potreba hrvatske pastve. Godine 1968. kupljena je mala župna crkva od Poljaka i pretvorena u *crkvu Majke Božje Bistričke.* Iza crkve je župni stan a ispod crkve je mala dvorana i dvije učionice.

U župi je upisano oko 300 obitelji a u gradu ima oko 2500 hrvatskih migranata. Crkvom upravlja uz župnika župni odbor. Postoji crkveni zbor, folklorna grupa, subotna škola za vjeronauk, hrvatski jezik i narodnu povijest. Župa priređuje zabave, priredbe i piknike.

Župnik pohađa hrvatske vjernike u *Lethbrigde-u* i *Saskatoonu* a katkad i u *Regini* (Saskatchevan) gdje živi oko 130 obitelji s oko 500 vjernika.

Župa izdaje tjednik: *Hrvatska župa Marija Bistrica.*

ŽUPNIK:
FRA DUJO BOBAN

2. EDMONTON (ALBERTA)
MALA GOSPA — ROĐENJE MARIJINO
Nadbiskupija Edmonton

Croatian Catholic Parish
P. O. Box 2947, Station A
EDMONTON T5J-2G5
Tel.: (403) 425-8889

U Edmontonu osnovana je hrvatska župa g. 1977. Obredi se održavaju u crkvi župe Presv. Srca (Sacred Heart). Župnik je dobio od korporacije »*Croatian Catholic Centre, Edmonton*« na upravljanje i vođenje »*Hrvatski katolički dom*«. On nastoji oko gradnje nove crkve.

U župi je zabilježeno 250 obitelji dok u gradu ima oko 1500 do 2000 hrvatskih migranata, koji su došli nakon II. svj. rata. Društveni život je veoma bujan. Župnik izdaje list: »*Iz života hrvatske župe Edmonton*«.

Župnik:
FRA JERKO ĆALETA

3. VANCOUVER
SRCE MARIJINO
Nadbiskupija Vancouver B. C.

Immaculate Heart of Mary
Croatian Parish
3105 E. Ist. Ave
VANCOUVER B. C. V5M 1B6
Tel.: (604) 253-2089

Hrvati su se još prije I. svj. rata počeli naseljavati u Vancouveru a još više između dva rata. Stoga je bilo više pokušaja stvaranja misije ali bez većeg uspjeha. Nakon II. svj. rata, osobito nakon g. 1950. broj migracije se povećao. Na poticaj vjernika g. 1961. nadbiskup *William M. Duke* molio je franjevce u Chicagu da pošalju svećenika u Vancouver. Oni su poslali *fra Ambroza Budimira*. On je počeo djelovati oko stare *crkvice Sv. Jude*. Međutim, odmah je on, kao i vjernici, želio podignuti svoju župnu crkvu. To se veoma teško ostvarilo. Zahvaljujući upornosti fra Ambroza i njegovih suradnika g. 1963. dobiveno je zemljište a g. 1964. osnovana je župa koja pripada nadbiskupiji ali je povjerena provinciji. God. 1968. odobreni su planovi gradnje prema nacrtu arh. *Medaka* i počela gradnja. Crkva je dovršena i blagoslovljena g. 1969. Kasnije, uz vraćanje duga, crkva je nešto preuređena a dobila je i radove kipara *Pere Bulića*.

Iza crkve je župni stan a ispod mala župna dvorana. Kako se broj vjernika, koji se skupljaju oko crkve, povećao, g. 1977. kupljeno je zemljište u Richmondu i na njemu sagrađena dvorana za župne potrebe, razne priredbe, razne priredbe, održavanje piknika.

Oko župe se skuplja oko 1300 obitelji dok je u Vancouveru oko 6 do 7 tisuća a moguće i više naših ljudi. Dušobrižnici povremeno posjećuju Hrvate u gradu Prince George-u gdje živi oko 150 naših obitelji s preko 600

Hrvata a jednako i u obližnjoj Americi kao u Belinghamu, Seattle-u i dr. Župa organizira dječji i mješoviti zbor koji nastupa pod vodstvom časne sestre u crkvi ali i na priredbama, subotnu školu za vjeronauk, hrvatski jezik i narodnu povijest koju pohađa oko 400 djece, razne priredbe i izdaje list: *Glas hrvatske župe.*

U župi djeluju od g. 1971. č. s. *Kćeri milosrđa III. samostanskog reda sv. Franje* (Blato na Korčuli). One su kupile kuću u blizini župne crkve.

Župno osoblje:

FRA BONE PRCELA, župnik

DR. FRA PETAR ČAPKUN, pomoćnik

FRA ANTE JURIĆ, pomoćnik

4. VANCOUVER ISLAND B. C.
Biskupija Victoria

4358 W. 10 Ave
VANCOUVER B. C.
Tel.: (604) 224-4842

Župa obuhvaća Vancouver otok i to mjesta gdje stanuju hrvatski migranti: Victoriju (oko 90 obitelji), Nanaimo (oko 70 obitelji), Port Albernu (oko 40 obitelji), Campbell River (oko 30 obitelji), Thasis (oko 10 obitelji). Župa nema stalne crkve nego župnik obilazi ta veoma udaljena mjesta i u mjesnim crkvama ili dvoranama okuplja vjernike i vrši službu Božju a stanuje u Vancouveru.

Župnik:

FRA ZVONIMIR RADOŠEVIĆ

5. WINNIPEG (Manitoba)
SV. NIKOLA TAVELIĆ
Nadbiskupija Winnipeg

Croatian Parish St. Nicholas Tavelić
2688 Main St.
WINNIPEG
Tel.: (204) 339-3264

Misija u Winnipegu osnovana je g. 1968. pod naslovom: *Winnipeg Croatian Congregation.* Župna *crkva Sv. Nikole Tavelića* sagrađena je god. 1973—74. Ona pripada mjesnoj nadbiskupiji a povjerena je provinciji. Iza crkve je župni stan a ispod nje velika dvorana.

Župa okuplja oko 312 obitelji. U Winnipegu inače ima oko 3000 hrvatskih migranata, uglavnom useljenih nakon II. svj. rata. Župnik osim vjerskog rada vodi razvijeni društveni život.

Župnik:

FRA DOMINIK TOMIĆ

4. SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

1. PORTLAND (Oregon)
Župa Sv. Stanislava
Nadbiskupija Portland

3916 N. Interstate Ave
PORTLAND
Oregon 97227
Tel.: (503) 281-7532

Župa sv. Stanislava bila je prvotno poljska misija a g. 1957. prihvatio je današnji župnik. Oko nje okupljaju se vjernici uglavnom engleskog jezika. U slobodnom vremenu i prema potrebi župnik poslužuje i hrvatske vjernike.

Župnici:

FRA JOSIP MIKULIĆ

2. PORTLAND
Župa Sv. Brigite
Nadbiskupija Portland

St. Birgitte Parish
11820 N. W. St. Helens Rd.
PORTLAND
Oregon 97231
Tel.: (503) 286-3929

Župa sv. Brigite osnovana je g. 1916. uz staru crkvu koja je srušena g. 1955. kad je sagrađena nova. Župne prostorije smještene su u *Croatian Mission Center,* sagrađen g. 1965. i u njoj je *kapela Gospe Sinjske* (Chapel of our Lady of Sinj). Još prije, g. 1959, podignuta je *župna dvorana* (»Mons. Smith Hall«). Župa je povjerena provinciji g. 1969. »ad indeterminatum tempus«. Osim toga, g. 1973—74. obnovljena je *crkva St. Patrik* koja se zove *»hrvatska crkva«* jer su se oko nje okupljali hrvatski migranti još prije I. svj. rata. Danas se malobrojni Hrvati, slabo organizirani, okupljaju jednom mjesečno na službu Božju u *kapeli Gospe Sinjske.*

Župnik izdaje list: *»Orthodoxy«*

Župnici:

DR. FRA MILAN MIKULIĆ
FRA IZIDOR GRABOVAC, pomoćnik

3. SAN JOSÉ
UZNESENJE MARIJINO
Nadbiskupija San Francisco

P. O. Box 8015
SAN JOSÉ, Californija 95126
Tel.: (408) 279-0279

Župa-misija osnovana je g. 1975. a povjerena je članovima provincije dok bude trajala potreba duhovne pastve među Hrvatima u pokrajini St. Clara.

Sjedište župe je na zemljištu i u zgradama korporacije hrvatskih franjevaca misionara — *Croatian Franciscan Missionary Fathers, Inc.* — koja je registrirana kao karitativna ustaova.

Još g. 1970. franjevci su Provincije presv. Otkupitelja uz povoljne uvjete otkupili dio imanja s dvoranom koja je g. 1975. pretvorena u *kapelu*. U blizini je uređena mala drvena kuća za stanovanje župnika. Sve je to vlasništvo provincije.

Župi gravitiraju hrvatski vjernici velikog područja i iz više gradova: San José-a, Santa Clare, Cupertina, Sunnyvala, Mountain Viewa, Palo Alta, Milpitasa, Redwood City-a, Saratoge, San Matea, Burlinghama, Oaklanda i dr. U San José-u i San Mateu drži se škola za vjeronauk, hrvatski jezik i povijest, održavaju se vjerski obredi.

Župnik:

FRA MATE MARKOTA, župnik
FRA PETAR TOPIĆ, pomoćnik

5. JUŽNA AMERIKA

ARGENTINA
BUENOS AIRES

Barrio J. Vucetich
José C Paz
F. N. G. S. M.

Fra Krsto Radić otišao je nakon II. svj. rata u Argentinu. Tu je blizu grada *José C. Paz* dobio zemlju koju je prozvao po svom mještaninu, ocu moderne daktiloskopije: »*Bario Juan Vucetich*«, za gradnju crkve, samostana i za osnivanje župe. On je podigao kuću i prostoriju za vjeronauk u kojoj drži i školu. Među stanovništvom širi pobožnost prema Majci Božjoj Bističkoj. God. 1977. počeo je graditi crkvu.

Dušobrižnik:

FRA KRSTO RADIĆ

BOLIVIJA
ENTRE RIOS
Biskupija Tarija

God. 1948. *fra Rafo Romac* stigao je u Boliviju. U početku djelovao je u svetištu *Cochabambi*. Nakon nekoliko mjeseci premjestio se u *Potosi* gdje je pastorizirao na raznim župama. Zbog visinskog zraka oslabio je te se g. 1960—61. liječio u Buenos Airesu. Tu ga je upoznao biskup Tarije i pozvao u svoju biskupiju. Fra Rafo se odazvao i 6. ožujka 1961. imenovan je župnikom u *Entre Rios*, gradu što leži među dvjema rijekama, blage klime i u plodnoj dolini. Marljivim radom fra Rafo je stekao povjerenje naroda. Pomoću vlade i novca što ga je dobio izvana ali najviše svojim apostolskim zalaganjem podigao je g. 1966. novu veliku župnu crkvu a naknadno i zvonik na dva kata sa satom i osam zvona. Zahvaljujući povjerenju naroda fra Rafo je g. 1970. izabran za općinskog načelnika te je uspio mnogo učiniti za napredak tog kraja. Među ostalim sagradio je novu župnu kuću i školu, doveo časne sestre iz Sjeverne Amerike, a, za što uspješnije djelovanje prostrane župe, podigao je u okolici deset kapela i osam škola.

Župnik:

FRA RAFAEL ROMAC

BRAZILIJA

U samostanu u *São Paulo* (Caixa postal 5650) žive dvojica članova provincije pomažući našim ljudima:

FRA PAVAO BOLJAT
FRA IVAN HRSTIĆ

FRA PETAR MANDAC, CARACAS (Venezuela) URB. 23 de Enero, Sector Central Iglesia Cristo Rey

---

6. AFRIKA

REPUBLIKA ZAIRE
CIBANDA — MULAGI
Duh Sveti
Nadbiskupija Bukavu

God. 1970. nadbiskup Bukave *Mulindwa Mutabesha* primio je franjevce, članove Provincije, i g. 1972. predao im župu — misiju *Burhale*. Ona je imala 34.000 katolika i 2.000 katekumena u 23 kapelanija. God. 1974. osnovana je *nova župa Cibanda-Mulagi* posvećena Duhu Svetom u mjestu Ifendula, pokrajini Luhwinja. Novoosnovanoj župi pripalo je 8 kapelanija župe Burhale (5 u pokrajini Burhiny a 3 u pokrajini Luhwinja) i 3 kapelanije od župe Cibimbi u pokrajini Kaziba. Kako su g. 1976. ostala u misiji samo dvojica franjevaca, župa Burhale je ostala bez misionara franjevaca a preostala dvojic nastavila su rad u župi *Cibanda-Mulagi*. Župa-misija ima 11 kapelanija i

broji oko 57.000 stanovnika. U radu pomažu *tri časne sestre franjevke* (Školske sestre — Split Lovret) a glavni suradnici su 52 vjeroučitelja-katehisiti i 7 službenika svjetovnjaka koji dijele pričest i tješe bolesnke. Misionari upravljaju župom sa 33 člana *Župnog savjeta* koji se sastaje svake prve nedjelje u mjesecu.

FRA ILIJA BARIŠIĆ, voditelj misije (član Provincije sv. Jeronima — Zadar)

FRA BOŽO ČURČIJA, misionar

ŽUPNI POMOĆNICI U NJEMAČKOJ PASTVI

FRA NEDJELJKO ŠABIĆ
5070 BERGISCH-GLADBACH, Kempenerstr. 5, tel. (02202) 51707 i 530051

FRA ANĐELKO VALIDŽIĆ
5300 BONN-BAD GODESBERG, Annabergerstr. 197 b, tel. (02221) 310 787

FRA VINKO MAROVIĆ
5300 BONN-POPPELSDORF, Sternenburgstr. 33, tel. (02221) 214 813

FRA JOSIP KLARIĆ
6255 DORNBURG-FRICKHOFER, Egenolfstr. 24, Pfarrhaus, tel. (06436) 18 34

FRA ŽARKO MARETIĆ
4000 DÜSSELDORF, Alt-Heerdt 7, tel. (0211) 501 995 i 501 281

FRA JOSIP BEBIĆ
6228 ELTVILLE / RHEIN, Rheingauerstr. 46, tel. (06123) 45 40 (stan), 26 22 (župnik)

FRA MIJO MARIĆ
4300 ESSEN-KETWIG, Ruhrstr. 91, tel. (02054) 810 10 (stan), 44 18 (župnik)

FRA ANTE BABIĆ
6233 KELKHEIM-MÜNSTER, Am Kirchplatz 11, tel. (06195) 23 52

FRA IVAN KRIŽANOVIĆ
5014 KERPEN-TÜRNICH, Heerstr. 158, tel. (02237) 73 62 (stan), 73 35 (župnik)

FRA BOŽO MORIĆ
5014 Kerpen-TÜRNICH, Heerstr. 158, tel. (02237) 73 62 (stan), 73 35 (župnik)

FRA IVAN VIDOVIĆ
5090 LEVERKUSEN 3, Bruchhauserstr. 164, tel. (02171) 51 475

FRA LEON DELAŠ
5253 LINDLAR, Am Paffenberg 21, tel. (02266) 66 23 (stan), 253 (župnik)

FRA ANTE JURIĆ-TALAJA
5412 RANSBACH-BAUMBACH, Rheinstr. 30, tel (02623) 23 26

FRA NEDJELJKO NORAC-KEVO
6231 SCHWALBACH, Taunusstr. 13, St. Martin u. St. Pankratius, tel. (06196) 12 88, novi centar: (06196) 12 20

BRAĆA U SLUŽBI REDA

ITALIJA

Telefonski predbroj: 9939 — od gradskog predbroja izostaviti nulu

Rim

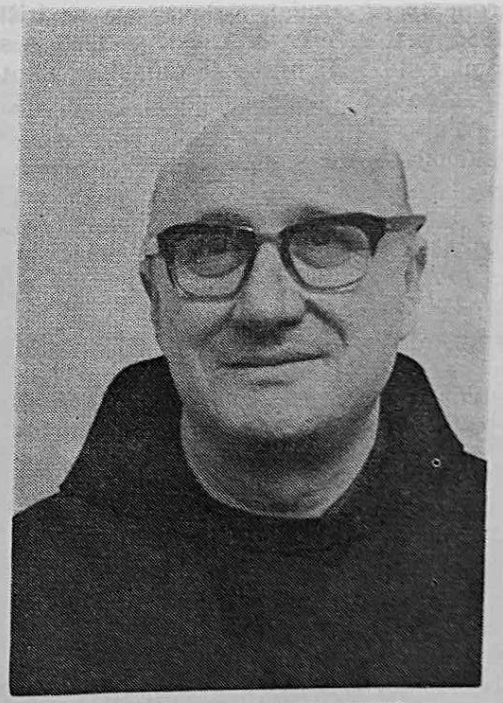

FRA NIKOLA RADIĆ
generalni definitor

SKOTISTIČKA KOMISIJA

ROMA 00185
Via Merulana 124

Generalni kapitul u Asizu (1927) odredio je da se u Quarrachi osnuje sekcija za kritičko izdavanje djela *Ivana Duns Skota.* Zbog poteškoća i u želji da se pospješi rad na izdavanju, uprava Reda je povjerila *fra Karlu Baliću* (1938) vodstvo sekcije koja je prešla u Rim. Tu nastaje nezavisna komisija *(Commissio Operibus Ioannis Duns Scoti critice edendis).* Posao oko rekonstruiranja teksta bio je veoma težak jer nedostaju »autografi« — vlastoručni rukopisi Duns Skota a prepisivači i tumači unijeli su popravke i preinake u rukopise te su često iskrivili izvornu Duns Skotovu misao. Ipak dugogodišnji ustrajni rad bio je uspješan. Nakon dvanaest godina rada, na Međunarodnom skolastičkom kongresu u Rimu (1950) bila su predstavljena prva dva sveska »vatikanskog izdanja« *Sabranih djela* »dubokoumnog i marijanskog naučitelja« *(Doctoris subtilis et mariani Ioannis Duns Scoti Ordinis Minorum opera omnia).* Nakon toga su izišli ovi svesci: treći g. 1954, četvrti g. 1956, peti g. 1959, šesnaesti g. 1960, šesti g. 1963, sedamnaesti g. 1966. i sedmi g. 1973. U njima je objavljen Skotov tekst iz knjiga *Ordinatio* i *Lectura.* Izdanja Skotističke komisije doživjela su visoka priznanja u znanstvenom svijetu.

Da bi se što bolje upoznala Skotova nauka i uopće skotistička misao, komisija je organizirala *međunarodne skolastičko-skotističke* kongrese: u Rimu (1950), Oxfordu-Edimburgu (1966). God. 1970. osnovana je *Societas Internationalis Scotistica* (SIS). To društvo promiče razgovor između skotističke misli i suvremene filozofsko-teološke misli. Ono je priredilo skupove u Beču (1970) i Padovi (1976).

U Komisiji osim spomenutog fra K. Balića su radili ovi članovi provincije: *fra Petar Čapkun* (1941—67), i *fra Serafin Rajić* (1939—42) a kao surądnici: fra Bernardin Bilođerić (1950—56), fra Metod Kelava (1939—40) i fra Pavao Melada (1946—48).

DR. FRA LUKA MODRIĆ, predsjednik
DR. FRA IVAN JURIĆ, tajnik (tel. 75-705-35)
FRA STANKO BUŠELIĆ, član

PAPINSKA MEĐUNARODNA MARIJANSKA AKADEMIJA

ROMA 00185
Via Merulana 124
Tel.: (06) 752-505

Nastojanjem *fra Karla Balića* osnovana je u Rimu *Commissio Marialis Franciscana* (1946). Pod okriljem te Komisije nastala je *Marijanska akademija* koja se predstavila javnosti u godini proglašenja dogme o Marijinu uznesenju (1950) kad je organizirala *Prvi međunarodni mariološki i Osmi marijanski kongres.* Svrha je Akademije promicati teološku znanost o Mariji preko znanstvenih simpozija i izdavanja knjiga. Papa *Ivan XXIII* proglasio je Akademiju papinskog: *Pontificia Academia Mariana Internationalis* (1959). Akademija je organizirala više međunarodnih mariooloških i marijanskih skupova i izdala preko stotinu svezaka zbornika s tih susreta kao i povijesno-teološke studije stručnjaka-mariologa. Osim toga Akademija usklađuje rad mariooloških društava u svijetu među kojima je i *Hrvatski mariološki institut,* osnovan g. 1971.

Članovi Akademije:

DR. FRA PAVAO MELADA, predsjednik
FRA DINKO ARAČIĆ, tajnik

BRAĆA STUDENTI

Rim:

FRA ANTE SAMARDŽIĆ, student crkvene glazbe
FRA BRUNO PEZO, student klasičnih jezika
FRA FRANJO LACO, student franjevačke duhovnosti
FRA MARIJAN VUGDELIJA, student biblijskih znanosti
FRA LUKA TOMAŠEVIĆ, student moralke
FRA DUŠAN MORO, student dogmatike
FRA MILJENKO ODRLJIN, student biblijskih znanosti

München:

FRA IVAN NIMAC, student katehestike i homiletike
FRA JOSIP GRBAVAC, student slavistike

Frankfurt:

FRA MIJO ĆALETA, student matematike i fizike

POPIS ČLANOVA PROVINCIJE

(abecednim redom i s općim osobnim podacima)

ABRUS IVAN (Josip), sveć., s. Ivana i Boje Bašić, r. u Drnišu, bisk. Šibenik, 25. 9. 1911, obl. 30. 8. 1929, j. z. 1. 9. 1930, s. z. 18. 11. 1933, s. r. 28. 3. 1936.
AKRAP AUGUSTIN (Ante), sveć., s. Ivana i Ane Dadić, r. u Bisku (Sinj), bisk. Split, 27. 1. 1936, obl. 12. 8. 1953, j. z. 13. 8. 1954, s. z. 31. 3. 1960, s. r. 29. 6 1961.
AKRAP IVAN, sveć., s. Ivana i Ane Dadić, r. u Bisku (Sinj), bisk. Split, 24. 6 1942, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 8. 12. 1966, s. r. 29. 6. 1969.
ANČIĆ BOŽO, sveć., s. Petra i Marije Bilić, r. u Turjacima (Sinj), bisk. Split, 16. 3. 1940, obl. 6. 7. 1956, j. z. 7. 7. 1957, s. z. 8. 12. 1963, s. r. 15. 7. 1965.
ANIĆ ANTE (Milan), sveć., s. Ivana i Ljube Glibotić, r. u Slivnu (Imotski), bisk. Split, 11. 9. 1933, obl. 14. 7. 1951, j. z. 15. 7. 1952. s. z. 8. 12. 1957, s. r. 3 7. 1960.
ANIĆ-MILIĆ STANKO (Mate), sveć., s. Nikole i Marije Gugo, r. u Vrpolju (Knin), bisk. Šibenik, 11. 8. 1936, obl. 15. 7. 1952, j. z. 16. 7. 1953, s. z. 31. 3. 1960, s. r. 29. 6. 1961.
ARAČIĆ DINKO, sveć., s. Ivana i Ive Aračić, r. u Vinjanim Gornjim (Imotski), bisk. Split, 21. 10. 1947, obl. 13. 7. 1963, j. z. 14. 7. 1964, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.
ARAČIĆ SILVESTAR (Marijan), sveć., s. Šimuna i Matije Kutleša, r. u Vinjanima (Imotski), bisk. Split, 17. 10. 1925, obl. 21. 11. 1944, j. z. 22. 11. 1945, s. z. 22. 11. 1948, s. r. 29. 6. 1951.
BABIĆ ANTE, sveć., s. Mate i Ivke Merčep, r. u Katunima-Šestanovac (Omiš), bisk. Split, 12. 7. 1949, obl. 11. 7. 1966, j. z. 12. 7. 1967, s. z. 1. 10. 1972, s. r. 6. 7. 1975.
BABIĆ AUGUSTIN (Josip), sveć., s. Bartula i Ive Vukušić, r. u Katunima (Omiš), bisk. Split, 19. 3. 1910, obl. 30. 8. 1929, j. z. 1. 9. 1930, s. z. 18. 11. 1933, s. r. 28. 3. 1936.
BABIĆ MARKO, sveć., s. Josipa i Ive Todorić, r. u Runoviću (Imotski), bisk. Split, 4. 1. 1947, obl. 1. 9. 1964, j. z. 4. 9. 1965, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.
BAČIĆ STANKO (Božo), sveć., s. Ante i Jurke Zubčić, r. u Lisičiću (Benkovac), bisk. Zadar, 25. 8. 1916, obl. 13. 8. 1934, j. z. 14. 8. 1935, s. z. 3. 12. 1939, s. r. 6. 7. 1941.
BAŠIĆ KARLO (Ivan), sveć., s. Nikole i Marije Janković, r. u Suhaču (Sinj), bisk. Split, 19. 1. 1936, obl. 15. 7. 1952, j. z. 16. 7. 1953, s. z. 31. 3. 1959, s. r. 29. 6. 1961.

KRATICE:

br.	= brat neklerik
j. z.	= jednostavno zavjetovanje
kl.	= klerik
obl.	= redovničko oblačenje
r.	= rođen
s.	= sin
sveć.	= svećenik
s. z.	= svečano zavjetovanje
s. r.	= svećeničko ređenje

BEBIĆ BERNARDIN (Jakov), sveć., s. Josipa i Jurke Vučković, r. u Desnama (Metković), bisk. Split, 8. 12. 1908, obl. 20. 7. 1926, j. z. 21. 7. 1927, s. z. 22. 7. 1930, s. r. 26. 7. 1932.

BEBIĆ JOSIP, sveć., s. Mirka i Vide Volarević, r. u Metkoviću, bisk. Split, 2. 6. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

BEDRICA GABRIJEL (Jakov), sveć., s. Josipa i Marte Grbeša, r. u Danilu (Šibenik), bisk. Šibenik, 13. 8. 1905, obl. 26. 8. 1922, j. z. 27. 8. 1923, s. z. 21. 11. 1926, s. r. 29. 7. 1928.

BEGIĆ RAFO (Ivan), sveć., s. Ante i Josipe Koštro, r. u Gracu Posuškom (Posušje), bisk. Mostar, 22. 6. 1940, obl. 8. 7. 1958, j. z. 17. 7. 1959, s. z. 8. 12. 1962, s. r. 15. 7. 1965.

BEGONJA JAKOV, sveć., s. Filipa i Mande Alduk, r. u Sedramiću (Drniš), bisk. Šibenik, 19. 7. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

BEKAVAC DINKO, sveć., s. Nikole i Mare Dragun, r. u Studencima (Imotski), bisk. Split, 6. 9. 1953, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 7. 4. 1978, s. r. 1. 7. 1979.

BEKAVAC KRUNO, sveć., s. Ivana i Marije Vukušić, r. u Žeževici Gornjoj (Omiš), bisk. Split, 20. 8. 1936, obl. 12. 8. 1953, j. z. 13. 8. 1954, s. z. 31. 3. 1959, s. r. 3. 7. 1960.

BELAMARIĆ CELESTIN (Vinko), sveć., s. Ivana i Antice Gojanović, r. u Dubravi (Šibenik), bisk. Šibenik, 13. 4. 1917, obl. 13. 8. 1934, j. z. 14. 8. 1935, s. z. 4. 12. 1938, s. r. 6. 7. 1941.

BELAMARIĆ FRANJO (Mile), sveć., s. Mate i Antice-Tone Rak, r. u Dubravi (Šibenik), bisk. Šibenik, 13. 1. 1918, obl. 26. 7. 1936, j. z. 27. 7. 1937, s. z. 7. 12. 1940, s. r. 8. 8. 1943.

BEŠLIĆ ANTE (Pavao), sveć., s. Ante i Ive Delonga, r. u Vedrinama (Sinj), bisk. Split, 16. 6. 1914, obl. 12. 8. 1933, j. z. 13. 8. 1934, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 7. 4. 1940.

BEZINA PETAR, sveć., s. Ante i Ane Čipčić, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 14. 4. 1917, obl. 31. 8. 1935, j. z. 1. 9. 1936, s. z. 3. 12. 1939, s. r. 12. 7. 1942.

BILIĆ ANTE, sveć., s. Ivana i Ive Bilić, r. u Studencima (Imotski), bisk. Split, 7. 9. 1952, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

BILIĆ NIKOLA (Ante), sveć., s. Marijana i Marije Petrušić, r. u Prološcu (Imotski), bisk. Split, 7. 6. 1904, obl. 30. 8. 1923, j. z. 31. 8. 1924, s. z. 1. 9. 1927, s. r. 21. 7. 1929.

BILIĆ-SOLDATIĆ BONE, sveć., s. Ante i Matije Bilić, r. u Studencima (Imotski), bisk. Split, 23. 3. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

BILOKAPIĆ FRANJO (Ante), sveć., s. Franje i Kate Vrdoljak, r. u Udovičiću (Sinj), bisk. Split, 15. 1. 1911, obl. 30. 8. 1930, j. z. 31. 8. 1931, s. z. 12. 11. 1934, s. r. 6. 5. 1937.

BILOKAPIĆ FRANJO, sveć., s. Ivana i Jele Pavić, r. u Udovičiću (Sinj), bisk. Split, 10. 5. 1941, obl. 9. 7. 1960, j. z. 29. 7. 1961, s. z. 8. 12. 1966, s. r. 29. 6. 1969.

BILUŠIĆ IVAN (Paško), sveć., s. Josipa i Ane Gojčeta, r. u Ljubotiću-Promini (Drniš), bisk. Šibenik, 20. 1. 1914, obl. 12. 8. 1933, j. z. 13. 8. 1934, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 7. 4. 1940.

BOBAN DUJO, sveć., s. Duje i Mile Jurić, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 17. 11. 1942, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 8. 12. 1966, s. r. 29. 6. 1969.

BOLJAT PAVAO (Ante), sveć., s. Duje i Antice Kelam, r. u Vučevici (Split), bisk. Šibenik, 23. 2. 1902, obl. 26. 7. 1921, j. z. 27. 7. 1922, s. z. 25. 8. 1925, s. r. 7. 8. 1927.

BOŠNJAK DINKO, kl., s. Slavka i Mare Bekavac, r. u Studencima (Imotski), bisk. Split, 22. 9. 1955, obl. 5. 7. 1974, j. z. 12. 7. 1975.

BOTA SILVESTAR (Stanko), sveć., s. Ivana i Ane Jurić, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 20. 11. 1939, obl. 24. 8. 1958, j. z. 25. 8. 1959, s. z. 8. 12. 1964, s. r. 29. 6. 1967.

BOTICA DUŠKO, sveć., s. Ante i Ane Smoljo, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 15. 12. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

BOTICA FRANJO, br., s. Mate i Mare Perković, r. u Rudi (Sinj), bisk. Split, 28. 4. 1951, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 10. 10. 1976.

BOŽIĆ-STANIĆ JOSIP, kl., s. Mije i Anice Božić, r. u Čvrljevu (Drniš), bisk. Šibenik, 16. 8. 1955, obl. 12. 7. 1975, j. z. 4. 12. 1977.

BRČIĆ ANTE, sveć., s. Šimuna i Marte Orlović, r. u Budaku (Benkovac), bisk. Šibenik, 20. 5. 1946, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.

BRČIĆ STANKO (Srećko), sveć., s. Šimuna i Marije Smoljo, r. u Gali (Sinj), bisk. Split, 21. 8. 1918, obl. 26. 7. 1936, j. z. 27. 7. 1937, s. z. 7. 12. 1940, s. r. 8. 8. 1943.

BREČIĆ NEDJELJKO, sveć., s. Franje i Ane Lončar, r. u Glavini Donjoj (Imotski), bisk. Split, 12. 2. 1950, obl. 12. 7. 1967, j. z. 13. 7. 1968, s. z. 8. 12. 1973, s. r. 4. 7. 1976.

BREKALO TOMISLAV, kl., s. Bariše i Ive Žaja, r. u Arŕanu (Imotski), bisk. Split, 7. 9. 1954, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 4. 10. 1977.

BRKAN JURE, sveć., s. Marinka i Cvite Žuvan, r. u Bristivici (Trogir), bisk. Šibenik, 23. 3. 1946, obl. 13. 7. 1963, j. z. 14. 7. 1964, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

BRNAS BRANKO, kl., s. Stanka i Mare Kešina, r. u Vidu (Metković), bisk. Split, 25. 3. 1955, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 4. 10. 1977.

BUDIMIR AMBROZ (Franjo), sveć., s. Mate i Pave Vukasović, r. u Brnazima (Sinj), bisk. Split, 16. 8. 1910, obl. 30. 8. 1929, j. z. 1. 9. 1930, s. z. 18. 11. 1933, s. r. 28. 3. 1936.

BUDIMIR-BEKAN NEDJELJKO, sveć., s. Ivana i Anđe Dodig, r. u Sinju-Turjacima (Sinj), bisk. Split, 20. 4. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

BULAT NIKOLA, sveć., s. Stjepana i Jele Pilić, r. u Miriloviću (Drniš), bisk. Šibenik, 1. 3. 1943, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 25. 3. 1966, s. r. 29. 6. 1968.

BULJAC MIRKO (Franjo), sveć., s. Ante i Šime Čugura, r. u Hrvacima (Sinj), bisk. Split, 9. 1. 1936, obl. 12. 8. 1953, j. z. 13. 8. 1954, s. z. 31. 3. 1960, s. r. 15. 4. 1963.

BULJAN LEONARDO (Pavao-Ljubomir), sveć., s. Stjepana i Kate Panza, r. u Sinju, bisk. Split, 26. 11. 1896, obl. 8. 12. 1914, j. z. 8. 12. 1915, s. z. 14. 4. 1918, s. r. 6. 2. 1921.

BULJAN NEDJELJKO, sveć., s. Ivana i Mare Gudelj, r. u Runoviću (Imotski), bisk. Split, 16. 1. 1954, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1976, s. r. 1. 7. 1979.

BULJEVIĆ BERNARDO (Alojzije), sveć., s. Ivana i Ane Vučetić, r. u Podgori (Makarska), bisk. Split, 28. 11. 1900, obl. 30. 9. 1917, j. z. 30. 9. 1918, s. z. 1. 12. 1921, s. r. 29. 7. 1923.

BULJEVIĆ IVAN, sveć., s. Jakova i Terezije-Ane Vidović, r. u Gracu (Drniš), bisk. Šibenik, 17. 6. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 3. 7. 1977.

BUSTRUC MIRO, kl., s. Žarka i Nevenke Ereš, r. u Staševici (Ploče), bisk. Split, 21. 10. 1958, obl. 9. 7. 1977, j. z. 20. 10. 1979.

BUŠELIĆ STANKO (Ante), sveć., s. Josipa i Marije Lalić, r. u Tučepima (Makarska), bisk. Split, 2. 6. 1913, obl. 30. 8. 1930, j. z. 31. 8. 1931, s. z. 12. 11. 1934, s. r. 11. 7. 1937.

CAREV FRANJO (Josip), sveć., s. Ivana i Marije Jajić, r. u Kaštel Gomilici (Split), bisk. Split, 6. 9. 1914, obl. 30. 7. 1932, j. z. 31. 7. 1933, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 4. 3. 1939.

CVITANOVIĆ ANĐEO (Stjepan), sveć., s. Ivana i Kate Pribičević, r. u Podaci (Makarska), bisk. Split, 15. 3. 1914, obl. 2. 9. 1931, j. z. 3. 9. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

ČAPKUN-DELIĆ PETAR (Lovre), sveć., s. Ante i Mande Brkljačić, r. u Konjskom (Split), bisk. Split, 15. 2. 1910, obl. 20. 7. 1927, j. z. 21. 7. 1928, s. z. 22. 7. 1931, s. r. 27. 8. 1933.

ČAVKA ANTE, kl., s. Bože i Maše Gojević, r. u Kijevu (Knin), bisk. Šibenik, 3. 10. 1957, obl. 10. 7. 1976, j. z. 9. 7. 1977.

ČOVIĆ MIRKO (Stjepan), sveć., s. Jure i Matije Visković, r. u Tučepima (Makarska), bisk. Split, 26. 12. 1908, obl. 20. 7. 1926, j. z. 21. 7. 1927, s. z. 22. 7. 1930, s. r. 26. 6. 1932.

ČOVO ANTE, kl., s. Ivana i Luce Vučić, r. u Karakašici (Sinj), bisk. Split, 4. 11. 1959, obl. 8. 7. 1978, j. z. 7. 7. 1979.

ČOVO DAMJAN, nov. kl., s. Stipe i Ane Bilobrk, r. u Karakašici (Sinj), bisk. Split, 31. 3. 1961, obl. 7. 7. 1979.

ĆOVO STJEPAN (Ante), sveć., s. Stjepana i Ane Vuković, r. u Karakašici (Sinj), bisk. Split, 11. 7. 1937, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

ĆUGURA JOSIP, sveć., s. Ivana i Ane Grčić, r. u Jasenskom (Sinj), bisk. Split, 19. 3. 1938, obl. 5. 7. 1955, j. z. 6. 7. 1956, s. z. 8. 12. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

ĆUGURA ŠIMUN (Ivan), sveć., s. Šimuna i Ane Žanko, r. u Jasenskom (Sinj), bisk. Split, 17. 4. 1936, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

ĆUGURA ZDENKO, nov. kl., s. Mate i Ive Marić, r. u Jasenskom (Sinj), bisk. Split, 15. 12. 1957, obl. 7. 7. 1979.

ĆULJAK PAVAO, sveć., s. Metoda i Kate Mikulić, r. u Klobuku (Ljubuški), bisk. Mostar, 10. 6. 1942, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 8. 12. 1966, s. r. 29. 6. 1969.

ĆUPIĆ IVAN, sveć., s. Ante i Mare Ćevid, r. u Trbounju (Drniš), bisk. Šibenik, 8. 10. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1945, s. r. 2. 7. 1978.

ĆALETA JERKO, sveć., s. Josipa i Ivanice Plavčić, r. u Vinovcu-Blizni (Trogir), bisk. Šibenik, 18. 9. 1944, obl. 12. 7. 1962, j. z. 13. 7. 1963, s. z. 8. 12. 1968, s. r. 29. 6. 1969.

ĆALETA MIJO, sveć., s. Marijana i Stane Ćaleta, r. u Vinovcu-Blizni (Trogir), bisk. Šibenik, 15. 8. 1946, obl. 13. 7. 1963, j. z. 14. 7. 1964, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

ĆIRKO MILE (Karlo), sveć., sv. Stjepana i Mare Ćirko, r. u Raševljkama (Livno), bisk. Banja Luka, 15. 8. 1940, obl. 8. 7. 1958, j. z. 1. 8. 1959, s. z. 8. 12. 1964, s. r. 29. 6. 1967.

ĆURČIJA BOŽO, sveć., s. Ivana i Milke Tuta, r. u Lišanima (Benkovac), bisk. Šibenik, 6. 9. 1944, obl. 12. 7. 1962, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1968, s. r. 27. 6. 1971.

ĆURČIJA NIKOLA, sveć., s. Ivana i Milke Tuta, r. u Lišanima (Benkovac), bisk. Šibenik, 22. 11. 1942, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 8. 12. 1966, s. r. 29. 6. 1969.

DELAŠ LEON (Petar), sveć., s. Ante i Kate Smoljo, r. u Zelovu, (Sinj), bisk. Split, 5, 10. 1936, obl. 12. 8. 1953, j. z. 13. 8. 1954, s. z. 31. 3. 1960, s. r. 15. 4. 1963.

DELIĆ LUKA, kl., s. Ivana i Lucije Grubišić, r. u Grabu (Sinj), bisk. Split, 24. 3. 1954, obl. 9. 7. 1977, j. z. 8. 7. 1978.

DODIG JOSIP (Ante), sveć., s. Ante i Ane Jonjić, r. u Podbablju (Imotski), bisk. Split, 19. 3. 1928, obl. 22. 12. 1945, j. z. 4. 1. 1947, s. z. 4. 1. 1950, s. r. 19. 3. 1952.

DOLJANIN PIJO (Petar), sveć., s. Franje i Kate Lovrić, r. u Hrvacama (Sinj), bisk. Split, 11. 4. 1937, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

DOMIĆ DUŠAN, sveć., s. Ivana i Anke Olujić, r. u Lovreću (Imotski), bisk. Split, 7. 6. 1954, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

DOTUR IVAN, sveć., s. Anđelka i Mare Perić, r. u Turjacima (Sinj), bisk. Split, 11. 8. 1947, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.

DOTUR STANKO, sveć., s. Martina i Pave Blažević, r. u Turjacima (Sinj), bisk. Split, 7. 6. 1952, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1976.

DUKA TOMA (Pavao), sveć., s. Tome i Mare Talijančić, r. u Igranima (Makarska), bisk. Split, 2. 1. 1932, obl. 1. 7. 1950, j. z. 2. 7. 1951, s. z. 4. 10. 1955, s. r. 8. 4. 1958.

DUKIĆ ANTE, kl., s. Jakova i Ane Bakić, r. u Košutama (Sinj), bisk. Split, 10. 6. 1953, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 4. 10. 1977.

DUKIĆ BERNARD (Ante), sveć., s. Marka i Šime Mateljan, r. u Košutama (Sinj), bisk. Split, 28. 4. 1934, obl. 14. 7. 1951, j. z. 15. 7. 1952, s. z. 8. 12. 1957, s. r. 3. 7. 1960.

DUKIĆ ZORAN-PAVAO, kl., s. Petra i Ive Dodig, r. u Košutama (Sinj), bisk. Split, 12. 7. 1958, obl. 10. 7. 1976, j. z. 9. 7. 1977.

DURAN MARKO, kl., s. Ante i Tomice Bojčić, r. u Gracu (Drniš), bisk. Šibenik, 12. 9. 1954, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 4. 10. 1977.

DUVNJAK BOŽO, kl., s. Stjepana i Mare Galić, r. u Matkovine-Vrlika (Sinj), bisk. Split, 23. 10. 1956, obl. 10. 7. 1976, j. z. 14. 10. 1978.

DŽEVRNJA-VIRO JAKOV, sveć., s. Ivana i Ane Elek, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 25. 2. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

DŽIMBEG DUŠAN, sveć., s. Marka i Ane Milanović, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 28. 7. 1953, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1976, s. r. 1. 7. 1979.

ĐUKIĆ PETAR, br., s. Grge i Jelene Lončarev, r. u Subotici, bisk. Subotica, 21. 8. 1946, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1975.

FRIGANOVIĆ JOAKIM, sveć., s. Jakova i Ivanke Baranović, r. u Šibenik-Varošu, bisk. Šibenik, 21. 3. 1908, obl. 30. 8. 1925, j. z. 31. 8. 1926, s. z. 7. 9. 1929, s. r. 19. 7. 1931.

FRŽOP PIJO (Bruno-Budislav), sveć., s. Nike i Kate Ivas, r. u Vodicama (Šibenik), bisk. Šibenik, 8. 9. 1909, obl. 18. 8. 1927, j. z. 19. 8. 1928, s. z. 18. 12. 1931, s. r. 27. 8. 1933.

GABRIĆ NIKOLA (Andrija), sveć., s. Nikole i Mande Šunjić, r. u Metkoviću, bisk. Split, 17. 11. 1910, obl. 20. 7. 1927, j. z. 21. 7. 1928, s. z. 18. 12. 1931, s. r. 24. 2. 1934.

GLAVINIĆ NIKOLA, sveć., s. Stjepana i Kate Veraja, r. u Metkoviću, bisk. Split, 4. 3. 1951, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

GLIBOTIĆ DANKO, sveć., s. Božidara i Ruže Protrka, r. u Slivnu (Imotski), bisk. Split, 11. 12. 1944, obl. 12. 10. 1964, j. z. 13. 10. 1965, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

GLIBOTIĆ IVAN (Pavao), sveć., s. Josipa i Mare Lozina, r. u Slivnu (Imotski), bisk. Split, 16. 6. 1901, obl. 16. 8. 1919, j. z. 17. 8. 1920, s. z. 18. 8. 1923, s. r. 2. 8. 1925.

GLIBOTIĆ PAVAO (Jure), sveć., s. Josipa i Mare Lozina, r. u Slivnu (Imotski), bisk. Split, 19. 4. 1913, obl. 2. 9. 1931, j. z. 3. 9. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

GLIBOTIĆ VJENCESLAV (Danko), sveć., s. Ivana i Matije Lozina, r. u Slivnu (Imotski), bisk. Split, 7. 7. 1923, obl. 9. 9. 1942, j. z. 11. 9. 1943, s. z. 31. 7. 1948, s. r. 20. 3. 1949.

GORETA TOMA, kl., s. Petra i Anđe Čulina, r. u Kadinoj Glavici (Drniš), bisk. Šibenik, 9. 3. 1953, obl. 5. 7. 1973, j. z. 5. 7. 1974, s. z. 4. 10. 1978.

GRABOVAC IZIDOR, sveć., s. Mate i Ane Maršić, r. u Prološcu (Imotski), bisk. Split, 9. 2. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

GRBAVAC JOSIP, sveć., s. Mate i Ane Perić, r. u Prološcu (Imotski), bisk. Split, 11. 2. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

GRBEŠ ANTO, nov. kl., s. Jure i Janje Jozić, r. u Kovačevu Polju (Šćit), bisk. Sarajevo, 12. 10. 1959, obl. 4. 10. 1979.

GRCIĆ JERKO (Josip), sveć., s. Ante i Mare Šuljak, r. u Badnju (Drniš), bisk. Šibenik, 17. 9. 1927, obl. 15. 12. 1944, j. z. 22. 12. 1945, s. z. 16. 1. 1949, s. r. 29. 6. 1951.

GRČIĆ ANTE (Mirko), sveć., s. Ante i Tone Romac, r. u Jasenskom (Sinj), bisk. Split, 10. 7. 1935, obl. 15. 7. 1952, j. z. 16. 7. 1953, s. z. 31. 3. 1959, s. r. 29. 6. 1961.

GRGAT STJEPAN, sveć., s. Slavka i Anđe Vrdoljak, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 21. 12. 1949, obl. 28. 8. 1969, j. z. 17. 8. 1970, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 3. 7. 1977.

GRGAT TIHOMIR (Kruno), sveć., s. Jakova i Anđe Vugdelija, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 6. 6. 1938, obl. 6. 7. 1956, j. z. 7. 7. 1957, s. z. 8. 12. 1962, s. r. 28. 2. 1965.

GRGIĆ JOSIP, sveć., s. Ilije i Marije Madžar, r. u Vrpolju (Knin), bisk. Šibenik. 9. 5. 1950, obl. 12. 7. 1967, j. z. 13. 7. 1968, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 3. 7. 1977.

GUDELJ VINKO, kl., s. Josipa i Luce Buljan, r. u Zmijavcima (Imotski), bisk. Split, 12. 8. 1956, obl. 12. 7. 1975, j. z. 10. 7. 1976.

GULIĆ BOŽO, kl., s. Jure i Milice Zebić, r. u Gljevu (Sinj), bisk. Split, 10. 2. 1957, obl. 12. 7. 1975, j. z. 10. 7. 1976.

GULIĆ PETAR, kl., s. Luke i Mare Maleš, r. u Gljevu (Sinj), bisk. Split, 15. 9. 1956, obl. 10. 7. 1976, j. z. 14. 10. 1978.

GVERIĆ DRAGAN, sveć., s. Ivana i Ane Božinović, r. u Vinaliću-Vrlika (Sinj), bisk. Split, 25. 8. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1976, s. r. 2. 7. 1978.

GVERIĆ MATE, sveć., s. Jakova i Jake Bašić, r. u Brištanima-Miljevci (Drniš), bisk. Šibenik, 3. 11. 1943, obl. 11. 7. 1961, j. z. 12. 7. 1962, s. z. 8. 12. 1967, s. r. 27. 6. 1971.

HRSTIĆ IVAN (Petar), sveć., s. Mije i Anice Komar, r. u Vinovu (Drniš), bisk. Šibenik, 19. 6. 1905, obl. 30. 8. 1923, j. z. 31. 8. 1924, s. z. 1. 9. 1927, s. r. 21. 7. 1929.

IVANČEVIĆ LJUBO, sveć., s. Stjepana i Ive Tokić, r. u Donjem Muću, bisk. Split, 25. 3. 1925, obl. 15. 1. 1945, j. z. 16. 1. 1946, s. z. 19. 1. 1949, s. r. 20. 3. 1949.

JANKOVIĆ-MILOŠ JOSIP (Ivan), sveć., s. Marka i Pere Sedmak, r. u Hrvacima (Sinj), bisk. Split, 29. 6. 1910, obl. 30. 8. 1928, j. z. 31. 8. 1929, s. z. 3. 9. 1932, s. r. 22. 7. 1934.

JANKOVIĆ-MILOŠ PETAR (Mate), sveć., s. Petra i Jele Stipanac, r. u Hrvacima (Sinj), bisk. Split, 28. 8. 1927, obl. 22. 12. 1946, j. z. 4. 1. 1947, s. z. 4. 1. 1950, s. r. 19. 3. 1952.

JANKOVIĆ-MILOŠ ŠIMUN (Krešimir), sveć., s. Ante i Ane Žmire, r. u Hrvacima (Sinj), bisk. Split, 1. 1. 1929, obl. 22. 12. 1945, j. z. 4. 1. 1947, s. z. 4. 1. 1950, s. r. 22. 3. 1952.

JASIĆ MILAN, kl., s. Vjekoslava i Milice Bezmalinović, r. u Novom Selu (Supetar), bisk. Hvar, 23. 7. 1959, obl. 9. 7. 1977, j. z. 8. 7. 1978.

JOZIĆ BRANKO, kl., s. Ante i Janje Prskalo, r. u Ripcima (Prozor), bisk. Banja Luka, 23. 10. 1960, obl. 7. 9. 1978, j. z. 1. 9. 1979.

JUKIĆ IVAN, sveć., s. Petra i Ive Kuštura, r. u Slivnu (Imotski), bisk. Split, 24. 6. 1947, obl. 9. 7. 1965, j. z. 17. 1. 1968, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

JUKIĆ FERDO, sveć., s. Mate i Matije Cvitanušić, r. u Runoviću (Imotski), bisk. Split, 3. 8. 1939, obl. 6. 7. 1956, j. z. 7. 7. 1957, s. z. 8. 12. 1962, s. r. 28. 2. 1965.

JUKIĆ NEDJELJKO, kl., s. Josipa i Mande Tucak, r. u Runoviću (Imotski), bisk. Split, 1. 6. 1956, obl. 5. 7. 1974, j. z. 12. 7. 1975.

JURIĆ ANTE, sveć., s. Josipa i Mande Milina, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 13. 8. 1946, obl. 13. 7. 1963, j. z. 14. 7. 1964, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

JURIĆ IVAN (Jerko), sveć., s. Tome i Kate Golem, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 1. 1. 1913, obl. 30. 8. 1930, j. z. 31. 8. 1931, s. z. 12. 11. 1934, s. r. 6. 5. 1937.

JURIĆ JERKO (Mate), sveć., s. Ilije i Mande Maleš, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 2. 11. 1931, obl. 1. 7. 1950, j. z. 2. 7. 1951, s. z. 8. 12. 1957, s. r. 23. 3. 1958.

JURIĆ-TALAJA ANTE, sveć., s. Ivana i Mare Melvan, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 18. 9. 1946, obl. 14. 7. 1964, j. z. 21. 1. 1967, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.

JURIŠIĆ GABRIJEL (Hrvatin), sveć., s. Ivana i Ane Cvitanović, r. u Baškoj Vodi (Makarska), bisk. Split, 14. 12. 1934, obl. 14. 7. 1951, j. z. 15. 7. 1952, s. z. 8. 12. 1957, s. r. 14. 7. 1959.

JURIŠIĆ KARLO (Karlo-Dragutin), sveć., s. Ivana i Ane Cvitanović, r. u Sarajevu bisk. Sarajevo, 13. 8. 1918, obl. 31. 8. 1935, j. z. 1. 9. 1936, s. z. 3. 12. 1939, s. r. 12. 7. 1942.

JURIŠIĆ MARIJO (Ante), sveć., s. Jure i File Staničić r. u Baškoj Vodi (Makarska), bisk. Split, 29. 10. 1937, obl. 5. 7. 1955, j. z. 6. 7. 1956, s. z. 8. 12. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

KAMBER BERNARDIN (Ante), sveć., s. Blaža i Boje Šekuljica, r. u Podlugu (Benkovac), bisk. Zadar, 7. 8. 1918, obl. 26. 7. 1936, j. z. 27. 7. 1937, s. z. 7. 12. 1940, s. r. 8. 8. 1943.

KAMENJARIN FRANJO (Ante), sveć., s. Ivana i Ivanice Bedalov, r. u. Kaštel Kambelovcu (Split), bisk. Split, 8. 9. 1923, obl. 14. 7. 1941, j. z. 15. 7. 1942, s. z. 31. 8. 1948, s. r. 4. 9. 1949.

KANAET FILIP (Stjepan), br., s. Luke i Marije Doljanin, r. u Hrvacima (Sinj), bisk. Split, 21. 12. 1908, obl. 1. 7. 1950, j. z. 28. 4. 1951, s. z. 13. 8. 1954.

KAPITANOVIĆ VICE, sveć., s. Jure i Jandre Čolak, r. u Ogorju Donjem (Split), bisk. Šibenik, 12. 6. 1944, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 25. 3. 1966, s. r. 29. 6. 1968.

KELAVA METOD (Josip), sveć., s. Šimuna i Ive Kodžoman, r. u Hrvacima (Sinj), bisk. Split, 30. 12. 1913, obl. 2. 9. 1931, j. z. 3. 9. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

KIKIĆ MOGOMIR-ANTO, nov. kl., s. Cirila i Anice Sušilović, r. u Podkraju-Turbe (Travnik), bisk. Sarajevo, 17. 1. 1960, obl. 7. 7. 1979.

KLAPEŽ PETAR, nov. kl., s. Mate i Marije Šipić, r. u Košutama (Sinj), bisk. Split, 16. 8. 1959, obl. 7. 7. 1979.

KLARIĆ JOSIP, sveć., s. Branka i Maše Miletić, r. u Biloj Vlaki-Stankovci (Benkovac), bisk. Šibenik, 25. 5. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

KLARIĆ MIRKO, sveć., s. Luke i Boje Troskot, r. u Velimu (Benkovac), bisk. Šibenik, 26. 4. 1950, obl. 12. 7. 1967, j. z. 13. 7. 1968, s. z. 8. 12. 1973, s. r. 4. 7. 1976.

KLARIĆ PETAR, nov. kl., s. Josipa i Ike Ćirjak, r. u Stankovcima (Benkovac), bisk. Šibenik, 16. 3. 1960, obl. 7. 7. 1979.

KOSOR KARLO (Marko), sveć., s. Nikole i Kate Kosor, r. u Trbounju (Drniš), bisk. Šibenik, 25. 4. 1914, obl. 17. 9. 1931, j. z. 19. 10. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

KOVAČEVIĆ MLADEN, kl., s. Ante i Marije Čavka, r. u Kijevu (Knin), bisk. Šibenik, 20. 6. 1954, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 4. 10. 1977.

KRIŽANOVIĆ IVAN, sveć., s. Nedjeljka i Nede Modrić, r. u Turjacima (Sinj), bisk. Split, 24. 6. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

KROLO AUGUSTIN (Mirko), sveć., s. Petra i Marije Perković, r. u Sinju, bisk. Split, 9. 8. 1927, obl. 21. 11. 1944, j. z. 22. 11. 1945, s. z. 22. 11. 1948, s. r. 29. 6. 1951.

KROLO KARLO (Luka), sveć., s. Ante i Kate Jurić, r. u Gizdavcu (Split), bisk. Split, 30. 10. 1927, obl. 21. 11. 1944, j. z. 22. 11. 1945, s. z. 22. 11. 1948, s. r. 29. 6. 1951.

LACO FRANJO, sveć., s. Jure i Ive Perković, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 15. 8. 1948, obl. 12. 7. 1967, j. z. 8. 12. 1969, s. z. 8. 12. 1973, s. r. 2. 6. 1976.

LAPIĆ MILAN (Mirko), sveć., s. Filipa i Ive Bilobrk, r. u Čitluku (Sinj), bisk. Split, 21. 9. 1937, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 15. 4. 1963.

LASIĆ IVAN, kl., s. Mije i Ane Bošnjak, r. u Šumetu — Proložac (Imotski), bisk. Split, 30. 8. 1957, obl. 10. 7. 1976, j. z. 9. 7. 1977.

LATINAC METOD (Ćiril), sveć., s. Marka i Marte Klapež, r. u Trilju (Sinj), bisk. Split, 24. 2. 1916, obl. 13. 8. 1934, j. z. 14. 8. 1935, s. z. 4. 12. 1938, s. r. 6. 7. 1941.

LIBRENJAK BERNARDIN (Petar), sveć., s. Ivana i Mande Žanko, r. u Karakašici (Sinj), bisk. Split, 19. 6. 1912, obl. 30. 8. 1930, j. z. 31. 8. 1931, s. z. 12. 11. 1934, s. r. 6. 5. 1937.

LOJIĆ ANTE, sveć., s. Franje i Marije Bojčić, r. u Parčiću (Drniš), bisk. Šibenik, 25. 2. 1953, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1976, s. r. 1. 7. 1979.

LOVRIĆ BOŽO (Josip), sveć., s. Bože i Marije Buljac, r. u Hrvacima (Sinj), bisk. Split, 18. 3. 1935, obl. 12. 8. 1953, j. z. 13. 8. 1954, s. z. 31. 3. 1960, s. r. 29. 6. 1961.

LOVRIĆ JERKO (Franjo), sveć., s. Marka i Ane Božinović, r. u Hrvacima, (Sinj), bisk. Split, 30. 4. 1911, obl. 17. 9. 1931, j. z. 19. 9. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

LUBINA PETAR, sveć., s. Josipa i Mare Repušić, r. u Runoviću (Imotski), bisk. Split, 12. 7. 1951, obl. 2. 8. 1968, j. z. 24. 8. 1969, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 29. 6. 1977.

LUCIĆ IVON (Josip), sveć., s. Nikole i Jele Ljubić, r. u Pokrovniku (Drniš), bisk. Šibenik, 1. 2. 1937, obl. 5. 7. 1955, j. z. 6. 7. 1956, s. z. 31. 3. 1960, s. r. 15. 4. 1963.

LUCIĆ VICE, sveć., s. Mate i Ive Štrkalj, r. u Pokrovniku (Drniš), bisk. Šibenik. 16. 6. 1936, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 15. 4. 1963.

MADUNIĆ ANTE, sveć., s. Ivana i Anđe Madunić, r. u Cisti Provo (Imotski), bisk. Split, 16. 5. 1950, obl. 2. 8. 1968, j. z. 24. 8. 1969, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 29. 6. 1977.

MALEŠ ANTE, sveć., s. Stjepana i Ane Smoljo, r. u Gljevu (Sinj), bisk. Split, 15. 4. 1949, obl. 11. 7. 1966, j. z. 12. 7. 1967, s. z. 1. 10. 1972, s. r. 6. 7. 1975.

MALEŠ STJEPAN, sveć., s. Ivana i Šime Vojković, r. u Gljevu (Sinj), bisk. Split, 29. 3. 1952, obl. 13. 7. 1968, j. z. 24. 8. 1969, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 3. 7. 1977.

MANDAC PETAR (Lovre), sveć., s. Mate i Pere Batarelo, r. u Brnazima (Sinj), bisk. Split, 10. 9. 1904, obl. 30. 8. 1923, j. z. 31. 8. 1924, s. z. 1. 9. 1927, s. r. 21. 7. 1929.

MANDAC STANKO (Dušan), sveć., s. Duje i Pere Milanović-Litre, r. u Brnazima (Sinj), bisk. Split, 19. 1. 1927, obl. 22. 12. 1945, j. z. 4. 1. 1947, s. z. 4. 1. 1950, s. r. 19. 3. 1952.

MANDARIĆ JOSIP-ŽARKO, nov. kl., s. Ante i Ive Radmilo, r. u Čvrljevu (Drniš), bisk. Šibenik, 20. 11. 1958, obl. 8. 7. 1978.

MARETIĆ ŽARKO, sveć., s. Josipa i Stane Burić, r. u Podumcima (Drniš), bisk. Šibenik, 10. 11. 1944, obl, 12. 7. 1962, j. z. 15. 1. 1965, s. z. 8. 12. 1968, s. r. 27. 6. 1971.

MARIĆ ALBERT (Šimun), sveć., s Ante i Ive Barić, r. u Suhaču (Sinj), bisk. Split, 11. 9. 1936, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

MARIĆ ANĐELKO (Ante), sveć., s. Mate i Anđe Delić, r. u Košutama (Sinj), bisk. Split, 11. 4. 1925, obl. 21. 11. 1944, j. z. 22. 11. 1945, s. z. 22. 11. 1948, s. r. 20. 3. 1949.

MARIĆ MIJO (Josip), sveć., s. Ivana i Anđelije Romac, r. u Vukšiću (Benkovac), bisk. Šibenik, 28. 3. 1939, obl. 6. 7. 1956, j. z. 7. 7. 1957, s. z. 8. 12. 1963, s. r. 15. 7. 1965.

MARIĆ MIRKO, sveć., s. Andrije i Ive Talaja, r. u Brnazima (Sinj), bisk. Split, 1. 11. 1947, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

MARIĆ MLADEN, kl., s. Ivana i Pave Modrić, r. u Brnazima (Sinj), bisk. Split, 22. 11. 1956, obl. 10. 7. 1976, j. z. 14. 10. 1978.

MARKOČ ĆIRIL (Ljubomir), sveć., s. Nikole i Tomazine Fržop, r. u Vodicama (Šibenik), bisk. Šibenik, 22. 4. 1912, obl. 30. 8. 1930, j. z. 31. 8. 1931, s. z. 12. 11. 1934, s. r. 6. 5. 1937.

MARKOTA MATE, sveć., s. Ivana i Mare Bartulović, r. u Ramljanima (Split), bisk. Split, 8. 9. 1937, obl. 5. 7. 1955, j. z. 6. 7. 1956, s. z. 8. 12, 1961, s. r. 28. 2. 1965.

MARKOVIĆ IVAN (Vinko), sveć., s. Mate i Mare Bogdan, r. u Radošiću (Sinj), bisk. Split, 23. 2. 1913, obl. 2. 9. 1931, j. z. 3. 9. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

MARKUŠIĆ VIKTOR, br., s. Andrije i Terezije Haramija, r. u Petrovaradinu, bisk. Đakovo, 17. 11. 1943, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1975.

MAROVIĆ MILE (Luka), sveć., s. Mile i Mande Jukić, r. u Zelovu (Sinj), bisk. Split, 28. 1. 1943, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 25. 3. 1966, s. r. 29. 6. 1968.

MAROVIĆ VINKO, sveć., s. Mile i Mande Jukić, r. u Zelovu (Sinj), bisk. Split, 2. 1. 1945, obl. 13. 7. 1963, j. z. 20. 1. 1966, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

MARTINOVIĆ FRANJO, br., s. Ivana i Janje Lukanović, r. u Straži (Srebrenik), bisk. Sarajevo, 3. 9. 1954, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 4. 10. 1977.

MARUNICA IVAN (Augustin), sveć., s. Marijana i Ane Jurela, r. u Vučipolju — Bitelić (Sinj), bisk. Split, 28. 10. 1934, obl. 15. 7. 1952, j. z. 16. 7. 1953, s. z. 31. 3. 1959, s. r. 3. 7. 1960.

MARUŠIĆ AUGUSTIN (Danijel), sveć., s. Stjepana i Ruže Kovačić, r. u Lokvi-Rogoznici (Omiš), bisk. Split, 1. 10. 1904, obl. 26. 8. 1922, j. z. 27. 8. 1923, s. z. 21. 11. 1926, s. r. 29. 7. 1928.

MATIĆ JOSIP (Nedjeljko), sveć., s. Mate i Luce Sošić, r. u Kamenskom (Sinj), bisk. Split, 6. 9. 1937, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

MATIĆ MATE, kl., s. Ivana i Ive Žaja, r. u Kamenskom (Sinj), bisk. Split, 14. 4. 1956, obl. 10. 7. 1976, j. z. 14. 10. 1978.

MATIĆ PAVAO (Filip), sveć., s. Filipa i Ane Kalinić, r. u Sinju, bisk. Split, 30. 3. 1910, obl. 20. 7. 1927, j. z. 21. 7. 1928, s. z. 22. 7. 1931, s. r. 27. 8. 1933.

MATIĆ STJEPAN, sveć., s. Duje i Tone Runje, r. u Čitluku (Sinj), bisk. Split, 1. 3. 1941, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 8. 12. 1966, s. r. 29. 6. 1969.

MELADA PAVAO (Petar), sveć., s. Ante i Marije Grgin, r. u Kaštel-Štafiliću (Split), bisk. Split, 15. 5. 1916, obl. 12. 8. 1933, j. z. 13. 8. 1934, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 23. 6. 1940.

MENĐUŠIĆ IVON (Šimun), sveć., s. Mate i Pere Aleksić, r. u Pokrovniku (Drniš), bisk. Šibenik, 22. 1. 1922, obl. 10. 8. 1940, j. z. 11. 8. 1941, s. z. 12. 8. 1944, s. r. 20. 3. 1949.

MIJALJEVIĆ ANTE, sveć., s. Stjepana i Ljubice Bijelanović, r. u Ostrovici (Benkovac), bisk. Šibenik, 11. 4. 1942, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 8. 12. 1967, s. r. 29. 6. 1969.

MIJIĆ BRANKO, sveć., s. Luke i Mande Bezina, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 14. 1. 1952, obl. 5. 9. 1968, j. z. 24. 8. 1969, s. z. 29. 11. 1975, s. r. 27. 6. 1976.

MIKULIĆ JOSIP (Vice), sveć., s. Stjepana i Matije Župić, r. u Prološcu (Imotski), bisk. Split, 3. 4. 1898, obl. 25. 3. 1916, j. z. 16. 9. 1917, s. z. 23. 12. 1920, s. r. 23. 9. 1922.

MIKULIĆ MILAN, sveć., s. Ivana i Ruže Simić-Čačija, r. u Prološcu (Imotski), bisk. Split, 17. 7. 1914, obl. 30. 7. 1932, j. z. 31. 7. 1933, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 4. 3. 1939.

MILANOVIĆ-LITRE ANĐELKO, sveć., s. Mate i Tomice Latinac, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 2. 8. 1913, obl. 30. 8. 1930, j. z. 31. 8. 1931, s. z. 12. 11. 1934, s. r. 6. 5. 1937.

MILANOVIĆ-LITRE STANKO (Jure), sveć., s. Ivana i Anđe Mandac, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 29. 9. 1942, obl. 17. 7. 1959, j. z. 18. 7. 1960, s. z. 25. 3. 1966, s. r. 29. 6. 1968.

MILANOVIĆ-TRAPO FILIP, kl., s. Bože i Mare Čosić, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split. 4. 2. 1957, obl. 5. 7. 1974, j. z. 12. 7. 1975.

MILANOVIĆ-TRAPO PETAR, sveć., s. Vinka i Ane Norac, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 12. 1. 1949, obl. 11. 7. 1966, j. z. 12. 7. 1967, s. z. 25. 1. 1973, s. r. 29. 6. 1975.

MILAS DANE (Ante), sveć., s. Ante i Matije Grančić. r. u Podbablju (Imotski), bisk. Split, 21. 10. 1923, obl. 9. 9. 1942, j. z. 11. 9. 1942, s. z. 31. 8. 1948, s. r. 20. 3. 1949.

MIRKOVIĆ FRANJO (Dušan), sveć., s. Ivana i Ane Vidović, r. u Kosovu (Knin), bisk. Šibenik, 13. 10. 1934, obl. 15. 7. 1952, j. z. 16. 7. 1953, s. z. 8. 12. 1957, s. r. 14. 7. 1959.

MIRKOVIĆ IVAN (Marko), sveć., s. Ivana i Ane Vidović, r. u Kosovu (Knin), bisk. Šibenik, 26. 9. 1931, obl. 1. 7. 1950, j. z. 2. 7. 1951, s. z. 8. 12. 1957, s. r. 23. 3. 1958.

MODRIĆ Ivan (Josip), br., s. Šimuna i Kate Ivandić, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 10. 5. 1901, obl. 1. 6. 1925, j. z. 2. 6. 1926, s. z. 10. 11. 1929.

MODRIĆ LUKA (Ivan), sveć., s. Šimuna i Kate Ivandić, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 3. 10. 1921, obl. 14. 7. 1941, j. z. 15. 7. 1942, s. z. 27. 10. 1946, s. r. 20. 12. 1947.

MODRIĆ MIROSLAV, sveć., s. Petra i Pave Šušnjara, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 1. 3. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 1. 10. 1972, s. r. 6. 7. 1975.

MORE JOSIP (Vinko), br., s. Martina i Marije Krištan, r. u Sovoden (Ošelica — Škofja Loka), bisk. Ljubljana, 17. 1. 1908, obl. 28. 1. 1941, j. z. 5. 3. 1942, s. z. 19. 3. 1945.

MORIĆ BOŽO-BORO, sveć., s. Jakova i Danice Klarić, r. Crljeniku (Benkovac), bisk. Šibenik, 20. 12. 1947, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.

MORO DUŠAN, sveć., s. Branka i Luce Vučić, r. u Gali (Sinj), bisk. Split, 1. 10. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

MUSLIM LJUBO, sveć., s. Stjepana i Ive Kurobasa, r. u Raduniću (Split), bisk. Šibenik, 29. 3. 1947, obl. 9. 7. 1965., j. z. 17. 1. 1968, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

NIKIĆ BERISLAV (Branimir), sveć., s. Pavla i Slavke Zelenika, r. u Ružićima (Grude), bisk. Mostar, 12. 11. 1939, obl. 24. 8. 1958, j. z. 25. 8. 1959, s. z. 8. 12. 1964, s. r. 14. 7. 1966.

NIKOLIĆ GABRIJEL (Vjekoslav), sveć., s. Petra i Tomice Jajčanin, r. u Imotskom, bisk. Split, 20. 6. 1916, obl. 12. 8. 1933, j. z. 13. 8. 1934, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 7. 4. 1940.

NIMAC FRANJO (Marko), sveć., s. Josipa i Marije Mamić, r. u Lišanima (Benkovac), bisk. Šibenik, 21. 2. 1914, obl. 2. 9. 1931, j. z. 3. 9. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

NIMAC IVAN, sveć., s. Šimuna i Stoje Stipić, r. u Lišanima, 14. 5. 1945, obl. 11. 7. 1961, j. z. 12. 7. 1962, s. z. 8. 12. 1967, s. r. 29. 6. 1969.

NIMAC STJEPAN, sveć., s. Nikole i Ane Nimac, r. u Lepurima (Benkovac), bisk. Šibenik, 6. 3. 1950, obl. 2. 8. 1968, j. z. 24. 8. 1969, s. z. 5. 7. 1975, s. r. 3. 7. 1977.

NIMAC ZVONIMIR, sveć., s. Stjepana i Ane Šimunac, r. u Lišanima (Benkovac), bisk. Šibenik, 18. 8. 1952, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 3. 7. 1977.

NORAC-KEVO NEDJELJKO, sveć., s. Ante i Pere Jukić, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 18. 1. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

NORAC-KLJAJO BOŽO, sveć., s. Stjepana i Ane Erceg, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 15. 8. 1946, obl. 13. 7. 1963, j. z. 14. 7. 1964, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

NORAC-KLJAJO IVAN, sveć., s. Ante i Tomice Mačina, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 18. 4. 1944, obl. 13. 7. 1963, j. z. 20. 1. 1966, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

ODRLJIN MILJENKO, sveć., s. Ante i Tomažine Vukas, r. u Košutama, (Sinj), bisk. Split, 12. 2. 1952, obl. 13. 7. 1968, j. z. 24. 8. 1969, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 29. 6. 1977.

PAVIĆ STJEPAN (Marko), sveć., s. Stjepana i Pere Zrnčić, r. u Podvarošu (Sinj), bisk. Split, 15. 9. 1923, obl. 14. 7. 1941, j. z. 15. 7. 1942, s. z. 31. 8. 1948, s. r. 4. 9. 1949.

PERIŠA BRANKO-ANTE, sveć., s. Mile i Marije Podrug, r. u Krkoviću (Benkovac), bisk. Šibenik, 10. 10. 1953, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1976, s. r. 1. 7. 1979.

PETRIĆEVIĆ FRANJO, sveć., s. Marijana i Tomice Matković, r. u Lovreću (Imotski), bisk. Split, 30. 3. 1911, obl. 30. 8. 1929, j. z. 1. 9. 1930, s. z. 18. 11. 1933, s. r. 28. 3. 1936.

PEZO BRUNO, sveć., s. Vinka i Ive Tolić, r. u Prološcu Gornjem (Imotski), bisk. Split, 23. 11. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

PILIĆ KAŽIMIR (Šimun), br., s. Paška i Stane Lalić, r. u Brištanima (Drniš), bisk. Šibenik, 20. 10. 1905, obl. 22. 12. 1945, j. z. 1. 1. 1947, s. z. 4. 1. 1953.

PLETIKOSA PETAR (Ivan), sveć., s. Filipa i Jake Pilić, r. u Miljevcima (Drniš), bisk. Šibenik, 17. 5. 1936, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

POLJAK EUGEN (Ivan), sveć., s. Duje i Anđe Gaurina, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 1. 4. 1941, obl. 8. 7. 1958, j. z. 17. 7. 1959, s. z. 8. 12. 1964, s. r. 29. 6. 1967.

POLJAK STJEPAN (Drago), sveć., s. Stjepana i Tomice Balajić, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 9. 3. 1940, obl. 8. 7. 1958, j. z. 1. 8. 1959, s. z. 8. 12. 1964, s. r. 29. 6. 1967.

PRCELA BONE (Ante), sveć., s. Petra i Ive Grubišić-Čabo, r. u Košutama (Sinj), bisk. Split, 12. 9. 1934, obl. 14. 7. 1951, j. z. 15. 7. 1952, s. z. 8. 12. 1957, s. r. 3. 7. 1960.

PRCELA STANKO (Marko), sveć., s. Jakova i Ive Bakić, r. u Košutama (Sinj), bisk. Split, 13. 4. 1933, obl. 14. 7. 1951, j. z. 15. 7. 1952, s. z. 8. 12. 1957, s. r. 3. 7. 1960.

PRLIĆ VINKO (Marinko), sveć., s. Petra i Ive Vlašić, r. u Sovićima (Grude), bisk. Mostar, 22. 7. 1940, obl. 7. 7. 1957, j. z. 8. 7. 1958, s. z. 8. 12. 1963, s. r. 14. 7. 1966.

PRPA MARKO, sveć., s. Rade i Ikice Kravar, r. u Splitu, bisk. Split, 20. 12. 1947, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.

PUĐA MATO, sveć., s. Mirka i Jakovine Miloža, r. u Miši (Livno), bisk. Banja Luka, 14. 6. 1945, obl. 14. 9. 1967, j. z. 15. 7. 1968, s. z. 27. 2. 1975, s. r. 15. 3. 1975.

PUPIĆ-BAKRAČ ANTE kl., s. Marijana i Jele Samardžić, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 9. 3. 1953, obl. 5. 7. 1972, j. z. 15. 10. 1974, s. z. 4. 10. 1977.

PUPIĆ FRANJO, sveć., s. Andrije i Šime Jakić, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 13. 8. 1943, obl. 9. 7. 1960, j. z. 11. 7. 1961, s. z. 25. 3. 1966, s. r. 29. 6. 1968.

RADIĆ DOMINIK (Roko), sveć., s. Ante i Katice Babić, r. u Baškoj Vodi (Makarska), bisk. Split, 13. 8. 1934, obl. 14. 7. 1951, j. z. 15. 7. 1952, s. z. 4. 10. 1955, s. r. 23. 3. 1958.

RADIĆ JURE (Ante), sveć., s. Jure i Mile Granić, r. u Baškoj Vodi (Makarska), bisk. Split, 28. 11. 1920, obl. 28. 7. 1937, j. z. 29. 7. 1938, s. z. 2. 12. 1941, s. r. 15. 8. 1943.

RADIĆ KRSTO (Ante), sveć., s. Ivana i Marije Ivanković, r. u Bogomolju (Hvar), bisk. Hvar, 8. 8. 1897, obl. 8. 7. 1915, j. z. 8. 7. 1916, s. z. 8. 9. 1919, s. r. 25. 9. 1921.

RADIĆ NIKOLA, sveć., s. Jure i Mile Granić, r. u Baškoj Vodi (Makarska), bisk. Split, 12. 3. 1929, obl. 27. 10. 1946, j. z. 28. 10. 1947, s. z. 4. 10. 1951, s. r. 24. 9. 1955.

RADIĆ STANKO (Ante), sveć., s. Ivana i Mande Staničić, r. u Baškoj Vodi (Makarska), bisk. Split, 19. 5. 1924, obl. 9. 9. 1942, j. z. 11. 9. 1943, s. z. 31. 8. 1948, s. r. 20. 3. 1949.

RADMAN-LIVAJA LUKA (Mirko), sveć., s. Josipa i Mare Buljac, r. u Grabu (Sinj), bisk. Split, 18. 12. 1938, obl. 6. 7. 1956, j. z. 7. 7. 1957, s. z. 8. 12. 1962, s. r. 15. 7. 1965.

RADONIĆ BERNARD (Petar), sveć., s. Mije i Matije Denovsky, r. u Kotezima (Vrgorac), bisk. Split, 20. 10. 1901, obl. 31. 7. 1920, j. z. 1. 8. 1921, s. z. 20. 8. 1924, s. r. 8. 8. 1926.

RADOŠEVIĆ ZVONIMIR, sveć., s. Mate i Anđelije Čulin, r. u Dugopolju (Split), bisk. Split, 24. 2. 1915, obl. 13. 8. 1934, j. z. 14. 8. 1935, s. z. 4. 12. 1938, s. r. 6. 7. 1941.

RAKIĆ MATE (Branimir), sveć., s. Mate i Nede Pervan, r. u Plani (Vrgorac), bisk. Split, 15. 1. 1925, obl. 15. 7. 1943, j. z. 16. 7. 1944, s. z. 22. 11. 1948, s. r. 20. 3. 1949.

RAMLJAK JULIJAN (Petar), sveć., s. Luke i Marije Odak, r. u Siveriću (Drniš), bisk. Šibenik, 5. 11. 1918, obl. 28. 7. 1937, j. z. 29. 7. 1938, s. z. 24. 9. 1941, s. r. 15. 8. 1943.

RASTOČIĆ PETAR, sveć., s. Mate-Srećka i Ivke Jerković, r. u Metkoviću, bisk. Split, 1. 12. 1952, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972. s. z. 4. 10. 1977, s. r. 1. 7. 1979.

REPUŠIĆ ANTE, nov. kl., s. Andrije i Mande Pujić, r. u Runoviću (Imotski), bisk. Split, 25. 7. 1960, obl. 7. 7. 1979.

REPUŠIĆ MARKO, kl., s. Petra i Mare Tucak, r. u Runoviću (Imotski), bisk. Split, 19. 8. 1953, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 26. 1. 1979.

RIBIČIĆ ALEKSANDAR (Nikola), sveć., s. Ilije i Ruže Ribičić, r. u Brelima (Makarska), bisk. Split, 24. 11. 1921, obl. 10. 8. 1940, j. z. 11. 8. 1941, s. z. 12. 8. 1944, s. r. 20. 3. 1949.

ROMAC RAFO (Radoslav), sveć., s. Jakova i Ane Vučković, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 11. 8. 1903, obl. 31. 7. 1920, j. z. 1. 8. 1921, s. z. 20. 8. 1924, s. r. 8. 8. 1926.

ROMAC ROKO (Josip), sveć., s. Mate i Mare Poljak, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 13. 3. 1915, obl. 12. 8. 1933, j. z. 13. 8. 1934, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 7. 4. 1940.

ROMAC STANKO (Drago), sveć., s. Filipa i Anđe Modrić, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 24. 7. 1915, obl. 30. 7. 1932, j. z. 31. 7. 1933, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 4. 5. 1939.

ROSANDIĆ VICE (Marko), sveć., s. Andrije i Pere Pavlinović, r. u Podgori (Makarska), bisk. Split, 25. 4. 1899, obl. 8. 9. 1916, j. z. 8. 9. 1917, s. z. 8. 5. 1921, s. r. 23. 9. 1922.

RUDAN METOD (Mate-Dinko), sveć., s. Petra i Mande Visković, r. u Bogomolju (Hvar), bisk. Hvar, 19. 2. 1900, obl. 22. 10. 1916, j. z. 22. 11. 1917, s. z. 8. 5. 1921, s. r. 19. 11. 1922.

SABLJIĆ JOSIP, nov. kl., s. Ivana i Mare Volarević, r. u Metkoviću, bisk. Split, 18. 2. 1959, obl. 8. 7. 1978.

SAMAC ŠIME, sveć., s. Josipa i Marije Vatavuk, r. u Brištanima (Drniš), bisk. Šibenik, 5. 5. 1946, obl. 13. 7. 1963, j. z. 14. 7. 1964, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

SAMARDŽIĆ ANTE, sveć., s. Stjepana i Ane Pupić, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 24. 10. 1946, obl. 14. 7. 1964, j. z. 21. 1. 1967, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.

SAMARDŽIJA IVON (Mijo), sveć., s. Marka i Marije Žulj, r. u Grahovu, bisk. Banja Luka, 11. 9. 1914, obl. 13. 8. 1934, j. z. 14. 8. 1935, s. z. 4. 12. 1938, s. r. 6. 7. 1941.

SAMODOL FRANJO (Jakov), sveć., s. Josipa i Marije Gverić, r. u Miljevcima (Drniš), bisk. Šibenik, 16. 4. 1936, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

SAVIĆ IVAN, sveć., s. Jere i Milice Brković, r. u Banjevcima, bisk. Šibenik, 20. 2. 1949, obl. 12. 7. 1967, j. z. 26. 1. 1970, s. z. 8. 12. 1973, s. r. 4. 7. 1976.

SEKELEZ ANTE, sveć., s. Ante i Anđe Šimundić, r. u Lovreću (Imotski), bisk. Split, 11. 2. 1919, obl. 28. 7. 1937, j. z. 29. 7. 1938, s. z. 24. 9. 1941, s. r. 15. 8. 1943.

SIKAVICA PETAR (Ante), sveć., s. Petra i Mare Cvitanović, r. u Baškoj Vodi (Makarska), bisk. Split, 30. 7. 1923, obl. 14 7. 1941, j. z. 15. 7. 1942, s. z. 31. 7. 1948, s. r. 4. 9. 1949.

SMOLJO JOSIP, kl., s. Bože i Anđe Smoljo, r. u Gljevu (Sinj), bisk. Split, 18. 3. 1956, obl. 10. 7. 1976, j. z. 3. 1. 1979.

SOLDO JOSIP (Ante), sveć., s. Dinka i Barice Franulić, r. u Splitu, bisk. Split, 29. 6. 1922, obl. 29. 7. 1939, j. z. 30. 7. 1940, s. z. 31. 7. 1943, s. r. 24. 3. 1946.

STIPIĆ MARIJO, sveć., s. Ante i Pere Juras, r. u Gracu (Makarska), bisk. Split, 30. 5. 1922. obl. 28. 7. 1938, j. z. 29. 7. 1939, s. z. 31. 5. 1943, s. r. 8. 4. 1945.

ŠABIĆ NEDJELJKO, sveć., s. Jure i Ane Todorić, r. u Zmijavcima (Imotski), bisk. Split, 20. 7. 1948, obl. 11. 7. 1966, j. z. 12. 7. 1967, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

ŠANDRIĆ STJEPAN (Ivan), sveć., s. Stjepana i Dome Delonga, r. u Sinju, bisk. Split, 21. 10. 1913, obl. 2. 9. 1931, j. z. 3. 9. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

ŠETKA JERKO (Mate), sveć., s. Petra i Matije Grgić, r. u Desnama (Metković), bisk. Split, 6. 10. 1909, obl. 20. 7. 1926, j. z. 21. 7. 1927, s. z. 7. 10. 1930, s. r. 9. 10. 1932.

ŠETKA MILAN, sveć., s. Marka-Mije i Jele Šetka, r. u Desnama (Metković), bisk. Split, 23. 5. 1917, obl. 28. 7. 1937, j. z. 29. 7. 1938, s. z. 24. 9. 1941, s. r. 15. 8. 1943.

ŠILOVIĆ ANTE, kl., s. Ivana i Ane Šilović, r. u Kladnjicama (Drniš), bisk. Šibenik, 16. 7. 1955, obl. 12. 7. 1975, j. z. 10. 7. 1976.

ŠIMIĆ ANĐELKO, sveć., s. Petra i Pavice Sisarić, r. u Tučepima (Makarska), bisk. Split, 1. 12. 1920, obl. 28. 7. 1937, j. z. 29. 7. 1938, s. z. 2. 12. 1941, s. r. 15. 8. 1943.

ŠIMIĆ JOSIP, sveć., s. Ivana i Ane Jenjić, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 26. 3. 1953, obl. 5. 7. 1971, j. z. 4. 10. 1973, s. z. 4. 10. 1976, s. r. 1. 7. 1979.

ŠIMIĆ LUIĐ (Stjepan), br., s. Ante i Ane Cvrlje, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 8. 4. 1901, obl. 30. 11. 1926, j. z. 8. 12. 1927, s. z. 8. 12. 1929.

ŠIMUNDIĆ MLADEN, sveć., s. Ante i Mare Šimundić, r. u Lovreću (Imotski), bisk. Split, 2. 1. 1950, obl. 11. 7. 1966, j. z. 12. 7. 1967, s. z. 1. 10. 1972. s. r. 6. 7. 1975.

ŠIMUNOVIĆ JURE, sveć., s. Ante i Tomice Pešić, r. u Kijevu (Knin), bisk. Šibenik, 15. 2. 1945, obl. 11. 7. 1961, j. z. 12. 7. 1962, s. z. 8. 12. 1967, s. r. 29. 6. 1969.

ŠIPIĆ BONIFACIJE (Šimun), sveć., s. Franje i Boje Rančić, r. u Vedrinama (Sinj), bisk. Split, 20. 2. 1908, obl. 30. 8. 1928, j. z. 31. 8. 1929, s. z. 3. 9. 1932, s. r. 22. 7. 1934.

ŠIPIĆ ŠIMUN (Petar), sveć., s. Andrije i Ane Vrdoljak, r. u Vedrinama (Sinj), bisk. Split, 17. 7. 1932, obl. 1. 7. 1950, j. z. 2. 7. 1951, s. z. 4. 10. 1955, s. r. 23. 3. 1958.

ŠKOPLJANAC-MAČINA JAKOV, nov. kl., s. Jure i Jele Bilokapić, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 27. 4. 1960, obl. 7. 7. 1979.

ŠOŠO PAŠKO (Josip), br., s. Miška i Anđe Batarelo, r. u Čitluku (Sinj), bisk. Split, 24. 10. 1909, obl. 31. 10. 1935, j. z. 15. 11. 1936, s. z. 16. 11. 1939.

ŠTAMBUK IVAN, sveć., s. Srećka i Katice Capković, r. u Pučišću (Brač), bisk. Hvar, 28. 1. 1915, obl. 7. 9. 1931, j. z. 14. 9. 1932, s. z. 8. 12. 1936, s. r. 18. 5. 1940.

ŠTIH VITOMIR (Drago), sveć., s. Vilima i Marije Malarić, r. u Zagrebu, bisk. Zagreb, 8. 11. 1925, obl. 19. 2. 1944, j. z. 20. 2. 1945, s. z. 31. z. 31. 8. 1948, s. r. 20. 3. 1949.

ŠUŠNJARA DOMINIK (Nikola), sveć., s. Lovre i Ive Penić, r. u Jasenskom (Sinj), bisk. Split, 12. 5. 1913, obl. 12. 8. 1933, j. z. 13. 8. 1934, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 7. 4. 1940.

ŠUŠNJARA KRSTO (Ante), sveć., s. Petra i Mare Batarelo, r. u Jasenskom (Sinj), bisk. Split, 9. 10. 1910, obl. 30. 8. 1930, j. z. 31. 8. 1931, s. z. 12. 11. 1934, s. r. 6. 5. 1937.

ŠUŠNJARA PETAR (Josip), sveć., s. Petra i Ane Šošo, r. u Jasenskom (Sinj), bisk. Split, 10. 8. 1931, obl. 1. 7. 1950, j. z. 2. 7. 1951, s. z. 4. 10. 1954, s. r. 29. 6. 1957.

ŠUŠNJARA STJEPAN, sveć., s. Franje i Kate Poljak, r. u Jasenskom (Sinj), bisk. Split, 17. 11. 1947, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 3. 7. 1973.

TABAK NEDJELJKO, sveć., s. Filipa i Mare Krolo, r. u Kamenskom (Sinj), bisk. Split, 12. 11. 1950, obl. 2. 8. 1968, j. z. 10. 1. 1971, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 3. 7. 1977.

TADIĆ VLADIMIR (Ante), sveć., s. Ivana i Luce Vrdoljak, r. u Udovičiću (Sinj), Split, 18. 6. 1938, obl. 6. 7. 1956, j. z. 7. 7. 1957, s. z. 8. 12. 1962, s. r. 15. 7. 1965.

TEKLIĆ DRAŠKO, sveć., s. Ivana i Milke Vrlić, r. u Komoranima (Livno), bisk. Banja Luka, 19. 4. 1951, obl. 1. 7. 1969, j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

TESKERA PETAR, sveć., s. Cvitka i Anice Teskera, r. u Kijevu, (Knin), bisk. Šibenik, 26. 1. 1950, obl. 11. 7. 1966, j. z. 12. 7. 1967, s. z. 1. 10. 1972, s. r. 6. 7. 1975.

TIĆIĆ BERNARD (Ante), sveć., s. Ante i Lucije Špero, r. u Zadru, bisk. Zadar, 1. 7. 1911, obl. 20. 7. 1927, j. z. 21. 7. 1928, s. z. 7. 7. 1932, s. r. 17. 3. 1934.

TOMAŠEVIĆ LUKA, sveć., s. Andrije i Luce Porobija, r. u Gali (Sinj), bisk. Split, 15. 5. 1951, obl. 2. 8. 1968, j. z. 24. 8. 1969, s. z. 4. 10. 1974, s. r. 29. 6. 1977.

TOMIĆ DOMINIK (Josip), sveć., s. Stjepana i Jake Knez, r. u Siveriću (Drniš), bisk. Šibenik, 8. 9. 1934, obl. 15. 7. 1952, j. z. 16. 7. 1953, s. z. 8. 12. 1957, s. r. 14. 7. 1959.

TOMIĆ GABRIJEL (Josip), sveć., s. Jakova i Ane Radeljak, r. u Siveriću (Drniš), bisk. Šibenik, 24. 3. 1925, obl. 9. 9. 1942, j. z. 11. 9. 1943, s. z. 12. 9. 1946, s. r. 20. 3. 1949.

TOMIĆ ROKO (Ivan), sveć., s. Marka i Ane Nedoklan, r. u Siveriću (Drniš), bisk. Šibenik, 17. 2. 1911, obl. 20. 7. 1927, j. z. 21. 7. 1928, s. z. 18. 2. 1932, s. r. 24. 2. 1934.

TOPIĆ ANTE, br., s. Josipa i Marije Prpa, r. u Siveriću (Drniš), bisk. Šibenik, 24. 8. 1938, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1975.

TOPIĆ BERNARDIN (Ivan), sveć., s. Martina i Pere Ramljak, r. u Siveriću (Drniš), bisk. Šibenik, 10. 1. 1889, obl. 25. 9. 1907, j. z. 25. 9. 1908, s. z. 4. 10. 1911, s. r. 27. 7. 1913.

TOPIĆ MATE, sveć., s. Stjepana i Marije Radnić, r. u Muću Donjem (Split), bisk Split, 27. 10. 1953, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1976, s. r. 1. 7. 1979.

TOPIĆ PETAR (Mate), sveć., s. Martina i Kate Vukušić, r. u Siveriću (Drniš), bisk. Šibenik, 20. 8. 1910, obl. 30. 8. 1928, j. z. 31. 8. 1929, s. z. 25. 5. 1933, s. r. 28. 3. 1936.

TOPLAK BLAŽ, kl., s. Jakova i Anđelke Gabrić, r. u Metkoviću, bisk. Split, 5. 2. 1955, obl. 5. 7. 1972, j. z. 5. 7. 1973, s. z. 4. 10. 1977.

UDOVIČIĆ IVAN, nov. kl., s. Vlade i Nade Bilić, r. u Studencima (Imotski), bisk. Split, 31. 10. 1960, obl. 7. 7. 1979.

UDOVIČIĆ JAKOV, sveć., s. Stjepana i Stane Dragun, r. u Studencima (Imotski), bisk. Split, 30. 8. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 29. 6. 1974.

UJEVIĆ MILAN (Franjo), sveć., s. Stjepana i Jele Kujundžić, r. u Krivodolu (Imotski), bisk. Split, 18. 9. 1937, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 26. 4. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

UŠLJEBRKA IVAN, br., s. Šimuna i Ivanice Ušljebrka, r. u Bjelini (Benkovac), bisk. Zadar, 19. 8. 1897, obl. 21. 11. 1923, j. z. 16. 12. 1924, s. z. 29. 4. 1928.

VALIDŽIĆ ANĐELKO (Slavko), sveć., s. Mate i Kate Čavlina, r. u Čitluku-Promina (Drniš), bisk. Šibenik, 26. 10. 1940, obl. 7. 7. 1957, j. z. 8. 7. 1958, s. z. 8. 12. 1963, s. r. 24. 6. 1966.

VEKIĆ SREĆKO (Mate), sveć., s. Stjepana i Marije Dumičić, r. u Metkoviću, bisk. Split, 20. 12. 1937, obl. 5. 7. 1955, j. z. 6. 7. 1956, s. z. 8. 12. 1961, s. r. 30. 3. 1964.

VIDOVIĆ IVAN, sveć., s. Petra i Cvite-Marije Romac, r. u Baljcima (Drniš), bisk. Šibenik, 8. 9. 1946, obl. 13. 7. 1963, j. z. 14. 7. 1964, s. z. 5. 4. 1970, s. r. 29. 6. 1972.

VISKOVIĆ JOSIP (Josip-Predrag), sveć., s. Marka i Lucije Šimić, r. u Tučepima (Makarska), bisk. Split, 21. 3. 1915, obl. 30. 7. 1932, j. z. 31. 7. 1933, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 4. 3. 1939.

VLAŠIĆ KRSTO, br., s. Ivana i Vinke Vlašić, r. u Sovićima (Grude), bisk. Mostar, 13. 2. 1945, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 15. 7. 1968.

VRČIĆ VJEKO, sveć., s. Luje i Ane Jeličić, r. u Imotskom, bisk. Split, 28. 2. 1914, obl. 2. 9. 1931, j. z. 3. 9. 1932, s. z. 30. 11. 1935, s. r. 12. 3. 1938.

VRDOLJAK JAKOV, sveć., s. Mate i Jake Šipić, r. u Udovičiću (Sinj), bisk. Split, 30. 4. 1909, obl. 20. 7. 1927, j. z. 21. 7. 1928, s. z. 22. 7. 1931, s. r. 27. 8. 1933.

VRDOLJAK MILAN, sveć., s. Jure i Matije Ravlić, r. u Slivnu (Imotski), bisk. Split, 6. 2. 1942, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1968, s. r. 29. 6. 1969.

VRLIĆ IVAN, sveć., s. Silvestra i Anke Milanović, r. u Garčinu (Slavonski Brod), bisk. Đakovo, 12. 9. 1952, obl. 1. 7. 1969. j. z. 29. 6. 1970, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 1. 7. 1979.

VRLJIČAK PETAR, nov. kl., s. Stjepana i Ive Ujević, r. u Krivodolu (Imotski), bisk. Split, 10. 3. 1960, obl. 7. 7. 1979.

VUCO BOŽO, sveć., s. Ivana i Pere Varenina, r. u Vojniću (Sinj), bisk. Split, 24. 12. 1897, obl. 8. 9. 1914, j. z. 8. 9. 1915, s. z. 14. 4. 1919, s. r. 6. 2. 1921.

VUČEMILO PETAR, sveć., s. Stjepana i Pere Batarelo, r. u Lučanima (Sinj), bisk. Split, 15. 6. 1947, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.

VUČEMILO STJEPAN (Božo), sveć., s. Stjepana i Pere Batarelo, r. u Lučanima (Sinj), bisk. Split, 23. 12. 1929, obl. 22. 12. 1945, j. z. 4. 1. 1947, s. z. 4. 10. 1961, s. r. 22. 3. 1953.

VUČIĆ BERNARDIN (Ivan), sveć., s. Fabijana i Tone Modrić, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 20. 1. 1937, obl. 13. 8. 1954, j. z. 14. 8. 1955, s. z. 31. 3. 1960, s. r. 29. 6. 1961.

VUČKOVIĆ ANTE, kl., s. Josipa i Danice Delaš, r. u Sinju, bisk. Split, 23. 2. 1958, obl. 10. 7. 1976, j. z. 14. 10. 1978.

VUČKOVIĆ PAVAO (Mirko), sveć., s. Ivana i Jele Božinović-Madžor, r. u Maljkovu (Sinj), bisk. Split, 21. 8. 1940, obl. 7. 7. 1957, j. z. 8. 7. 1958, s. z. 8. 12. 1963, s. r. 14. 7. 1966.

VUGDELIJA ANTE, sveć., s. Stjepana i Ane Pupić-Bakrač, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 19. 1. 1953, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

VUGDELIJA IGNACIJE (Josip), sveć., s. Jakova i Pere Pupić-Bakrač, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 20. 3. 1938, obl. 5. 7. 1955, j. z. 6. 7. 1956, s. z. 8. 12. 1961, s. r. 13. 3. 1964.

VUGDELIJA MARIJAN, sveć., s. Ante i Pere Škopljanac-Mačina, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 7. 4. 1948, obl. 9. 7. 1965, j. z. 11. 7. 1966, s. z. 17. 9. 1971, s. r. 30. 6. 1974.

VUKA IVAN (Jerko), sveć., s. Ivana i Ive Kalinić, r. u Prugovu (Split), bisk. Split, 1. 10. 1925, obl. 21. 11. 1944, j. z. 22. 11. 1945, s. z. 22. 11. 1948, s. r. 20. 3. 1949.

VUKMAN MARINKO, sveć., s. Jakova i Ane Kelava, r. u Hrvacima (Sinj), bisk. Split, 16. 2. 1954, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1976, s. r. 1. 7. 1979.

VUKOVIĆ PAULIN (Šimun), sveć., s. Karla i Šime Bužančić, r. u Glavicama (Sinj), bisk. Split, 31. 1. 1913, obl. 12. 8. 1933, j. z. 13. 8. 1934, s. z. 21. 11. 1937, s. r. 7. 4. 1940.

VUKUŠIĆ ANTE, sveć., s. Petra i Kate Vukušić, r. u Lišnjaku (Drniš), bisk. Šibenik, 18. 5. 1953, obl. 5. 7. 1971, j. z. 5. 7. 1972, s. z. 4. 10. 1975, s. r. 2. 7. 1978.

VUKUŠIĆ KRUNO, sveć., s. Mate i Anzuline Marinković-Spadić, r. u Katunima (Omiš), bisk. Split, 9. 6. 1913, obl. 2. 9. 1931, j. z. 3. 9. 1932, s. z. 3. 10. 1936, s. r. 12. 3. 1938.

VULETA BOŽO, kl., s. Krešimira i Kate Bitunac, r. u Otoku (Sinj), bisk. Split, 7. 4. 1955, obl. 5. 7. 1973, j. z. 5. 7. 1974, s. z. 4. 10. 1978.

ZRNČIĆ JOSIP (Luka), sveć., s. Nikole i Mande Vrdoljak, r. u Udovičiću (Sinj), bisk. Split, 3. 4. 1939, obl. 5. 7. 1955, j. z. 6. 7. 1956, s. z. 8. 12. 1962, s. r. 30. 3. 1964.

ŽMIRE PAVAO (Marko), sveć, s. Ante i Pere Kodžoman, r. u Karakašici (Sinj), bisk. Split, 13. 9. 1934, obl. 15. 7. 1952, j. z. 16. 7. 1953, s. z. 31. 3. 1959, s. r. 29. 6. 1961.

ŽUPIĆ JOSIP, sveć., s. Mirka i Milice Pavić, r. u Gorućici (Sinj), bisk. Split, 19. 2. 1948, obl. 14. 7. 1964, j. z. 15. 7. 1965, s. z. 8. 12. 1970, s. r. 1. 7. 1973.

ŽUPIĆ JURE, sveć., s. Petra i Ane Milošević, r. u Gorućici (Sinj), bisk. Split, 23. 4. 1946, obl. 12. 7. 1962, j. z. 13. 7. 1963, s. z. 8. 12. 1968, s. r. 29. 7. 1971.

PREMINULA BRAĆA

od posljednjeg šematizma

OMIŠ, 8. 12. 1965. R. P. FRANCISCUS KLARIĆ a Jesenice, prope Omiš, capellanus, parochus, guardianus et definitor provinciae, ictu appoplectico cordis tactus in coelum evolavit, Ss. Sacramentis acceptis, anno vitae 75.

SPLIT, 19. 12. 1966. R. P. HIERONYMUS POPARIĆ a Sinj (Brnaze), lector gymnasii, parochus in Sinj, Visoka, Zagreb, Vrpolje, Siverić pie in Domino obiit anno aetatis suae 66.

SPLIT, 20. 2. 1967. in nosocomio publico repentino morbo animam suam reddidit Salvatori R. P. PHILIPPUS VUKOVIĆ, parochus in diversis paroeciis: Knin, Konjevrate, Zlopolje, Bajagić, Vinjane et Turjaci.

KNIN, 12. 7. 1967. R. P. FRANCISCUS TOPIĆ a Siverić olim lector, capellanus in variis locis, pie in Domino obdormivit anno aetatis 85.

SPLIT, 25. 1. 1968. R. P. CYRILLUS VRCAN a Veliko Brdo, prope Makarska, sacerdos, simplex et rectus, votorum et regulae vigilans observator, sanctae hilaritatis exemplar, fratrum ac Provinciae amator, vitam suam in officiis educatoris, confessoris, animarum pastoris, religiosorum superioris ac Provinciae definitoris ut verus pater consummavit, appoplexia tactus, in nosocomio v. d. »Firule«, serena morte iustorum ad caelos evolavit aetatis anno 76, sepultus est Visovatii.

ŠIBENIK, 14. 5. 1968. R. P. SPIRIDION ŽIVKOVIĆ, sacerdos, a Zaton, diocesis Sibenicensis, affabilis, prudens, pacificus, omnibus carus, religionis seraphicae fidelis observator, vitam fere totam in officio pastorali parochum agens consummavit, ac carcinomate hepatis brevi corrosus serena morte in conventu S. Laurentii Sibenici obiit annos natus 73.

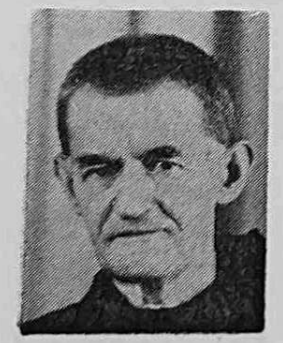

ZAGREB, 24. 4. 1969. A. R. P. ANTONIUS CRNICA a Zaton, dioecesis Sibenicensis, vir spectatissimae vitae religiosae et devotionis filialis erga B. V. Mariam, varia munera lectoris iuris et theologiae, secretarii Provinciae, definitoris, guardiani, visitatoris generalis, rectoris Instituti philosophico-theologici, typographiae, concionatoris laudabiliter obibat, multa diligentissime perquisivit et scripsit strenuus defensor Ecclesiae fuit, et qua vice-postulator infaticabilis fuit promotor causae canonisationis B. Nicolai Tavelić et devotionis fidelium erga hunc Sanctum. Obiit piissime in nosocomio anno aetatis 77.

ZAGREB, 11. 5. 1969. R. P. HIERONYMUS ETEROVIĆ a Pučišće in insula Brač, paupertatis franciscanae verus sectator, iuventutis amator, bonus pastor animarum in variis paroeciis et superior in conventibus, carcinomate brevi consumptus in nosocomio v. d. »Rebro« pie obiit anno aetatis suae 58.

SPLIT, 3. 6. 1969. R. P. FRANCISCUS RAKIĆ a Plana, prope Vrgorac, capellanus et vicarius paroecialis in variis locis, pluries guardianus, definitor et vicarius provincialis, animarum bonus pastor, vitae regularis observator, B. V. Mariae praesertim sub titulo de Lourdes devotus, morbo corosus et plexus, anno aetatis 70 pie obiit.

RIM, 7. 6. 1970. R. P. IOANNES BAKOVIĆ, a Parčić prope Drniš, iuvenis sacerdos in universitate »Antonianum« philosophicis disciplinis operam navans, candida anima et affabilitate aliquid superni prae se ferrens omnibusque carus, iam lauream adepturus erat cum repente ab automotrice machina in via prope Collosaeum proiectus illico animam Deo reddidit aetatis a. 32, sepultus est in Visovac.

CORI (Italia), 8. 12. 1970. R. P. BERNARDINUS BILOĐERIĆ, natus die 7. 9. 1912. Glavice prope Sinj, socius magistri, cooperator et vicarius paroecialis, bona indole praeditus, industrius cultor erga Beatam Virginem Mariam, eximius investigator in bibliothecis, appoplexia correptus obdormivit in Domino.

ZAGREB, 28. 8. 1971. in conventu B. V. Mariae de Lourdes, frater LAURENTIUS BAZO de Ruda, qui totam vitam in labore et oratione ducens, omnibus exemplum caritatis erga Deum et proximum reliquens, anno aetatis suae 89 religionis vero 52 pie in Domino obiit.

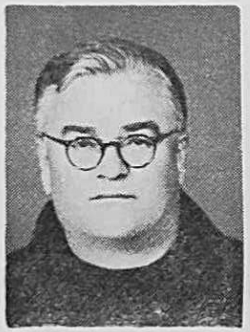

ZAGREB, 11. 10. 1971. in conventu B. V. Mariae de Lourdes, pie in Domino obiit R. P. JOSEPHUS ŠIMIĆ sanctissimis Sacramentis devote susceptis. Sepultus est in coemeterio Mirogoj. Defunctus Pater religiosa vita, in extruendis aedificiis ecclesiasticis agilitate, maxime vero succurendi et providendi necessitatibus Fratrum dexteritate eminebat. Tempore vitae suae variis officiis coop. paroecialis, parochi, guardiani, definitoris necnon missionarii in America Septentrionali fungebatur. Gravi et periculoso morbo carcionomatis affectus, quem patienter sustentabat, ultimo vero appoplexia cerebri tactus animam Deo reddidit.

KNIN, 5. 11. 1971, R. P. JOSEPH MEŠTROVIĆ, a Klis prope Split, archidioecesis Spalatensis, indolis bonae, religiosa et sacerdotali vita exemplaris, vigili conscientia et pastorali zelo ductus vires in cura animarum in variis paroeciis Provinciae consumpsit ac appoplexia cordis tactus supremum diem obiit aetatis anno 65, sepultusque est in Vrpolje prope Knin.

ZAGREB, 9. 11. 1971. R. P. BERNARDUS BORIĆ, a Brist prope Makarska, archidioecesis Spalatensis, pietate, observantia religiosa et zelo sacerdotali nitens in variis Provinciae muneribus obeundis vitam duxit exemplarem atque sclerosis morbo praegravatus animam Deo reddidit aetatis anno 67, sepultusque est in coemeterio »Mirogoj« in Zagreb.

ZAGREB, 31. 12. 1971, R. P. IOHANNES BRONIĆ, a Promina, dioecesis Sibenicensis, parochus in diversis paroeciis, ss. Sacramentis acceptis, obiit in nosocomio v. d. »Rebro« sepultusque in »Mirogoj«.

SPLIT, 31. 1. 1972. V. F. PAULUS ŽAKNIĆ-PEŠKIRA, a Blato (ins. Korčula), dioecesis Ragusinae, indolis mitis ac timidae, salutis vero fragilis, sed orationis ac devotionis spiritu constantis, varia munera in servitio conventuum Provinciae obivit atque ultimis annis morbis cardiaco, hepatico et phtisiaco exhaustus pie animum Deo reddidit annos natus 58, sepultus est primus fratrum in coemeterio novo et sepulchro novo conventus Omiš.

ZAGREB, 20. 1. 1973. R. P. THEODORUS JELINČIĆ, a Glavice prope Sinj, archidioecesis Spalatensis, indolis bonae et affabilis, maiorem partem vitae sacerdotalis in cura animarum variis in Provinciae paroeciis consumpsit, atque inopinate et inconscie infelici quodam casu graviter igne adustus, in nosocomio »Mercur« in Zagreb supermum diem diem obiit aetatis anno septuagesimo tertio, sepultusque est in coemeterio »Mirogoj« in Zagreb.

SINJ, 26. 5. 1973. R. P. STANISLAUS VIDIĆ, a Čitluk prope Sinj, doctor ac professor scientiarum naturalium in nostro gymnasio Sinj per plus quam quadraginta annos, totam fere vitam in conventu Sinj transegit, simplicitate franciscana et bonitate erga omnes excelluit, ab omnibus amatus, in doloribus corporis patientissimus, supremum diem obiit aetatis anno septuagesimo nono, sepultusque est in coemeterio Sinj.

MAKARSKA, 24. 8. 1973. in conventu nostro B. V. M. Immaculatae A. R. P. CAROLUS NOLA, a Podgora, archidioecesis Spalatensis, ex-minister provincialis (bis), guardianus, custos ac definitor, professor gymnasii, lector theologiae moralis, scriptor, praedicator, ductor exercitiorum spiritualium, confessarius desideratissimus, anno vitae 80, religionis 62, sacerdotii 56, pie ad coelos evolavit: pater Provinciae qui in angustia temporum pro ea vitam exponere non abhorruit.

SPLIT, in conventu B. M. Virginis a Salute, die 23. decembris a. D. 1973., R. P. CHRISTOPHORUS KRŽANIĆ, a Podgora, archidioecesis Spalatensis, laureatus in philosophia, guardianus, secretarius ac definitor Provinciae, professor ac director gymnasii in Sinj, lector theologiae in Zagreb et Makarska, scriptor, praedicator, ductor exercitiorum spiritualium, confessarius et in vinculis confessor, anno vitae 80, religionis 61 et sacerdotii 54, pie in Domino quievit sepultusque est Makarskae.
1974.

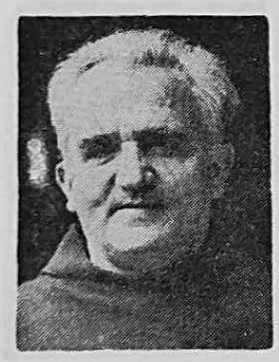

SINJ, in conventu B. V. Mariae Miraculosae, die 9. februarii 1974., R. P. MICHAEL ANUŠIĆ, a Glavice prope Sinj, archidioecesis Spalatensis, qui in Facultate litterarum Zagrabiae linguarum latinae et italicae professor renuntiatus totam fere vitam in munere docendi in gymnasio nostro insumpsit, animi bonitate, omnibus carus, repentino appoplexia cordis tactus, dum coronam franciscanam recitabat, supremum diem obiit aetatis anno 63, vitae religiosae 45 et sacerdotalis 38. Sepultus est in coemeterio in Sinj.

MAKARSKA, in conventu B. V. M. Immaculatae, die 13. februarii a. D. 1974, R. P. ANTONIUS JADRIJEVIĆ, a Glavice prope Sinj, archidioecesis Spalatensis, sortitus animam bonam, ingenio doctrinaque scientiis theologicis, praesertim Sacrarum Scripturarum insigniter exornatus, fere totam vitam in munere docendi insumens testimonia reliquit in scriptis et exemplis viri eruditi et devoti, qui viribus paulatim destitutus ad caelos evolavit aetatis anno 78, vitae religiosae 61, sacerdotalis 55, sepultusque est in coemeterio in Makarska.

In pago BIBINJE prope Zadar, die 24. iunii a. D. 1974, R. P. ALOISIUS ŠUŠNJARA, a Jasensko prope Sinj, archidioecesis Spalatensis, religiosus animi simplicitate, bonitate, affabilitate, zelo animarum et amore iuventutis seraphicae splendens, actualis vicarius paroecialis Siverić, in collisione automobilistica supremum diem obiit aetatis anno sexagesimo, vitae religiosae quadragesimo et sacerdotalis trigesimo tertio. Sepultus est in coemeterio Sinj.

Die 25. aprilis 1976. in nosocomio San José in BUENOS AIRES (Argentina) R. P. PIUS KARADŽOLE de Šibenik, dioecesis Sibenicensis, religiosus-sacerdos simplicis animi indole praeditus, qui vitam viresque activitati pastorali in Provincia dedicavit ac post secundum bellum mundiale qua hospes Provinciae Platensis in conventu S. Francisci in civitate Buenos Aires reliquum vitae valetudine adversa crebrisque doloribus laborans transegit, supremum diem obiit anno vitae 76, religionis 58, sacerdotii 52, sepultusque est in coemeterio v. d. Chacarita.

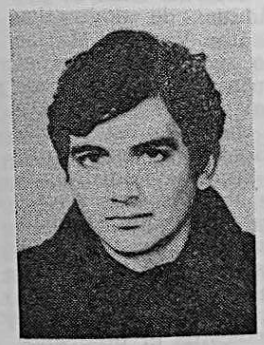

SPLIT, die 15. octobris 1976, venerabilis frater FRANCISCUS MORO, a Gala prope Sinj, archidioecesis Spalatensis, clericus sollemniter professus, studens IV cursus theologiae, animi ac mentis dotibus valde praeditus, affabilis et omnibus carus, laetitia vere franciscana ornatus, occasione ludendi cum aliis clericis infelici casu fracturam cranii et laesionem cerebralli obtinuit et in nosocomio civili »Grad« in coelum evolavit aetatis suae anno vigesimo quarto. Sepultus est in coemeterio loci nativitatis suae Gala.

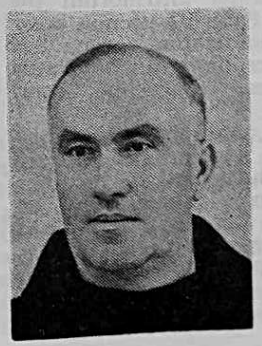

OMIŠ, die 9. ianuarii 1977. R. P. METHODIUS RAMLJAK, a Siverić prope Drniš, dioecesis Sibenicensis, maximam partem vitae sacerdotalis in cura animarum variis in Provinciae paroeciis transegit, ultimis annis morbos varios ac onera senectutis patienter toleravit, in osculo Domini supremum diem obiit aetatis anno octogesimo quarto, sepultusque est in coemeterio novo »Vrisovci« in Omiš.

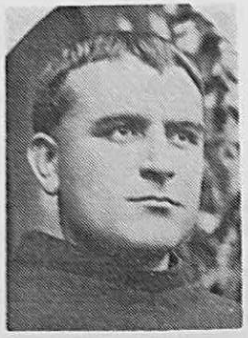

ŽIVOGOŠĆE, die 11. februarii 1977. R. P. STANISLAUS HULJIĆ, a Bogomolje, insula Hvar, religiosus simplictate franciscana ornatus, minimis conditionibus vitae contentus, a fidelibus in cura animarum optime receptus, totam vitam sacerdotalem in paroeciis Danilo, Nevest, Igrane, Vrpolje, transegit, supremum diem obiit aetatis anno octogesimo secundo, sepultusque est primus in sepulchro novo conventus Živogošće.

ROMAE, die 15. aprilis anni 1977, in valetudinario collegii S. Antonii, R. P. CAROLUS BALIĆ, a Katuni, vir pietate et scientia valde insignis, primum in Instituto theologico Provinciae nostrae in Makarska lector excellens, deinde in Pontificio Athaeneo Antoniano professor et rector egregius, item professor in Pontificia Universitate Lateranensi in Urbe, Commissionis omnibus Joannis Duns Scoti critice edendis fundator et moderator optimus; Pontificiae Academiae Marianae Internationalis conditor et ductor eximius; plurimorum congressuum scolastico-scotisticorum necnon mariologico-marianorum inspirator et apparator sapiens; sacrarum Congregationum pro doctrina fidei et pro institutione catholica consultor assiduus; de dogmatica definitione Assumptionis corporeae Beatae Virginis Mariae optime meritus; in Concilio Vaticano secundo peritus et consultor strenuus qui de capite octavo Constitutionis dogmaticae »Lumen Gentium« Virgini Deiparae dedicato summa merita acquisivit; de scientia theologica et scholastica, potissimum de Joannis Duns Scoti doctrina, multa ita docte sapienterque scripsit, ut a Summis Pontificibus et superioribus Ordinis nostri necnon ab aliis viris doctis universim laudibus extolleretur et iure meritoque »Lumen Ecclesiae et decus Ordinis« nuncuparetur; vir fortis in fide, vitae religiosae exemplar, Virginis Immaculatae cultor piissimus; Sanctae Ecclesiae Romanae Summoque Pontifici fidelissimus, Ordini Seraphico Provinciaeque suae addictissimus; ictu cerebrali ter percussus, molestiis et doloribus patienter triennio toleratis, sacramentis infirmorum pie susceptis, benedictione particulari P. Pauli VI necnon benedictione ministri nostri Generalis confortatus, corona fratrum circumdatus, animam Deo reddidit annos natus septuaginta octo, religionis autem anno sexagesimo, sacerdotii vero quinquagesimo octavo.

Corpus eius, exsequiis in Basilica S. Antonii in Urbe die 18. aprilis sollemnissime celebratis, adstantibus delegato personali Summi Pontificis necnon duodecim Cardinalibus et plurimis praesulibus, in Patriam est translatum et, exsequiis in ecclesia nostra Matris Dei de Salute Split quam sollemnissime iteratis, in ecclesia paroeciali in Katuni, Beatissimae Virgini Mariae omnium gratiarum Mediatrici dedicatae, magno cum populi concursu die 21 aprilis honorifice tumulatum est.

Die 15. aprilis 1978.

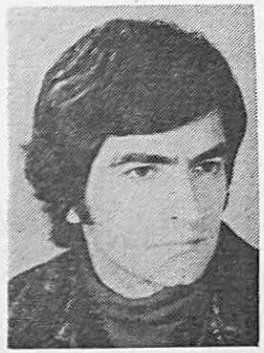

ZAGREB, v. f. NEDJELJKO BEKAVAC, a Lovreć, archidioecesis Spalatensis, clericus votorum sollemnium, in nostro Instituto theologico-philosophico Makarskae quarti cursus studens, iuvenis spiritui apertus, laetitiae ac amoris franciscalis in communitate, praesertim inter clericos verus seminator, animi ac mentis dotibus exornatus et proinde omnibus carus, morbo quodam grevi, leuchemiae simili sed scientiae medicinali usque huc inoperto, percussus, animam candidam Creatori suo tradidit in nosocomio »Dr. Marko Novosel« aetatis suae anno vigesimo quarto nondum expleto. Sepultus est 18. aprilis in coemeterio loci nativitatis suae Lovreć maximo fidelium, fratrum et cleri dioecesani concursu.

JABUKA (GRAB), die 7. martii 1979. R. P. BERNARDUS MEDVID, a Radošić prope Sinj, dioecesis Spalatensis, religiosus ac sacerdos indole perforitis, in cura animarum (Šibenik, Prgomet, Gala-Gljev, Grab), praeseriim in institutione catechetica infantium ac iuvenum, indefessus erat. Qua actualis vicarius paroecialis Grab, in collisione automobilistica, simul cum duobus Patribus nostris, mortaliter ictus, supremum diem obiit aetatis suae anno 65., vitae religiosae 46. et sacerdotaiis 39. Maximo cum luctu sepultus est in cemeterio in Sinj.

JABUKA (GRAB), die 7. martii 1979. R. P. IOSEPHUS SMOLJO, a Lučane prope Sinj, archidioecesis Spalatensis, religiosus ac vir omnibus carus ob indole sua columbina, anima sacerdotalis aperta omnibus, seminator Dei Verbi corde miti ac humili. Totam vitam sacerdotalem in cura animarum transegit, imprimis in paroeciis Plina ad Pasičina in quibus animi fortitudinem praebuit tempore crebri terrae motus, deinde in actuali paroecia Bajagić-Obrovac. In collisione automobilistica, simul cum duobus Patribus nostris, statim mortem occubuit anno aetatis suae 47., vitae religiosae 29., et sacerdotalis 21. Sepultus est in cemeterio in Sinj.

JABUKA (GRAB), die 7. martii 1979. R. P. PETRUS JUKIĆ, a Otok prope Sinj, archidiocesis Spalatensis, sacerdos iuvenis, qua cooperator paroecialis Sinj curam pastoralem gerebat in punctis paroecialibus Karakašica, Donji Suhač, Glavice praesertim in institutione infantium. In collisione automobilistica mortem ocubuit anno aetatis 29. nondum completo, religiosae vitae anno 12., ac sacerdotalis vix tertio anno. Sepultus est, una cum duobus Patribus senioribus nostris, in cemeterio in Sinj.

UNEŠIĆ, die 17. Iunii 1979. R. P. CYRILLUS UJEVIĆ, a Krivodol prope Imotski, dioecesis Spalatensis, religiosus ac sacerdos dotibus permultis pollens, in omnibus officiis qua professor gymnasii, parochus, gvardianus, definitor ac vicarius generalis dioecesis pro regione Imota tempore ultimi belli mundialis dexteritatem, prudentiam ac curam paternam pro fratribus et fidelibus praebuit. Ictu cerebrali tactus, mortem inopinatam ac subitaneam subiit anno viae 78. vix inchoato, religionis anno 59. ac sacerdotti anno 53. — Sepultus est in cemeterio Đumbuša in Imotski

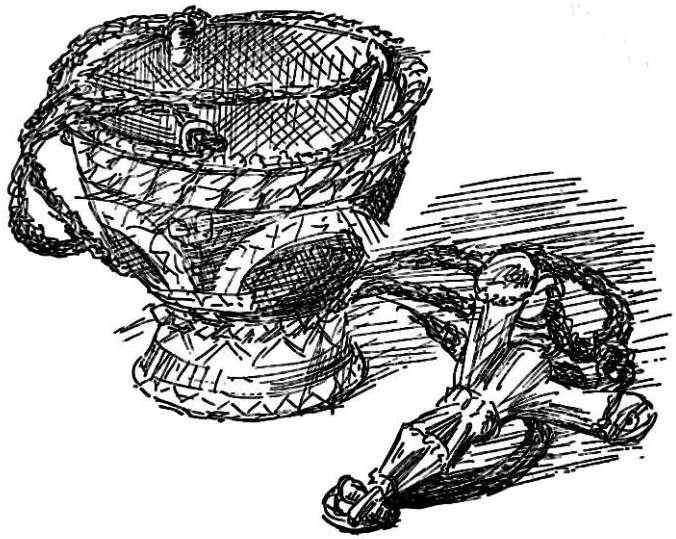

SAŽECI

SUMMARIUM

Provincia Fratrum Minorum Ss. Redemptoris in Croatia australi (cum sede in Split) anno 1735 nata est, cum in Dalmatia Veneta inter flumen Zrmanja (Tedanium) et Neretva (Naro) nova Provincia sub nomine s. Caii erecta est, quae tamen anni 1743 titulo Ss. Redemptoris docorata set. Temporibus divisionis a Provincia s. Crucis Bosnae Argentinae (1735) nova Provincia novem conventus amplectabatur: Zaostrog (saec. 15), Visovac (saec. 15), Makarska (1518), Živogošće (1614), Šibenik (1654), Sinj (1687—99), Knin (1708), Omiš (1718), Karin (1730). Praeter hos conventus tria aderant hospitia: Sućurai (insula Hvar, 1646), Sumartin (insula Brač, 1646) et Split in suburbio Dobri (1723). Hospitium in Split iam anno 1736 conventus formalis declaratus est, ille autem in Sumartin anno 1738. Eodem novum conventum in Imotski fratres condiderunt. Nostris autem temporibus (1932) conventus B. V. M. de Lourdes in Zagreb erectus est.

Conventibus paroeciae multae concreditae sunt, in quibus curam pastoralem huius Provinciae alumni gerunt, scilicet in Archidioecesibus Split-Makarska (38), Zadar (2), Zagreb (1), necnon in Dioecesibus Šibenik (38) et Hvar (2).

Fratrum labores in cura pastorali, vel in servitio militari qua cutiones militum, vel in schismatisis ad unitatem fidei revocandis, vel in missionibus popularibus qua concionatores ab Osor usque ad Kotor, multi episcopi et magistratus civitatum persaepe valde etiam in scriptis laudavere.

Sollicitudo fratrum potissimum temporibus difficilibus ob diversas calamitates effulgebat, e. g. temporibus pestis, belli, vel famis. Nisus fratrum in cura pastorali ipsos semper vigiles efficiebat, atque etiam ad talem laborem totam vitam et activitatem eorum accommodabat. Quapropter etiam opera litteraria (saec. 18) imprimis religiosa et potissimum catechetica erant. Plures scriptores (e. g. fr. T. Babić, P. Jukić, fr. P. Knežević et alii) carminibus et lectione pia in lingua Croatica fidei veritates in fidelium mentibus elucubrare firmareque conati sunt. Illis temporibus populus fidelis magna ex parte sine scholis vivebat, multi litteras ignorabant, sed veritates fidei et praecepta morum involutas in lingua poëtarum (carmina Croatice expressa) in mente facilius et perlibenter tenebant.

Recentioribus autem temporbius parochi franciscani methodos in cura pastorali novas excoluerunt, e. g. consotiationes religiosas condendo ducendoque, scripta catholica prelo promulgando, peregrinationes ad loca sancta sanctuariaque ducendo. Commentarium mensile »Gospa Siniska« (1922—1944) ad cultum B. V. Mariae promulgrandum, ephemeridem »Riječ Božja« (1930—1944) ad contionatores directum, atque etiam provincialem officinam typographicam »Kačić« in Šibenik condiderunt (1927). Post secundum bellum mundialem fratres editores facti sunt: »Vjesnik bl. Nikole Tavelića« (1961, ad anno 1974 sub titulo »Tavelić«) ad promovendum cultum s. Nicolai Tavelić, ephemeridem »Služba Božja« (1961) ad motum liturgicum fovendum et commentarium mensile »Marija« (1963) ad pietatem erga Beatam augendam. Hodie in pluribus paroeciis ad communitatem fidelium fovendam vitamque liturgicam augendam etiam periodici paroeciales exstant.

In primo capitulo Provinciae anno 1735 fratres insignem curam de scholis colendis iuventuteque franciscana educanda atque docenda adhibuerunt. Scholae mediae et superiores in conventibus fundatae sunt, quarum illa in conventu s. Laurentii (Šibenik) gradum studii theologici 1 classis obtinuit, per aliquot autem tempus eodem gradu etiam studium theologicum 2 classis in Makarska gaudebat. Progressum scholarum Provinciae lex Gubernii Veneti anno 1768 retardavit, cum iuvenibus in conventibus degere ante 21 annum prohibuit. Attamen fratres propter laborem suum in re pastorali numerum aliquem iuvenum in scholis conventualibus erudiebant, donec anno 1778 a Gubernio Veneto permissum fuerit iterum novos candidatos in novitiatum accipiendi salva clausula »numeri clausi«. Cum Croatia australis (Dalmatia Veneta) anno 1814 in potestatem imperii Austriaci venerit, reformatio scholarum iuta »Statuta politica scholarum germanicarum« (ex anno

1806) etiam in Provinciam introducta est. Tandem, post tot et tantas difficultates anno 1854 totum gymnasium in oppido Sinj unitum sollemniterque apertum est. »Gymnasium maius publicum Croaticum« erat primun in Croatio australi, in quo iuventuti sermone Croatico disciplinae tradebantur. Professores qui inter alios eminent: fr. A. K. Matas (†1884), fr. Š. Milinović (†1910), postea archiepiscopus in Bar et »primas Serbiae«, fr. Š. Tomić (†1888). Isti tres inter eminentiores viros nationalis motus in Zagora numerati sunt. Sed ob dictam activitatem horum professorum gymnasium a rei publicae administratione ad privatum studium Provinciae anno 1880. redactum est.

Post primum bellum mundiale (1928 et 1939) gymnasium iterum publicum agnitum atque post secundum bellum mundiale (1945) de novo privatum seu »schola media franciscana pro educandis et efformandis sacerdotibus« a re publica declaratum est. Hodie in seminario et gymnasio circa 50 iuvenes commorantur.

Institutum philosophico-theologicum anno 1909 in Makarska unitum atque apertum est, in quo fratres profesores et studentes sacris disciplinis adhuc student. Recentioribus annis studetes V et VI classis praelectiones in Facultate theologica in Zagreb frequentant.

Praeter libros editos et articulos in ephemeridibus et collectaneis publicatos Institutum philosophico-theologicum ephemeridem cui titulus »Nova revija« (1922—1944), »fidei et scientiae« dicatum atque editiones »Bibliothecae theologicae« fundavit et publici iuris fecit. Inter professores huius Instituti primas paretes exeunte saeculo 19 capiebat fr. I. Marković (†1910), nostris autem temporibus fr. K. Balić (†1977), Pontificiae Academiae Marianae Internationalis et Commissionis operibus Joannis Duns Scoti critice edendis fundator et per plures annos praeses. In Academia et in Commissione adhuc hodiae aliqui alumni Provinciae labores maioris momenti absolvunt. Mentione insuper dignus est fr. A. Crnica, ecclesiastici civilisque iuris peritus et scriptor insignis, vicepostulator in causa s. Nicolai Tavelić, primi Croatici sancti sollemniter canonizati.

Vita spiritualis fraternitatum oratione et singulari devotione necnon pietate erga Deiparam Virginem eminet. Conventus ecclesiaeque in Karin, Makarska (Institutum phil.-theol.), Sinj (seminarium-gymnasium), Split (provincialatus), Visovac (novitiatus), Zagreb et Zaostrog atque permultae ecclesiae et paroeciales filialesque B. V. Mariae dicatae sunt. In oppido Sinj autem maximum Croatiae australis longe lateque notum sanctuarium B. V. Mariae exstat. Devotio populi erga Dei Genitricem in sanctuariis Split, Visovac et Zagreb in diem crescit.

Permulti fratres labore litterario plura edidierunt scripta devotionem erga Beatam Virginem divulgando. Singulari mentione digni sunt prioribus: fr. T. Babić (†1750) et fr. P. Knežević (†1768), cuius »Planctum B. V. M.« hodie quoque fideles in ecclesiis domibusque privatis recitant et cantant. Nostris autem temporibus non praettermittendus est fr. S. Petrov (†1963), primus et per plures annos moderator commentarii Marialis »Gospa Sinjska«, et fr. G. Bujas (†1963), qui doctissime rei culturali studebat, omissis autem viventibus et hodie his studiis operam navantibus.

In pluribus inceptis momenti historici in Croatia austali fratres imprimis fidem populi favebant conservabantque, deinde in diversis difficultatibus unitatem nationalem populi Croatici im campo litterario et culturali fovebant. Fratres litteris dediti prioribus saeculis potissimum memorandi sunt: fr. F. Grabovac (†1749), martyr nationalis, fr. A. Kačić Miošić (†1754), notissimus poëta nationalis, recentioribus autem temporibus: fr. S. Zlatović (†1891), fr. Š. Milinović (†1910), fr. K. Fterović (†1935), fr. R. Rogošić (†1963), vel iam memorati fr. S. Petrov et fr. G. Bujas.

In elucubrandis inquisitionibus ex historia apud Croatarum gentem culturali, ecclesiastica et praecipue franciscana fratres his quoque temporibus incumbunt. Quapropter studia scientifica in miscellaneis, quae »Kačić« dicuntur (1967), publici iuris quotannis faciunt.

Mutuis operibus, studio contentioneque in vita religiosa, activitate in re pastorali inter Dei populum, non obstante victima agendi vitam solitariam, Provincia crescit.

Tandem, hodie fratres munere missionariorum in nationibus diversis exteris curam pastoralem inter emigratos et operarios Croatas funguntur, e. g. in Germania, Canada, U. S. A. etc.

Translatio in Latinum: P. H. G. JURIŠIĆ

La provincia del Santissimo Redentore è sorta nel 1735 quando nella Dalmazia Veneziana, compresa tra i fiumi Zrmanja e Neretva, la recentemente formata Provincia di San Caio, nel 1743 assunse il nuovo protettore SS. Redentore.

Al tempo della separazione dalla Provincia dell' Argentea Bosnia (1735) la nuova provincia aveva nove monasteri: a Zaostrog (del XV sec.), a Živogošće (del 1614), a Makarska (del 1518), a Omiš (del 1718), a Sinj (del 1687—1699), a Šibenik (del 1654), a Knin (del 1708), a Visovac (del XV sec), a Karin (del 1730). Comprendeva inoltre tre ospizi: a Sućurje sull' isola Hvar (del 1646), a Sumartin sull' isola Brač (de 1646) ed a Split nel sobborgo Dobri (del 1723). L' ospizio di Split divenne monastero nell' anno 1736 e quello di Sumartin nel 1738. Nello stesso anno è sorto un nuovo nuovo monastero a Imotski. Nei tempi recenti (1932) è sorto a Zagreb il monastero della Mandonna di Lourdes.

Attorno ai detti manasteri si sono formate le parrocchie in cui agiscono i Francescani: nell' Arcivescovado di Zadar (2), nel Vescovado di Šibenik (38), nell' Arcivescovado di Split—Makarska (38), nell' Vescovado di Hvar (2). A Zagreb la parrocchia è tenuta dal monastero della Madonna di Lourdes.

Molti vescovi ed autorità statali hanno lodato l'attività dei Francescani, che andava da Osor a Kotor, sia come parroci sia come cappellani militari tanto per loro operositià nel convertire i »scismatici« quanto per le loro prediche.

L' abnegazione dei parroci era in particolar modo espressa quando imperversano le pesti, negli anni di guerra e fame. Questo lavoro pastorale più volte li ha salvati ed esso avevano consacrato la propria vita e le proprie forze spirituali, per ciò le loro opere letterarie del XVIII sec. (T. Babić, P. Jukić et in particolar modo P. Knežević) avevano un carattere di fede religiosa poichè cercavano con la poesia e con brani religiosi in lingua croata rafforzare nel popolo la fede e render comprensibli le verità della Religione ai fedeli ch' erano per la maggior parte analfabeti ma amanti della poesia, del canto. Nei tempi recenti i parrochi hanno introdotto nuovi metodi di lavoro, hanno fondato associazioni religiose, difuso la stampa cattolica, organizato manifestazioni religiose, hanno guidato pellegrinaggi. Per cui hanno fondato il messaggero »Gospa Sinjska« (1922—1944), per le prediche »Riječ Božja« (La Parola di Dio), a Šibenik hanno fondato la tipografia »Kačić« (1927), e nei tempi recenti pubblicano i messaggeri: »Marija« (1963), »Vjesnik bl. Nikole Tavelića« (dal 1961, e dal 1974 sul nome »Tavelić«) indi »Služba Božja« (L' ufficio divino) dal 1961.

Già al primo convegno capitolare 1735 la direzione provinciale s' è occupata dell' educazione dei giovani. Sono state fondate le scuole monastiche. A Šibenik nel monastero S. Lorenzo era la theologia di I classe, e per un certo periodo anache a Makarsko ove c'era la tehologia di II classe. Lo sviluppo delle scuole è stato impedito della lege veneziana del 1768, che proibiva di tenere nei monasteri la gioventù de' età inferiore ai 21 anni. Ciò nonostante, grazie al lavoro pastorale, i Francescani sono riusciti ad avere sempre degli allievi, e nel 1778 fu loro permesso di riceverne però in numero risteretto.

Quando nel 1814 finalmento la Croazia meridionale venne a far parte dell' Austria, vienne introdotto l' ordinamento scolastico a norma dello statuto politico tedesco delle scuole dal 1806. Dopo lunghe difficoltà per la formazione del personale scolastico, nel 1854 il ginnasio di Sinj è stato unificato e denominato »Javno više hervatsko gimnazije« (Ginnasio publico superiore croato) ed era il primo ginnasio con insegnamento il lingua croata nella Dalmazia austriaca. In esso hanno insegnato fr. A. K. Matas, Š. Milinović, più tardi vescovo di Bar e »primas Serbiae«, Š. Tomić, tutti esponenti del partito popolare nel »Zagora«. Per tal ragione l' autorità statale tolse al ginnazio il diritto d'essere pubblico e dal 1878/80 la scuola divenne privata. Tra le due guerre nel 1939 divenne di nuovo pubblica e dopo la II guerra mondiole ritornò ad essere privata come la scuola media francescana per la preparazione die sacerdoti. La scuola oggi conta circa 50 alunni.

Anche la teologia s'è unificata nel 1909 nella Makarska ed è attiva ancor oggi quando i due ultimi anni di studio si trovano a Zagreb. Oltre l'insegnamento i docenti di Makarska hanno promosso la pubblicazione della rivista di studi religiosi »Nova revija« (1922—1944) indi la pubblicazione della Biblioteca teologica. Da questa scuola di teologia sono usciti noti teologi qual'e fr. Ivan Mar-

ković e nei tempi recenti fr. Karlo Balić noto mariologo, fondatore dell' »Pontificia Academia Mariana Internationalis« e della »Commissio opperibus Ioannis Duns Scoti critice edendis« in cui sono attivi diversi membri della Provincia, ed indi fr. Ante Crnica legale e vicepostulatore nella causa per la santificazione del Nikola Tavelić, primo santo croato.

La forza spirituale della comunità era la prehiera ed una fervida fede per la Beata Maria Vergine, a Lei sono consacrati i monasteri di Sinj, Makarska, Visovac — dove si trova il noviziato — di Zaostrog, Karin, Zagreb e Split. Le sono inoltre consacrate numerose chiese parrocchiali e capelle. I membri della comunità tengono il più grande santuario di Maria in Dalmazia quello di Sinj ed anche quello di Split, Visovac e Zagreb. A Maria è consacrato anche il lavoro dei Francescani da T. Babić e P. Knežević il cui »Plač Bl. Dj. Marije« (Il pianto del B. V. Maria) ancor oggi si canta nelle chiese e nelle case, a fr. Stanko Petrov per lunghi anni redattore »Gospa Sinjska« o allo studioso di cultura fr. Gašpar Bujas. Quest' atmosfera si conserva ancor oggi.

La funzione storica in questa parte della Croazia è quella di conservare nel popolo la fede, la nazionalità nel periodo d' insulti di vario tipo, come anche guella dell'influsso sulla vita culturale-letteraria del popolo croato. Tra i grandi rappresentanti di questo movimento s' annoverano il martire popolare fr. Filip Grabovac ed il poeta popolare fr. Andrija Kačić-Miočić e nei tempi recenti fr. Stjepan Zlatović, Šimun Milinović, Karlo Eterović, Roko Rogošić ed i ricordati S. Petrov e G. Bujas. Questa funzione è attiva ancor oggi e la Provincia pubblica il annuario scientifico »Kačić« (ne sono usciti 11 numeri).

Nei tempi più recenti i Francescani hanno dislocato diversi suoi membri per l' attività tra i lavoratori croati che vivono lontano della patria in Germania e nel Canada e USA.

Col lavoro reciproco, con l'impegno per lo spirito dell' Ordine, con l'attività tra il popolo, col sacrificio della vita d' isolamento la Provincia è viva ed oggi con i suoi numeri membri continua la sua prospera benchè difficile parte nella nazione croata.

Il tradutore: C. Mika

ZUSAMMENFASSUNG

Die Ordensprovinz des Allerheiligsten Erlösers entstand 1735, als die neue Provinz vom Hl. Kajus im venezianischen Dalmatien, zwischen den Flüssen Zrmanja und Neretva, begründet wurde, die im J. 1743 den Allerheiligsten Erlöser zum Patron gewählt hatte.

In der Zeit der Teilung von der Provinz Bosna Srebrna (1735) hatte die neue Provinz neun Klöster: in Zaostrog (aus dem 15. Jh.), Živogošće (seit 1614), Makarska (aus 1518), Omiš (aus 1718), Sinj (seit 1687—1699), Šibenik (aus 1654), Knin (aus 1708), Visovac (aus dem 15. Jh.), Karin (aus 1732). Ausserdem hatte sie drei Hospize: in Sućuraj auf der Insel Hvar (aus 1646), Sumartin auf der Insel Brač (aus 1646) und auch zu Split im Vorort Dobri (aus 1723). Das Hospiz in Split wurde 1736 für ein Kloster erklärt, das gilt auch für Sumartin — 1738. In demselben Jahre wurde ein neues Kloster in Imotski begründet. In der letzten Zeit (1932) wurde das Kloster der Mutter Gottes von Lourdes in Zagreb gegründet.

Um diese Klöster herum entstanden die Pfarreien, auf denen die Franziskaner wirken: im Erzbistum Zadar (2), im Bistum Šibenik (38), im Erzbistum Split-Makarska (38), im Bistum Hvar (2) und im Zagreber Erzbistum (1).

Der Franziskaner Arbeit auf den Pfarreien oder in der Militärseelsorge (Truppenkapläne), ihr Bemühen für die Bekehrung der »Schismatiker«, ihr Predigen von Osor bis zu Kotor erkannten viele Bischöfe und staatliche Beamten an. Der Pfarrer Opferwilligkeit kam in den Zeiten der Pestseuche oder in den Jahren der Kriegs- und Hungersnot zum Ausdruck. Diese Pastoralarbeit hat die Franziskaner mehrmals gerettet, für welche sie ihr ganzes Leben und alle geistigen Kräfte eingesetzt hatten. Deswegen waren ihre literarischen Werke im 18. Jh. religiösen und frommen Inhalts (T. Babić, P. Jukić und besonders P. Knežević), weil sie danach strebten, mit Gedichten und religiösen Lesestücken auf der kroatischen Sprache den

Glauben beim Volke zu stärken und auf eine leichtere Weise den Gläubigen, die Analphabeten waren, die sich aber der Gedichte gern annahmen, Glaubenssätze näherzubringen. In den neueren Zeiten führten die Pfarrer neue Arbeitsmethoden ein, begründeten religiöse Vereine, verbreiteten religiösen Buchdruck, veranstalteten kirchliche Feiern, organisierten Wallfahrten. Darum begründeten sie »Glasnik Gospe Sinjske« (Bote der Sinjer Madona, 1922—1945), »Riječ Božja« (Gottes Wort) zum Predigen, stifteten die Druckerei »Kačić« in Šibenik (1927) und in der späteren Zeit gaben sie die Boten heraus: »Maria« (1963), »Vjesnik Bl. Nikole Tavelića« (seit 1961, und »Tavelić« seit 1974) und »Služba Božja« (Gottes Dienst, seit 1961).

Schon auf dem ersten Kapitel 1735 befasste sich die Provinzleiturng mit der Schulung des Nachwuches. Es waren die Klosterschulen geschaffen, von denen die theologische Schule ersten Gradus (I classis) im Kloster St. Laurentius in Šibenik war, und sie war auch eine Zeitweile in Makarska, wo die theologische Schule zweiten Gradus (II classis) wirkte. Die Entwicklung des Schulwesens vereitelte das venezianische Gesetz 1768 und verbot des Nachwuchses Aufnahme vor 21. vollendetem Lebensjahr. Trotzdem, dank der Pastoralarbeit ist es den Franziskanern gelungen, manchem Schüler Unterkunft zu geben, und im J. 1778 var es erlaubt, das Noviziat zu eröffnen, aber mit einer Zulassungsbeschränkung der Kandidaten.

Als Südkroatien 1814 endlich Österreich unterstellt wurde, wird das Schulwesen der politischen Verfassung deutschen Schulwesens aus 1806 angepasst. Nach etwas längeren Schwierigkeiten beim Schaffen der Lehrkäfte ist das ganze Gymnasium 1854 in Sinj vereinigt worden. »Javno više hervatsko gimnazije« (das öffentliche kroatische Obergymnasium) war das erste Gymnasium im österreichischen Dalmatien mit der kroatischen Unterrichtssprache. An der Schule wirkten Fra A. K. Matas, Š. Milinović, der spätere Bischof von Bar und Primas Serbiae, Š. Tomić — die Ersten der Volkspartei in Zagora (Hinterland). Gerade wegen solch eines Wirkens haben staatliche Behörden die Öffentlichkeit der Schule aufgehoben und die Schule ist seit 1879/80 privat geworden. Zwischen den zwei Kriegen — 1928 — und endlich 1939 wurde sie wieder öffentlich, und nach dem zweiten Weltkrieg ist die Öffentlichkeit wieder aufgehoben worden. Das Gymnasium heisst: der Franziskaner Mitter-Schule zur Vorbereitung auf den Priesterberuf. Sie zählt circa 50 Allumen.

Auch die theologischen Schulen vereinigten sich endlich 1909 in Makarska. Die Hochchule wirkt auch heute. Zwei letzte Studienjarhre verbringen die Theologiestudenten an der Zagreber theologischen Fakultät. Neben dem Lehramt gaben die Professoren der theologischen Hochschule zu Makarska religiöswissenschaftliche Zeitschrift heraus: »Nova revija« (1922—1944), dann die Ausgaben der theologischen Bibliothek. Aus dieser Hochschule stammten die bekannten Theologen Fra I. Marković und in neueren Zeit Fra K. Balić, der weltberühmte Mariologe und Begründer der »Pontificia Academia Mariana Internationalis« und »Commissio operibus Ioannis Duns Scoti critice edendis«, in denen auch heute einige Mitglieder aus der Provinz tätig sind, danach Fra A. Crnica, Jurist und Vizepostulator in der Kanonisation des ersten kroatischen Heiligen Nikola Tavelić.

Die geistige Kraft der Ordensgemeinschaft liegt sowohl im Gebet als auch in der tiefsten Verehrung der Seligen Jungfrau Maria. Der Mutter Gottes sind die Klöster in Sinj, Makarska, Visovac (Haus des Noviziatus), Zaostrog, Karin, Zagreb, Split und zahlreiche Pfarrkirchen und kleine Kapellen geweiht. Die Franziskaner hüten in Sinj das grösste marianische Heiligtum in Dalmatien, sie halten auch Heiligtümer in Split, Visovac und Zagreb. Maria ist gewidmet literarisches schaffen der Franziskaner seit der Zeit von T. Babić und P. Knežević — dessen Liebfrauenklagegesang auch heute in Kirchen und Häusern gesungen wird — bis zu den Zeiten des Fra S. Petrov, der ein langjähriger Chef-redakteur des Boten »Gospa Sinjska« war, oder bis zur Zeit des Kulturarbeiters fra G. Bujas. Diese Arbeit wird auch heute fortgesetzt.

Die geschichtliche Rolle in diesem Teil Kroatiens liegt in der Aufbewahrung des Glaubens beim Volke und der Nationalität in der Zeitabschnitten verschiedener Angriffe und auch im Teilnehmen am literarisch-kulturellen Leben des kroatischen Volkes. Unter diesen Arbeitern sind in der ersten Linie der nationale Märtyrer Fra F. Grabovac, dann der Volksdichter Fra A. Kačić-Miošić, darauf Fra S. Zlatović und Š. Milinović, K. Eterović, R. Rogošić, oder der eben erwähnte S. Petrov oder G. Bujas zu nennen. Diese Arbeit, wie schon gesagt, setz man fort. Die Provinz gibt wissenschaftliches Jahrbuch »Kačić« heraus.

Mit vereinten Kräften, Streben nach dem Geist des mönchischen Lebens, Wirken auf das Volk, was oft mit Schwierigkeiten einsamen Lebens vieler Mitglieder verbunden ist, ist die Ordensprovinz auch heute stark und lebendig.

In der heutigen Zeit haben die Franziskaner mehrere Mitglieder zur Arbeit für die Kroaten ausserhalb des Vaterlandes (Deutschland und Kanada) abgesondert.

(Zusammenfassung übersetzt von Fra KARLO BAŠIĆ)

SUMMARY

The Province of the Holy Redeemer has been created in 1735, when the Province, lying between the Zrmanja and Neretva Rivers, originally dedicated to St. Caius, decided to choose a new Protector, the Holy Redeemer, in 1743.

At the time of the division of the Bosnia Argentea Province (1735), the newly created Province comprised nine monasteries: at Zaostrog (from the 15th century), at Živogošće (form 1614), at Makarska (from 1518), at Omiš (from 1718), at Sinj (from 1687—1699), at Šibenik (from 1654), at Knin (from 1708), at Visovac (from the 15th century), at Karin (from 1732). In addition to these monasteries, there were also three hospitia, i. e. at Sućuraj on Hvar Island (from 1646, at Sumartin on Brač Island (from 1646), and in the Dobri suburb of Split (from 1723). The Split hospitium has been converted into a monastery in 1736, and the Sumartin one in 1738. A new monastery was founded at Imotski in 1738, while the monastery dedicated to the Blessed Virgin of Lourdes in Zagreb is of a recent date (founded in 1932).

Parishes led by Franciscan friars were formed around the above-mentioned monasteries — two on the territory of the Zadar Archbishopric, 38 on the territory of the Šibenik diocese, 38 on the territory of the Split-Makarska Archbishopric, and two on the territory of the Hvar diocese. The parish of the Blessed Virgin of Lourdes in Zagreb is led by Franciscan friars.

The activity of Franciscans, both in parishes and in the army (as military chaplains), their endeavours to convert »schismatics«, and their preaching that extended from Osor to Kotor, were highly praised by a number of their superiors — bishops and state functionaries. The self-denying devotedness while doing their duty of parish priests was particularly brought into relief in times of extraordinary emergency, when war, plague, or famine raged in the country. That pastoral activity often helped them to survive, and all their lives and their spiritual resources were devoted to it. This is why the 18th century literary works by the Franciscans were of religious and devotional nature (T. Babić, P. Jukić, and particularly P. Knežević). Through their poetry and pious prose, written in the Croatian language, they tried to strengthen the faith their co-nationals and to transmit the religious truths in a simple way to those who were illiterate, but who loved songs and poems. A new working method was later introduced by parish priests: religious societies were founded, the catholic press was distributed, religious festivities and pilgrimages were organized. »Glasnik Gospe Sinjske« (The Sinj Madonna Herald) published between 1922 and 1944, and »Riječ Božja« (a Preacher's Handbook) were started. Furthermore, the »Kačić« Printing Office was fouded in Šibenik (1927), while a number of heralds have begun to appear lately: »Marija« (1963), »Vjesnik Bl. Nikole Tavelića« (from 1961, named »Tavelić« only in 1974), and »Služba Božja« (The Divine Service, from 1961).

As soon as during the first capitular session in 1735, the Provincial Administration took into consideration the schooling of seminarists. Two monastery schools were established, one of them at the St. Lawrence Monastery at Šibenik (a Theological Seminary »I classis«), while another (a Theological Seminary) existed for some time at Makarska. The Venetian law 1768, fobiddin youth to enter monasteries if aged less than 21, obstructed the devolopment of the scholastic system. As a result of their pastoral activity, however, the Franciscans succeeded in retaining some of their seminarists, and in 1778 they were allowed to accept a limited number of novitiate candidates.

With the incorporation of Dalmatia into the Austrian Empire in 1814 the scholastic system was organized according to the Political consttiution of German Schools dating from 1806. By overcoming the protracted initial difficulties in obtaining the needed teaching personnel, the first complete Gymnasium was founded at Sinj in 1854 — this being the first Gymnasium with the Croatian language of instruction in the Austrian Dalmatia. The teachers were Franciscans A. K. Matas, Š. Milinović (who later on became the bishop of Bar and »Primas Serbiae«), and Š. Tomić. All of them led the national movement in the Dalmatian Hinterland (Zagora). Oving to the disapproval of their activity by the Austrian authorities, their school lost its public character, continuing as a private school from 1878/80. It, however, regained its public character in 1928, but became again a private school for training of priests after world War II. It now has about 50 pupils.

The Theological Seminary was at last also united at Makarska in 1909, and it still exists. The seminarists study now at the Theological Faculty of Zagreb. In addition to their teaching activities, the teachers at the Theological Seminary of Makarska were editing a scientifico-religious peridiodical »Nova revija« (The New Review) from 1922 to 1944, as well as various publications of the Theological Library. Well-known theologians, such as Fra I. Marković, have graduated from the Seminary, and among others the Mariologist Fra K. Balić, the founder of an »Pontificia Academia Mariana Internationalis« and »Commissio operibus Ioannis Duns Scoti critice edendis« where several members of the Province are active today, among others Fra A. Crnica, jurist and vice-postulator in the cause of Nikola Tavelić, the first Croatian Saint.

The spiritual force of the community has consisted in the prayer and deep piety towards the Blessed Virgin, to whom are dedicated the monasteries of Sinj, Makarska, Visovac (where there is also a novitiate), Zaostrog, Karin, Zagreb, and Split. Numerous parish churches and capels are also dedicated to the Blessed Virgin. The largest Maria shrine of Dalmatia that of Sinj, in addition to those of Split, Visovac, and Zagreb, are entrusted to the menbers of the community.

The literary works produced by Franciscans T. Babić and P. Knežević are also dedicated to the Blessed Virgin. Knežević's »Plač Bl. Djevice« (Lament of the Blessed Virgin)is still being sung in churches and homes. Fra S. Petrov was the editor of the periodical »Gospa Sinjska« fra a series of years, while Fra G. Bujas has been engaged in cultural work.

The historical role of Franciscans in this part od Croatia consists in the preservation of faith and national identity of the people during the period of a series of attacks, as well as in the keeping alive the literary and cultural activity. Among the Franciscans who stand out during that period, the best known are Fra F. Grabovac, the national martyr, and Fra A. Kačić-Miošić, the national bard. We may also add some later names, such as Fra S. Zlatović, Š. Milinović, K. Eterović, R. Rogošić, as also S. Petrov or G. Bujas. The tradition continues, and the Province publishes now a scientific anthology »Kačić«.

A number of Franciscan friars have lately been sent abroad, in order to take care of the Croatian labour force employed in Germany and Canada.

Trad: ŽIVKO VEKARIĆ

KAZALO OSOBA

Abrus fra Ivan 46, 235
Ahmetov Ilija, dekorater 110
Akčić — Jurišić fra Ivan 29
Akrap fra Augustin 2, 131, 235
Akrap fra Ivan 131, 134, 235
Akšamović fra Mijo 22
Alač Slavko, konzervator 155
Aleksandar IV, papa 17
Ančić fra Božo 211, 235
Adreis Ivan, biskup 200
Andreis F., dekorater 169
Andreis obitelj 57, 58
Andreis Pavao, povjesničar 57, 58
Andrić, ing. 45
Andrić Vjekoslav, slikar 82
Andrijašević Kate 191
Anić fra Ante 212, 235
Anić — Milić fra Stanko 166, 235
Antičić P. 179
Antić fra Ante 34, 64
Anušić fra Mijo 24, 254
Aqua Pijo i Vinko, altaristi 100
Aračić fra Dinko 233, 235
Aračić fra Silvestar 10, 46, 235
Arbić fra Bartul 193
Arnerić Josip, biskup 6, 116
Avijan Ivan, graditlj 57

Bach Ivan, pov. umjetnosti 101
Babić fra Ante 230, 235
Babić fra Augustin 70, 235
Babić fra Marko 65, 235
Babić fra Toma 19, 29, 74, 269, 260, 261, 262, 263, 264, 265
Bačić fra Stanko 79, 235
Baće Franjo, ak. slikar 45, 145
Baćić fra Petar 30, 34, 76, 89
Badrić fra Stjepan 19
Bajić fra Leonardo 20, 185
Bajraktarević Sulejman, povjesničar 76, 166, 178
Baković fra Ivan 251
Balić fra Karlo 28, 31, 32, 33, 36, 232, 256, 260, 262, 263, 265
Balićević fra Franjo, biskup 13, 184
Balley Valdemar, arh. 63, 64
Banovac fra Josip 19
Barač Ante, arh. 51, 53, 79, 80, 95, 114, 116, 117, 126, 133, 135, 136, 142, 145, 146, 161, 182, 185, 189, 192, 197
Bareza fra Jeronim 23
Barišić fra Ilija 230
Barišković Josip, altarist 45, 81, 139, 169, 172, 184
Barnaž Ivan, majstor 94
Bartolomeo fra, slikar 65
Basani Jakov, graditelj orgulja 150
Bašić fra Karlo 131, 264
Batinić fra Mijo 22
Bazo fra Lovro 252
Bayer Karlo 16
Bebić fra Bernardin 179, 236
Bebić fra Josip 230, 236
Bebić fra Josip 230, 236
Beck fra Bernardin, gen. definitor 8
Bedrica fra Gabro 101, 118, 236
Begić fra Rafo 211, 236
Begonja fra Jakov 158, 236
Bekavac fra Dinko 65, 66, 236
Bekavac fra Kruno 151, 153, 236
Bekavac fra Nedjeljko 257
Bela IV, kralj 57, 58
Belamarić fra Celestin 10, 46, 236
Belamarić fra Franjo 194, 236
Belamarić fra Franjo, provincijal 38
Belić Ante 45
Benedikt XIII, papa 169
Bergoni Josip, graditelj orgulja 126
Bernardi Bernard, arh. 127
Bernardino iz Portogruara, general Reda 15, 19
Bešlić fra Ante 2, 101, 236
Beverenzi Dominik (Antun), slikar 101
Bezić (Božanić) Nevenka, pov. umjetnosti 178, 185
Bezina fra Petar 105, 106, 236
Bezmalinović Celestin, biskup 6
Bezzi Petar, slikar 115
Bianchi C. Fridrih, povjesničar 68
Bijanković Nikola, biskup 154
Bilić fra Ante 58, 236
Bilić fra Nikola 23, 151, 236
Bilić — Soldatić fra Bone 49, 50, 236
Bilinić Pavao (radionica), altarist 51, 68, 148, 151, 157, 158, 181, 193, 202
Bilinić Petar, graditelj 147
Biloderić fra Bernardin 232, 251
Biloglav fra Bonaventura 55
Bilokapić fra Franjo, ml. 221, 236
Bilokapić fra Franjo, st. 203, 236
Bilopavlovići, pleme 188
Bilušić fra Ivan 101, 236
Bilušić fra Mijo, provincijal 37
Bilušić fra Vjenceslav 34
Bissagi Giuseppe, zidar 150
Blašković Fabijan, biskup 157, 175
Blašković Nikola, slikar 126
Blašković Stjepan, biskup 168, 174, 195, 196, 198
Blaž fra 67
Boban fra Dujo 223, 236
Bogetić, hrv. vlastele 93
Bogić fra Jure 144
Boljat fra Pavao 229, 236
Bonaventura sv. 34
Bonefačić Kvirin Klement, biskup 135
Bonifacije VIII, papa 12
Borić — Bazdanić 189
Borić fra Bernard 252
Bortolotti — Grazi, ing. 128
Bosančić fra Stjepan, gen. komesar 38
Bossuet J. B. 23
Bošnjak fra Dinko 167, 236
Bošnjak Kruno, ak. kipar 154
Bota fra Silvestar 219, 236
Botica fra Duško 46, 48, 236
Botica fra Franjo 77, 236
Botta Ivan de, ljevač zvona 100
Botta Miloš, zlatar 45
Božić — Stanić fra Josip 167, 236
Brakus fra Ante 22
Branimir, hrv. knez 71, 92
Brčić fra Ante 77, 237
Brčić fra Stanko 142, 237
Brečić fra Nedjeljko 52, 237
Brekalo fra Tomislav 66, 237
Brennan fra Ludvik, gen. definitor 8
Bribirci, hrv. velmože 73
Brkan fra Jure 166, 237
Brnas fra Branko 66, 237
Brodnik Matija, slikar 23, 65
Bronić fra Ivan 253
Brzak Josip 50
Budimir fra Ambroz 216, 225, 237
Budimir fra Ivan 27
Budmir — Bekan fra Nedjeljko 131, 134, 237
Bujas fra Gašpar 29, 31, 36, 46, 260, 262, 263, 265
Bühl, tvrtka zvona 161
Bulat fra Nikola 203, 237
Bulić Bruno, ak. slikar 13, 100, 104, 126, 141, 145, 184
Bulić Pero, kipar 225
Buljac fra Mirko 65, 237
Buljan fra Leonardo 68, 237
Buljan fra Nedjeljko 83, 237
Buljević fra Bernard 46, 49, 71, 96, 108, 164, 193, 237
Buljević fra Ivan 53, 237
Burmaz Ante 55
Bustruc fra Miro 167, 237
Bušelić fra Stanko 232, 237

Cairoli fra Antun, opći postulator Reda 8
Calligari Ivan, biskup 111, 119
Canziani, ljevač zvona 141, 174
Carev fra Franjo 166, 237
Celanski Toma 11
Cikojević fra Ante, provincijal 32, 38
Cosmi Stjepan, nadbiskup 43
Coster Petar, slikar 164
Cranach Luka, slikar 97, 178
Crnica fra Ante 31, 36, 44, 46, 250, 260, 262, 263, 265
Cukarinović — beg 199
Cupilli Stjepan, nadbiskup 60, 126, 142, 145
Cvitanović fra Anđeo 201, 237
Cvitanović fra Gabro 24, 27, 36, 46

Čapkun — Delić fra Petar, provincijal 34, 36, 39, 226, 232, 237
Čarić Ivka 134
Čavka fra Ante 65, 237
Čolak Nikola, povjesničar 178
Čović fra Mirko 130, 222, 237
Čovo fra Ante 167, 237
Čovo fra Damjan 77, 237
Čovo fra Stjepan 166, 238
Čugura fra Josip 143, 238
Čugura fra Šimun 135, 238
Čugura fra Zdenko 77, 238
Čudetić Petar 58
Čugelj F. 194
Čulić Vicko, zlatar 172
Čuljak fra Pavao, 84, 238
Čupić fra Ivan 219, 238

Čaleta fra Jerko 225, 238
Čaleta fra Mijo 233, 237
Čirko fra Mijo 166, 238
Čulinović Juraj, slikar 101
Čulum fra Karlo 175

Da Treviso, slikar 49
Delaš Ante, drvorezbar 135, 238
Delaš fra Leon 230, 238
Delić fra Luka 167, 238
Despot fra Grgur, provincijal 37
Despot fra Ivan 31, 185
Dešković Ivan 148
Dobričević Dobriša, slikar 76
Dobrošević Filip, restaurator 121, 198
Dobronić Antun, glazbenik 19
Dodig fra Josip 77, 238
Dolci Carlo, slikar 138
Dolfin Danijel, gen. providur 150
Doljanin fra Pijo 146, 238
Domančić Davor, pov. umjetnosti 203
Domić fra Dušan 83, 238
Domjan Z. 65
Donze Henri, biskup 63
Dorotić fra Andrija 15, 27, 29, 33, 38, 202
Dotur fra Ivan 220, 238
Dotur fra Stanko 171, 175, 238
Dragičević fra Mijo 28
Dražojević Žarko 125
Dulčić Ivo, slikar 45, 64
Duka fra Toma 213, 238
Duke M. William, biskup 225
Dukić fra Ante 66, 238
Dukić fra Bernard 208, 209, 238
Dukić fra Zoran 65, 238
Duns Skot 232
Duran fra Marko 66, 238
Duvnjak fra Božo 167, 238

Dževrnja — Viro fra Jakov 94, 238
Džimbeg fra Dušan 162, 238

Đozaš Mate, zidar 53
Đukić fra Petar 166, 239

Ebore fra Josip Marija od 13
Elizabeta, carica 193
Emilis, ing. 81
Eterović fra Jeronim 251
Eterović fra Karlo, provincijal 32, 34, 38, 260, 262, 263, 265

Fabri Vinko, ak. kipar 127
Falkoner Polikarp, slikar 178
Fascian fra Konstancije, gen. definitor 8
Fatico Petar, altarist 103
Fenzi Urban 100
Filip fra, kustod 12
Filipović fra Jeronim 19, 23, 27, 33, 37
Filipović fra Petar, provincijal 37
Fisković Cvito, pov. umjetnosti 101, 166
Folguera fra Ivan, gen. definitor 8
Fondra, šibenska obitelj 100
Fondra Lovre 100
Fontana fra Grgo 22
Foscolo Lunardo, gen. proviudr 74, 99
Franceschi, imotska obitelj 167
Franić Frane, nadbiskup 6, 207
Frank Ante, altarist 45, 51, 81, 91, 145, 164, 169, 181, 193, 198, 202
Frankopani, velikaška obitelj 122
Franjo Asiški sv. 11
Franjo I, car 21
Friganović fra Joakim 77, 238
Fržop fra Pijo 222, 239

Gabrić fra Nikola 30, 76, 130, 131, 239
Gaj Ljudevit, hrv. preporoditelj 29
Galić Vinko, arh. 87, 135
Gamulin Grga, pov. umjetnosti 101
Gastika, župan 144
Geraldon Ivan Krst., altarist 100
Giezi Toma, slikar 126
Gilardi, slikar 92
Gilardi e Bettiza, industrijalci 56
Gilić fra Ante 16
Glavina Franjo, povjesničar 166
Glavinić fra Nikola 104, 239
Glibotić fra Danko 151, 153, 239
Glibotić fra Ivan 151, 239
Glibotić fra Pavao 77, 239
Glibotić fra Vjenceslav 131, 239
Glunčević fra Josip, provincijal 23, 32, 34, 38
Gnječ fra Ante 196
Golišija M. 194
Goreta fra Toma 167, 239
Grabić fra Petar, provincijal 32, 33, 38, 39
Grabovac fra Filip 29, 32, 44, 117, 145, 150, 260, 262, 263, 265
Grabovac fra Izidor 227, 239
Grassi Nikola, slikar 101
Grassi Zefirino, altarist 81, 87, 121, 148
Grbavac fra Josip 233, 239
Grbeša Jakovetić Ivan 53
Grbeš fra Antun 77
Grčić fra Jerko 111, 329
Grčić fra Ante 61, 239
Grčić fra Stjepan 30
Grgat fra Stjepan 211, 239
Grgat fra Tihomir 221, 239
Grgić Ivan, povjesničar 185
Grgić fra Josip 55, 239
Grle Zore, dekorater 192
Grubišić fra Paško, provincijal 37
Grubišić M. 172
Grupković fra Jakov 30
Gudelj fra Vinko 167, 239
Gulić fra Božo 167, 239
Gulić fra Petar 167, 239
Gumppenberg Vilim, povjesničar 184
Gverić fra Drago 65, 66, 239
Gverić fra Mate 194, 239

Heferer M., graditelj orgulja 172
Heleni Petar
Hodža Halil 82
Horvat Lavoslav, arh. 45
Hrstić fra Ivan 229, 239
Huggeldier Gius, drvorezbar 89
Huljić fra Stanko 256

Ilić fra Anđeo, provincijal 38
Inchiostri Dragutin, dekorater 126
Inocent VI, papa 12, 125
Inocent VIII, papa 125
Inocent XI, papa 82
Ivan XXII, papa 17
Ivan Pavao II, papa 5
Ivančević fra Ljubo 101, 240
Ivandić fra Marko, provincijal 34, 38
Ivanić (Pandžić) T., pisac 76
Ivan Kapistran sv. 14
Iveković Ćiril, arh. 135, 157, 198
Ivelić fra Josip 34

Jadrijević fra Ante 30, 108, 254
Jakić Ante, ak. slikar 126, 128
Janković — Miloš fra Josip 131, 240
Janković — Miloš fra Petar 131, 240
Janković — Miloš fra Šimun 95, 240
Janović fra Vice, provincijal 38
Jašić fra Milan 167, 240
Jekušić fra Mijo, provincijal 37
Jelinčić fra Božo 253
Jelinčić fra Šimun 24
Jenko Franc, graditelj orgulja 64, 104, 126, 193, 202
Josip II, car 25
Jović Petar, foto-reporter 2
Jozić fra Branko 167, 240
Jukić fra Ferdo 92, 240
Jukić fra Ivan 137, 240
Jukić fra Nedjeljko 167, 240
Jukić fra Paško 19, 259, 261, 262, 264
Jukić fra Petar 257
Juraj Dalmatinac, kipar i graditelj 99
Juras Radovan, građ. tehničar 190
Jurić fra Ante 226, 240
Jurić fra Ivan 232, 240
Jurić fra Jerko 46, 240
Jurić — Talaja fra Ante 230, 240
Jurišić — Akčić Jure 168
Jurišić fra Gabrijel 2, 10, 131, 240, 260
Jurišić fra Karlo 118, 151, 166, 179, 240
Jurišić fra Marijo 149, 185, 240
Jurišić Zane, kipar 170
Jurjević — Vlatković, velikaška obitelj 168
Jurkić Gabrijel, slikar 173, 188
Jutronić Andre, povjesničar 202

Kačić, obitelj 183
Kačić Antun, biskup 49
Kačić fra Petar, biskup 164
Kačić — Miošić fra Andrija 29, 32, 185, 188, 189, 260, 262, 263, 265
Kačić — Peko fra Petar 30
Kačić — Žarković fra Bartul, biskup 187, 188, 200
Kaer Franjo, slikar 174
Kalandrin fra Ivan, provincijal 38
Kalinić fra Rafo 33, 34
Kamber fra Bernardin 80, 240
Kamenjarin fra Franjo 203, 240
Kanaet fra Filip 149, 240
Kapitanović fra Vice 2, 10, 46, 166, 203, 240
Karadžole fra Pijo 255
Karapandža fra Petar, provincijal 27, 37, 142, 178
Kardum fra Mate, provincijal 38
Katavić Jure 174

Katić don Lovro, povjesničar 46, 151
Katić M. 170
Katunarić Branko, ing. 116
Kauttmann, graditelj orgulja 45
Kelava fra Metod 220, 232, 240
Klapež fra Petar 77, 240
Klarić fra Franjo 249
Klarić fra Josip 230, 240
Klarić fra Mirko 46, 48, 241
Klarić fra Petar 77, 241
Klement IV, papa 112
Klement V, papa 17
Klement VI, papa 17
Klement XII, papa 43
Kljaković Jozo, ak. slikar 85, 121
Knežević fra Petar 18, 19, 22, 76, 259, 260, 261, 263, 264, 265
Kojić fra Jeronim 23
Korvin Matijaš, kralj 12
Kosor fra Karlo 28, 76, 130, 131, 241
Koštan fra Luka, provincijal 38
Kovačić fra Anselmo 23
Kovačević fra Lovre 24
Kovačević fra Mladen 66, 241
Kotaraš fra Mijo 32
Kožarić Ivan, ak. kipar 65
Krelja fra Kosto, provincijal 26, 38
Križanović fra Ivan 230, 241
Krolo fra Augustin 112, 130, 241
Krolo fra Karlo 116, 241
Kržanić fra Krsto 24, 65, 130, 254
Ksisto, provincijal 11
Kuharić Franjo, nadbiskup 6
Kukuljević Ivan, povjesničar 30
Kunac fra Petar, slikar 181
Kutleša fra Silvestar 30

Laco fra Franjo 233, 240
Ladislav, kralj 97
Lapčani, hrv. pleme 67
Lapić fra Milan 68, 141
Lasić fra Ivan 167, 241
Latinac fra Metod 149, 141
Lavizar fra Bartul (Franjo) 104
Lebisch, tvornica zvona 171
Lemo Mijo, slikar 113
Lendić Danko, ing. 116
Leon XIII, papa 31
Leva Nikola, kanonik 74
Librenjak fra Bernardin 131, 241
Licinijan 177
Licini Petar, zidar 147
Lišnjić fra Marijan, biskup 164, 169, 174, 184, 188, 189, 192
Lovrić Branko, slikar 156
Lojić fra Ante 56, 241
Lovrić fra Božo 10, 131, 208, 241
Lovrić fra Lovro, provincijal 25, 38
Lovrić fra Jerko, provincijal 39, 46, 241
Lozica Lujo, ak. kipar 64
Lozo fra Jeronim, provincijal 37
Lubina fra Petar 131, 134, 241
Lucić fra Ivon 213, 241
Lucić fra Vice 10, 118, 121, 241
Ludwig F., slikar 136
Lukić Šime, bojadisar 70
Lulić fra Ante, provincijal 34, 38
Lulić fra Franjo, provincijal 38

Ljubičić Martin 163
Ljubić Marko, graditelj 54
Ljudevit Anžuvinski, kralj 73

Macanović Ignacij, graditelj 49
Macanović Ivan, graditelj 49, 125
Macanović Franjo, graditelj 100
Madunić fra Ante 10, 46, 241
Magliabecchi, geograf 181
Maleš fra Ante 140, 241
Maleš fra Stjepan 218, 241
Mandac fra Petar 229, 241
Mandac fra Stanko 216, 241
Mandarić fra Ivan, provincijal 38
Mandarić fra Ivan, provincijal 38
Mandarić fra Josip Žarko 77, 241
Mandarić fra Žanko, provincijal 33
Manola Didak, biskup 57, 58, 113
Marasović, skradinska obitelj 95
Marcochi J., ing. 193
Maretić fra Žanko 230, 242
Marić fra Albert 114, 242
Marić fra Anđelko 156, 242
Marić fra Mijo 230, 241
Marić fra Mirko 211, 242
Marić fra Mladen 167, 242
Marija Terezija, carica 25
Marinović fra Grgo 177
Marjanović fra Franjo, provincijal 37
Marjanović Vlado, slikar 81, 82, 100, 142, 145, 155, 161
Markoč fra Ćiro 218, 242
Markota fra Mate 228, 242
Marković fra Ivan 101, 242
Marković fra Ivan, provincijal 31, 32, 38, 130, 260, 261, 263, 265
Markovič-Kačić Juraj 182, 183
Markovina Miho, kipar 180
Markušić fra Viktor 46, 242
Marojević fra Karlo, provincijal 37
Marović fra Mile 136, 242
Marović fra Vinko 230, 242
Marmont A. V., maršal 15, 28
Martini Rafo, slikar 135
Martinović fra Franjo 65, 242
Martinušić, hrv. vlastela 93, 94
Marun fra Lujo, arheolog 30, 118
Marunica fra Ivan 46, 242
Marunica Midenjak Mila, ing. 113
Marušić fra Augustin 149, 242
Matas fra Ante Konstantin 26, 30, 34, 185, 266, 261, 263, 265
Matić fra Franjo 19
Matić fra Josip 10, 46, 242
Matić fra Mate 167, 242
Matić fra Pavao 123, 242
Matulić Ivan 148
Matutinović fra Andrija 24, 31
Medak, arh. 225
Medović Celestin, slikar 122, 145
Medvid fra Bernardo 257
Mehmed II el Fatih, sultan 13
Mehmed IV, sultan 178
Melada fra Pavao 232, 233, 242
Melzer Anton i Josip, graditelji orgulja 202
Menđušić fra Ivon 213, 242
Meštrović fra Josip 252
Meštrović Ivan, kipar 81, 85, 121 184, 188
Mihaević C. G., slikar 111
Mijaljević fra Ante 162, 242
Mijić fra Branko 160, 242
Mikac 262
Mikulić fra Josip 227, 243
Mikulić fra Milan 227, 243
Milani A., pisac 20
Milani Vinko, biskup 201
Milanović-Litre fra Anđelko 65, 243
Milanović-Litre fra Stanko 144, 243
Milanović-Trapo fra Filip 167, 243
Milanović-Trapo fra Petar 65, 66, 243
Milas fra Dane 179, 180, 208, 243
Miletić Rade Mijo 198
Milinović fra Jakov, provincijal 38
Milinović fra Šimun, biskup 24, 26, 30, 260, 261, 263, 265
Milinović fra Šimun, provincijal 38
Miljević-Miljevac, beg 89
Miljković fra Ivan 22
Miošić fra Andrija 27
Miošić fra Anđeo 23
Mirković fra Franjo 161, 243
Mirković fra Ivan 89, 243
Mirlović — beg 111
Mitrović Josip 110
Mocenigo Alvise, gen. providur 193
Modrić fra Ivan 131, 243
Modrić fra Luka 232, 243
Modrić fra Miroslav 151, 153, 243
Molinari Antun, slikar 164, 165
Molin Antun, gen. providur 117
Mons fra Anselmo, gen. definitor 8
Monti Franjo, altarist 126
More fra Josip 166, 243
Morić fra Božo 230, 243
Moro fra Dušan 233, 243
Moro fra Franjo 255
Moscatelli, graditelj orgulja 147
Murat IV, sultan 156
Murray fra Campion, sekretar za odgoj 8
Mustafa sin Ibrahimov 71
Mutabesha Mulindwa, biskup 229

Naldi Filip, slikar 160, 187, 188, 198
Nakić Petar, graditelj orgulja 76, 184
Nelepić Ivan, hrv. velikaš 12, 58, 97, 125, 149
Nelepići, hrv. velikaška obitelj 89, 149
Nešustović Milota 87
Nikić fra Berislav 214, 243
Nikić fra Mogomir Ante 77, 240
Nikola IV, papa 12
Nikola Tavelić, sv. 13, 31
Nikolić fra Gabrijel 151, 243
Nimac fra Franjo 131, 243
Nimac fra Ivan 233, 243
Nimac fra Stjepan 46, 48, 243
Nimac fra Zvonko 83, 86, 243
Nola fra Karlo 20, 34, 39, 254
Norac — Kevo fra Nedjeljko 230, 244
Norac — Kljajo fra Božo 166, 244
Norac — Kljajo fra Ivan 115, 244
Novak Grga, povjesničar 46, 68, 101
Novak, slikar 114
Nujić fra Pijo, arh. 117, 139
Nutrizio Ivan Krstitelj, graditelj 49

Oblak Marijan, nadbiskup 6
Ocvirk Ivan, glazbenik 19
Edonos Gerard Eudes, gen. Reda 12
Odrljin fra Miljenko 233, 244
Osman-aga 169, 189, 192

Paić fra Ante, provincijal 38
Paić fra Josip, provincijal 25, 38
Pandžić fra Bazilije, arhivist Reda 8
Panigo Vinko, altarist 184
Papalić, obitelj 49
Parat fra Jure 19
Parčić Mihovil, slikar 101

Parišić, ing. 172
Parun Dušan 182
Pavao Bribirski 83
Pavić fra Stjepan 215, 244
Pavlović fra Bernardin 19, 20
Pavlović fra Marijan, provincijal 191
Pavlović Franjo 71
Pavlović Marko, zidar 100
Pasini Dominik, zidar 107
Pasini Jakov, klesar 103
Pederin Ivan, povjesničar 36
Peeters fra Hilarije, tajnik opće prokure Reda 8
Peko fra Ivan 23
Pelicer fra Pavao iz Rovinja 149, 184
Perić fra Ante, provincijal 23, 27, 28, 37
Perić fra Franjo — Ante 23, 27
Perić Nikola, arh. 182
Perinić D., ing. 94
Periša fra Ante Branko 63, 244
Perković fra Petar, provincijal 38
Petković Krsto, zidar 100
Petričević fra Franjo 116, 244
Petrov fra Stanko 20, 28, 31, 39, 118, 130, 260, 262, 263, 265
Petrović fra Petar 90
Pezo fra Bruno 233, 244
Pietro Nikola, slikar 101
Pilić fra Filip 71
Pilić fra Kazimir 101, 244
Pitteri Ivan, slikar 68
Plečko Mladen, dekorater 70
Plečnik Josip, arh. 63, 64
Plenković Pavao 82
Plepel fra Lujo 31
Pletikosa fra Jakov 33, 244
Pletikosa fra Petar 106
Pletiković M. 49
Podhorski Stjepan, arh. 164
Podolski Josip, dekorater 68, 113
Poljak fra Eugen 131, 134, 244
Poljak fra Pijo 23
Poljak fra Stjepan 87, 244
Pontoglio fra Honorije, opći vikar i prokurator Reda 8
Poparić fra Jeronim 249
Popović, tvrtka zvona 161
Porfirogenit Konstantin, biz. car 107, 137, 149, 190
Posedarski Franjo 69, 71
Posilović fra Pevar 76
Prcela fra Bone 226, 244
Prcela fra Stanko 96, 244
Prgomet fra Paško, provincijal 38
Prima Krispina 54
Pribina, župan 92
Presesl, arh. 201
Prijatelj Kruno, pov. umjetnosti 46, 101, 130, 166, 203
Prlić fra Vinko 90, 244
Protti Jeronim 99
Prpa fra Marko 131, 244
Puđa fra Mate 221, 244
Pupić — Bakrač fra Ante 66, 244
Pupić Franjo 170, 244
Puratić fra Gabro, provincijal 30, 34, 38

Radauš Vanja, ak. kipar 29, 128
Radić fra Dominik 173, 244
Radić fra Jure 32, 166, 244
Radić fra Krsto 228, 244
Radić fra Nikola, gen. definitor 8, 231, 245
Radić fra Stanko 189, 191, 245
Radman fra Franjo 19, 29
Radman fra Josip, provincijal 29, 37
Radman — Livaja fra Luka 218, 245
Radnić fra Mijo, provincijal 32
Radnić fra Vladislav 26
Radonić fra Bernard 151, 245
Radonić fra Ivan, provincijal 27, 38
Radonić fra Vlade 46
Radošević fra Zvonimir 226, 245
Rajčević fra Ivan, provincijal 37
Rajčić fra Serafin 232
Rakić fra Franjo 251
Rakić fra Mate 131, 134, 245
Rako Stipe, majstor drvodjelac 170
Ramljak fra Julijan 97, 245
Ramljak fra Metod 255
Rastočić fra Petar 131, 134, 245
Ravalico Fiorante, dekorater 147
Ravlić Jakša, povjesničar 166
Ravlić fra Franjo, provincijal 38
Re fra Stanislav, opći ekonom Reda 8
Rebić fra Šimun, provincijal 38
Recla fra Henrik, tajnik Reda 8
Remel Emil 45
Rendić Ivan, kipar 185
Rendić — Miočević Dujo, arheolog 179
Repušić fra Ante 77, 245
Repušić fra Marko 66, 245
Resica fra Andrija 117
Restek Josip, ak. slikar 103
Ribičić fra Aleksandar 185, 186, 245
Rieger, graditelj orgulja 126, 151, 164
Rismondo Vladimir, povjesničar 46
Rogošić fra Roko 31, 36, 68, 185, 260, 262, 263, 265
Romac fra Rafo 229, 245
Romac fra Roko 215, 245
Romac fra Stanko 46, 245
Romčević fra Jeronim, provincijal 37
Roncari fra Herminije, tajnik misija Reda 8
Roncati Karlo, klesar 103
Rosandić fra Vice 149, 245
Rozić fra Ivan, mučenik 198, 199
Rožić Ante, arh. 173, 180
Rudan fra Metod 149, 245
Rudež fra Rajmund 26
Ruspini Andrija, graditelj 125, 164

Sabljić fra Josip 77, 245
Sainz fra Ludvik, gen. definitor 8
Samac fra Šime 166, 245
Samaluk fra Jure 22
Samardžić fra Ante 233, 245
Samardžija fra Ivon 85, 245
Samodol fra Franjo 83, 245
Santini Josip, ing. 190
Savić fra Ivan 72, 245
Scot Febronije, slikar 178
Scotti Josip i Dominik, zidari 53
Sekelez fra Ante 159, 245
Sekula fra Paško, provincijal 37
Sepinski fra Augustin, general Reda 24
Sikavica fra Petar 188, 196, 246
Skakoč fra Alojzije, biskup 24
Skvarčina Ivan, slikar 84, 175
Smolje F., dekorater 202
Smolje fra Josip ml. 167, 246
Smolje fra Josip st. 257
Speckpater — Werenfrid Stratten 16
Solari, tvrtka satova 169, 182, 193
Soldati Appolinario, dekorater 172
Soldo fra Josip 2, 36, 46, 68, 76, 101, 118, 130, 131, 185, 203, 246
Soljanin fra Petar, biskup 180
Stančić Nikša, povjesničar 130
Stančić fra Andrija, provincijal 37
Staničić Mate 169
Starčević Ante, ak. kipar 64, 65, 104, 122, 141
Stipić fra Marijo 131, 246
Stošić don Krsto, povjesničar 101
Strossmayer Josip Juraj, biskup 160
Strozzi B., slikar 45
Subotić Nedjeljko, pisac 166
Svetoslav i Držislav, hrv. knezovi 119

Šabić fra Nedjeljko 230, 246
Šalinović fra Vice, provincijal 38
Šandrić fra Stjepan 131, 246
Šetka fra Jeronim 31, 34, 130, 131, 246
Šetka fra Milan 166, 181, 182, 246
Šilović fra Ante 167, 246
Šimić fra Anđelko 10, 155, 246
Šimić fra Josip ml. 156, 246
Šimić fra Josip st. 252
Šimić fra Luid 46, 246
Šimić fra Mate, provincijal 38, 187
Šimić obitelj 120
Šimić Šimun 173
Šimundić fra Mladen 213, 246
Šimunović Franjo, ak. slikar 2, 121
Šimunović fra Ivan, provincijal 38
Šimunović fra Jure 65, 246
Šimunović fra Mate, provincijal 38
Šipić fra Bonifacije 131, 246
Šipić fra Šimun 166, 246
Šitović fra Lovre 29
Škopljanac — Mačina fra Jakov 77, 246
Šoša Stanko, poduzetnik 70
Šošo fra Paško 65, 246
Štambuk fra Ivan 65, 246
Štih fra Vitomir 123, 246
Šubić Vladislav 97
Šupuk Krsto i Šimun 110
Šupuk fra Mate, provincijal 38
Šušnjara fra Dominik 207, 221, 246
Šušnjara fra Krsto 221, 246
Šušnjara fra Lujo 255
Šušnjara fra Petar 138, 246
Šušnjara fra Stjepan 104, 107, 110, 246
Šušnjara Luka, poduzetnik 134, 135
Švabe Julije, dekorater 51

Tabak fra Nedjeljko 65, 246
Tadić fra Vladimir 104, 247
Talaja fra Alfonz, slikar 90
Taljančić fra Franjo, provincijal 38
Talovac Petar, cetinski knez 133
Teklić fra Draško 194, 247
Terzibalić Šain-aga 81
Teskera fra Petar 197, 247
Testa fra Franjo 145
Testa, ing. 82
Tičić fra Bernard 65, 247
Tintoretto Dominik, slikar 101
Tizijan Vecelli, slikar 101
Tomašević fra Luka 233, 247
Tomašić Franjo 74
Tomić fra Dominik 226, 247
Tomić fra Gabrijel 77, 247
Tomić fra Roko 65, 247
Tomić fra Špiro, provincijal 23, 26, 30, 38, 260, 261, 263, 265
Tommaseo Nikola i sestra Marijana 107
Tonković fra Ivan 151
Topić fra Ante 131, 247
Topić fra Bernardin 131, 247
Topić fra Franjo 250
Topić fra Ivan, biskup 24, 27
Topić fra Mate 146, 247

Udiljak fra Anđeo 22
Udovičić fra Ivan 77, 247
Udovičić fra Jakov 131, 247
Ugrin Šimun i Mirko, dekorateri 193
Ugrinić Budislav 73
Ugrinić Radoslav 94
Ujević Ante, povjesničar 151
Ujević fra Ćiro 258
Ujević fra Milan 62, 247
Ujević Marija, ak. kipar 130
Ušljebrka Ante, kipar 76, 135, 141
Ušljebrka fra Ivan 77, 81, 247
Utješinović Juraj, kardinal 89

Valijer Augustin, vizitator 201
Validžić fra Anđelko 230, 247
Vekarić Živko 265
Vekić fra Srećko 94, 247
Veraja obitelj 194
Vežić fra Franjo, provincijal 38
Vežić fra Serafin, prov. vikar 38
Vfasolo, slikar 71
Vidić fra Stanko 253
Vidović fra Ivan 230, 247
Vinjalić fra Gašpar 28, 85
Visković fra Josip 166, 170, 247
Vladimirović fra Luka 29, 33
Vlahov S., slikar 92
Vlašić fra Krsto 131 247
Vlatković Ivaniš, vlastelin 183
Vlatković — Jurjević fra Augustin 138
Volk H., kardinal 215
Vod Mila, ak. kiparica 64, 126
Vrcan fra Ćiril 92, 250
Vrčić fra Vjeko 151, 185, 199, 247
Vrdoljak fra Jakov 179, 247
Vrdoljak fra Milan 186, 190, 192, 247
Vrdoljak fra Jeronim (Luiz) 30
Vrlić Ante 2
Vrlić fra Ivan 112, 248
Vrljičak fra Petar 77, 248
Vrljić fra Stjepan 150
Vrkljan Zvonimir, arh. 63, 65
Vrsalović Darsen, povjesničar 202
Vuco fra Božo 32, 166, 247
Vučić fra Ivan, provincijal 37
Vučmilo fra Petar 219, 248
Vučemilo fra Stjepan 2, 10, 39, 46, 248
Vučemilović R., slikar 199
Vučić fra Bernardin 65, 66, 247
Vučković fra Ante 167, 248
Vučković fra Pavao 140, 248
Vugdelija fra Ante 131, 248
Vugdelija fra Ignacije 218, 248
Vugdelija fra Marijan 233, 248
Vujičić fra Paškal, biskup 24, 151
Vuka fra Ivan 158, 248
Vukadin Stanko, ak. kipar 130, 146
Vukasović fra Ignacije 84
Vukčić Stjepan, herceg 181
Vukman fra Marinko 159, 248
Vukorepa A., ing. 116
Vuković fra Filip 249
Vuković fra Paulin 146, 248
Vuković fra Vice 31
Vukušić fra Ante 68, 248
Vukušić fra Kruno 219, 248
Vuleta fra Božo 167, 248
Vuletić fra Dujo 22
Waugh fra Ivan, general Reda 7, 8

Zaberdinus Matej, biskup 17
Zakarija D. M., arh. 163
Zimmermann Aleksandar, arh. 63
Zlatović fra Stjepan 30, 34, 76, 260, 262, 263, 265
Zmajević Vinko, nadbiskup 68
Zorica fra Ante, provincijal 38
Zoričić fra Mate 29
Zrnčić fra Josip 220, 248
Zuccaro Ante, slikar 70, 103, 107
Zupan, graditelj orgulja 81
Zvonimir, kralj 119

Žaknić — Peškira fra Pavao 253
Žigmund, kralj 57
Živković fra Špiro 250
Žižić fra Mate 22
Žmire fra Pavao 219, 248
Župić Ante, ak. kipar 18, 128, 134, 145
Župić fra Josip 46, 48, 248
Župić fra Jure 131, 248

KAZALO ZEMLJOPISNIH IMENA I STVARI

Aachen 211
Aalen 219
Aequum, rimska kolonija 30
Afrika 25, 229
Ahdnama 13
Albanija 24
Alberta 223
Altenkirchen 212
Argentina 24, 228

Arhivi:

Hist. arhiv Split (HAS), 34, 113, 133, 135, 136, 139, 141, 157, 158, 161, 162, 172, 193
Hist. arhiv Zadar (HAZ) 34, 55, 57, 60, 70, 79, 81, 93, 65, 96, 113, 114, 123, 133, 135, 136, 138, 139, 141, 142, 145, 153, 154, 156, 157, 162, 169, 173, 180, 181, 190, 193, 195, 198, 200
Prov. arhiv 46
Sam. arhivi 19, 28, 38, 46, 60, 68, 76, 79, 81, 84, 86, 87, 90, 91, 93, 101, 103, 111, 118, 119, 130, 133, 135, 145, 148, 151, 153, 158, 159, 161, 165, 173, 178, 185, 195, 196, 202, 203

Aržano 153, 237
Asiz 11, 232
Asseria, rimski grad 70, 71, 191
Austrija 13, 25
Backnang 219
Baćina 187, 190, 191
Baćinska jezera 187
Badanj 80, 81, 239
Bad Homburg 218
Bad Honnef 212
Bad Soden 218
Bad Tölz 221
Bajagić 16, 135, 249, 257
Bakovića Glavica 86
Balijina Glavica 86
Baljci 84, 247
Banadego 71
Banovići — Matas 138
Banjevci 77, 245
Bar 24
Barrio Juan Vucetich 228
Bast 168, 169, 170, 173
Baška Voda 168, 169, 170, 240, 244, 245, 246
Batlan 140
Beč 27, 222, 232
Bečki rat 17
Belgija 24
Belingham 226
Benkovac 70, 71, 72, 235, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 244, 247
Bensheim 215
Bergisch — Gladbach 211, 230
Berlin (Spandau — Wedding) 210—211
Bibinje 255
Bietigheim 220
Bila Vlaka 96, 240
Bilice 103, 107
Bilo Polje 188
Bilo — stanovi 91
Biokovo (Planina), brdo 17, 166, 168, 169, 173, 181, 189, 190, 191
Biorine 143, 153
Biranj 108, 109
Bisko 235
Biskupija (Knin) 30, 108, 119, 120
Biskupije:
Banja Luka 238, 240, 244, 245, 247
Bosanska 13, 14
Calgary (Kanada) 223
Dubrovnik 253
Đakovo 242, 248
Hvar 18, 200, 201, 203, 240, 244, 245, 246, 259, 261, 264
Knin 80, 89, 92, 119
Limburg (Njemačka) 208, 217
Mainz (Njemačka) 208, 215, 216, 218, 219, 220
Makarska 164, 170, 171, 181, 189, 191, 193, 198
Mostar 236, 238, 243, 244, 247
Nin 70, 71
Skradin 90, 91, 93, 95, 119, 123
Split 18, 122
Splitsko-Makarska 154, 160, 170, 171, 181, 189, 191, 193, 198
Šibenik 18, 48, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 61, 71, 73, 79, 80, 83, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 117, 119, 122, 123, 235,

236, 237, 238, 239, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 250, 253, 259, 261, 262, 264
Tarija (Bolivija) 229
Trebinjsko-Mrkanjska 17
Trogir 48, 50, 51, 52, 54, 55, 57, 58, 112
Victoria (Kanada) 226
Bitelić 18, 135
Blato (Korčula) 253
Blizna 14, 48
Böblingen 220
Bogdanovići 113, 114
Bogetić 90, 91, 93
Bogočin 116
Bogomolje 244, 245, 256
Bogoslovija 25, 26, 27, 44, 63, 68, 100, 101, 128, 165
Bol 23, 147
Bolivija 229
Boraja 48
Borajna 170
Borovci 18
Bonn 212
Bosna 12, 14, 17, 24, 29, 43, 54, 67, 73, 77, 79, 108, 122, 135, 136, 137, 163
Bošnjakova Glavica (Pačina) 138
Brač, otok 147, 246, 250, 259, 261, 262, 264
Bračevica 61
Bračević (Brečevo), tvrđava i selo 55, 61
Bratovštine 43, 81, 93, 103, 107, 108, 120, 147, 152, 153, 170, 201
Bratuš 169
Brazilija 229
Brčića kuće 140
Brela 245
Bribir, tvrđava i selo 91, 92, 94
Bribirske Mostine 79, 91
Bribirska županija 87, 91
Brist 188, 190, 252
Brista 196
Bristivica 14, 50, 237
Brištane 90, 239, 244, 245
Britisch Columbia 223
Broćanac 60
Broćno 137, 141, 174
Brštanovo 51
Brnaze 34, 133, 134, 237, 241, 242
Brnjica 110, 111
Bubani 57
Bubić 91
Budak, kula i selo 96, 97, 237
Budim 25, 27, 178
Budimiri 143
Buenos Aires 228, 229, 255
Bugarska 12, 13, 24
Bukava 229
Bukovica 22, 94
Bulić 87, 88
Buljanova Glavica 156
Burhale — Kivu (Zaira) 25, 229
Burića kuće 112
Burlingham 228

Calgary 223
Campell River 226
Carigrad 12
Cecela, brežuljak 80
Cere 113
Cetina, rijeka 12, 14, 122, 138
Cetina, selo 122, 144, 145
Cetina, tvrđava 139
Cetina, varoš pod Sinjom 12, 125, 133
Cetinska krajina 14, 17, 43, 74, 125
Cetinska županija 143
Cibanda — Mulagi 229
Cicvare 91
Ciparski rat 163, 184
Cista — Provo 153, 155, 241
Civljane 144
Cochabamba 229
Commissariatum Croatarum Ss. Cordis Immaculati Mariae Provintiarum S. Hieronymi et Ss. Redemptoris in Dalmatia 24
Commissio Mariali Franciscana 232
Copićeve oranice 111
Cori 251
Corinium (Karin), rimski grad 67
Crivac 55, 61
Crkve (u provinciji), naslovi:
Bezgrešno Začeće 48, 68, 105, 180
Bl. Dj. Marije 84, 107, 112, 172, 195
Bogorodičin Pokrov 121
Duh Sveti 54, 71, 93, 94, 154
Fatimska Gospa 195
Gospa Čatrnjska, Promina 93
Gospa Lurdska 63, 64, 93, 139, 184
Gospa od anđela 62, 152
Gospa od Karmela 97, 147, 158, 189
Gospa od milosti 49
Gospa od Pojišana 43
Gospa od Pomišljaja 107
Gospa od ružarija 81, 137, 144, 145, 181
Gospa od zdravlja 110, 137, 139, 154
Gospa Sinjska 125—126, 133
Gospa Snježnja 62
Ime Isusovo 53, 90, 141
Majka Božja Bistrička 228
Naša Gospa (Biskupija) 120
Navještenje Marijino 198
Očišćenje Marijino 113
Presv. Trojstvo 159
Porođenje Marijino (Mala Gospa) 48, 84, 93, 97, 103, 174, 192
Sv. Ana 79, 80, 92, 125
Sv. Ante Padovanski 48, 54, 58, 59, 81, 88, 91, 95, 96, 97, 109, 117, 119, 142, 143, 162, 172, 175, 184, 190, 197, 200
Sv. Ante pustinjak 88
Sv. Arnir 154, 179
Sv. Arnir i sv. Dominik 180
Sv. Barbara 81, 107, 187
Sv. Bartul, ap. 92, 197
Sv. Benedikt 107
Sv. Danijel 108
Sv. Filip i Jakov, ap. 43, 52, 141
Sv. Franjo Asiški 60, 112, 125, 133, 134, 150, 157
Sv. Grizogon 107
Sv. Ilija, prorok 82, 86, 89, 121, 161, 170, 193, 194
Sv. Ivan Krstitelj 50, 51, 56, 79, 80, 91, 109, 110, 116, 137, 192, 195, 196
Sv. Ivan Nepomuk i sv. Roko 194
Sv. Ivan Trogirski 51
Sv. Jakov, ap. 123
Sv. Jeronim 119, 136, 173
Sv. Josip 86, 120, 122, 142
Sv. Jure, muč. 51, 55, 70, 80, 82, 95, 97, 108, 110, 114, 115, 116, 145, 171, 180, 187, 189, 197, 200
Sv. Katarina, muč. 83, 88, 97, 133, 171, 172
Sv. Križ 126, 145, 178, 180
Sv. Kuzma i Damjan, muč. 70, 103, 107, 108
Sv. Lazar 121
Sv. Lovre, muč. 99—100, 116, 168, 169
Sv. Luka, ev. 133, 139, 145, 156, 188
Sv. Margarita, dj. i muč. 188
Sv. Marija 91, 116, 119, 125, 163, 164, 184
Sv. Marko, ev. 53, 62, 91
Sv. Martin 54, 59, 71, 72, 85, 93, 171, 201
Sv. Mihovil, ark. 53, 87, 93, 94, 109, 112, 122, 157, 158, 172, 174, 181, 182, 189, 190
Sv. Nedjeljica 72, 94, 105
Sv. Nikola, bisk. 84, 99, 110, 114, 135, 144, 159, 169
Sv. Nikola Tavelić, muč. 21, 79, 87, 89, 162, 173
Sv. Paškal 191
Sv. Pavao 73
Sv. Petar, ap. 59, 72, 80, 84, 95, 109, 115, 156
Sv. Petar i Pavao, ap. 90, 145
Sv. Roko 82, 92, 139, 161, 162, 168, 169, 172, 187, 189
Sv. Silvestar, papa 57, 154
Sv. Spas 91, 144, 145, 182
Sv. Staš, muč. 57, 59, 144, 181, 192
Sv. Stjepan, prvomuč. 57, 59, 144, 181, 192
Sv. Trojica 121
Sv. Toma, ap. 58
Svi Sveti 61, 91, 94, 113, 136, 138, 159, 175, 196
Uznesenje Marijino 51, 71, 96, 111, 157, 169, 193
Velika Gospojina 82
Crkvina (Drniš) 80
Crkvina (Miljevci) 89
Crkvina (Kozica) 170
Crljenik 96, 243
Crnica 103, 105
Crnoča 196
Crno more 12
Cvitanovića kuće 192
Cvitića most 161, 162
Cukorinovića kula 199
Cupertina 228

Čačvina, selo 143
Čaporice 143
Časne sestre:
Družba Malog Isusa — Sarajevo 194
Franjevke od Bezgrješne — Šibenik 82, 89, 104, 202
Kćeri Božje ljubavi — Banja Luka 68
Kćeri milosrđa III. sam. Reda sv. Franje (Blato na Korčuli) 196, 226
Klanjateljice Krvi Isusove — Šibenik 105
Milosrdne sestre sv. Vinka — Split 48, 134, 143
Sestre Naše Gospe — Zagreb 178
Služavke Malog Isusa — Sarajevo 199
Službenice milosrđa — Split 48
Školske sestre III. Reda sv. Franje:
Mostar 170, 214
Sarajevo 191, 211
Split-Lovret 46, 48, 65, 116, 121, 130, 134, 146, 148, 153, 166, 218, 222, 230
Čaroglave 86
Čatrnja 154
Čikola, rijeka 89
Čista (Gradac n. m.) 190
Čista (Velika i Mala) 79, 80, 91, 96
Čitluk (Hercegovina) 193
Čitluk (Promina) 92, 94, 247, 253
Čitluk (Sinj) 133, 134, 241, 242, 246
Čović 172
Čvrljevo 52, 113, 236, 241
Čvrljevo (Kanjevrate) 110

Ćapinove kuće 156
Ćurlini 134

Dalmacija (Mletačka — Austrijska) 13, 15, 17, 22, 23, 25, 26, 28, 30, 122, 160, 161, 259, 261, 262, 264
Danilo 103, 108, 236, 256
Danilska kultura 168
Darmstadt 215
Decreto organico 18
Desne 236, 246
Dicmo (Gornje — Donje) 18, 60
Dikovača (Crkvina) 155
Dinara, planina 11, 14, 17, 128
Dioklecijanova palača 43
Divojevići 52, 53, 113
Dobranje 153
Dobrače 147, 150
Dobrinče 147
Dolac 103
Doljani 193
Dominikanci 12, 15, 71
Donja Banda 200
Donje Polje 103
Donji Čupići 80
Dorfen 221
Dornburg-Frickhofer 230
Dračevica 95
Dračevo 193
Dragišić 79, 80
Dragljane 174, 175
Drašnice 177, 179, 180, 181
Drava, rijeka 11
Drinovci (Hercegovina) 149
Drinovci (Miljevci) 90
Drniš 16, 74, 80, 81, 82, 86, 89, 106, 126, 235, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 244, 245, 247, 248, 251, 255
Drugi svjetski rat 16, 22, 23, 24, 27, 33, 56, 61, 62, 68, 71, 74, 79, 89, 100, 109, 113, 114, 116, 120, 121, 122, 123, 130, 139, 140, 164, 165, 169, 171, 172, 178, 179, 184, 185, 193, 195, 197, 201, 207
Drum 156
Drvenik 189, 191
Državna zaštita 46, 68, 71, 72, 76, 77, 79, 80, 82, 84, 85, 92, 93, 94, 100, 101, 107, 115, 130, 139, 155, 164, 166, 168, 169, 171, 172, 175, 178, 181, 182, 184, 185, 188, 189, 191, 192, 196, 200, 201, 203
Dubrava 106, 109, 110, 236
Dubrava (Hrvace) 138
Dubravice 83, 95
Dubrovnik 181
Dubrovačka republika 12
Dugobabe 51
Dugopolje 125, 245
Dujmovića kuće 161
Dunav, rijeka 11
Dusina 195, 196
Düsseldorf 211, 213, 230

Džamija (mošeja) 81, 108, 119, 125, 144, 145, 198

Đerekove kuće 161
Edimburg 232
Edmonton 225
Egipat 24
Eltville/Rhein 230
Endorf 222
Entre Rios 229
Erding 221
Essen-Ketwig 230
Esslingen 219

Fenčevina (Drniš) 80
Filderstadt — Sielmingen 219
Filipopolis (Plovdiv) 24
Filozofija (škola) 25, 26, 27, 44, 63, 68, 100, 101, 117, 128, 148, 165, 185
Firenza 27
Frankfurt 217, 233
Franjevačke provincije:
Albanija 11, 24
Bosna Srebrna, 12, 13, 14, 25, 165
Bosna — Hrvatska 13
Bugarska 13
Dalmacija 11
Hercegovina 24
Hrvatsko — Kranjska 13
Presvetog Otkupitelja (provincijalat) 11, 12, 14, 15, 25, 28, 33, 43, 44, 46, 104, 122
Presvetog Spasitelja 12
Slavonija 11, 12
Sv. Franje 12
Sv. Ivana Kapistrana 14
Sv. Jeronima (Zadar) 24
Sv. Kaja pape i mučenika 14
Sv. Križa 24
Ugarska (Hungarica) 11
Freising 221
Friburg 27

Gabela 193
Gaćelezi 79, 80
Gala 136, 139, 237, 243, 247, 255, 257
Garčin 248
Garijak 144
Gauting 221
Geisenhusen 221
Gerabronn 219
Geretsried 221
Gerlingen 219
Giesen 215, 216
Gimnazija (srednja škola, vjerska škola, sjemenište) 26, 27, 63, 68, 76, 100, 117, 118, 125, 128, 130, 148, 164, 178, 185
Gizdavac 60, 241
Glasnici, listovi, revije:
Evo ti pišem . . . 212
Dobri otac Antić 64, 65
Glas hrv. župe Vancouver 226
Glas koncila 208
Gospa Lurdska 33
Gospa od zdravlja 33, 44
Gospa Sinjska 20, 33, 44, 128, 130, 131
Hrv. župa Marija Bistrica 223
Iskra 194
Iz života hrv. župe Edmonton 225
Majka 66
Marija 20, 130, 131
Miljevci 90
Naša zvona 211
Naše slovo 104
Nova revija 31, 165
Kačić 22, 130, 131
Ortodoxy 227
Pet zvonika 53
Riječ Božja 20
Služba Božja 20, 165, 166
Sveta Cecilija 65
Svjetionik 170
Tavelić (Vjesnik Bl. Nikole Tavelića) 20, 130, 131
Tomislavljevo 162
Vjesnik svetišta Majke Božje Lurdske 63
Vjesnik Provincije Presv. Otkupitelja 46
Zvono 222
Živa zajednica 208, 218
Glavaš 122
Glavice 133, 134, 243, 244, 245, 246, 248, 251, 253, 254, 257
Glavina (Gornja i Donja) 153, 237
Glon 221
Gljev 136, 139, 239, 241, 246, 257
Goli Brig 162
Golubić 123
Gorica 103, 149
Goriš 110
Gornja Vala 190
Gornje Polje 103
Gornji Humac 203
Goručica 248
Grab 137, 238, 245, 257
Grabovac 153
Grabovci 79, 80
Grabovnik 197
Gračac 91
Gradac (Drniš) 81, 84, 86, 237, 238
Gradac (Posušje) 236
Gradac n/m 23, 187, 188, 190, 246
Gradačke stine 191
Gradina (Konjevrate) 110
Gradina (Otok) 139
Gradina (Slivno) 160
Grahovo 83, 245
Gramatika (škola) 25
Grassau 222
Grbčine 137
Grebine 182
Grebište 168
Grede 90
Grevenbroich 213
Grma 190, 191
Grnčenik 195, 196, 197
Grubine 156
Grude 247
Grudine (Banjevci) 77
Grudine (Potravlje) 141
Gubavac 184
Gummersbach 211

Han 134, 135, 136, 139
Heidenheim a. d. Brenz 219
Hercegovina 13, 14, 17, 24, 54, 60, 111, 154, 156, 157, 161, 170, 180, 198
Herenberg 220
Höchst 218
Hofheim 218
Hospiciji 14, 43, 83, 117, 119, 149, 150, 156, 184, 200
Hršćevane 156
Hrvace 138, 238, 240, 241, 248
Hrvatska 11, 12, 13, 15, 21, 30, 237
Hrvatski kat. centri:
Berlin 210—211
Darmstadt (Bl. Leopolda Mandića) 215
Frakfurt (Dom Ante Antića) 217—218
Köln 211
Ludwigsburg 220
Mainz 215
München 220—221
Offenbach 216
Sindelfingen 220
Stuttgart (Maris Stella — Zvijezda mora) 218—219

Wuppertal 214
Hrvatske kat. misije:
Aalen 219
Beč 222
Bonn 212
Düsseldorf 213
Esslingen 219
Freising 221
Giessen 215—216
Mettmann 213
Neuss 213
Rosenheim 221
Hrvatske kat. župe:
Buenos Aires (Barrio J. Vucetich) 228
Calgary (Majka Božja Bistrička) 223
Edmonton (Mala Gospa) 225
Ente Rios 229
Portland (Sv. Stanislav) 227, (Sv. Brigita) 227
San José (Uznesenje Marijino) 228
Vancoucer B. C. (Srce Marijino) 225—226
Vancouver Island 226
Winnipeg (Sv. Nikola Tavelić) 226
Hrvatski marioloski institut (Zagreb) 233
Hrvatski komisarijat sv. Obitelji 24
Hrvatsko Primorje 17
Hrvatsko-ugarska država 14
Hvar, otok 178, 184, 244, 245, 256, 259, 261, 262, 264
Hückeswagen 214

Ićevo 95
Ifendula 229
Igrane 179, 180, 181, 238, 256
Illingen 220
Imotski (krajina) 16, 17, 23, 24, 31, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157, 161, 170, 175, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 258, 259, 261, 262, 264
Institut za odgoj braće 185
Internacionalni Karitas 16
Istra 96
Italija 29, 231, 251
Ivići 95

Jabuka 137, 257
Jadransko more 11, 12, 228
Jadrtovac 103
Janjić 156
Janjisevo groblje 161
Jasensko 133, 134, 238, 239, 246, 255
Jedro 191
Jerkulovac 107
Jesenice 249
Ježević 144, 145
José C. Paz 228
Jügensheim 216
Jugoslavija (SHS) 16, 71
Julijske Alpe 12
Jureline kuće 135
Južna Amerika 228

Kadina Glavica — Parčić 80, 81, 86, 239
Kamenmost 149, 155, 156
Kamensko 242, 246
Kamičak, tvrđava na Krki 89
Kamičak, tvrđava u Sinju 125, 126
Kanada 25, 223
Kandijski rat 17, 67, 71, 74, 93, 96, 110, 163, 184
Kanjani 84, 86
Kaočine 90
Kapele (u provinciji), naslovi:
Bezgrešno Začeće 70, 170, 182
Bl. Leopold Mandić 116
Duh Sveti 107
Fatimska Gospa 136
Gospa 51, 94
Gospa Lurdska 54, 63, 64, 192, 203
Gospa od anđela 153
Gospa od Karmela 59, 115, 140
Gospa od milosti 192
Gospa od Zečeva 70
Gospa od zdravlja 59, 104, 135, 158
Gospa pomoćnica kršćana 107
Gospa Sinjska 54, 115, 135, 137, 140
Gospa žalosna 116
Majka Božja — posrednica svih milosti 92
Mala Gospa 135
Navještenje Marijino 45
Presv. Srce Isusovo 48, 82, 84, 115
Presv. Trojstvo 82
Sedam žalosti Bl. Dj. Marije 114
Sv. Ana 117
Sv. Ante Padovanski 48, 51, 62, 95, 106, 115, 139, 140, 155, 156, 159, 189, 194, 198
Sv. Ante, pustinjak 199
Sv. Franjo Asiški 62, 121, 133
Sv. Ilija, prorok 188
Sv. Ivan Krstitelj 189, 197
Sv. Jeronim 52, 89, 106
Sv. Josip 51, 134
Sv. Katarina, muč. 85, 112, 162, 181
Sv. Križ 178, 182, 200
Sv. Luka 139
Sv. Marija Mangdalena 113
Sv. Martin 43
Sv. Matej, ap. 53
Sv. Mihovil, ark. 49
Sv. Nikola, bisk. 90, 97, 166, 181, 182, 203
Sv. Nikola Tavelić 114, 116, 134
Sv. Paškal 142, 195
Sv. Petar 103
Sv. Roko 50, 84, 94, 172, 181, 203
Sv. Spiridion 203
Svi Sveti 169
Uznesenje Marijino 134
Kapelice (u provinciji), naslovi:
Bl. Dj. Marija 153, 155, 156, 161, 162, 173, 180, 187, 190, 191, 197
Bezgrešno Začeće 134
Duše od čistilišta 170
Gospa Lurdska 112, 194
Gospa od anđela 189, 192
Gospa od Karmela 190, 191
Gospa od ružarija 122
Gospa od sedam žalosti 155
Gospa od zdravlja 155, 189, 194, 197
Gospa Sinjska 134, 136, 155, 159, 171, 173
Presv. Srca Isusova 53, 134, 156
Presv. Srca Marijina 57
Presv. Trojstva 182
Sv. Ane 90, 120, 187, 190
Sv. Ante Padovanski 54, 56, 60, 89, 112, 134, 135, 156, 159, 194
Sv. Ilija, prorok 169, 190
Sv. Josip 90
Sv. Jure, muč. 138
Sv. Liberan 197
Sv. Marko, ev. 156
Sv. Mihovil, ark. 156, 158
Sv. Nedilјica 96
Sv. Nikola, bisk. 60, 134, 135, 153, 169, 171, 180, 190, 200
Sv. Nikola Tavelić 97
Sv. Obitelj 138, 197
Sv. Petar i Pavao 96, 180
Sv. Roko 180
Sv. Vinko Paulski 53
Kapitul (Knin) 119, 120
Kapnica, brdo 144
Karakašica 133, 134, 237, 241, 248, 257
Karin 22, 67, 71, 118, 125, 259, 261, 262, 264
Karišnica, potok 67
Karlovac 24
Karpati 12
Kastav 19
Kašić, kula 77
Kaštel Gomilica 237
Kaštel Kambelovac 240
Kaštel Štafilić 242
Katića kuće 171
Katuni 235, 248, 256
Kavalić 90
Kefalonija 24
Kelkheim — Münster 230
Kerpen — Türnich 230
Kijevo 119, 122, 145, 237, 241, 246, 247
Kipovi (reljefi), naslovi:
Bezgrešna 53, 60, 68, 85, 93, 139, 154, 187, 188,
Bl. Dj. Marija 53, 54, 59, 62, 70, 81, 85, 89, 116, 119, 121, 136, 141, 148, 156, 162, 169, 172, 173, 175, 188, 190, 191, 193, 195
Bl. Duns Skot i Leopold Mandić 64
Bitka pod sinjskom tvrđavom 128
Fatimska Gospa 159
Gospa Lurdska 94
Gospa od anđela 189, 192
Gospa od Karmela 53, 56, 58, 82, 97
Gospa od ružarija 62
Krist Pankrator — Krist kralj 120, 193
Naša Gospa 35, 119
Navještenje Marijino 100
Petropoljska Gospa 81
Poprsje (spomenik) fra Andrije Kačić Miošića 184, 185, 188
Poprsje fra Ivana Despota 185
Poprsje fra Mate Šimića 187
Presv. Otkupitelj 172
Presv. Srce Isusovo 49, 53, 100, 117, 138, 141, 145, 155, 155, 175
Presv. Srce Marijino 141
Sedam radosti Bl. Dj. Marije 126
Sv. Ana 82, 115, 145
Sv. Ante Padovanski 53, 54, 58, 59, 60, 62, 81, 89, 90, 91, 93, 94, 97, 109, 111, 113, 136, 141, 142, 145, 154, 155, 156, 157, 162, 164, 172, 174, 175, 181, 184, 190, 193, 197, 200
Sv. Ante pust. 88
Sv. Blaž 59, 141
Sv. Ciril i Metod 68, 193
Sv. Dominik 180
Sv. Filip, ap. 52
Sv. Franjo Asiški 60, 74, 82, 112, 130, 136, 146, 172, 174, 180
Sv. Ilija 161, 170
Sv. Ivan Nepomuk 172

Sv. Ivan Krst. 50, 53, 56, 109, 111, 195
Sv. Jakov, ap. 52, 56, 123
Sv. Josip 117, 142, 162, 184, 187, 193
Sv. Jure, muč. 57, 95, 189
Sv. Kajo 54
Sv. Katarina, muč. 84, 88, 93, 97, 172
Sv. Klement, papa 54
Sv. Luka, ap. 139, 156
Sv. Marko, ap. 53, 62
Sv. Martin 94, 202
Sv. Mihovil, ark. 49, 122, 157, 172, 190
Sv. Nikola, bisk. 57, 60, 109, 114, 135, 159, 169, 170, 200
Sv. Nikola Tavelić 64
Sv. Paškal 53, 76, 116, 148, 150
Sv. Petar, ap. 96, 136, 172
Sv. Roko 58, 94, 109, 169, 172, 175, 187, 190
Sv. Sebastijan, muč. 172
Sv. Silvestar, papa 154
Sv. Stjepan, prvomuč. 57, 116, 192
Sv. Terezija 82
Sv. Toma, ap. 154
Uznesenje Marijino 156, 161, 184
Kirchheim/Teck 219
Kladnice 52, 113, 246
Kličevac — Šopot, tvrđava 70
Klis 60, 125, 252
Klobuk 238
Kljaci 81, 84, 86
Ključ (Klučice), tvrđava 89
Ključ 90
Knin 16, 23, 25, 30, 68, 81, 108, 117, 118, 119, 122, 123, 125, 235, 237, 239, 241, 243, 246, 247, 249, 250, 252, 259, 261, 262, 264
Knjižnice 28, 45, 68, 76, 101, 118, 130, 148, 151, 165, 178, 185, 202
Kolarišta 90
Kolarna 72
Kolednik 181
Komin 18
Komisarijat sv. Križa 24
Komisija bl. Duns Skota 32
Komorani 247
Kongregacija za šir. vjere 169, 189
Konjevrate 108, 110, 249
Konjsko 60, 237
Koprno 108, 112, 115, 116
Koprivno 18
Korčula 22, 100, 253
Korito 169
Korntal 220
Koruši 54
Kosević 108
Kosori 144
Kosovo 119, 243
Košnjak 190
Košute 238, 240, 242, 243, 244
Kotari 108
Kotezi 198, 245
Kotor 259, 261, 262, 264
Kovačić 119
Kozica 170, 174, 175
Kožulovac, selo 72
Kožulovac, tvrđava 70
Kožulovac polje 71
Köln 211, 212, 213, 214
Kraj (Drašnice) 180, 181
Kraj (Tučepi) 172, 173
Kraljice 108, 109
Krapanj 99, 103
Krf 24
Krčke 81, 84
Krinj 134
Križ 60, 81, 97, 116, 122, 134, 135, 141, 142, 155, 156, 158, 170
Križni put 60, 104, 123, 126, 141, 155, 164, 193, 197
Krivodol (Grab) 137
Krivodol (Imotski) 247, 248, 258
Krka, rijeka 22, 83, 89, 90, 128
Krković 91, 244
Krstače 95, 122
Krstatice 153
Kršć. sadašnjost 208
Kruševo 67, 69
Kruševo (Baćina) 188
Kruševo (Blizna) 48
Krvavica 166, 169
Kućine 187
Kukar 144
Kustodije:
Bugarska 13
Cetinska 12, 67, 73, 117, 125
Donja 14
Dračka 11
Dubrovačka 11
Duvanjska 12, 149
Gornja 14
Istarska 11
Rapska 11
Trsatska 67, 117
Zaostrog 185

Lab (Glavaš), tvrđava 122
Labin 57, 58
Labinac (Labčanj-Lapčanj) 190
Lađevci 91
Landshut 221
Langenfeld 213
Lapis Alba (Visovac) 73
Laškovica 95
Latinska Amerika 24, 25
Lećevica 18, 54
Leonberg 220
Lepuri 71, 72, 243
Lethbrigde 223
Leverkusen 213, 230
Lika 74
Limburg 217
Lindlar 230
Lsičić 71, 235
Lišane 21, 87, 91, 238, 243
Lišansko polje 87
Lišnjak 81, 248
Livno 238, 244, 247
Lokva 242
Lokvičić 153, 157
Louvain 27
Lovreć 14, 16, 30, 153, 154, 155, 160, 238, 244, 245, 257
Lozovac 110
Lučane 133, 134, 248, 257
Lučica 157
Lučka županija 87, 97
Ludrum 139
Ludwigsburg 220
Luka (Makarska) 23
Lukar 92, 93

Lješ 24
Ljetopis popa Dukljanina (Hrv. redakcija) 182
Ljubac 119
Ljubitovica 18, 57, 108
Ljubotić 92, 94, 236
Ljubostinje 115
Ljubuški 183, 238

Mainz 215, 216
Makarska (krajina) 16, 26, 63, 101, 126, 130, 157, 163, 164, 165, 169, 173, 178, 201, 237, 238, 240, 244, 245, 246, 247, 250, 252, 254, 256, 259, 260, 261, 262, 264, 265
Makarsko Primorje 29, 30, 171, 177, 182, 200
Male Viole 123
Mali rat 17, 149, 154
Maljkovo 141, 142, 248
Mandalina 18, 103, 108, 110
Manitoba 223
Maovice 144, 145
Marasovine 92
Mariološko-Marijanski kongresi 232—233
Markovac 121
Markurinova ograda 154
Matasi 92, 94
Matkovine 144, 238
Mauzolej Ivana Meštrovića 85
Medov Dolac 153
Medvidovića draga 153
Međidolac (Nove Briške stine) 189
Međunarodni Skolastički (skotistički) kongres 232
Memedović 161
Meterize 105, 106
Metković 16, 17, 193, 194, 236, 237, 239, 245, 246, 247
Mettmann 213
Milan 27, 172
Milešina (Mala i Velika) 55, 61
Miluša 196, 197
Miljačići 190
Miljevci 71, 81, 89, 244, 245
Miodrag, gradina 67
Mirlović (Mirilović) 86, 111, 114, 115, 237
Misija: Cibanda — Mulagi 229—230
Miša 244
Miševica 138
Mišljen, kula 87
Mitlo (Blizina) 48, 49
Mitreum 77
Mletačka republika 13, 14, 15, 17, 29
Mlinica 190
Moldavija 13
Moosburg 221
Moreja 24
Morejski rat 17, 79, 125
Morpolača 79, 80
Moseć, brdo 85, 86
Moseć, selo 84, 105
Mostar 137, 141, 174, 177, 178
Mratovo 92, 93
Mravnica 58, 59, 108
Mrnjavci 155
Muć (Gornji i Donji) 14, 18, 56, 60, 240, 247
München 220, 221, 233
Municipium magnum, rimski grad 86
Murvena (Mala i Velika) 172
Murter 99
Muzej grada Šibenika 108
Muzej hrv. starina (Knin-Split) 30, 86, 138, 181

Nadbiskupije:
Berlin 208, 210
Bukava 229
Edmonton 225
Köln 208, 211, 212, 213, 214
Ljubljana 243
München 208, 220, 221
Portland 227
San Francisco 228
Sarajevo 240, 242
Split 55, 60, 61
Splitsko-Makarska 18, 43, 47, 55, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 144, 149, 152, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 168, 170, 173, 174, 177, 179, 180, 181, 183, 186, 187, 188, 189, 190, 191,

193, 195, 196, 198, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 252
Vancouver B. C. 225
Zadarska 18, 63, 67, 69, 70, 71, 235, 240, 247, 259, 261, 262, 264
Zagrebačka 18, 63, 66, 246, 259, 261, 262, 264
Winnipeg 226
Nanaimo 226
Napulj 150
Našice 147
Nečven 92, 93
Neretva, rijeka 11, 193, 195, 196, 259, 261, 262, 264
Neretvanska krajina 14, 184, 185
Nevest 112, 113, 114, 256
Nidda 216
Nikolići 155
Nin 17, 145
Nisko 51
Norinska kula 196
Novae, rimski grad 155, 158
Nova Sela 143, 144
Novo Selo (Brač) 240
Novicijat 16, 24, 73, 77, 151, 165, 178, 185
Nürtingen 219

Oakland 228
Oberderdingen 220
Ober-Erlenbach 218
Obličevac 195
Obrovac na Zrmanji 67, 69
Obrovac (Sinj) 135, 257
Offenbach 216
Ogorje 55, 56, 57, 61, 81, 240
Oklaj 92, 93
Olching 221
Olovo 163
Oltari, naslovi:
Bezgrešna 57, 70, 90, 97, 105, 115, 139, 160, 164,
Bl. Dj. Marija 55, 59, 60, 74, 62, 81, 93, 103, 107, 108, 109, 111, 116, 143, 145, 157, 169, 170, 172, 175, 178, 188, 198
Gospa Lurdska 64, 197
Gospa od anđela 202
Gospa od Karmela 51, 87, 88, 97, 114, 147, 148, 158, 175
Gospa od Loreta 49
Gospa od milosti 117
Gospa od milosti 90
Gospa od ružarija 114, 181
Gospa od zdravlja 58, 62, 81, 110, 116, 151, 200
Gospa Sinjska 96, 125, 126
Gospa Visovačka 74
Ime Isusovo 90
Krštenje Kristovo 109
Presv. Srce Isusovo 62, 81, 90, 100, 164, 178, 181, 198
Presv. Trojstvo 109
Sv. Ana 120
Sv. Ante Padovanski 55, 56, 60, 70, 76, 81, 88, 97, 100, 105, 111, 115, 117, 126, 138, 142, 143, 148, 151, 155, 160, 164, 170, 172, 175, 177, 181, 184, 202
Sv. Ante pust. 88
Sv. Blaž 40, 100
Sv. Danijel 108
Sv. Filip i Jakov, ap. 141
Sv. Franjo Asiški 68, 76, 96, 112, 148, 151, 164, 184
Sv. Ilija prorok 87, 193
Sv. Ivan Krst. 82, 85, 109, 110, 113, 137
Sv. Jakov, ap. 111, 123
Sv. Jeronim 89, 119, 136, 173
Sv. Josip 76, 81, 85, 111, 114, 126, 138, 154, 164, 169, 184
Sv. Jure, muč. 51, 70, 95, 114, 116, 175, 188, 189
Sv. Katarina, muč. 76, 88, 97, 198
Sv. Križ 51, 57, 75—76, 103, 109, 178, 184, 200
Sv. Lovre, muč. 100
Sv. Luka, ap. 139, 155
Sv. Margarita, dj. i muč. 188
Sv. Marko, ap. 49
Sv. Martin 54, 59
Sv. Mihovil, ark. 88, 93, 157, 158, 172
Sv. Nikola, bisk. 97, 114, 154, 169
Sv. Nikola Tavelić 100, 103, 126
Sv. Paškal 68, 76, 100, 116, 126, 148, 151, 177, 184
Sv. Paulin 126
Sv. Petar Alkantarski 100
Sv. Petar, ap. 61, 96, 109, 114
Sv. Petar i Pavao 59, 81, 90
Sv. Roko 51, 97, 172
Sv. Stjepan, prvomuč. 49, 154, 192
Sv. Terezija 164, 171
Sv. Toma, ap. 58
Svi Sveti 61, 91, 94, 113, 136, 138
Uznesenje Marijino 59, 61, 81, 113
Žalosna Gospa 137, 138
Olujića kuća 155
Omiš 147, 149, 150, 235, 242, 248, 249, 253, 255, 259, 261, 262, 264
Opačač 157
Opanci 149, 154, 160
Opatije: sv. Bartula (Knin) 119, sv. Krševana (Zadar) 69, Sv. Stjepana (Split) 125
Opor 57, 58
Opuzen 18, 193
Orah 198
Orao 197
Orašine 158
Orgulje 157, tvrtke i graditelji:
Basani Jakov 150
Bergoni Josip 126
Heferer, Zagreb 172
Jenko, Ljubljana 64, 104, 126, 193, 202
Kauffmann, München 45
Melzer, Hutna Hora 202
Moscatelli Petar 147
Nakić Petar 76, 184
Rieger 126, 151, 164
Zupan, Kamna Gora 81
Orišje 108
Orvietto 27
Osinj 195
Osor 171, 259, 261, 262, 264
Osmansko carstvo 17
Ostrog, starohrv. naselje 183, 186
Ostrogašica 111
Ostrovica, tvrđava i selo 87, 89, 242
Otavice 84, 85
Otiblić (Šupetić-Šušelj), kula 93
Otišina, tvrđava 69
Otok 136, 139, 236, 238, 239, 241, 242, 244, 245, 246, 248, 257
Otrići 195, 196
Oxford 232

Padova 23, 232
Pakovo selo 111, 112
Palestina 24
Parčić 86, 241, 251
Partenić 112
Papinska međunarodna Marijanska akademija 232—233
Panj 138
Pasićina 195, 196, 197, 257
Pasika 197
Pašman 12
Perković 108, 114
Petrovaradin 242
Petrovo polje 74, 80, 82, 105, 115
Peruča 141
Perugia 27
Perušić 70, 71, 72
Piramatovci 79, 91
Pladanj 111
Plana 245, 251
Planjane 115, 116
Plastovo 83
Plazajke 144
Plina 195, 196, 257
Ploče 187, 196, 237
Počivala 197
Podi 135
Podaca 187, 188, 190, 191, 237
Podačke stine 192
Podbablje (Gornje i Donje) 14, 21, 153, 155, 156, 158, 243
Podbila 147
Pod-debeli brig 190
Podgora 237, 245, 254
Podgrađe (Poljica) 149
Podgrađe (Perušić) 70, 71, 72
Podi 92
Podkraj — Turbe 240
Podjezerje 195, 196
Podlug 240
Podrebač 96, 97
Podosoje 144, 159
Podosmina 190
Podstrana 138
Podstup 172
Podumci 111, 242
Podvaroš 244
Pokrivenica 177
Pokrovnik 108, 110, 111, 112, 241, 242
Polača 91
Polje (Campus-Knin) 123
Polje (Živogošće) 180
Poljica (Imotski) 149, 153, 156, 170
Poljička republika 17
Port Alberna 226
Portland 227
Posedarje 17
Postinje 55, 61
Postranje 157, 158
Potosa 229
Potkonje 119
Potpeć 172
Potravlje 14, 141, 142
Požega 43
Prapatnica 48, 57, 58
Prapatnica (Vrgorac) 198
Prgomet 57, 58, 59, 257
Pribude 61
Primorski Dolac 59
Prince George 225
Priko 19
Prispo 85
Priševac 190
Privor 197
Prović 87
Prološko jezero 147, 157
Proložac (Gornji i Donji) 16, 21, 147, 149, 153, 154, 157, 236, 239, 241, 242, 244
Promajna 168, 169
Promina, brdo 96
Promina 22, 74, 92, 119, 253
Prozor, tvrđava 144
Prozor (Hercegovina) 240
Prugovo 60, 236, 240, 242, 248
Prvi muzej hrvatskih spomenika 118
Prvi svjetski rat 22, 24, 26, 45, 117, 121, 169
Pučišće 246, 251
Pulat 24
Puljani 92
Pustinjaci sv. Augustina 73, 183, 200
Puteševica 170
Putičani 96, 97

Quarrachi 232

Radeljci 95
Radićani 111
Radonić 110, 111
Radošić (Sinj) 133, 134, 242, 257
Radošić (Trogir) 18, 57
Radošinovci 77
Radunić 55, 243
Rama, rijeka 14
Rama 125, 133
Ramljane 55, 56, 242
Ransbach-Baumbach 230
Raskršće 170
Raslina 79, 91
Rastovac 48, 49
Rašćane 160, 170
Rašeljke 238
Ravče 198
Ravni Kotari 31, 86
Raspelo (drveno, srebrno, bakreno) 49, 51, 52, 53, 54, 56, 59, 60, 61, 62, 76, 77, 80, 84, 85, 88, 90, 91, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 136, 137, 138, 142, 143, 154, 158, 164, 171, 175, 181, 192, 200
Rastovac — Ugrinci 48, 49
Razvođe 22, 92, 94
Rebići 162
Regina 223
Relikvijari 59, 89
Remsheid-Rosenhügel 214
Rheinbach 212
Rep 194
Ribnica 70
Ričice 18, 153, 157
Rider — Ridition, rimski grad 108
Rijeka 19
Rim (Roma) 24, 27, 28, 32, 231, 232, 233, 251, 256
Ripci 240
Rogač 170
Rogotin 18
Rogovo, tvrđava 73, 94
Rogoznica 150
Roknjača 139, 140
Rosenheim 221, 222
Roški slap 73, 83, 90, 94
Rottenburg — Stuttgart 218, 219, 220
Ruda 18, 139, 236, 252
Runović 14, 153, 156, 158, 235, 240, 241, 245
Rupe 83, 94, 95
Ružić 84, 86, 215
Ružić (Hercegovina) 243
Rüsselsheim 215

SAD 24, 25, 227
Samostani:
Bribir 91
Cetina (Sv. Marija) 12
Imotski 12, 14, 147, 149—151, 156, 157, 158
Karin 12, 67, 68, 70, 71, 72
Knin 12, 14, 25, 117, 123
Makarska 12, 14, 25, 26, 27, 143, 163—167, 168, 170, 171, 173, 174
Omiš 14, 147, 149, 152, 154, 155, 156, 160
Prološac 147, 149, 157, 160
Sinj 14, 25, 30, 48, 50, 51, 52, 54, 55, 58, 61, 113, 125—131, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 145, 149, 259, 261, 262, 264
Split-Dobri 14, 30, 43—46, 48, 50, 51, 52, 54, 60, 61, 259, 261, 262, 264
Sumartin 14, 33, 201—203, 259, 261, 262, 264
Šibenik 14, 20, 25, 26, 27, 99—101, 108, 259, 261, 262, 264
Visovac 12, 14, 25, 73—77, 111, 144, 145, 259, 261, 262, 264
Vrlika 12, 144
Zagreb 16, 26, 27, 63—65, 259, 261, 262, 264
Zaostrog 12, 14, 25, 27, 183—186, 189, 191, 193, 195, 196, 197, 200, 259, 261, 262, 264
Živogošće 14, 15, 25, 104, 137, 141, 174, 177—179, 180, 181, 200, 259, 261, 262, 264
San José 228
San Mateo 228
San Paolo 228
Santa Clara 228
São Paulo 229
Sarajevo 240
Saskatoon 223
Satovi 96, 103, 138, 157, 161, 169, 182, 192, 193
Satrić 141
Schorndorf 219
Schwalbach 230
Seattle 226
Sebišna 158
Sedramić 81, 84, 236
Seline 92
Selo (Drvenik) 190
Selo (Tučepi) 172
Selo (Živogošće) 180
Senj 125
Silja 198
Sindelfingen 220
Sinj (Krajina) 16, 21, 22, 23, 26, 30, 31, 34, 43, 54, 60, 62, 63, 76, 100, 108, 125, 126, 130, 133, 134, 135, 142, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 251, 253, 254, 255, 257, 259, 260, 261, 262, 264, 265
Sitnica (Šitno) 112, 113, 114, 115
Siverić 81, 95, 245, 247, 249, 250, 255
Skadar 24
Skok 191
Skotistička komisija 232
Skradin 19, 74, 83, 91, 94, 99, 125
Skradinski buk 73, 110
Sladinac 187
Slavonija 12, 13
Slavonski Brod 248
Slike (u crkvama i samostanima):
Bezgrješna 54, 68, 105, 113, 115, 116
Bl. Dj. Marija 51, 54, 56, 58, 59, 62, 71, 74, 80, 81, 85, 88, 89, 90, 92, 93, 97, 101, 103, 104, 107, 109, 111, 113, 116, 136, 141, 142, 145, 152, 157, 170, 174, 175, 184, 193, 198
Bl. Leopold Mandić 64, 155
Gospa od anđela 153
Gospa od Karmela 58, 88, 200
Gospa od ružarija 135, 137, 145
Gospa od milosti 49, 100
Gospa od zdravlja 45, 58, 62, 91, 110, 142, 150, 151, 197
Gospa Sinjska 96, 123, 125—126
Gospa Visovačka 74, 75, 100
Gospa žalosna 116, 137, 138, 157, 178
Fra Ante Antić 64
Getsemani 100
Isus dječak 141
Krist Kralj 45
Krštenje Kristovo 103
Krunjenje Gospino 104, 175
Madonna del digito. (Hrvatačka Gospa) 138
Mučenje sv. Stjepana i Lovre 101
Mučeništvo fra Ivana Rozića 199
Pohod Marije Elizabeti 110, 192
Posljednji sud 100, 184
Pravedni Josip 101
Prizori Marijina života 104
Presv. Srce Isusovo 49
Presv. Srce Marijino 49
Presv. Trojstvo 160
Raspeće 120
Silazak Duha Svetoga 71, 155
Sabor na Ceceli — Izgon Turaka iz Drniša 82
Sv. Ana 80, 120
Sv. Ante Padovanski 45, 49, 60, 91, 94, 150, 188
Sv. Bartul ap. 92
Sv. Bonaventura 82
Sv. Ćiril i Metod 51, 54, 157
Sv. Danijel, prorok 108
Sv. Filip i Jakov, ap. 141
Sv. Franjo Asiški 45, 68, 76, 82, 101, 104, 150, 151
Sv. Ilija, prorok 82, 161
Sv. Ivan ev. 59, 93
Sv. Ivan Krst. 51, 46, 79, 82, 110
Sv. Ivan Trogirski 49, 51
Sv. Jakov, ap. 59
Sv. Jeronim 58, 59, 89, 101, 173
Sv. Josip 45, 58, 111, 114, 126, 142, 174
Sv. Jure 70, 80, 82, 114, 116, 141, 175, 184, 188, 197
Sv. Katarina, muč. 85, 88, 122, 133
Sv. Križ 23, 178
Sv. Kuzma i Damjan 104
Sv. Lovre 100, 169
Sv. Margarita 188
Sv. Marko 53, 92
Sv. Martin 54, 59, 94
Sv. Mihovil ark. 49, 88, 93, 174
Sv. Nikola, bisk. 54, 84, 115, 135, 169
Sv. Nikola Tavelić 64, 100, 103, 104, 126, 145, 155
Sv. Obitelj 103
Sv. Paškal 45, 116, 142, 150
Sv. Paulin 126
Sv. Pavao, ap. 49
Sv. Petar i Pavao 49, 54, 59, 109, 113, 156
Sv. Roko 92
Sv. Silvestar 58, 59
Sv. Spas — Kristovo uzašće 145
Sv. Stjepan, prvomuč. 49, 57, 181, 192
Sv. Terezija 45
Sv. Toma, ap. 58
Uskrsnuće Kristovo 113
Uznesenje Marijino 58, 71, 96, 113, 164
Zvonimirovo saborovanje 121

Slivno 108, 109, 153, 159, 170, 235, 239, 240, 247
Slivno (Neretva) 196
Slovenija 24
Smilčić 108
Societas Internationalis Scotistica 232
Solingen-Schlagbaum 214
Sonković 91
Sovići 147, 244, 247
Sovoden 243
Spilja Gospe Lurdske 100, 123, 138, 148, 151, 154, 197, 202,
Split 16, 18, 21, 22, 27, 43, 44, 47, 60, 125, 154, 236, 237, 240, 242, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 259, 261, 262, 246
Sprendlingen 216
Sratok 113, 144
Srebrenica 12
Srebrenik 242
Srida sela 138
Srima 79
Stablina — Plina 187, 188, 195
Stankovci 16, 77, 79, 96, 241
Starohrvatske crkve 61, 70, 72, 80, 82, 84, 86, 92, 93, 97, 117, 119, 120, 123, 134, 137, 138, 144, 157, 171, 192
Starokršćanske crkve (bazilike) 51, 77, 84, 92, 107, 108, 109, 119, 134, 137, 139, 141, 155, 172, 177, 187, 196
Staševica — Pasičina 196, 197, 237
Statuti Provincije i ordinacije 15, 16
Stećci i grobne ploče 50, 52, 56, 57, 71, 85, 92, 108, 112, 113, 115, 122, 133, 136, 138, 139, 144, 154, 156, 157, 159, 160, 166, 168, 170, 171, 174, 180, 182, 189, 191, 192, 195, 196, 197
Stilje 174
Stimpfach 219
Stinice (Gradac) 190
Stinice (Miljevci) 90
Ston 12
Straža 242
Strizirep 18
Strmendolac 143, 144
Strnj 180
Struge 195
Studenac, izvor 190
Studenci 14, 22, 149, 153, 154, 160, 236, 247
Stuttgart 218, 219
Subotica 239
Sućuraj 178, 183, 184, 200, 259, 261, 262, 264
Sueski kanal 24
Suhač 133, 235, 242, 257
Suhi Dolac 57, 58
Sunkovci 92, 94
Sumartin 16, 201, 203, 259, 261, 262, 264
Supetar 240
Sustipanac ,otočić 99
Sutvid 171
Suzina, brdo 177
Sveta Ana, tvrđava 99
Sveta Stolica 11, 33
Sveti Ivan, tvrđava 105
Svetišta:
  Lišane — Sv. Nikola Tavelić 21, 87
  Proložac — Velika Gospa 21, 157
  Sinj — Gospa Sinjska 19, 20, 33, 125—128
  Split — Gospa od zdravlja 20, 33—45
Turjaci — Sv. Ante Padovanski 143
Vepric — Gospa Lurdska 174
Vinjani — Sv. Ante Padovanski 21, 162
Visovac — Gospa Visovačka 33, 73
Zagreb — Majka Božja Lurdska 33, 63
Sveučilište — Zagreb 63, 165
Svib 153, 160
Svilaja, brdo 86
Svilić 149, 154

Šalinović 197
Šapašnik, brdo 186
Šarića kuće 172
Šarić — Struga 195
Šatrinica 134
Šematizam 18, 34
Šibenica 134
Šibenik 14, 24, 74, 99, 100, 103, 105, 106, 107, 111, 156, 165, 236, 242, 250, 255, 259, 261, 262, 264
Šibenik — Varoš 22, 103, 107, 108, 110, 239, 257
Širitovci 90
Škofja Loka 243
Šopot 71
Štikovo 144, 145
Šubićevac 106
Šušnjare 156

Tarija 229
Tegernsee 221
Templari 71
Tepljuh 95
Thasis 226
Tijarica 18
Tijesno 79
Tirol (kipovi, oltari, propovjedaonice) 16, 48, 49, 50, 52, 57, 58, 59, 62, 68, 85, 88, 89, 90, 93, 94, 133, 139, 151, 156, 158, 159, 162, 169, 189, 197 202
Tiskara »Kačić« 20, 99
Tomislavljevo 162
Transilvanija 12
Travnik 240
Travnik, tvrđava 141
Trbounje 80, 81, 238, 241
Tridentski sabor 17
Trilj 18, 137, 241
Trogir 12, 24, 48, 50, 237, 238
Troisdorf 212
Trolokve 57, 58, 59
Tučepi 16, 171, 237, 246, 247
Turjaci 142, 235, 237, 238, 241, 249
Tursko carstvo 13

Udovičić 139, 236, 247, 248
Ugarci 111
Ugarska 11, 12, 13
Ugljane 14, 143
Umčani 196
Umljanović 84, 86
Unešić 14, 52, 111, 112, 115, 258
Uništa 122, 145
Utore 52, 53, 113

Vaćani 91
Vaihingen 220
Vancouver 225, 226
Vancouver Island 223, 226
Vedrine 246
Velbert 213
Velicin (Bilicin) 107, 137
Velić 137
Velika Voda 192
Veliki Prolog 196, 198
Veliko Brdo 168, 173, 250
Velim 79
Velušić 81
Venecija 12, 15, 23, 27, 29, 120, 138, 141, 150, 178, 184, 198
Vepric 173
Verona 23, 27
Vicepostulatura č. s. b. fra A. Antića 64, 65
Victoria 226
Vid 193, 237
Vidonje 193, 195
Vikarije:
  Bosanska 12, 17, 67, 125, 149
  Bosna-Hrvatska 12, 67
  Bosna Srebrna 12, 165
  Bosansko-dalmatinska 12
  Sv. Franje 12
Villa rustica 92, 97, 177
Vina 198
Vinalić 144, 145, 239
Vinovac 48, 238
Vinovo (Gornje i Donje) 52, 53, 113, 115, 239
Vinjane 21, 153, 161, 162, 235, 249
Viseć, planina 61
Visoka 112, 113, 114, 249
Visoka, brdo 134
Visovac 14, 19, 21, 26, 68, 69, 70, 73, 74, 80, 90, 91, 93, 95, 99, 115, 119, 122, 165, 250, 251, 259, 261, 262, 264
Visovačko jezero 94
Viter, brdo 183
Vlaka 174
Vlaška 13
Vodice 79, 239, 242
Vodice (Gradac) 191
Vojnić 18, 248
Vojni kapelani 23, 133, 152, 198
Voštane — Rože 18
Vrba 55
Vrbanj 161
Vrbe 138
Vrbica 195
Vrdol 153, 159
Vrgorac (Krajina) 16, 23, 24, 171, 198, 199, 245, 251
Vrgoračko jezero 196
Vrh 180
Vrhpoljac 103
Vrisavina 169
Vrlika (Krajina) 14, 22, 122, 125, 126, 144, 145
Vrljika, rijeka 149, 157
Vrpolje 119, 123, 235, 239, 249, 252, 256
Vrsine 109
Vrulja 147
Vučevica 54, 236
Vučipolje 242
Vujića njiva 122
Vukovići 156
Vukšić 87, 88, 91, 242

Waiblingen 219
Waldbrol 212
Weihenstephan 221
Wernau 219
Wesswerburg 222
Wiehl 211
Winnenden 219
Winnipeg 226
Worms 215
Wupperthal 211, 214

Zadar 11, 19, 22, 27, 68, 93, 106, 154, 237
Zagreb 18, 27, 28, 34, 63, 66, 93, 130, 164, 184, 208, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265
Zagora 14, 31, 43, 55, 99, 105, 113, 126, 260, 261, 263, 265
Zagrada 197
Zagvozd 153
Zaharina 111
Zaira 229
Zakladnica 189
Zalina kula (Igrane) 182
Zamelica 111
Zanta 24
Zaostrog 101, 128, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 191, 193, 259, 260, 261, 262, 264, 265
Zapadna Njemačka 207
Zasiok 14, 18
Zašvina 103, 107
Zaton 250
Zavala 195
Zavojane 174
Zbirke samostanske i župne 30, 32, 51, 76, 86, 92, 100, 101, 130, 138, 150, 151, 162, 166, 171, 172, 173, 175, 199, 202
Zelovo 138, 238, 242
Zlarin 108
Zlopolje 55, 56, 61, 249
Zlosela 99
Zmijavci 149, 155, 156, 158, 159, 239, 246
Zmino 55, 61, 141
Znavor 156
Znojilo, kula 58
Zrmanja, rijeka 11, 259, 261, 262, 264
Zvijernica 121
Zvona — tvrtke:
  Bühl (Maribor) 161
  Canziani 141, 174
  Cukrov 68, 88, 90, 97, 108, 142, 169
  De Botta 100
  De Poli 74, 96, 128, 161, 171, 175, 182, 198
  Lebich (Zagreb) 171
  Popović (Beograd) 161
  Zvonoglas (Maribor) 45

Žažvić 91
Žbare 199
Ždrapanj 91, 92
Žeževica 236
Žirje, otok 99
Žitnić 80, 81
Živogošće 174, 177, 178, 179, 180, 256, 259, 261, 262, 264
Žlib 173, 174
Župa 159
Župe:
  Bačina, Sv. Jure muč. 187—188
  Bajagić-Obrovac, sv. Nikola bisk. 135
  Banjevci, Sv. Ivan Krst. 77—79
  Bilice, Uznesenje Marijino 107
  Blizna, Porođenje Marijino 48—49
  Bristivica, Sv. Ivan Krst. 50
  Brist, Sv. Margarita dj. i muč. 186—187
  Brštanovo, Uznesenje Marijino 51—52
  Crnica, Bezgrešno Začeće 105
Čista Velika, Sv. Ana 79—80
Čvrljevo, Sv. Filip i Jakov ap. 52—53
Danilo-Kraljice, Sv. Danijel prorok 108—109
Drašnice, Sv. Juraj muč. 180—181
Drniš, Gospa od rožarija 80—83
Drvenik, Sv. Juraj muč. 189—190
Dubrava, Gospa od zdravlja 109—110
Dubravice, Sv. Katarina dj. i muč. 83—84
Gala-Gljev, svi Sveti 136
Grab, Sv. Ivan Krst. 137
Gradac (Drniš), Porođenje Marijino 84—85
Gradac n/m, Sv. Mihovil ark. 190—191
Hrvace, Svi Sveti 138
Igrane, Gospa od ružarija 181—182
Imotski, Sv. Franjo Asiški 152—153
Kadina Glavica — Parčić, Sv. Josip radnik 86
Kijevo, Sv. Mihovil ark. 122—123
Kljaci, Sv. Ilija prorok 86—87
Knin, Sv. Ante Padovanski 119—121
Konjevrate, Sv. Ivan Krst. 110—111
Kozica, Sv. Ilija prorok 170—171
Kruševo, Sv. Juraj muč. 69—70
Lećevica, Sv. Martin biskup 54—55
Lišane, Sv. Mihovil ark. 87—89
Lovreć — Opanci, Duh Sveti 154—155
Metković, Sv. Ilija prorok 193—194
Sv. Nikola biskup (Jerkovac) 195
Meterize, Sv. Jeronim nauč. 106
Miljevci, Presv. Ime Isusova 89—90
Mirlović, Uznesenje Marijino 111—112
Nevest — Visoka, Očišćenje Bl. Dj. Marije 112—114
Ogorje, Sv. Juraj muč. 55—56
Otok, Sv. Luka evanđelist 139—140
Perković, Sv. Nikola Tavelić 114—115
Perušić, Uznesenje Marijino 70—72
Piramatovci, Svi Sveti 91—92
Podaca, Gospa od pohođenja 191—192
Podbablje, Sv. Luka evanđelist 155—156
Potravlje, Sv. Filip i Jakov ap. 141—142
Prgomet, Sv. Stjepan prvomuč. 57—58
Primorski Dolac, Sv. Ante Padovanski 58—59
Proložac, Sv. Mihovil ark. 157—158
Promina, Sv. Mihovil ark. 92—94
Prugovo, Sv. Ante Padovanski 60—61
Ramljane, Sv. Ivan Krst. 56—57
Runović, Gospa od Karmela 158—159
Rupe, Sv. Juraj muč. 94—95
Sinj, Čudotvorna Gospa Sinjska 133—134
Siverić, Sv. Petar ap. 95—96
Slivno, Presv. Trojstvo 159—160
Split, Gospa od zdravlja 47—48
Stablina — Plina, Uznesenje Marijino 195—196
Stankovci, Uznesenje Marijino 96—97
Staševica, Svi Sveti 196—197
Studenci, Sv. Roko isp. 161—162
Sućuraj, Sv. Juraj muč. 200—201
Šibenik-Varoš, Porođenje Bl. Dj. Marije 103—104
Šubićevac, Sv. Ante Padovanski 106
Tučepi, Sv. Ante Padovanski 171—173
Turjaci, Sv. Ante Padovanski 142—143
Ugljane, Sv. Ante Padovanski 142—143
Unešić, Sv. Juraj muč. 115—116
Veliko Brdo, Sv. Jeronim isp. i nauč. 173—174
Vinjani, Sv. Roko isp. 161—162
Vrlika, Gospa od ružarija 144—146
Vrgorac, Navještenje Marijino 198—199
Vrpolje, Sv. Jakov ap. 123
Zagreb, Majka Božja Lurdska 66
Zaostrog, Sv. Barbara dj. i muč. 186—187
Zavojane, Porođenje Bl. Dj. Marije 174—175
Zlopolje, Svi Sveti 61—62
Živogošće, Sv. Križ 179—180
Župne matice 48, 51, 52, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 70, 71, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 90, 91, 93, 95, 96, 103, 105, 108, 111, 113, 114, 115, 119, 122, 123, 133, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 145, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 169, 170, 172, 173, 174, 180, 181, 186, 187, 188, 190, 191, 193, 195, 196, 198, 200, 203

SADRŽAJ

UVOD . . . . . 3— 10

PROVINCIJA PRESVETOG OTKUPITELJA, povijesni pregled 11— 36

PROVINCIJALI PROVINCIJE PRESVETOG OTKUPITELJA 37— 39

SAMOSTANI I ŽUPE . . . . . 41—204

Samostan u Splitu s područnim župama . . . . 43— 62
Samostan i župa Majke Božje Lurdske u Zagrebu . 63— 66
Samostan u Karinu s područnim župama . . . 67— 72
Samostan na Visovcu s područnim župama . . . 73— 97
Samostan u Šibeniku s područnim župama . . . 99—117
Samostan u Kninu s područnim župama . . . . 117—123
Samostan u Sinju s područnim župama . . . . 123—146
Samostan u Omišu . . . . . 147—149
Samostan u Imotskom s područnim župama . . . 149—162
Samostan u Makarskoj s područnim župama . . 163—176
Samostan u Živogošću s područnim župama . . . 176—182
Samostan u Zaostrogu s područnim župama . . . 183—201
Samostan i župa u Sumartinu . . . . . 201—204

DUHOVNA PASTVA IZVAN DOMOVINE . . . . . 205—230

Zapadna Njemačka . . . . . 207—222
Austrija 222
Kanada . . . . . 223—226
Sjedinjene Američke države . . . . . 227—228
Južna Amerika . . . . . 228—229
Afrika . . . . . 229—230
Župni pomoćnici u njemačkoj pastvi 230

BRAĆA U SLUŽBI REDA . . . . . 231—233

Skotistička komisija 232
Papinska međunarodna Marijanska akademija . . 232—233

BRAĆA STUDENTI 234

POPIS ČLANOVA PROVINCIJE . . . . . 235—248

PREMINULA BRAĆA . . . . . 249—258

SAŽECI . . . . . 259—265

KAZALO OSOBA, ZEMLJOPISNIH IMENA I PREDMETA 266